यजुर्वेद-संहिता

* ओ३म् *

यजुर्वेद-संहिता

ऋष्यादिसंवलिता

श्रीमद्दयानन्दसरस्वतीस्वामिना संस्थापितया

श्रीमतीपरोपकारिणीसभया

प्रकाशिता

अजमेरीय वैदिक-यन्त्रालये

मुद्रिता

सृष्ट्यब्दाः १९७२९४९०४३

वि० सं० १९९९

षष्ठावृत्तिः

॥ ओ३म् ॥

यजुर्वेद-संहिता

अथ प्रथमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—परमेष्ठी प्रजापतिः १—३१ ॥

देवता—सविता १, ३, १०, २०, २५, २६ । यज्ञः २, ७, १४, १५, २१, २७—३१ । विष्णुः ४, ९ । अग्निः ५, ८, ११, १७—१९, २३ । प्रजापतिः ६ । अप्सवितारौ १२ । इन्द्रः[उ], अग्निः[क], यज्ञः[र] १३ । वायुः[क], सविता[र] १६ । यज्ञः[क], अग्निसवितारौ[र] २२ । द्योविद्युतौ २४ ॥

छन्दः—स्वराड्बृहती[क], ब्राह्म्युष्णिक्[र] १ । स्वराडार्षीत्रिष्टुप् २ । भुरिग्जगती ३ । अनुष्टुप् ४ । आर्चीत्रिष्टुप् ५ । आर्चीपङ्क्तिः ६ । प्राजापत्या जगती ७ । अतिजगती ८ । निचृत्त्रिष्टुप् ९ । भुरिग्बृहती १० । स्वराड्जगती ११, १४ । स्वराट्त्रिष्टुप् १२, ३० । निचृदुष्णिक्[उ], विराड्गायत्री[क], भुरिगुष्णिक्[र] १३ । निचृज्जगती[क], याजुषीपङ्क्तिः[र] १५ । ब्राह्मीत्रिष्टुप्[क], विराड्गायत्री[र] १६ । ब्राह्मी पङ्क्तिः १७ । ब्राह्मीउष्णिक्[उ], आर्चीत्रिष्टुप्[क], आर्ची पङ्क्तिः[र] १८ । निचृद्ब्राह्मी त्रिष्टुप् १९ । विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २०, २५ । गायत्री[क], विराट् निचृत्पङ्क्तिः[र] २१ । स्वराट् त्रिष्टुप्[क], गायत्री[र] २२ । बृहती २३ । स्वराड् ब्राह्मीपङ्क्तिः २४ । स्वराड् ब्राह्मीपङ्क्तिः[क], भुरिग्ब्राह्मीपङ्क्तिः[र] २६ । ब्राह्मी त्रिष्टुप् २७ । विराड् ब्राह्मीपङ्क्तिः २८ । भुरिग् जगती[क], त्रिष्टुप्[र] २९ । जगती[क], अनुष्टुप्[र] ३१ ॥

स्वरः—मध्यमः[क], ऋषभः[र] १ । धैवतः २, ५, ९, १२, १९, २०, २५, २७, ३० । निषादः ३, ७, ८, ११, १४ । गान्धारः ४ । पञ्चमः ६, १७, २४, २६, २८ । मध्यमः १०, २३ । ऋषभः[उ], [र], षड्जः[क] १३ । निषादः[क], पञ्चमः[र] १५ । धैवतः[क], षड्जः[र] १६ । ऋषभः[उ], धैवतः[क], पञ्चमः[र] १८ । षड्जः[क], पञ्चमः[र] २१ । धैवतः[क], षड्जः[र] २२ । निषादः[क], धैवतः[र] २९ । निषादः[क], गान्धारः[र] ३१ ॥

॥ओ३म्॥ [क]इषे त्वोर्जे त्वा वायव स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय
कर्मण ऽआप्यायध्वमघ्न्या ऽइन्द्राय भागं [र]प्रजावतीरनमीवा ऽअयक्ष्मा
मा व स्तेन ऽईशत माघशꣳसो ध्रुवा ऽअस्मिन् गोपतौ स्यात बह्वी-
र्यजमानस्य पशून् पाहि ॥ १ ॥

वसोः पवित्रमसि द्यौरसि पृथिव्यसि मातरिश्वनो घर्मोऽसि विश्वधाऽअसि ।
परमेण धाम्ना दृꣳहस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् ॥ २ ॥
वसोः पवित्रमसि शतधारं वसोः पवित्रमसि सहस्रधारम् ।
देवस्त्वा सविता पुनातु वसोः पवित्रेण शतधारेण सुप्वा कामधुक्षः ॥ ३ ॥
सा विश्वायुः सा विश्वकर्मा सा विश्वधायाः ।
इन्द्रस्य त्वा भागꣳ सोमेनातनच्मि विष्णो हव्यꣳ रक्ष ॥ ४ ॥
अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम् ।
इदमहमनृतात् सत्यमुपैमि ॥ ५ ॥
कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति कस्मै त्वा युनक्ति तस्मै त्वा युनक्ति ।
कर्मणे वां वेषाय वाम् ॥ ६ ॥
प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टाऽअरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ताऽअरातयः ।
उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ ७ ॥
धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान् धूर्वति तं धूर्व यं वयं धूर्वामः ।
देवानामसि वह्नितमꣳ सस्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं देवहूतमम् ॥ ८ ॥
अह्रुतमसि हविर्धानं दृꣳहस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् ।
विष्णुस्त्वा क्रमतामुरु वातायापहतꣳ रक्षो यच्छन्तां पञ्च ॥ ९ ॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
अग्नये जुष्टं गृह्णाम्यग्नीषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि ॥१०॥
भूताय त्वा नारातये स्वरभिविख्येषं दृꣳहन्तां दुर्याः पृथिव्यामुर्वन्तरिक्षमन्वेमि ।
पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयाम्यदित्याऽउपस्थेऽग्ने हव्यꣳ रक्ष ॥११॥
पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ।
देवीरापोऽअग्रेगुवोऽअग्रेपुवोऽग्रऽइममद्य यज्ञं नयताग्रे यज्ञपतिꣳ सुधातुं
यज्ञपतिं देवयुवम् ॥१२॥
युष्माऽइन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिता स्थ ।
अग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ।
दैव्याय कर्मणे शुन्धध्वं देवयज्यायै यद्वोऽशुद्धाः पराजघ्नुरिदं वस्तच्छुन्धामि ॥१३॥
शर्मास्यवधूतꣳ रक्षोऽवधूताऽअरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वादितिर्वेत्तु ।
अद्रिरसि वानस्पत्यो ग्रावासि पृथुबुध्नः प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु ॥१४॥

[क] अग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा गृह्णामि बृहद्ग्रावासि वानस्पत्यः
सऽइदं देवेभ्यो हविः शमीष्व सुशमि शमीष्व । [र] हविष्कृदेहि हविष्कृदेहि ॥१५॥

[क] कुक्कुटोऽसि मधुजिह्व ऽइषमूर्जमावद त्वया वयꣳ सङ्घातꣳ सङ्घातं जेष्म
वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु परापूतꣳ रक्षः परापूता अरातयोऽपहतꣳ
रक्षो वायुर्वो विविनक्तु [र] देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णा-
त्वच्छिद्रेण पाणिना ॥१६॥

धृष्टिरस्यपाऽग्ने ऽअग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादꣳ सेधा देवयजं वह ।
ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि
भ्रातृव्यस्य वधाय ॥१७॥

[उ] अग्ने ब्रह्म गृभ्णीष्व धरुणमस्यन्तरिक्षं दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि
सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय । [क] धर्त्रमसि दिवं दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा
क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय । [र] विश्वाभ्यस्त्वाशाभ्यऽ-
उपदधामि चित स्थोर्ध्वचितो भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वम् ॥१८॥

शर्मास्यवधूतꣳ रक्षोऽवधूता ऽअरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वादितिर्वेत्तु ।
धिषणासि पर्वती प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु दिवः स्कम्भनीरसि धिषणासि
पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वती वेत्तु ॥१९॥

धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा ।
दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्वच्छिद्रेण
पाणिना चक्षुषे त्वा महीनां पयोऽसि ॥२०॥

[क] देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
सं वपामि [र] समापऽओषधीभिः समोषधयो रसेन ।
सꣳ रेवतीर्जगतीभिः पृच्यन्ताꣳ सं मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्ताम् ॥२१॥

[क] जनयत्यै त्वा संयौमीदमग्नेरिदमग्नीषोमयोरिषे त्वा घर्मोऽसि विश्वायुरुरुप्रथाऽ
उरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथताम् [र] अग्निष्टे त्वचं मा हिꣳसीद्देवस्त्वा
सविता श्रपयतु वर्षिष्ठेऽधि नाके ॥२२॥

मा भेर्मा संविक्था ऽअतमेरुर्यज्ञोऽतमेरुर्यजमानस्य प्रजा भूयात् त्रिताय
त्वा द्विताय त्वैकताय त्वा ॥२३॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
आददेऽध्वरकृतं देवेभ्य ऽ इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
वायुरसि तिग्मतेजा द्विषतो वधः ॥२४॥
पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा हिꣳसिषं व्रजं गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां पृथिव्याꣳ शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् ॥२५॥
अपाररुं पृथिव्यै देवयजनाद्वध्यासं व्रजं गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान
देव सवितः परमस्यां पृथिव्याꣳ शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मस्तमतो मा मौक् । अररो दिवं मा पप्तो द्रप्सस्ते द्यां मा स्कन्
व्रजं गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां पृथिव्याꣳ शतेन
पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् ॥२६॥
गायत्रेण त्वा छन्दसा परिगृह्णामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा परिगृह्णामि
जागतेन त्वा छन्दसा परिगृह्णामि । सुक्ष्मा चासि शिवा चासि स्योना
चासि सुषदा चास्यूर्जस्वती चासि पयस्वती च ॥२७॥
पुरा क्रूरस्य विसृपो विरप्शिन्नुदादाय पृथिवीं जीवदानुम् । यामैरयँश्चन्द्रमसि
स्वधाभिस्तामु धीरासोऽअनुदिश्य यजन्ते । प्रोक्षणीरासादय द्विषतो वधोऽसि ॥२८॥
प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा ऽ अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ता ऽ अरातयः ।
अनिशितोऽसि सपत्नक्षिद्वाजिनं त्वा वाजेध्यायै सम्मार्ज्मि ।
प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा ऽ अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ता ऽ अरातयः ।
अनिशिताऽसि सपत्नक्षिद्वाजिनीं त्वा वाजेध्यायै सम्मार्ज्मि ॥२९॥
अदित्यै रास्नासि विष्णोर्वेष्पोऽस्यूर्जे त्वाऽदब्धेन त्वा चक्षुषावपश्यामि ।
अग्नेर्जिह्वासि सुहूर्देवेभ्यो धाम्ने धाम्ने मे भव यजुषे यजुषे ॥३०॥
सवितुस्त्वा प्रसव ऽ उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ।
सवितुर्वः प्रसव ऽ उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ।
तेजोऽसि शुक्रमस्यमृतमसि धाम नामासि प्रियं देवानामनाधृष्टं देवयजनमसि ॥३१॥

इति प्रथमोऽध्यायः ॥

——:०:——

अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

———:o:———

ऋषिः—परमेष्ठी प्रजापतिः १—१६, १८—२०। देवलः १७। वामदेवः २१—३४॥

देवता—यज्ञः १, २, ५। अग्निः ३, ४, ७, ९, १४, १७, २७—३०। विष्णुः ६, ८, २५। इन्द्रः १०, २२। द्यावापृथिवी ११। सविता १२। बृहस्पतिः १३। अग्नीषोमौ क, इन्द्राग्नी र १५। द्यावापृथिवी मित्रावरुणौ च क, अग्निः र १६। विश्वेदेवाः १८। अग्निवायू १९। अग्निसरस्वत्यौ २०। प्रजापतिः २१, २३। त्वष्टा २४। ईश्वरः २६। पितरः ३१—३३। आपः ३४॥

छन्दः—निचृत्पङ्क्तिः १। स्वराड्जगती २। भुरिगार्ची त्रिष्टुप् उ, आर्चीपङ्क्तिः क, पङ्क्तिः र ३। गायत्री ४, ३३। निचृद्ब्राह्मी बृहती ५। ब्राह्मीत्रिष्टुप् क, निचृत्त्रिष्टुप् र ६। बृहती ७। विराट् पङ्क्तिः ८। जगती ९, १७। भुरिग्ब्राह्मी पङ्क्तिः १०। ब्राह्मीबृहती ११। भुरिग्बृहती १२। विराड् जगती १३। अनुष्टुप् क, भुरिगार्ची गायत्री र १४। ब्राह्मी बृहती क, अतिजगती र १५। भुरिगार्ची पङ्क्तिः क, भुरिक् त्रिष्टुप् र १६। स्वराट् त्रिष्टुप् १८। भुरिक् पङ्क्तिः १९, ३०। भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् २०। भुरिग्ब्राह्मी बृहती २१। विराट् त्रिष्टुप् २२, २४। निचृद्बृहती २३। निचृदार्ची उ, आर्ची पङ्क्तिः क, जगती र २५। उष्णिक् २६। निचृत्पङ्क्तिः क, गायत्री र २७। भुरिगुष्णिक् २८, ३४। स्वराडार्षी अनुष्टुप् २९। बृहती ३१। ब्राह्मी बृहती क, स्वराड्बृहती र ३२॥

स्वरः—पञ्चमः १, ८, १० १९, ३०, ३२। निषादः २, ९, १३, १७। धैवतः उ, पञ्चमः क, र ३। षड्जः ४, ३३। मध्यमः ५, ७, ११, १२, २१, २३, ३१। धैवतः ६, १८, २०, २२, २४। गान्धारः क, षड्जः र १४। मध्यमः क, निषादः र १५। पञ्चमः क, धैवतः र १६। पञ्चमः उ, क, निषादः र २५। ऋषभः २६, २८, ३४। पञ्चमः क, षड्जः र २७। गान्धारः २९॥

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वेदिरसि बर्हिषे त्वा जुष्टां प्रोक्षामि
बर्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ॥ १ ॥
अदित्यै व्युन्दनमसि विष्णो स्तुपोऽस्यूर्णम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थां
देवेभ्यो भुवपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहा ॥ २ ॥
उगन्धर्वस्त्वा विश्वावसुः परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्य
ग्निरिड ऽ ईडितः। कइन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणो विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य
परिधिरस्यग्निरिड ऽ ईडितः। रमित्रावरुणौ त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण
धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ऽ ईडितः ॥ ३ ॥
वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तꣳ समिधीमहि। अग्ने बृहन्तमध्वरे ॥ ४ ॥

समिदसि सूर्यस्त्वा पुरस्तात् पातु कस्याश्चिदभिशस्त्यै ।
सवितुर्बाहू स्थ ऽ ऊर्णम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थं देवेभ्य ऽ आ त्वा
वसवो रुद्रा ऽ आदित्याः सदन्तु ॥ ५ ॥
[क]घृताच्यसि जुहूर्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रिय९ सदऽआसीद
घृताच्यस्युपभृन्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रिय९ सदऽआसीद
घृताच्यसि ध्रुवा नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रिय९ सदऽआसीद
[र]प्रियेण धाम्ना प्रिय९ सदऽआसीद । ध्रुवा ऽ असदन्नृतस्य योनौ ता विष्णो
पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञन्यम् ॥ ६ ॥
अग्ने वाजजिद् वाजं त्वा सरिष्यन्तं वाजजित९ सम्मार्ज्मि ।
नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यः सुयमे मे भूयास्तम् ॥ ७ ॥
अस्कन्नमद्य देवेभ्य ऽ आज्य९ संभ्रियासमङ्घ्रिणा विष्णो मा त्वावक्रमिषं वसुमतीमग्ने
ते च्छायामुपस्थेषं विष्णो स्थानमसीत ऽ इन्द्रो वीर्यमकृणोदूर्ध्वोऽध्वर ऽआस्थात् ॥ ८ ॥
अग्ने वेर्होत्रं वेर्दूत्यमवतां त्वां द्यावापृथिवी ऽ अव त्वं द्यावापृथिवी
स्विष्टकृद्देवेभ्यऽइन्द्र ऽ आज्येन हविषा भूत्स्वाहा सं ज्योतिषा ज्योतिः ॥ ९ ॥
मयीदमिन्द्र ऽ इन्द्रियं दधात्वस्मान् रायो मघवानः सचन्ताम् ।
अस्माक९ सन्त्वाशिषः सत्या नः सन्त्वाशिष ऽ उपहूता पृथिवी मातोप
मां पृथिवी माता ह्वयतामग्निराग्नीध्रात् स्वाहा ॥१०॥
उपहूतो द्यौष्पितोप मां द्यौष्पिता ह्वयतामग्निराग्नीध्रात् स्वाहा ।
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
प्रतिगृह्णाम्यग्नेष्ट्वास्येन प्राश्नामि ॥११॥
एतं ते देव सवितर्यज्ञं प्राहुर्बृहस्पतये ब्रह्मणे ।
तेन यज्ञमव तेन यज्ञपतिं तेन मामव ॥१२॥
मनो जूतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमं तनोत्वरिष्टं यज्ञ९ समिमं दधातु ।
विश्वे देवास ऽ इह मादयन्तामो३म्प्रतिष्ठ ॥१३॥
[क]एषा तेऽअग्ने समित्तया वर्धस्व चा च प्यायस्व ।
वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि ।
[र]अग्ने वाजजिद्वाजं त्वा ससृवाꣳसं वाजजित९ सम्मार्ज्मि ॥१४॥
[क]अग्नीषोमयोरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि ।

अग्नीषोमौ तमपनुदतां योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि ।
[र]इन्द्राग्न्योरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि ।
इन्द्राग्नी तमपनुदतां योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि ॥१५॥
[क]वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वा संजानाथां द्यावापृथिवी मित्रावरुणौ
त्वा वृष्ट्यावताम् । [र]व्यन्तु वयोक्तꣳ रिहाणा मरुतां पृषतीर्गच्छ वशा
पृश्निर्भूत्वा दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमावह । चक्षुष्पा ऽअग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ॥१६॥
यं परिधिं पर्यधत्थाऽअग्ने देवपणिभिर्गुह्यमानः ।
तं तऽएतमनु जोषं भराम्येष मेत्त्वदपचेतयाताऽअग्नेः प्रियं पाथोऽपीतम् ॥१७॥
सꣳस्रवभागा स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठाः परिधेयाश्च देवाः ।
इमां वाचमभि विश्वे गृणन्तऽआसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वꣳ स्वाहा वाट् ॥१८॥
घृताची स्थो धुर्यौ पातꣳ सुम्ने स्थः सुम्ने मा धत्तम् ।
यज्ञ नमश्च तऽउप च यज्ञस्य शिवे सन्तिष्ठस्व स्विष्टे मे संतिष्ठस्व ॥१९॥
अग्नेऽदब्धायोऽशीतम पाहि मा दिद्योः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि
दुरद्मन्याऽअविषं नः पितुं कृणु । सुषदा योनौ स्वाहा वाडग्नये संवेशपतये
स्वाहा सरस्वत्यै यशोभगिन्यै स्वाहा ॥२०॥
वेदोऽसि येन त्वं देव वेद देवेभ्यो वेदोऽभवस्तेन मह्यं वेदो भूयाः ।
देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित । मनसस्पतऽइमं देव यज्ञꣳ स्वाहा वाते धाः ॥२१॥
सं बर्हिरङ्क्ताꣳ हविषा घृतेन समादित्यैर्वसुभिः सम्मरुद्भिः ।
समिन्द्रो विश्वदेवेभिरङ्क्तां दिव्यं नभो गच्छतु यत् स्वाहा ॥२२॥
कस्त्वा विमुञ्चति स त्वा विमुञ्चति कस्मै त्वा विमुञ्चति तस्मै त्वा विमुञ्चति ।
पोषाय रक्षसां भागोऽसि ॥२३॥
सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन ।
त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥२४॥
[उ]दिवि विष्णुर्व्यक्रꣳस्त जागतेन छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्मो [क]ऽन्तरिक्षे विष्णुर्व्यक्रꣳस्त त्रैष्टुभेन छन्दसा ततो निर्भक्तो
योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः [र]पृथिव्यां विष्णुर्व्यक्रꣳस्त गायत्रेण
छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मोऽस्मादन्नादस्यै
प्रतिष्ठायाऽअगन्म स्वः सं ज्योतिषाभूम ॥२५॥

स्वयंभूरसि श्रेष्ठो रश्मिर्वर्चोदाऽअसि वर्चो मे देहि । सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥२६॥
[क]अग्ने गृहपते सुगृहपतिस्त्वयाऽग्नेऽहं गृहपतिना भूयासꣳ सुगृहपतिस्त्वं
मयाऽग्ने गृहपतिना भूयाः । [र]अस्थूरि णौ गार्हपत्यानि सन्तु शतꣳ
हिमाः सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥२७॥
अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधीदमहं यऽएवाऽस्मि सोऽस्मि ॥२८॥
अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा सोमाय पितृमते स्वाहा ।
अपहताऽअसुरा रक्षाꣳसि वेदिषदः ॥२९॥
ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमानाऽअसुराः सन्तः स्वधया चरन्ति ।
परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टाँल्लोकात् प्रणुदात्यस्मात् ॥३०॥
अत्र पितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वम् ।
अमीमदन्त पितरो यथाभागमावृषायिषत ॥३१॥
[क]नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शोषाय नमो वः पितरो जीवाय
नमो वः पितरः स्वधायै नमो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो मन्यवे
[र]नमो वः पितरः पितरो नमो वो गृहान्नः पितरो दत्त सतो वः पितरो
देष्मैतद्वः पितरो वासः ॥३२॥
आधत्त पितरो गर्भं कुमारं पुष्करस्रजम् । यथेह पुरुषोऽसत् ॥३३॥
ऊर्जं वहन्तीरमृतं घृतं पयः कीलालं परिस्रुतम् ।
स्वधा स्थ तर्पयत मे पितॄन् ॥३४॥

इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

———:o:———

अथ तृतीयोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आङ्गिरसः १ । सुश्रुतः २ । भरद्वाजः ३, १३ । प्रजापतिः ४,५, ९, १०, ४४, ४५ । सर्पराज्ञी कद्रूः ६—८ । गोतमः ११, ५१, ५२ । विरूपः १२ । देववातभरतौ १४ । वामदेवः १५, ३६, ३७ । अवत्सारः १६—१९ । याज्ञवल्क्यः २०, २१ । वैश्वामित्रो मधुच्छन्दाः २२—२४ । सुबन्धुः २५, २६ । श्रुतबन्धुः २७ । विप्रबन्धुः २८ । मेधातिथिः २९ । सत्यधृतिर्वारुणिः ३०—३३ । मधुच्छन्दः ३४ । विश्वामित्रः ३५ । आसुरिः ३८—४१ । शंयुः ४२ । शंयुर्बार्हस्पत्यः ४३ । आगस्त्यः ४६, ४७ । और्णवाभः ४८—५० । बन्धुः ५३—५९ । वसिष्ठः ६०, ६१ । नारायणः ६२, ६३ ॥

देवता—अग्निः १—४, ६—८, ११, १२, १४—१९, २२—२७, ३६, ३८—४०, ४७ । अग्निवायुसूर्याः ५ । अग्निसूर्यौ ९ । अग्निः [क], सूर्यः [र] १० । इन्द्राग्नी १३ । आपः २० । विश्वेदेवाः २१ । बृहस्पतिः २८, २९ । ब्रह्मणस्पतिः ३० । आदित्यः ३१—३३ । इन्द्रः ३४, ५०—५२ । सविता ३५ । प्रजापतिः ३७ । वास्तुरग्निः ४१ । वास्तुपतिरग्निः ४२ । वास्तुपतिः ४३ । मरुतः ४४, ४५ । इन्द्रमारुतौ ४६ । यज्ञः ४८, ४९ । मनः ५३—५५ । सोमः ५६ । रुद्रः ५७—६३ ॥

छन्दः—गायत्री १—४, ६—८, १६, २३, २९, ४४, ५६ । दैवीबृहती [क], निचृद्बृहती [र] ५ । पङ्क्तिः [क], याजुषी पङ्क्तिः [र] ९ । गायत्री [क], भुरिग्गायत्री [र] १० । निचृद्गायत्री ११, १२, ३०, ३२, ३५, ३६, ५५ । विराट् त्रिष्टुप् १३ । निचृदनुष्टुप् १४, ४०, ५७ । भुरिक् त्रिष्टुप् १५ । त्रिष्टुप् १७ । निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः १८ । जगती १९ । भुरिग् बृहती २०, २५, ३९ । उष्णिक् २१, ६२ । भुरिगासुरी गायत्री [क], गायत्री [र] २२ । विराड्गायत्री २४, २७, २८, ३१, ३३, ५४ । स्वराड् बृहती २६ । पथ्या बृहती ३४ । ब्राह्म्युष्णिक् ३७ । अनुष्टुप् ३८, ४२, ४९ । आर्षीपङ्क्तिः ४१ । भुरिग्जगती ४३, ६३ । स्वराडनुष्टुप् ४५ । भुरिक् पङ्क्तिः ४६ । विराडनुष्टुप् ४७ । ब्राह्म्यनुष्टुप् ४८ । भुरिगनुष्टुप् ५० । विराट् पङ्क्तिः ५१, ५२, ५८ । अतिपादनिचृद्गायत्री ५३ । स्वराड्गायत्री ५९ । विराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ६० । पङ्क्तिः ६१ ॥

स्वरः—षड्जः १—४, ६—८, १०—१२, १६, २२—२४, २७—३३, ३५, ३६, ४४, ५३—५६, ५९ । मध्यमः ५, २०, २५, २६, ३४, ३९ । पञ्चमः ९, १८, ४१, ४६, ५१, ५२, ५८, ६१ । धैवतः १३, १५, १७, ६० । गान्धारः १४, ३८, ४०, ४२, ४५, ४७—५०, ५७ । निषादः १९, ४३, ६३ । ऋषभः २१, ३७, ६२ ॥

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥ १ ॥
सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन । अग्नये जातवेदसे ॥ २ ॥
तं त्वा समिद्भिरङ्गिरो घृतेन वर्द्धयामसि । बृहच्छोचा यविष्ठ्य ॥ ३ ॥
उप त्वाग्ने हविष्मतीर्घृताचीर्यन्तु हर्यत । जुषस्व समिधो मम ॥ ४ ॥
[क] भूर्भुवः स्वः [र] द्यौरिव भूम्ना पृथिवीव वरिम्णा ।
तस्यास्ते पृथिवि देवयजनि पृष्ठेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे ॥ ५ ॥
आयं गौः पृश्निरक्रमीदसदन् मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥ ६ ॥
अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती । व्यख्यन् महिषो दिवम् ॥ ७ ॥
त्रिंशद्धाम विराजति वाक् पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः ॥ ८ ॥
[क] अग्निज्ज्योतिज्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिज्ज्योतिः सूर्य्यः स्वाहा ।
अग्निर्वर्च्चो ज्योतिर्वर्च्चः स्वाहा सूर्यो वर्च्चो ज्योतिर्वर्च्चः स्वाहा ।
[र] ज्योतिः सूर्य्यः सूर्य्यो ज्योतिः स्वाहा ॥ ९ ॥
[क] सजूर्देवेन सवित्रा सजू रात्र्येन्द्रवत्या । जुषाणोऽअग्निर्वेतु स्वाहा ।
[र] सजूर्देवेन सवित्रा सजूरुषसेन्द्रवत्या । जुषाणः सूर्य्यो वेतु स्वाहा ॥१०॥

उपप्रयन्तो ऽ अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे ऽ अस्मे च शृण्वते ॥११॥
अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या ऽ अयम् । अपाᳯं रेताᳯंसि जिन्वति ॥१२॥
उभा वामिन्द्राग्नी ऽ आहुवध्या ऽ उभा राधसः सह मादयध्यै ।
उभा दातारविषाᳯं रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥१३॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो ऽ अरोचथाः ।
तं जानन्नग्न ऽ आरोहाथा नो वर्द्धया रयिम् ॥१४॥
अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो ऽ अध्वरेष्वीड्यः ।
यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥१५॥
अस्य प्रत्नामनु द्युतꣳ शुक्रं दुदुह्रे ऽ अह्रयः । पयः सहस्रसामृषिम् ॥१६॥
तनूपा ऽ अग्नेऽसि तन्वं मे पाह्यायुर्दा ऽ अग्नेऽस्यायुर्मे देहि वर्च्चोदा ऽ अग्नेऽसि
वर्च्चो मे देहि । अग्ने यन्मे तन्वा ऽ ऊनं तन्म ऽ आपृण ॥१७॥
इन्धानास्त्वा शतꣳ हिमा द्युमन्तꣳ समिधीमहि । वयस्वन्तो वयस्कृतꣳ
सहस्वन्तः सहस्कृतम् । अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो ऽ अदाभ्यम् ।
चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीय ॥१८॥
सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्च्चसागथाः समृषीणाᳯं स्तुतेन ।
सं प्रियेण धाम्ना समहमायुषा सं वर्च्चसा सं प्रजया सꣳरायस्पोषेण ग्मिषीय ॥१९॥
अन्ध स्थान्धो वो भक्षीय मह स्थ महो वो भक्षीयोर्ज्ज स्थोर्ज्जं वो भक्षीय
रायस्पोष स्थ रायस्पोषं वो भक्षीय ॥२०॥
रेवती रमध्वमस्मिन्योनावस्मिन् गोष्ठेऽस्मिँल्लोकेऽस्मिन् क्षये ।
इहैव स्त मापगात ॥२१॥
क सꣳहितासि विश्वरूप्यूर्जा माविश गौपत्येन ।
र उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्द्धिया वयम् । नमो भरन्त ऽ एमसि ॥२२॥
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्द्धमानꣳ स्वे दमे ॥२३॥
स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥२४॥
अग्ने त्वं नो ऽ अन्तम ऽ उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः ।
वसुरग्निर्वसुश्रवा ऽ अच्छा नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिं दाः ॥२५॥
तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ।
स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णो ऽ अघायतः समस्मात् ॥२६॥

इड॒ऽएह्यदि॑त॒ऽएहि॒ काम्या॒ऽएत॑ । मयि॑ वः काम॒धर॑णं भूयात् ॥२७॥

सो॒मान॑ꣳ स्वर॑णं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । क॒क्षीव॑न्तं॒ य ऽ औ॑शि॒जः ॥२८॥

यो रे॒वान् योऽअ॑मीव॒हा व॑सु॒वित् पु॑ष्टि॒वर्द्ध॑नः । स नः॑ सिषक्तु॒ यस्तु॒रः ॥२९॥

मा न॒ः शꣳसो॒ऽअर॑रुषो धू॒र्तिः प्रण॒ङ् मर्त्य॑स्य । रक्षा॑ णो ब्रह्मणस्पते ॥३०॥

महि॑ त्री॒णामवो॑ऽस्तु द्यु॒क्षं मि॒त्रस्या॑र्य॒म्णः । दु॒रा॒धर्षं॒ वरु॑णस्य ॥३१॥

न॒हि तेषा॑म॒मा च॒न नाध्व॑सु वार॒णेषु॑ । ईशे॑ रि॒पुर॒घश॑ꣳसः ॥३२॥

ते हि पु॒त्रासो॒ऽअदि॑तेः॒ प्र जी॒वसे॒ मर्त्या॑य । ज्योति॒र्यच्छ॒न्त्यज॑स्रम् ॥३३॥

क॒दा च॒न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ सश्चसि दा॒शुषे॑ ।

उपो॒पेन्नु म॑घव॒न् भूय॒ऽइन्नु ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यते ॥३४॥

तत् स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि । धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त् ॥३५॥

परि॑ ते दू॒डभो॒ रथो॒ऽस्माँ २ ऽ अ॑श्नोतु वि॒श्वतः॑ । येन॒ रक्ष॑सि दा॒शुषः॑ ॥३६॥

भूर्भुव॒ः स्व॒ः सु॒प्र॒जाः प्र॒जाभि॑ः स्याꣳ सु॒वीरो॑ वी॒रैः सु॒पोष॒ः पोषैः॑ ।

नर्य॑ प्र॒जां मे॑ पाहि॒ शꣳस्य॑ प॒शून् मे॑ पाह्यथर्य॑ पि॒तुं मे॑ पाहि ॥३७॥

आग॑न्म वि॒श्ववे॑दसम॒स्मभ्यं॑ वसु॒वित्त॑मम् ।

अग्ने॑ स॒म्राड॒भि द्यु॒म्नम॒भि सह॒ऽआय॑च्छस्व ॥३८॥

अ॒यम॒ग्निर्गृ॒हप॑ति॒र्गार्ह॑पत्यः प्र॒जाया॑ वसु॒वित्त॑मः ।

अग्ने॑ गृहपते॒ऽभि द्यु॒म्नम॒भि सह॒ऽआय॑च्छस्व ॥३९॥

अ॒यम॒ग्निः पु॑री॒ष्यो॒ र॒यि॒मान् पु॑ष्टि॒वर्द्ध॑नः ।

अग्ने॑ पुरीष्या॒भि द्यु॒म्नम॒भि सह॒ऽआय॑च्छस्व ॥४०॥

गृहा॒ मा बि॑भीत॒ मा वे॑पध्व॒मूर्ज्जं॒ बिभ्र॑त॒ऽएम॑सि ।

ऊर्ज॒ं बिभ्र॑द्वः सु॒मना॑ः सु॒मे॒धा गृ॒हानै॑मि॒ मन॑सा॒ मोद॑मानः ॥४१॥

येषा॑म॒ध्येति॑ प्र॒वस॑न् येषु॑ सौमन॒सो ब॒हुः ।

गृहा॒नुप॑ह्वयामहे॒ ते नो॑ जानन्तु जान॒तः ॥४२॥

उप॑हूता॒ऽइ॒ह गाव॒ऽउप॑हूताऽअजा॒वय॑ः । अथो॒ऽअन्न॑स्य की॒लाल॒ऽउप॑हूतो

गृ॒हेषु॑ नः । क्षेमा॑य व॒ः शान्त्यै॒ प्रप॑द्ये शि॒वꣳ श॒ग्मꣳ शं॒योः शं॒योः ॥४३॥

प्र॒घा॒सिनो॑ हवामहे म॒रुत॑श्च रि॒शाद॑सः । क॒रम्भेण॑ स॒जोष॑सः ॥४४॥

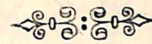
यद् ग्रामे॒ यदर॑ण्ये॒ यत् स॒भाया॒ं यदि॑न्द्रि॒ये ।

यदेन॑श्चकृ॒मा व॒यमि॒दं तदव॑यजामहे॒ स्वाहा॑ ॥४५॥

मो षू ण॑ऽइन्द्रात्र॑ पृत्सु दे॒वैरस्ति॒ हि ष्मा॑ ते शुष्मिन्नव॒याः ।
म॒हश्चि॒द्यस्य॑ मी॒ढुषो॑ य॒व्या ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॒ वन्द॑ते॒ गीः ॥४६॥
अक्र॒न् कर्म॑ कर्म॒कृतः॑ स॒ह वा॒चा म॑यो॒भुवा॑ ।
दे॒वेभ्यः॒ कर्म॑ कृ॒त्वास्तं॒ प्रेत॑ सचाभुवः ॥४७॥
अव॑भृथ निचुम्पुण नि॒चेरु॑रसि निचुम्पु॒णः ।
अव॑ दे॒वैर्दे॒वकृ॑त॒मेनो॑ऽयासिष॒मव॒ मर्त्यै॒र्मर्त्य॑कृतं पुरु॒राव्णो॑ देव रि॒षस्पा॑हि ॥४८॥
पू॒र्णा द॑र्वि॒ परा॑ पत॒ सुपू॑र्णा॒ पुन॒राप॑त ।
व॒स्नेव॒ विक्री॑णावहा॒ऽइष॒मूर्ज॑ꣳ शतक्रतो ॥४९॥
दे॒हि मे॒ ददा॑मि॒ ते॒ नि मे॑ धेहि॒ नि ते॑ दधे ।
नि॒हारं॑ च॒ हरा॑सि मे नि॒हारं॒ निह॑राणि॒ ते॒ स्वाहा॑ ॥५०॥
अक्ष॒न्नमी॑मदन्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या ऽ अ॑धूषत ।
अस्तो॑षत॒ स्वभा॑नवो॒ विप्रा॒ नवि॑ष्ठया म॒ती योजा॒ न्वि॒न्द्र ते॒ हरी॑ ॥५१॥
सु॒सन्दृ॑शं॒ त्वा व॒यं मघ॑वन् वन्दिषी॒महि॑ ।
प्र नूनं॑ पू॒र्णब॑न्धुर स्तु॒तो या॑सि॒ वशाँ॒२ ऽ अनु॒ योजा॒ न्वि॒न्द्र ते॒ हरी॑ ॥५२॥
मनो॒ न्वाह्वा॑महे नाराश॒ꣳसेन॒ स्तोमे॑न । पि॒तॄणां॑ च॒ मन्म॑भिः ॥५३॥
आ न॑ ऽ एतु॒ मनः॒ पुनः॒ क्रत्वे॒ दक्षा॑य जी॒वसे॑ । ज्योक् च॒ सूर्यं॑ दृ॒शे ॥५४॥
पुन॑र्नः पित॒रो मनो॒ ददा॑तु॒ दैव्यो॒ जनः॑ । जी॒वं व्रात॑ꣳ सचेमहि ॥५५॥
व॒यꣳ सो॑म व्र॒ते तव॒ मन॑स्त॒नूषु॒ बिभ्र॑तः । प्र॒जाव॑न्तः सचेमहि ॥५६॥
ए॒ष ते॑ रुद्र भा॒गः स॒ह स्वस्राम्बि॑कया॒ तं जु॑षस्व॒ स्वाहा॑ ।
ए॒ष ते॑ रुद्र भा॒गऽआ॒खुस्ते॑ प॒शुः ॥५७॥
अव॑ रु॒द्रम॑दीम॒ह्यव॑ दे॒वं त्र्य॑म्बकम् ।
यथा॑ नो॒ वस्य॑स॒स्कर॒द्यथा॑ नः॒ श्रेय॑स॒स्कर॒द्यथा॑ नो व्यवसा॒यया॑त् ॥५८॥
भे॒ष॒जम॑सि भेष॒जं गवेऽश्वा॑य॒ पुरु॑षाय भेष॒जम् । सु॒खं मे॒षाय॑ मे॒ष्यै ॥५९॥
त्र्य॑म्बकं यजामहे सु॒गन्धिं॑ पुष्टि॒वर्ध॑नम् । उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒ बन्ध॑नान्मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒
माऽमृता॑त् । त्र्य॑म्बकं यजामहे सु॒गन्धिं॒ प॑ति॒वेद॑नम् । उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒
बन्ध॑नादि॒तो मु॑क्षीय॒ मामु॒तः ॥६०॥
ए॒तत्ते॑ रुद्राव॒सं तेन॑ प॒रो मूज॑व॒तोऽती॑हि ।
अव॑ततधन्वा॒ पिना॑कावसः॒ कृत्ति॑वासा॒ऽअहि॑ꣳसन्नः शि॒वोऽती॑हि ॥६१॥

त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् ।
यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नो॑ऽअस्तु त्र्यायुषम् ॥६२॥
शिवो नामा॑सि स्वधि॑तिस्ते पिता नम॑स्तेऽअस्तु मा मा॑ हिंसीः ।
निर्वर्त्तयाम्यायु॑षेऽन्नाद्या॑य प्रजन॑नाय रायस्पोषा॑य सुप्रजास्त्वाय॑ सुवीर्य्या॑य ॥६३॥

इति तृतीयोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—७ । आत्रेयः ८ । आङ्गिरसः ९—१५ । वत्सः १६—३६ । गोतमः ३७ ॥

देवता—अबोषध्यौ १ । आपः २, १२, १३ । मेघः ३ । परमात्मा ४ । यज्ञः ५, ६, १०, २४, २६, ३७ । अग्न्यब्बृहस्पतयः ७ । ईश्वरः ८ । विद्वान् ९, २७ । अग्निः ११, १४—१७, २८, २९, ३२ । वाग्विद्युत् १८—२३ । सविता २५ । वरुणः ३०, ३१ । सूर्य्यविद्वांसौ ३३ । यजमानः ३४ । सूर्य्यः ३५, ३६ ॥

छन्दः—विराड् ब्राह्मी जगती १ । स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २ । भुरिक् त्रिष्टुप् ३ । निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः ४ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५, ६, २९, ३२ । पङ्क्तिः [क], आर्षी बृहती [र] ७ । आर्ष्यनुष्टुप् ८ । आर्षी पङ्क्तिः ९ । निचृदार्षी जगती [क], साम्नी त्रिष्टुप् [र] १० । स्वराड् ब्राह्म्यनुष्टुप् [क], आर्ष्युष्णिक् [र] ११ । ब्राह्म्यनुष्टुप् १२ । भुरिगार्षी बृहती १३ । स्वराडार्ष्युष्णिक् १४ । भुरिग्ब्राह्मी बृहती १५ । भुरिगार्षी पङ्क्तिः १६ । आर्चीत्रिष्टुप् १७ । स्वराडार्षीबृहती १८ । निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः १९ । साम्नी जगती [क], भुरिगार्ष्युष्णिक् [र] २० । विराडार्षी बृहती २१ । ब्राह्मी पङ्क्तिः २२ । आस्तारपङ्क्तिः २३ । ब्राह्मी जगती [क], याजुषी पङ्क्तिः [र] २४ । भुरिक्शक्करी २५ । भुरिग् ब्राह्मी पङ्क्तिः २६, २७ । साम्नी बृहती [क], साम्न्युष्णिक् [र] २८ । स्वराड्याजुषी त्रिष्टुप् [क], आर्षी त्रिष्टुप् [र] ३० । विराडार्षी त्रिष्टुप् ३१ । निचृदार्षी गायत्री [क], याजुषी जगती [र] ३३ । भुरिगार्ची गायत्री [क], भुरिगार्ची बृहती [र], विराडार्च्यनुष्टुप् [उ] ३४ । निचृदार्षीजगती ३५ । विराड्ब्राह्मीबृहती ३६ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३७ ॥

स्वरः—निषादः १, ३५ । धैवतः २, ३, १७, २५, ३०, ३१, ३७ । पञ्चमः ४, ९, १६, १९, २२, २३, २६, २७ । गान्धारः ५, ६, ८, १२, २९, ३२ । पञ्चमः [क], मध्यमः [र] ७ । निषादः [क], धैवतः [र] १० । गान्धारः [क], ऋषभः [र] ११ । ऋषभः १४ । मध्यमः १३, १५, १८, २१, ३६ । निषादः [क], ऋषभः [र] २० । निषादः [क], पञ्चमः [र] २४ । मध्यमः [क], ऋषभः [र] २८ । षड्जः [क], निषादः [र] ३३ । षड्जः [क], मध्यमः [र], गान्धारः [उ] ३४ ॥

एदमगन्म देवयजनं पृथिव्या यत्र देवासो ऽ अजुषन्त विश्वे ।
ऋक्सामाभ्याꣳ सन्तरन्तो यजुर्भी रायस्पोषेण समिषा मदेम ।
इमा ऽ आपः शमु मे सन्तु देवीः । ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीः ॥ १ ॥
आपो ऽ अस्मान् मातरः शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु ।
विश्वꣳ हि रिप्रं प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूत ऽ एमि ।
दीक्षातपसोस्तनूरसि तां त्वा शिवाꣳ शग्मां परिदधे भद्रं वर्णं पुष्यन् ॥ २ ॥
महीनां पयोऽसि वर्च्चोदाऽअसि वर्च्चो मे देहि ।
वृत्रस्यासि कनीनकश्चक्षुर्दाऽअसि चक्षुर्मे देहि ॥ ३ ॥
चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण
पवित्रेण सूर्य्यस्य रश्मिभिः । तस्य ते पवित्रपते पवित्रपूतस्य यत्कामः
पुने तच्छकेयम् ॥ ४ ॥
आ वो देवासऽईमहे वामं प्रयत्यध्वरे ।
आ वो देवासऽआशिषो यज्ञियासो हवामहे ॥ ५ ॥
स्वाहा यज्ञं मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात् स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा
वातादारभे स्वाहा ॥ ६ ॥
[क] आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये
स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहा । [र] आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो
द्यावापृथिवी ऽ उरो ऽ अन्तरिक्ष । बृहस्पतये हविषा विधेम स्वाहा ॥ ७ ॥
विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम् ।
विश्वो रायऽइषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ ८ ॥
ऋक्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे ते मा पातमास्य यज्ञस्योदृचः ।
शर्म्मासि शर्म्म मे यच्छ नमस्ते ऽ अस्तु मा मा हिꣳसीः ॥ ९ ॥
[क] ऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदाऽऊर्ज्जं मयि धेहि । सोमस्य नीविरसि विष्णोः
शर्म्मासि शर्म यजमानस्येन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि ।
[र] उच्छ्रयस्व वनस्पतऽऊर्ध्वो मा पाह्यꣳहस ऽ आस्य यज्ञस्योदृचः ॥१०॥
[क] व्रतं कृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः ।
दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्च्चोधां यज्ञवाहसꣳ सुतीर्था नोऽअसद्वशे ।
[र] ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवस्ते नोऽवन्तु ते नः पान्तु तेभ्यः स्वाहा ॥११॥

श्वात्राः पीता भवत यूयमापो ऽ अस्माकमन्तरुदरे सुशेवाः ।
ताऽअस्मभ्यमयक्ष्मा ऽ अनमीवा ऽ अनागसः स्वदन्तु देवीरमृताऽऋतावृधः ॥१२॥
इयं ते यज्ञिया तनूरपो मुञ्चामि न प्रजाम् ।
अꣳहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशत पृथिव्या सम्भव ॥१३॥
अग्ने त्वꣳ सु जागृहि वयꣳ सु मन्दिषीमहि ।
रक्षा णो ऽ अप्रयुच्छन् प्रबुधे नः पुनस्कृधि ॥१४॥
पुनर्मनः पुनरायुर्मऽआगन् पुनः प्राणः पुनरात्मा मऽआगन् पुनश्चक्षुः
पुनः श्रोत्रम्मऽआगन् । वैश्वानरो ऽ अदब्धस्तनूपा ऽ अग्निर्नः पातु
दुरितादवद्यात् ॥१५॥
त्वमग्ने व्रतपाऽअसि देवऽआ मर्त्येष्वा । त्वं यज्ञेष्वीड्यः ।
रास्वेयत्सोमा भूयो भर देवो नः सविता वसोर्दाता वस्वदात् ॥१६॥
एषा ते शुक्र तनूरेतद्वर्चस्तया सम्भव भ्राजङ्गच्छ ।
जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे ॥१७॥
तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे तन्वो यन्त्रमशीय स्वाहा ।
शुक्रमसि चन्द्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवमसि ॥१८॥
चिदसि मनासि धीरसि दक्षिणासि क्षत्रियासि यज्ञियास्यदितिरस्युभयतः-
शीर्ष्णी । सा नः सुप्राची सुप्रतीच्येधि मित्रस्त्वा पदि बध्नीतां पूषाऽ-
ध्वनस्पात्विन्द्रायाध्यक्षाय ॥१९॥
[क]अनु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः ।
[ख]सा देवि देवमच्छेहीन्द्राय सोमꣳ रुद्रस्त्वावर्त्तयतु स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि ॥२०॥
वस्व्यस्यदितिरस्यादित्यासि रुद्रासि चन्द्रासि ।
बृहस्पतिष्ट्वा सुम्ने रम्णातु रुद्रो वसुभिराचके ॥२१॥
अदित्यास्त्वा मूर्द्धन्नाजिघर्म्मि देवयजने पृथिव्याऽइडायास्पदमसि घृतवत्
स्वाहा । अस्मे रमस्वास्मे ते बन्धुस्त्वे रायो मे रायो मा वयꣳ रायस्पोषेण
वियौष्म तोतो रायः ॥२२॥
समख्ये देव्या धिया सं दक्षिणयोरुचक्षसा ।
मा मऽआयुः प्रमोषीर्मो ऽ अहं तव वीरं विदेय तव देवि सन्दृशि ॥२३॥
[क]एष ते गायत्रो भागऽइति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भागऽइति मे

सोमा॑य ब्रूताद्दे॒ष ते॒ जाग॑तो भा॒गऽइति॒ मे॒ सोमा॑य ब्रूताच्छन्दो॑नामाना॒ᳪं
साम्रा॑ज्यङ्ग॒च्छेति॑ मे॒ सोमा॑य ब्रूतादास्मा॒को॑ऽसि शु॒क्रस्ते॒ ग्रह्यो॑
वि॒चित॑स्त्वा॒ विचि॑न्वन्तु ॥२४॥
अ॒भि त्यं दे॒वᳪं स॑वि॒तार॑मो॒ण्योः॑ क॒विक्र॑तु॒मर्चा॑मि स॒त्यस॑वᳪं रत्न॒-
धाम॒भि प्रि॒यं म॒तिं क॒विम् । ऊ॒र्ध्वा यस्या॒मति॒र्भा ऽ अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि
हिर॑ण्यपाणिरमिमीत । सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा स्वः॑ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जास्त्वा॑ऽनु॒प्राण॑न्तु
प्र॒जास्त्वम॑नु॒प्राणि॑हि ॥२५॥
शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॒मृत॑म॒मृते॑न ।
स॒ग्मे ते॒ गोर॒स्मे ते॒ च॒न्द्राणि॒ तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्णः॑ पर॒मेण॑ प॒शुना॑
क्रीयसे सहस्र॒पो॒षं पु॑षेयम् ॥२६॥
मि॒त्रो न॒ऽएहि॒ सुमि॑त्र॒धऽइन्द्र॑स्यो॒रुमावि॑श॒ दक्षि॑णमु॒शन्नु॒शन्त॑ᳪं स्यो॒नः
स्यो॒नम् । स्वान॒ भ्राजाङ्घा॑रे॒ बम्भा॑रे॒ हस्त॒ सुह॑स्त॒ कृशा॑नवे॒ते वः॑
सोम॒क्रय॑णा॒स्तान्र॑क्षध्वं॒ मा वो॑ दभन् ॥२७॥
परि॑ माग्ने॒ दुश्च॑रिताद्बाधस्वा॒ मा॒ सुच॑रिते भज ।
उदायु॑षा स्वा॒युषोद॑स्थाम॒मृताँ॒ २ ऽअनु॑ ॥२८॥
प्रति॒ पन्था॑मपद्महि स्वस्ति॒गाम॑ने॒हस॑म् ।
येन॒ विश्वाः॒ परि॒ द्विषो॑ वृ॒णक्ति॑ वि॒न्दते॒ वसु॑ ॥२९॥
अदि॑त्या॒स्त्वग॒स्यदि॑त्यै॒ सद॒ऽआसी॑द । अस्त॑भ्ना॒द् द्यां वृ॑ष॒भोऽअ॒न्तरि॑क्ष॒-
मर्मि॑मीत॒ वरि॒माण॑म्पृथि॒व्याः । आसी॑द॒द्विश्वा॒ भुव॑नानि स॒म्राड् विश्वेत्ता॒नि
वरु॑णस्य व्र॒तानि॑ ॥३०॥
वने॑षु॒ व्यु॒न्तरि॑क्षं ततान॒ वाज॒मर्व॑त्सु॒ पय॑ऽउ॒स्रिया॑सु ।
हृ॒त्सु क्रतुं॒ वरु॑णो वि॒क्ष्व॒ग्निं दि॒वि सूर्य॑मदधा॒त् सोम॒मद्रौ॑ ॥३१॥
सूर्य॑स्य॒ चक्षु॒रारो॑हा॒ग्नेर॒क्ष्णः क॒नीन॑कम् ।
यत्रैत॑शेभि॒रीय॑से॒ भ्राज॑मानो वि॒प॒श्चिता॑ ॥३२॥
उस्रा॒वेतं॑ धूर्षाहौ यु॒ज्येथा॑मन॒श्रू ऽ अवी॑रहणौ ब्रह्म॒चोद॑नौ ।
स्व॒स्ति यज॑मानस्य गृ॒हान् ग॑च्छतम् ॥३३॥
भ॒द्रो मे॑ऽसि॒ प्रच्य॑वस्व भुवस्पते॒ विश्वा॒न्यभि धामा॑नि । मा त्वा॑ परिप॒-
रिणो॑ विद॒न् मा त्वा॑ परिप॒न्थिनो॑ विद॒न् मा त्वा॑ वृका॑ ऽ अघा॒यवो॑ विदन् ।

उश्येनो भूत्वा परापत यजमानस्य गृहान् गच्छ तन्नौ सँस्कृतम् ॥३४॥
नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतꣳ सपर्यत ।
दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्य्याय शꣳसत ॥३५॥
वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनी स्थो वरुणस्य ऽ ऋतसदन्यसि
वरुणस्य ऽ ऋतसदनमसि वरुणस्य ऽ ऋतसदनमासीद ॥३६॥
या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् ।
गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्रचरा सोम दुर्य्यान् ॥३७॥

इति चतुर्थोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—गोतमः १—१४ । मेधातिथिः १५ । वसिष्ठः १६, १७ । औतथ्यो दीर्घतमा १८—२९ । मधुच्छन्दाः ३०—३५ । आगस्त्यः ३६—४३ ॥

देवता—विष्णुः १, १५—२१, ३८, ४१ । विष्णुर्यज्ञः २ । यज्ञः ३, १३, २२, २३, २५—२८, ४३ । अग्निः ४, ६, ८, ९, ३१—३७, ४०, ४२ । विद्युत् ५ । सोमः ७ । वाक् १०—१२ । सविता १४ । सूर्य्यविद्वांसौ २४ । ईश्वरसभाध्यक्षौ २९, ३० । सोमसवितारौ ३९ ॥

छन्दः—स्वराड् ब्राह्मीबृहती १ । आर्षीगायत्री क, आर्चीत्रिष्टुप् र २ । आर्षी पङ्क्तिः ३ । आर्षीत्रिष्टुप् ४ । आर्ष्युष्णिक् क, भुरिगार्षी पङ्क्तिः र ५ । विराड् ब्राह्मी पङ्क्तिः ६ । आर्षी बृहती क, आर्षी जगती र ७ । विराडार्षी बृहती क, निचृदार्षी बृहती र ८ । भुरिगार्षीगायत्री १, भुरिग्ब्राह्मी बृहती २, निचृद्ब्राह्मी जगती ३, याजुष्यनुष्टुप् ४ ९ । ब्राह्म्युष्णिक् १० । निचृद्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ११ । भुरिग् ब्राह्मी पङ्क्तिः १२ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १३, २४ । स्वराडार्षी जगती १४ । भुरिगार्षी गायत्री १५ । स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १६, १८ । स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् १७ । निचृदार्षी जगती १९ । विराडार्षी त्रिष्टुप् २० । भुरिगार्षी पङ्क्तिः २१ । साम्नी पङ्क्तिः क, भुरिगार्षी बृहती र २२ । याजुषी बृहती उ, स्वराड्ब्राह्म्यनुष्टुप् ख, स्वराड् ब्राह्म्युष्णिक् र २३ । ब्राह्मी बृहती क, आर्षीपङ्क्तिः र २५ । निचृदार्षी पङ्क्तिः क, निचृदार्षी त्रिष्टुप् र २६ । ब्राह्मी जगती २७ । आर्षीजगती २८ । अनुष्टुप् २९ । आर्च्युष्णिक् ३० । विराडार्ष्यनुष्टुप्

३१ । स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ३२ । ब्राह्मी पङ्क्तिः ३३ । स्वराड् ब्राह्मी बृहती ३४ । निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः ३५ । निचृदार्ची त्रिष्टुप् ३६ । आर्षी त्रिष्टुप् ३७ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ३८ । साम्नी बृहती [क], आर्षी पङ्क्तिः [र] ३९ । निचृद्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४० । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ४१ । स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४२ । ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४३ ॥

स्वरः—मध्यमः १, ८, ३४ । षड्जः [क], धैवतः [र] २ । पञ्चमः ३, ६, १२, २१, ३३, ३५ । धैवतः ४, ११, १६—१८, २०, ३२, ३६, ३७, ४०, ४२, ४३ । ऋषभः [क], पञ्चमः [र] ५ । मध्यमः [क], निषादः [र] ७ । षड्जः [१], मध्यमः [२], निषादः [३], गान्धारः [४] ९ । ऋषभः १०, ३० । गान्धारः १३, २४, २९, ३१, ३८, ४१ । निषादः १४, १९, २७, २८ । षड्जः १५ । पञ्चमः [क], मध्यमः [र] २२ । मध्यमः [उ], गान्धारः [ख], ऋषभः [र] २३ । मध्यमः [क], पञ्चमः [र] २५ । पञ्चमः [क], धैवतः [र] २६ । मध्यमः [क], पञ्चमः [र] ३९ ॥

अ॒ग्नेस्त॒नूर॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वाऽति॑थेराति॒थ्यम॑सि॒
विष्ण॑वे त्वा श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृते॒ विष्ण॑वे त्वा॒ऽग्नये॑ त्वा रायस्पोष॒दे
विष्ण॑वे त्वा ॥ १ ॥

[क]अ॒ग्नेर्ज॒नित्र॑मसि॒ वृष॑णौ स्थ ऽ उ॒र्वश्य॑स्या॒युर॑सि पु॒रूरवा॑ ऽ असि ।
[र] गा॒य॒त्रेण॑ त्वा॒ छन्द॑सा मन्थामि॒ त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा मन्थामि॒ जाग॑तेन
त्वा॒ छन्द॑सा मन्थामि ॥ २ ॥

भव॑तं नः॒ सम॑नसौ॒ सचे॑तसावरे॒पसौ॑ मा य॒ज्ञꣳ हिꣳसिष्टं॒ मा य॒ज्ञप॑तिं
जातवेदसौ॒ शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑ ॥ ३ ॥

अ॒ग्नाव॒ग्निश्च॑रति॒ प्रवि॑ष्ट॒ ऽ ऋषी॑णां पु॒त्रो ऽ अ॑भिशस्ति॒पावा॑ ।
स नः॑ स्यो॒नः सु॒यजा॑ यजे॒ह दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यꣳ सद॒मप्र॑युच्छ॒न्त्स्वाहा॑ ॥ ४ ॥

[क]आप॑तये त्वा॒ परि॑पतये गृह्णामि॒ तनू॒नप्त्रे॑ शाक्व॒राय॒ शक्व॑न॒ ऽ ओजि॑ष्ठाय ।
[र] अना॑धृष्टमस्यनाधृ॒ष्यं दे॒वाना॒मोजोऽन॑भिशस्त्यभिशस्ति॒पा ऽ अ॑नभिशस्ते॒-
न्यम॒ञ्ज॑सा स॒त्यमु॒पगे॑षꣳ स्वि॒ते मा॑ धाः ॥ ५ ॥

अग्ने॑ व्रतपा॒स्त्वे व्र॑तपा॒ या तव॑ त॒नूरि॒यꣳ सा मयि॒ यो मम॑ त॒नूरे॒षा सा त्वयि॑ ।
स॒ह नौ॑ व्रतपते॒ व्र॒तान्य॑नु मे दी॒क्षां दी॒क्षाप॑ति॒र्मन्य॑ता॒मनु॒ तप॒स्तप॑स्पतिः ॥ ६ ॥

[क]अ॒ꣳशुर॑ꣳशुष्टे देव॒ सो॒माप्या॑यता॒मिन्द्रा॑यैकधन॒विदे॑ ।
आ तु॒भ्यमिन्द्रः॒ प्याय॑ता॒मा त्वमिन्द्रा॑य प्यायस्व ।
[र]आप्या॑यया॒स्मान्त्सखी॑न्त्स॒न्न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ देव सोम सु॒त्याम॑शीय ।
एष्टा॒ रायः॒ प्रेषे भगा॑य ऽ ऋ॒तमृ॑तवा॒दिभ्यो॒ नमो॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑म् ॥ ७ ॥

[क]या ते॑ऽ अग्नेऽयःशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा । उग्रं वचो॒ऽ अपा॑वधीत्त्वेषं
वचो॒ऽ अपा॑वधीत् स्वाहा॑ । [र]या ते॑ऽ अग्ने रजःशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा ।
उग्रं वचो॒ऽ अपा॑वधीत्त्वेषं वचो॒ऽ अपा॑वधीत् स्वाहा॑ । [र]या ते॑ऽ अग्ने हरिशया
तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा । उग्रं वचो॒ऽ अपा॑वधीत्त्वेषं वचो॒ऽअपा॑वधीत् स्वाहा॑ ॥ ८ ॥
[१] तप्ताय॑नी मेऽसि वित्ताय॑नी मेऽस्यव॑तान्मा नाथिताद॑वतान्मा व्यथितात् ।
[२] विदेद॒ग्निर्नभो॒ नामाग्ने॑ऽ अङ्गिर॒ऽ आयु॑ना नाम्नेहि॒ यो॒ऽस्यां पृ॑थि॒व्यामसि॒ यत्तेऽ-
नाधृष्टं नाम॑ यज्ञियं॒ तेन॒ त्वा द॑धे विदेद॒ग्निर्नभो॒ नामाग्ने॑ऽ अङ्गिर॒ऽ आयु॑ना
[३] नाम्नेहि॒ यो द्वितीय॑स्यां पृथि॒व्यामसि॒ यत्तेऽना॑धृष्टं नाम॑ यज्ञियं॒ तेन॒ त्वा
द॑धे विदेद॒ग्निर्नभो॒ नामाग्ने॑ऽ अङ्गिर॒ऽ आयु॑ना नाम्नेहि॒ यस्तृतीय॑स्यां पृथि-
व्यामसि॒ यत्तेऽना॑धृष्टं नाम॑ यज्ञियं॒ तेन॒ त्वा द॑धे । [४]अनु॑ त्वा देववी॑तये ॥ ९ ॥
सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः॑ कल्पस्व सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः॑
शुन्धस्व सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः॑ शुम्भस्व ॥१०॥
इन्द्रघोषस्त्वा वसु॑भिः पुरस्ता॑त्पातु प्रचे॑तास्त्वा रुद्रैः॑ पश्चात्पा॑तु मनो॑जवा-
स्त्वा पितृभिर्द॑क्षिणतः पा॑तु विश्वक॑र्मा त्वादित्यैरु॑त्तरतः पा॑त्विदमहं तप्तं
वार्ब॑हिर्धा॑ यज्ञान्निःसृ॑जामि ॥११॥
सिꣳह्यसि स्वाहा॑ सिꣳह्यस्यादित्यवनिः स्वाहा॑ सिꣳह्यसि ब्रह्मवनिः क्षत्रवनिः
स्वाहा॑ सिꣳह्यसि सुप्रजावनी॑ रायस्पोषवनिः स्वाहा॑ सिꣳह्यस्याव॑ह देवान्य-
ज॑मानाय स्वाहा॑ भूतेभ्य॑स्त्वा ॥१२॥
ध्रुवोऽसि पृथिवीं दृꣳह ध्रुवक्षिद॑स्यन्तरि॑क्षं दृꣳहाच्युतक्षिद॑सि दिवं॑ दृꣳहाग्नेः
पुरी॑षमसि ॥१३॥
युञ्जते मन॑ऽ उत युञ्जते धियो विप्रा विप्र॑स्य बृहतो विप॑श्चितः ।
वि होत्रा॑ दधे वयुनाविदेक॒ऽ इन्मही देवस्य॑ सवितुः परि॑ष्टुतिः स्वाहा॑ ॥१४॥
इदं विष्णुर्विच॑क्रमे त्रेधा निद॑धे पदम् । समू॑ढमस्य पाꣳसुरे स्वाहा॑ ॥१५॥
इरा॑वती धेनुमती हि भूतꣳ सू॑यवसिनी मन॑वे दशस्या ।
व्य॑स्कभ्ना रोद॑सी विष्णवेते दाधर्त्थ॑ पृथिवीमभितो॑ मयूखैः स्वाहा॑ ॥१६॥
देवश्रुतौ॑ देवेष्वाघो॑षतं प्राची प्रेत॑मध्वरं कल्पय॑न्तीऽ ऊर्ध्वं यज्ञं न॑यतं मा
जि॑ह्वरतम् । स्वं गोष्ठमाव॑दतं देवी दुर्य्येऽ आयुर्मा निर्वा॑दिष्टं प्रजां मा
निर्वा॑दिष्टमत्र रमेथां वर्ष्म॑न् पृथिव्याः ॥१७॥

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजांᳪसि ।
यो ऽ अस्कभायदुत्तरᳪ सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा ॥१८॥
दिवो वा विष्ण ऽ उत वा पृथिव्या महो वा विष्ण ऽ उरोरन्तरिक्षात् ।
उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा ॥१९॥
प्र तद्विष्णु स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥२०॥
विष्णो ररटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोऽसि ।
वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥२१॥
कदेवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
रआददे नार्यसीदमहᳪ रक्षसां ग्रीवा ऽ अपिकृन्तामि ।
बृहन्नसि बृहद्रवा बृहतीमिन्द्राय वाचं वद ॥२२॥
उरक्षोहणं बलगहनं खवैष्णवीमिदमहं तं बलगमुत्किरामि यं मे निष्ट्यो
यममात्यो निचखानेदमहं तं बलगमुत्किरामि यं मे समानो यमसमानो
निचखानेदमहं तं बलगमुत्किरामि र यं मे सबन्धुर्यमसबन्धुर्निचखानेद-
महं तं बलगमुत्किरामि यं मे सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्याङ्किरामि ॥२३॥
स्वराडसि सपत्नहा सत्रराडस्यभिमातिहा जनराडसि रक्षोहा सर्व-
राडस्यमित्रहा ॥२४॥
करक्षोहणो वो बलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान्रक्षोहणो वो बलगहनोऽ-
वनयामि वैष्णवान्रक्षोहणो वो बलगहनोऽवस्तृणामि वैष्णवान्रक्षोहणौ
रवां बलगहना ऽ उपदधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वां बलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी
वैष्णवमसि वैष्णवा स्थ ॥२५॥
कदेवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
आददे नार्यसीदमहᳪ रक्षसां ग्रीवा ऽ अपिकृन्तामि । रयवोऽसि यवयास्मद्-
द्वेषो यवयारातीर्दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः
पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥२६॥
उद्दिवᳪ स्तभानान्तरिक्षं पृण दृᳪहस्व पृथिव्यां द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु
मित्रावरुणौ ध्रुवेण धर्मणा । ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि
पर्यूहामि । ब्रह्म दृᳪह क्षत्रं दृᳪहायुर्दृᳪह प्रजां दृᳪह ॥२७॥

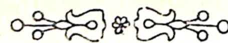
ध्रुवासि ध्रुवोऽयं यजमानोऽस्मिन्नायतने प्रजया पशुभिर्भूयात् ।
घृतेन द्यावापृथिवी पूर्येथामिन्द्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य छाया ॥२८॥
परि त्वा गिर्वणो गिरऽइमा भवन्तु विश्वतः ।
वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः ॥२९॥
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवोऽसि । ऐन्द्रमसि वैश्वदेवमसि ॥३०॥
विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः ।
श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदाः ॥३१॥
उशिगसि कविरङ्घारिरसि बम्भारिरवस्यूरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः ।
सम्राडसि कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानो नभोऽसि प्रतक्वा मृष्टोऽसि हव्यसूदनऽ
ऋतधामासि स्वर्ज्योतिः ॥३२॥
समुद्रोऽसि विश्वव्यचाऽअजोऽस्येकपादहिरसि बुध्न्यो वागस्यैन्द्रमसि
सदोऽस्यृतस्य द्वारौ मा मा सन्ताप्तमध्वनामध्वपते प्र मा तिर स्वस्ति
मेऽस्मिन् पथि देवयाने भूयात् ॥३३॥
मित्रस्य मा चक्षुषेक्षध्वमग्नयः सगराः सगरा स्थ सगरेण नाम्ना
रौद्रेणानीकेन पात माग्नयः पिपृत माग्नयो गोपायत मा नमो वोऽस्तु मा
मा हिꣳसिष्ट ॥३४॥
ज्योतिरसि विश्वरूपं विश्वेषां देवानाꣳ समित् त्वꣳ सोम तनूकृद्भ्यो
द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यऽउरु यन्तासि वरूथꣳ स्वाहा । जुषाणोऽअप्तुराज्यस्य
वेतु स्वाहा ॥३५॥
अग्ने नय सुपथा रायेऽअस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमऽउक्तिं विधेम ॥३६॥
अयं नोऽअग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुरऽएतु प्रभिन्दन् ।
अयं वाजाञ्जयतु वाजसातावयꣳ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥३७॥
उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि ।
घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥३८॥
कदेव सवितरेष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व मा त्वा दभन् ।
२एतत्त्वं देव सोम देवो देवाँ२ऽउपागाऽइदमहं मनुष्यान्त्सह रायस्पोषेण
स्वाहा निर्वरुणस्य पाशान्मुच्ये ॥३९॥

अग्ने व्रतपास्ते व्रतपा या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यो मम तनूस्त्व-
य्यभूदियꣳ सा मयि । यथायथं नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षां दीक्षापति-
रमꣳस्तानु तपस्तपस्पतिः ॥४०॥
उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि ।
घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥४१॥
अत्यन्याँ२ऽअगां नान्याँ२ऽउपागामर्वाक् त्वा परेभ्योऽविदं परोऽवरेभ्यः ।
तं त्वा जुषामहे देव वनस्पते देवयज्यायै देवास्त्वा देवयज्यायै जुषन्तां
विष्णवे त्वा । ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीः ॥४२॥
द्यां मा लेखीरन्तरिक्षं मा हिꣳसीः पृथिव्या संभव ।
अयꣳ हि त्वा स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगाय ।
अतस्त्वं देव वनस्पते शतवल्शो विरोह सहस्रवल्शा वि वयꣳ रुहेम ॥४३॥

इति पञ्चमोऽध्यायः ॥

अथ षष्ठोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आगस्त्यः १ । शाकल्यः २ । दीर्घतमा ३, ६, ८, ९, १७—२३ । मेधातिथिः ४, ५, ७, १०—१६, २४—२८ । मधुच्छन्दाः २९—३५ । गौतमः ३७ ॥

देवता—सविता १, २, ३० । विष्णुः ३, ४, ५ । विद्वांसः ६, १२, १४, १५ । त्वष्टा ७, २० । बृहस्पतिः ८ । सविता, अश्विनौ, पूषा ९ । आपः १०, १३, १७, २७ । वातः ११ । द्यावापृथिव्यौ १६, ३५ । अग्निः १८, २९ । विश्वेदेवाः १९ । सेनापतिः २१ । वरुणः २२ । अप्, यज्ञ, सूर्याः २३ । सोमः २५, ३३ । प्रजा २८ । प्रजासभ्यराजानः ३१ । सभापतीराजा ३२ । यज्ञः ३४ । इन्द्रः ३७ ॥

छन्दः—पङ्क्तिः [उ], आसुरी [क], भुरिगार्ष्युष्णिक् [र] १ । निचृद्गायत्री [क], स्वराट् पङ्क्तिः [र] २ । आर्च्युष्णिक् [उ], साम्न्युष्णिक् [क], निचृत्प्राजापत्या बृहती [र] ३ । निचृदार्षी गायत्री ४, ५ । आर्ष्युष्णिक् [क], भुरिक् साम्नी बृहती [र] ६ । आर्षी बृहती ७ । प्रजापत्यानुष्टुप् [क], निचृत् प्राजापत्या बृहती [र] ८ । प्राजापत्या बृहती [क], पङ्क्तिः [र] ९ । प्राजापत्या बृहती [क], निचृदार्षीबृहती [र] १० । भुरिगार्ष्युष्णिक् ११ । भुरिक् प्रजापत्यानुष्टुप् १२ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् १३, २३, २८ ।

भुरिगार्षी जगती १४ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् १५, २७ । ब्राह्म्युष्णिक् १६ । निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १७ । प्रजापत्यानुष्टुप् क, पङ्क्तिः र १८ । ब्राह्म्यनुष्टुप् १९, २० । याजुष्युष्णिक् २१ । ब्राह्मीस्वराडुष्णिक् क, विराड् गायत्री र २२ । आर्षी त्रिष्टुप् क, त्रिपाद्गायत्री र २४ । आर्षी विराडनुष्टुप् २५ । गायत्री क, आर्षी त्रिष्टुप् र २६ । भुरिगार्षी गायत्री २९ । स्वराडार्षी पङ्क्तिः ३० । उष्णिक् ३१ । पञ्चपाज्ज्योतिष्मती जगती ३२ । भुरिगार्षी बृहती ३३ । स्वराडार्षी पथ्याबृहती ३४ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ३५, ३७ ॥

स्वरः—पञ्चमः उ, ऋषभः क, र १ । षड्जः क, पञ्चमः र २ । ऋषभः उ, क, मध्यमः र ३ । षड्जः ४, ५, २९ । ऋषभः क, मध्यमः र ६ । मध्यमः ७, १०, ३३, ३४ । गान्धारः क, मध्यमः र ८ । मध्यमः क, पञ्चमः र ९ । ऋषभः ११, १६, २१, ३१ । गान्धारः १२, १३, १७, १९, २०, २३, २५, २८, ३५, ३७ । निषादः १४, ३२ । धैवतः १५, २७ । गान्धारः क, पञ्चमः र १८ । ऋषभः क, षड्जः र २२ । धैवतः क, षड्जः र २४ । षड्जः क, धैवतः र २६ । पञ्चमः ३० ॥

उ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसां ग्रीवा ऽ अपिकृन्तामि । क यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो
यवयारातीः र दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः
पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥ १ ॥
क अग्रेणीरसि स्वावेश ऽ उन्नेतॄणामेतस्य वित्तादधि त्वा स्थास्यति र देवस्त्वा
सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः । द्यामग्रेणास्पृक्ष ऽ आन्तरिक्षं
मध्येनाप्राः पृथिवीमुपरेणादृꣳहीः ॥ २ ॥
उ या ते धामान्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा ऽ अयासः ।
क अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमवभारि भूरि । र ब्रह्मवनि त्वा
क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्य्यूहामि । ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजां दृꣳह ॥ ३ ॥
विष्णोः कर्म्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ४ ॥
तद्विष्णोः परमं पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥ ५ ॥
क परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमं यजमानꣳ रायो मनुष्याणाम् ।
र दिवः सूनुरस्येष ते पृथिव्याँल्लोक ऽ आरण्यस्ते पशुः ॥ ६ ॥
उपावीरस्युप देवान्दैवीर्विशः प्रागुरुशिजो वह्नितमान् ।
देव त्वष्टर्वसु रम हव्या ते स्वदन्ताम् ॥ ७ ॥
क रेवती रमध्वं बृहस्पते धारया वसूनि ।
र ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेन प्रतिमुञ्चामि धर्षा मानुषः ॥ ८ ॥

क देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । र अग्नी-
षोमाभ्यां जुष्टं नियुनज्मि । अद्भ्यस्त्वौषधीभ्योऽनु त्वा माता मन्यतामनु
पितानु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः । अग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ॥ ९ ॥
क अपां पेरुरस्यापो देवीः स्वदन्तु स्वात्तं चित्सद्देवहविः ।
र सं ते प्राणो वातेन गच्छताꣳ समङ्गानि यजत्रैः सं यज्ञपतिराशिषा ॥१०॥
घृतेनाक्तौ पशूँस्त्रायेथाꣳ रेवति यजमाने प्रियं धा ऽ आविश ।
उरोरन्तरिक्षात्सजूर्देवेन वातेनास्य हविषस्त्मना यज समस्य तन्वा भव ।
वर्षो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ॥११॥
माहिर्भूर्मा पृदाकुर्नमस्त ऽ आतानानर्वा प्रेहि ।
घृतस्य कुल्या ऽ उप ऽ ऋतस्य पथ्या ऽ अनु ॥१२॥
देवीरापः शुद्धा वोढ्वꣳ सुपरिविष्टा देवेषु सुपरिविष्टा वयं परिवेष्टारो भूयास्म ॥१३॥
वाचं ते शुन्धामि प्राणं ते शुन्धामि चक्षुस्ते शुन्धामि श्रोत्रं ते शुन्धामि
नाभिं ते शुन्धामि मेढ्रं ते शुन्धामि पायुं ते शुन्धामि चरित्राँस्ते शुन्धामि ॥१४॥
मनस्त ऽ आप्यायतां वाक् त ऽ आप्यायतां प्राणस्त ऽ आप्यायतां चक्षुस्त ऽ
आप्यायताꣳ श्रोत्रं त ऽ आप्यायताम् । यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्त ऽ आप्यायतां
निष्ट्यायतां तत्ते शुध्यतु शमहोभ्यः । ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीः ॥१५॥
रक्षसां भागोऽसि निरस्तꣳ रक्ष ऽ इदमहꣳ रक्षोऽभितिष्ठामीदमहꣳ रक्षोऽवबाध ऽ
इदमहꣳ रक्षोऽधमं तमो नयामि । घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णुवाथां वायो वे
स्तोकानामग्निराज्यस्य वेतु स्वाहा स्वाहाकृते ऽ ऊर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम् ॥१६॥
इदमापः प्रवहतावद्यं च मलं च यत् । यच्चाभिदुद्रोहानृतं यच्च शेपे ऽ
अभीरुणम् । आपो मा तस्मादेनसः पवमानश्च मुञ्चतु ॥१७॥
क सं ते मनो मनसा सं प्राणः प्राणेन गच्छताम् (रेडस्यग्निष्ट्वा श्रीणात्वा-
पस्त्वा समरिणन्वातस्य त्वा ध्राज्यै पूष्णो रꣳह्या ऽ ऊष्मणो व्यथिषत्प्रयुतं द्वेषः ॥१८॥
घृतं घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा ।
दिशः प्रदिश ऽ आदिशो विदिश ऽ उद्दिशो दिग्भ्यः स्वाहा ॥१९॥
ऐन्द्रः प्राणो ऽ अङ्गे ऽ अङ्गे निदीध्यदैन्द्र ऽ उदानो ऽ अङ्गे ऽ अङ्गे निधीतः ।
देव त्वष्टर्भूरि ते सꣳसमेतु सलक्ष्मा यद्विषुरूपं भवाति ।
देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु ॥२०॥

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवꣳ सवितारं गच्छ स्वाहा ।
मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा छन्दाꣳसि गच्छ स्वाहा
द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा दिव्यं नभो
गच्छ स्वाहाग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा मनो मे हार्दि यच्छ दिवं ते धूमो
गच्छतु स्वर्ज्योतिः पृथिवीं भस्मनापृण स्वाहा ॥२१॥

क मापो मौषधीर्हिꣳसीर्धाम्नो धाम्नो राजँस्ततो वरुण नो मुञ्च ।
यदाहुरघ्न्याऽइति वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च ।
र सुमित्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान्
द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥२२॥

हविष्मतीरिमाऽआपो हविष्माँ२ऽआविवासति ।
हविष्मान्देवोऽअध्वरो हविष्माँ २ऽअस्तु सूर्यः ॥२३॥

क अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामीन्द्राग्न्योर्भागधेयी स्थ मित्रावरुण-
योर्भागधेयी स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयी स्थ । र अमूर्याऽउप सूर्ये
याभिर्वा सूर्यः सह ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥२४॥

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा । ऊर्ध्वमिममध्वरं दिवि देवेषु होत्रा यच्छ ॥२५॥

क सोम राजन्विश्वास्त्वं प्रजाऽउपावरोह विश्वास्त्वां प्रजाऽउपावरोहन्तु ।
र शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः ।
श्रोता ग्रावाणो विदुषो न यज्ञꣳ शृणोतु देवः सविता हवं मे स्वाहा ॥२६॥

देवीरापोऽअपांनपाद्यो वऽऊर्मिर्हविष्यऽइन्द्रियावान् मदिन्तमः ।
तं देवेभ्यो देवत्रा दत्त शुक्रपेभ्यो येषां भाग स्थ स्वाहा ॥२७॥

कार्षिरसि समुद्रस्य त्वा क्षित्याऽउन्नयामि ।
समापोऽअद्भिरग्मत समोषधीभिरोषधीः ॥२८॥

यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहा ॥२९॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
आददे रावासि गभीरमिममध्वरं कृधीन्द्राय सुषूतमम् । उत्तमेन
पविनोर्जस्वन्तं मधुमन्तं पयस्वन्तं निग्राभ्या स्थ देवश्रुतस्तर्पयत मा ॥३०॥

मनो मे तर्पयत वाचं मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे
तर्पयतात्मानं मे तर्पयत प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गणान्मे

तर्प्पयत गणा मे मा वितृषन् ॥३१॥
इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवत ऽइन्द्राय त्वादित्यवत ऽइन्द्राय त्वाभिमातिघ्ने ।
श्येनाय त्वा सोमभृतेऽग्नये त्वा रायस्पोषदे ॥३२॥
यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे ।
तेनास्मै यजमानायोरु राये कृद्ध्यधि दात्रे वोचः ॥३३॥
श्वात्रा स्थ वृत्रतुरो राधोगूर्त्ता ऽअमृतस्य पत्नीः ।
ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं नयतोपहूताः सोमस्य पिबत ॥३४॥
मा भेर्मा संविक्था ऽऊर्जं धत्स्व धिषणे वीड्वी सती वीडयेथामूर्जं दधाथाम् ।
पाप्मा हतो न सोमः ॥३५॥
प्रागपागुदगधराक्सर्वतस्त्वा दिश ऽआधावन्तु । अम्ब निष्पर समरीर्विदाम् ॥३६॥
त्वमङ्ग प्रशंꣳसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् ।
न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥३७॥

इति षष्ठोऽध्यायः ॥

———:०:———

अथ सप्तमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—गोतमः १—६ । वसिष्ठः ७ । मधुच्छन्दाः ८, ३३ । गृत्समदः ९, ३४ । त्रिसदस्युः १० । मेधातिथिः ११ । वत्सारः काश्यपः १२—२३ । भरद्वाजः २४, २५, ३९ । देवश्रवाः २६—३० । विश्वामित्रः ३१, ३५—३८ । त्रिशोकः ३२ । वत्सः ४० । प्रस्कण्वः ४१ । कुत्सः ४२ । आङ्गिरसः ४३—४८ ॥

देवता—प्राणः १ । सोमः २, २१ । विद्वांसः ३, ४६ । मघवा ४ । ईश्वरः ५ । योगी ६ । वायुः ७ । इन्द्रवायू ८ । मित्रावरुणौ ९, १० । अश्विनौ ११ । विश्वेदेवाः १२—१७, १९, २२—२४, ३२—३४ । प्रजापतिः १८, २९, ३०, ३५—३८, ४०, ४४, ४५ । यज्ञः २०, २६ । वैश्वानरः २५ । यज्ञपतिः २७, २८ । इन्द्राग्नी ३१ । प्रजासेनापतिः ३९ । सूर्य्यः ४१, ४२ । अन्तर्य्यामी जगदीश्वरः ४३ । वरुणः ४७ । आत्मा ४८ ॥

छन्दः—भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १ । निचृदार्षीपङ्क्तिः २ । विराड्ब्राह्मी जगती ३ । आर्ष्युष्णिक् ४ । आर्षीपङ्क्तिः ५ । भुरिक्त्रिष्टुप् ६ । निचृज्जगती ७ । आर्षीगायत्री [क], आर्षी स्वराड् गायत्री [र] ८ । आर्षी गायत्री [क], आसुरी गायत्री [र] ९ । ब्राह्मी बृहती १० । ब्राह्मी उष्णिक् ११ । निचृदार्षी जगती [क], पङ्क्तिः [र] १२ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् [क], प्राजापत्या गायत्री [र] १३ । स्वराड् जगती १४ । निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १५ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् [क], साम्नी गायत्री [र] १६ । स्वराड् ब्राह्मी-

त्रिष्टुप् १७ । निचृत्त्रिष्टुप् [क], प्राजापत्या गायत्री [र] १८ । भुरिगार्षीपङ्क्तिः १९ । निचृदार्षी जगती २० । स्वराड् ब्राह्मीत्रिष्टुप् [क], याजुषी जगती [र] २१ । ब्राह्मीत्रिष्टुप् २२ । अनुष्टुप् [१], प्राजापत्या अनुष्टुप् [२], स्वराट् साम्न्यनुष्टुप् [३], भुरिगार्ची गायत्री [४], भुरिक् साम्न्यनुष्टुप् [५] २३ । आर्षी त्रिष्टुप् २४ । याजुष्यनुष्टुप् [क], विराडार्षी बृहती [र] २५ । स्वराड् ब्राह्मी बृहती २६ । आसुर्य्यनुष्टुप् [१], [२], [६], आसुर्य्युष्णिक् [३], [७], साम्नी गायत्री [४], आसुरी गायत्री [५] २७ । ब्राह्मी बृहती २८ । आर्ची पङ्क्तिः [क], भुरिक्साम्नी पङ्क्तिः [र] २९ । साम्नी गायत्री [१], [३], [४], [५], [९], [११], आसुर्य्यनुष्टुप् [२], [६], [१०], [१२], याजुषी पङ्क्तिः [७], [८], आसुर्य्युष्णिक् [१३] ३० । आर्षीत्रिष्टुप् ३१ । आर्षी गायत्री [क], आर्च्युष्णिक् [र] ३२ । आर्षी गायत्री [क], आर्ची बृहती [र] ३३ । आर्षी गायत्री [क], निचृदार्ष्युष्णिक् [र] ३४ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् [क], आर्ष्युष्णिक् [र] ३५ । विराडार्षीत्रिष्टुप् [१], आर्ष्युष्णिक् [२], साम्न्युष्णिक् [३] ३६ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् [क], प्राजापत्यात्रिष्टुप् [र] ३७, ३८ । भुरिक्पङ्क्तिः [क], साम्नी त्रिष्टुप् [र] ३९ । आर्षी गायत्री [क], विराडार्षी गायत्री [र] ४० । भुरिगार्षी गायत्री ४१ । भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ४२, ४३, ४४ । निचृज्जगती ४५ । भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ४६ । भुरिक् प्राजापत्या जगती [१], स्वराट् प्राजापत्या जगती [२], निचृदार्ची जगती [३], विराडार्षी जगती [४] ४७ । आर्ष्युष्णिक् ४८ ॥

स्वरः—गान्धारः १, १५ । पञ्चमः २, ५, १९, २९ । निषादः ३, ७, १४, २०, ४५, ४७ । ऋषभः ४, ११, ४८ । धैवतः ६, १७, २२, २४, ३१, ३७, ३८, ४२—४४, ४६ । षड्जः ८, ९, ४०, ४१ । मध्यमः १०, २६, २८ । निषादः [क], पञ्चमः [र] १२ । धैवतः [क], षड्जः [र] १३, १६, १८ । धैवतः [क], निषादः [र] २१ । गान्धारः [१], [२], [३], [५], षड्जः [४] २३ । गान्धारः [क], मध्यमः [र] २५ । गान्धारः [१], [२], [६], ऋषभः [३], [७], षड्जः [४], [५] २७ । षड्जः [१], [३], [४], [५], [९], [११], गान्धारः [२], [६], [१०], [१२], पञ्चमः [७], [८], ऋषभः [१३] ३० । षड्जः [क], ऋषभः [र] ३२, ३४ । षड्जः [क], मध्यमः [र] ३३ । धैवतः [क], ऋषभः [र] ३५, ३६ । पञ्चमः [क], धैवतः [र] ३९ ॥

वाचस्पतये पवस्व वृष्णो ऽ अꣳशुभ्यां गभस्तिपूतः ।
देवो देवेभ्यः पवस्व येषां भागोऽसि ॥ १ ॥
मधुमतीर्न ऽ इषस्कृधि यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
स्वाहा स्वाहोर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ २ ॥
स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्य ऽ इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु
स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यो देवाꣳशो यस्मै त्वेडे
तत्सत्यमुपरिप्रुता भङ्गेन हतोऽसौ फट् प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा ॥ ३ ॥
उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोमम् । उरुष्य राय ऽ एषो यजस्व ॥ ४ ॥
अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षम् ।
सजूर्देवेभिरवरैः परैश्चान्तर्यामे मघवन् मादयस्व ॥ ५ ॥
स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्य ऽ इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु
स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य ऽ उदानाय त्वा ॥ ६ ॥
आ वायो भूष शुचिपा ऽ उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार ।
उपो ते ऽ अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयं वायवे त्वा ॥ ७ ॥

क इन्द्रवायू ऽ इमे सुता ऽ उप प्रयोभिरागतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि ।
र उपयामगृहीतोऽसि वायव ऽ इन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजोषोभ्यां त्वा ॥ ८ ॥
क अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऽ ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतꣳ हवम् ।
र उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा ॥ ९ ॥
राया वयꣳ ससवाꣳसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः ।
तां धेनुं मित्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीमेष ते योनि-
र्ऋतायुभ्यां त्वा ॥१०॥
या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती । तया यज्ञं मिमिक्षतम् ।
उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा ॥११॥
क तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदꣳ स्वर्विदम् ।
प्रतीचीनं वृजनं दोहसे धुनिमाशुं जयन्तमनु यासु वर्द्धसे ।
र उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाह्यपमृष्टः शण्डो
देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥१२॥
क सुवीरो वीरान् प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम् । संजग्मानो
दिवा पृथिव्या शुक्रः शुक्रशोचिषा निरस्तः शण्डः र शुक्रस्याधिष्ठानमसि ॥१३॥
अच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवीर्य्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम ।
सा प्रथमा सँस्कृतिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो मित्रो ऽ अग्निः ॥१४॥
स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वाँस्तस्मा ऽ इन्द्राय सुतमाजुहोत स्वाहा ।
तृम्पन्तु होत्रा मध्वो याः स्विष्टा याः सुप्रीताः सुहुता यत्स्वाहायाडग्नीत् ॥१५॥
क अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने ।
इममपाꣳ सङ्गमे सूर्य्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति ।
र उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वा ॥१६॥
मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता ।
आ यः शर्य्याभिस्तुविनृम्णो ऽ अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तावेष ते
योनिः प्रजाः पाह्यपमृष्टो मर्को देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥१७॥
क सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम् ।
संजग्मानो दिवा पृथिव्या मन्थी मन्थिशोचिषा निरस्तो मर्को
र मन्थिनोऽधिष्ठानमसि ॥१८॥

ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ ।
अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥१९॥
उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणः । पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं विष्णु-
स्त्वामिन्द्रियेण पातु विष्णुं त्वं पाह्यभि सवनानि पाहि ॥२०॥
[क] सोमः पवते सोमः पवतेऽस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्रायास्मै सुन्वते यजमानाय
पवत ऽ इष ऽ ऊर्ज्जे पवतेऽद्भ्य ऽ ओषधीभ्यः पवते द्यावापृथिवीभ्यां पवते
सुभूताय पवते विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य [र] ऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥२१॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत ऽ उक्थाव्यं गृह्णामि ।
यत्त ऽ इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरुक्थेभ्यस्त्वा देवेभ्य-
स्त्वा देवाव्यं गृह्णामि यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥२२॥
[१] मित्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राय त्वा देवाव्यं
यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [२] न्द्राग्निभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [३] न्द्रावरु-
णाभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [४] न्द्राबृहस्पतिभ्यां त्वा देवाव्यं
यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [५] न्द्राविष्णुभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥२३॥
मूर्द्धानं दिवो ऽ अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत ऽ आ जातमग्निम् ।
कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥२४॥
[क] उपयामगृहीतोऽसि [र] ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युत-
क्षित्तम ऽ एष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा । ध्रुवं ध्रुवेण मनसा वाचा सोममव-
नयामि । अथा न ऽ इन्द्र ऽ इद्विशोऽसपत्नाः समनसस्करत् ॥२५॥
यस्ते द्रप्स स्कन्दति यस्ते ऽ अꣳशुर्ग्रावच्युतो धिषणयोरुपस्थात् ।
अध्वर्य्योर्वा परि वा यः पवित्रात्तं ते जुहोमि मनसा वषट्कृतꣳ स्वाहा देवा-
नामुत्क्रमणमसि ॥२६॥
[१] प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [२] व्यानाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वो-
[३] दानाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [४] वाचे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [५] क्रतू-
दक्षाभ्यां मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [६] श्रोत्राय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व
[७] चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदसौ वर्चसे पवेथाम् ॥२७॥
आत्मने मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वौजसे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वायुषे मे वर्चोदा
वर्चसे पवस्व विश्वाभ्यो मे प्रजाभ्यो वर्चोदसौ वर्चसे पवेथाम् ॥२८॥

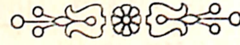
कोऽसि कतमोऽसि कस्यासि को नामासि ।
यस्य ते नामामन्महि यं त्वा सोमेनातीतृपाम ।
भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याᳬं सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ॥२९॥
उपयामगृहीतोऽसि मधवे त्वोपयामगृहीतोऽसि माधवाय त्वोपया-
मगृहीतोऽसि शुक्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि शुचये त्वोपयामगृहीतोऽसि
नभसे त्वोपयामगृहीतोऽसि नभस्याय त्वोपयामगृहीतोऽसीषे त्वो-
पयामगृहीतोऽस्यूर्जे त्वोपयामगृहीतोऽसि सहसे त्वोपयामगृही-
तोऽसि सहस्याय त्वोपयामगृहीतोऽसि तपसे त्वोपयामगृहीतोऽसि
तपस्याय त्वोपयामगृहीतोऽस्यᳬंहसस्पतये त्वा ॥३०॥
इन्द्राग्नी ऽ आगतᳬं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अस्य पातं धियेषिता ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा ॥३१॥
आ घा ये ऽ अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ।
उपयामगृहीतोऽस्यग्नीन्द्राभ्यां त्वैष ते योनिरग्नीन्द्राभ्यां त्वा ॥३२॥
ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास ऽ आगत । दाश्वाᳬंसो दाशुषः सुतम् ।
उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य ऽ एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः ॥३३॥
विश्वे देवास ऽ आगत शृणुता म ऽ इमᳬं हवम् । एदं बर्हिर्निषीदत ।
उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य ऽ एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥३४॥
इन्द्र मरुत्व ऽ इह पाहि सोमं यथा शार्य्याते ऽ अपिबः सुतस्य ।
तव प्रणीती तव शूर शर्म्मन्नाविवासन्ति कवयः सुयज्ञाः ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३५॥
मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यᳬं शासमिन्द्रम् ।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रᳬं सहोदामिह तᳬं हुवेम ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ।
उपयामगृहीतोऽसि मरुतां त्वौजसे ॥३६॥
सजोषा ऽ इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् ।
जहि शत्रूँ२ऽ रप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३७॥

[क] मरुत्वाँ २ऽइन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय ।
आसिञ्चस्व जठरे मध्वऽऊर्मिं त्वꣳ राजासि प्रतिपत्सुतानाम् ।
[ख] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३८॥
[क] महाँ २ऽइन्द्रो नृवदा चर्षणिप्राऽउत द्विबर्हाऽअमिनः सहोभिः ।
अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत् ।
[ख] उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥३९॥
[क] महाँ २ऽइन्द्रो यऽओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ २ऽइव । स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे ।
[ख] उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥४०॥
उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यꣳ स्वाहा ॥४१॥
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।
आप्रा द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षꣳ सूर्यऽआत्मा जगतस्तस्थुषश्च स्वाहा ॥४२॥
अग्ने नय सुपथा रायेऽअस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमऽउक्तिं विधेम स्वाहा ॥४३॥
अयं नोऽअग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुरऽएतु प्रभिन्दन् ।
अयं वाजाञ्जयतु वाजसातावयꣳ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥४४॥
रूपेण वो रूपमभ्यागां तुथो वो विश्ववेदा विभजतु ।
ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा वि स्वः पश्य व्युन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैः ॥४५॥
ब्राह्मणमद्य विदेयं पितृमन्तं पैतृमत्यमृषिमार्षेयꣳ सुधातुदक्षिणम् ।
अस्मद्राता देवत्रा गच्छत प्रदातारमाविशत ॥४६॥
[१] अग्नये त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृतत्त्वमशीयायुर्दात्रऽएधि मयो मह्यं
प्रतिग्रहीत्रे [२] रुद्राय त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृतत्त्वमशीय प्राणो दात्र
ऽएधि वयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे [३] बृहस्पतये त्वा मह्यं वरुणो ददातु
सोऽमृतत्त्वमशीय त्वग्दात्रऽएधि मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे [४] यमाय त्वा मह्यं
वरुणो ददातु सोऽमृतत्त्वमशीय हयो दात्रऽएधि वयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ॥४७॥
कोऽदात्कस्माऽअदात्कामोऽदात्कामायादात् ।
कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामैतत्ते ॥४८॥

इति सप्तमोऽध्यायः ॥

—:०:—

अथाष्टमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आङ्गिरसः १—३ । कुत्सः ४, ५ । भरद्वाजः ६—१४ । अत्रिः १५—२२, २४—३० । अत्रिः [उ], शुनःशेपः [क] २३ । गोतमः ३१, ३३, ३५ । मेधातिथिः ३२ । मधुच्छन्दाः ३४ । विवस्वान् ३६, ३७ । वैखानसः ३८, ३९ । प्रस्कण्वः ४०, ४१ । कुसुरुविन्दुः ४२, ४३ । शासः ४४—४७ । देवाः ४८—५३ । वसिष्ठः ५४—६२ । कश्यपः ६३ ॥

देवता—बृहस्पतिस्सोमः १ । गृहपतिर्मघवा २ । आदित्यो गृहपतिः ३, ४ । गृहपतयः ५, ६, १०—१२, १४—१६, १८, २०—२६, ३३—३५, ५३ । सविता गृहपतिः ७ । विश्वेदेवा गृहपतयः ८, १७, १९ । गृहपतयो विश्वेदेवाः९, १३ । दम्पती २७—३२ । परमेश्वरः ३६ । सम्राड्माण्डलिकौ राजानौ ३७ । राजादयो गृहपतयः ३८, ४० । राजादयो गृहस्थाः ३९ । सूर्यः ४१। पत्नीः ४२, ४३। इन्द्रः ४४ । ईश्वरसभेशौ राजानौ ४५ । विश्वकर्मेन्द्रः ४६, ४७ । प्रजापतयः ४८, ५० । विश्वेदेवाः प्रजापतयः ४९ ।प्रजापतयो गृहस्थाः ५१ । प्रजापतिः ५२ । परमेष्ठी प्रजापतिः ५४ । इन्द्रादयः ५५ । विश्वेदेवाः गृहस्थाः ५६ । विश्वेदेवाः ५७—६१ । यज्ञः ६२, ६३ ॥

छन्दः—आर्ची पङ्क्तिः १ । भुरिक् पङ्क्तिः २ । निचृदार्षी पङ्क्तिः ३ । निचृज्जगती ४ । प्राजापत्या अनुष्टुप् [क], निचृदार्षी जगती [र] ५ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् ६ । विराड् ब्राह्म्यनुष्टुप् ७ । प्राजापत्या गायत्री [क], निचृदार्षी बृहती [र] ८ । प्राजापत्या गायत्री [उ], आर्ष्युष्णिक् [क], स्वराडार्षी पङ्क्तिः [र] ९ । विराड् ब्राह्मी बृहती १० । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ११ । आर्षीपङ्क्तिः १२ । साम्न्युष्णिक् [१], निचृत्साम्न्युष्णिक् [२], [३], प्राजापत्योष्णिक् [४], निचृदार्ष्युष्णिक् [५] १३ । विराडार्षी-त्रिष्टुप् १४, १६ । भुरिगार्षी त्रिष्टुप् १५, १९, ३६ । स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १७, २०, ६२ । आर्षी त्रिष्टुप् १८, २४ । स्वराडार्ष्युष्णिक् २१ । भुरिक् साम्न्युष्णिक्[क], विराडार्ची बृहती [र] २२ । याजुष्युष्णिक्[उ], भुरिगार्षी त्रिष्टुप्[क], आसुरी गायत्री [र] २३ । भुरिगार्षी पङ्क्तिः २५ । स्वराडार्षी बृहती २६ । भुरिक्प्राजापत्यानुष्टुप् [क], स्वराडार्षी बृहती [र] २७ । साम्न्युष्णिक् [उ], आसुर्य्युष्णिक् [क], प्राजापत्यानुष्टुप् [र] २८ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् २९ । आर्षीजगती ३० । आर्षी गायत्री ३१, ३२ ।आर्ष्यनुष्टुप्[क],विराडार्ष्युष्णिक्[र]३३।विराडार्ष्यनुष्टुप्[क], विराडार्ष्युष्णिक्[र] ३४ । विराडार्ष्यनुष्टुप्[क], विराडार्ष्यु-ष्णिक्[र]३५ । साम्नी त्रिष्टुप्[क], विराडार्ची त्रिष्टुप्[र] ३७ । भुरिक् त्रिपाद्गायत्री[उ], स्वराडार्च्यनुष्टुप्[क], भुरिगार्च्यनुष्टुप् [र] ३८ । आर्षीगायत्री [उ], [क], आर्ष्युष्णिक् [र] ३९ । आर्षी गायत्री [उ], [क], स्वराडार्षी गायत्री [र] ४० । निचृदार्षी गायत्री[क], स्वराडार्षी गायत्री [र] ४१ । स्वराड् ब्राह्म्युष्णिक् ४२ । आर्षी पङ्क्तिः ४३ । भुरिगनुष्टुप्[क], विराडार्षी गायत्री [र] ४४ । भुरिक् आर्षी त्रिष्टुप् [क], स्वराडार्ष्यनुष्टुप् [र] ४५ । भुरिगार्षी त्रिष्टुप् [क], विराडार्ष्यनुष्टुप् [र] ४६ । विराड् ब्राह्मी बृहती ४७ । याजुषी त्रिष्टुप् [१], [३], [४], [५], याजुषी जगती [२], साम्नी बृहती [६] ४८ । विराट् प्राजापत्या जगती[क], भुरिगार्ष्यु-ष्णिक् [र] ४९ । स्वराडार्षी जगती ५० । आर्षीजगती ५१ । भुरिगार्षी बृहती ५२ । आर्ष्यनुष्टुप् [१], आसुर्य्युष्णिक् [२], प्राजापत्या बृहती [३], विराट् प्राजापत्या पङ्क्तिः [४] ५३ । साम्न्युष्णिक् ५४ । आर्षी पङ्क्तिः ५५ । आर्षी बृहती ५६ । भुरिग् साम्नी बृहती ५७ । भुरिगार्षी जगती ५८। भुरिगार्षी बृहती [क], विराडार्षी गायत्री [र] ५९ । स्वराट् साम्नी त्रिष्टुप् ६० । साम्न्युष्णिक् ६१ । स्वराडार्षी गायत्री ६३ ॥

स्वरः—पञ्चमः १—३, १२, २५, ४३, ५५ । निषादः ४, ५०, ५१, ५८ । गान्धारः [क], निषादः [र] ५ । धैवतः ६, १४—२०, २४, ३६, ३७, ६०, ६२ । गान्धारः ७, ११, २९, ३५ । षड्जः [क], मध्यमः [र] ८ । षड्जः [उ], ऋषभः [क], पञ्चमः [र] ९ । मध्यमः १०, २६, ३०, ४७, ५२, ५६, ५७ । ऋषभः १३, २१, ४२, ५४, ६१ । ऋषभः [क], मध्यमः [र] २२ । ऋषभः[उ], धैवतः[क], षड्जः [र] २३ । गान्धारः [क], मध्यमः [र] २७ । ऋषभः [उ], [क], गान्धारः [र] २८ । षड्जः ३१, ३२, ४०, ४१, ६३ । गान्धारः [क], ऋषभः [र] ३३, ३४ । षड्जः [क], गान्धारः [र] ३८ । षड्जः[क], ऋषभः[र] ३९ । गान्धारः [क], षड्जः[र] ४४ । धैवतः[क], गान्धारः[र] ४५, ४६ । धैवतः [१], [३], [४], [५], निषादः [२], मध्यमः [६] ४८ । निषादः [क], ऋषभः [र] ४९ । गान्धारः [१], ऋषभः [२], मध्यमः [३], पञ्चमः [४] ५३ । निषादः [क], षड्जः [र] ५९ ॥

उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा । विष्ण ऽउरुगायैष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व
मा त्वा दभन् ॥ १ ॥
कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे ।
उपोपेन्नु मघवन्भूय ऽइन्नु ते दानं देवस्य पृच्यत ऽआदित्येभ्यस्त्वा ॥ २ ॥
कदा चन प्रयुच्छस्युभे निपासि जन्मनी ।
तुरीयादित्य सवनं त ऽइन्द्रियमातस्थावमृतं दिव्यादित्येभ्यस्त्वा ॥ ३ ॥
यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः ।
आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्याद्ꣳहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासदादित्येभ्यस्त्वा ॥ ४ ॥
[क] विवस्वन्नादित्यैष ते सोमपीथस्तस्मिन् मत्स्व ।
[र] श्रदस्मै नरो वचसे दधातन यदाशीर्दा दम्पती वाममश्नुतः ।
पुमान् पुत्रो जायते विन्दते वस्वधा विश्वाहारप ऽएधते गृहे ॥ ५ ॥
वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवे दिवे वाममस्मभ्यꣳ सावीः ।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वामभाजः स्याम ॥ ६ ॥
उपयामगृहीतोऽसि सावित्रोऽसि चनोधाश्चनोधा ऽअसि चनो मयि धेहि ।
जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे ॥ ७ ॥
[क] उपयामगृहीतोऽसि [र] सुशर्म्मासि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षाय नमः ।
विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य ऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ ८ ॥
[उ] उपयामगृहीतोऽसि [क] बृहस्पतिसुतस्य देव सोम त ऽइन्दोरिन्द्रियावतः
पत्नीवतो ग्रहाँ२ऽ ऋध्यासम् । [र] अहं परस्तादहमवस्ताद्यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूत् ।
अहꣳ सूर्य्यमुभयतो ददर्शाहं देवानां परमं गुहा यत् ॥ ९ ॥

अग्ना३इ पत्नीवन्त्सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा ।
प्रजापतिर्वृषासि रेतोधा रेतो मयि धेहि प्रजापतेस्ते वृष्णो रेतोधसो रेतोधामशीय ॥१०॥
उपयामगृहीतोऽसि हरिरसि हारियोजनो हरिभ्यां त्वा ।
हर्योर्धाना स्थ सहसोमा ऽ इन्द्राय ॥११॥
यस्ते ऽ अश्वसनिर्भक्षो यो गोसनिस्तस्य त ऽ इष्टयजुष स्तुतस्तोमस्य शस्तो-
क्थस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि ॥१२॥
देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि [१] मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि [२] पितृकृत-
स्यैनसोऽवयजनमस्या [३] त्मकृतस्यैनसोऽवयजनमस्येनस [४] ऽएनसोऽवयजनमसि ।
[५] यच्चाहमेनो विद्वाँश्चकार यच्चाविद्वाँस्तस्य सर्वस्यैनसोऽवयजनमसि ॥१३॥
सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन ।
त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥१४॥
समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ स्वस्त्या ।
सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानाꣳ सुमतौ यज्ञियानाꣳ स्वाहा ॥१५॥
सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन ।
त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥१६॥
धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपा देवो ऽ अग्निः ।
त्वष्टा विष्णुः प्रजया सꣳ रराणा यजमानाय द्रविणं दधात स्वाहा ॥१७॥
सुगा वो देवाः सदना ऽ अकर्म्म य ऽ आजग्मेदꣳ सवनं जुषाणाः ।
भरमाणा वहमाना हवीꣳष्यस्मे धत्त वसवो वसूनि स्वाहा ॥१८॥
याँ२ ऽ आवह ऽ उशतो देव देवाँस्तान् प्रेरय स्वे ऽ अग्ने सधस्थे ।
जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसश्च विश्वेऽसुं घर्म्मꣳ स्वरातिष्ठतानु स्वाहा ॥१९॥
वयꣳ हि त्वा प्रयति यज्ञे ऽ अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह ।
ऋधगया ऽ ऋधगुताशमिष्ठाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्त्स्वाहा ॥२०॥
देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित । मनसस्पत ऽ इमं देव यज्ञꣳ स्वाहा वाते धाः ॥२१॥
[क] यज्ञ यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं गच्छ स्वाहा ।
[ख] एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सर्ववीरस्तं जुषस्व स्वाहा ॥२२॥
[ग] माहिर्भूर्म्मा पृदाकुः । [क] उरुꣳ हि राजा वरुणश्चकार सूर्य्याय पन्थामन्वेतवा ऽ उ ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ।

र नमो वरुणायाभिष्ठितो वरुणस्य पाशः ॥२३॥
अग्नेरनीकमप ऽ आविवेशापान्नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्य्यम् ।
दमेदमे समिधं यक्ष्यग्ने प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्यत् स्वाहा ॥२४॥
समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः ।
यज्ञस्य त्वा यज्ञपते सूक्तोक्तौ नमोवाके विधेम यत् स्वाहा ॥२५॥
देवीराप ऽ एष वो गर्भस्तᳬ सुप्रीतᳬ सुभृतं बिभृत ।
देव सोमैष ते लोकस्तस्मिञ्छञ्च वक्ष्व परि च वक्ष्व ॥२६॥
क अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः ।
र अव देवैर्देवकृतमेनोऽयासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि ।
देवानाᳯ समिदसि ॥२७॥
उ एजतु दशमास्यो गर्भो जरायुणा सह । क यथायं वायुरेजति यथा समुद्र ऽ एजति ।
र एवायं दशमास्यो ऽ अस्रज्जरायुणा सह ॥२८॥
यस्यै ते यज्ञियो गर्भो यस्यै योनिर्हिरण्ययी ।
अङ्गान्यह्रुता यस्य तं मात्रा समजीगमᳬ स्वाहा ॥२९॥
पुरुदस्मो विषुरूप ऽ इन्दुरन्तर्महिमानमानञ्ज धीरः ।
एकपदीं द्विपदीं त्रिपदीं चतुष्पदीमष्टापदीं भुवनानु प्रथन्ताᳯ स्वाहा ॥३०॥
मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥३१॥
मही द्यौः पृथिवी च न ऽ इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः ॥३२॥
क आतिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी ।
अर्वाचीनᳬ सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ।
र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३३॥
क युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा ।
अथा न ऽ इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ।
र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३४॥
क इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ।
र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥३५॥
यस्मान्न जातः परो अन्यो ऽ अस्ति य ऽ आविवेश भुवनानि विश्वा ।
प्रजापतिः प्रजया सᳬरराणस्त्रीणि ज्योतीᳯषि सचते स षोडशी ॥३६॥

क इन्द्रश्च सम्राड् वरुणश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतुरग्रऽएतम् ।
र तयोरहमनु भक्षं भक्षयामि वाग्देवी जुषाणा सोमस्य तृप्यतु सह प्राणेन स्वाहा ॥३७॥
उ अग्ने पवस्व स्वपाऽअस्मे वर्चः सुवीर्य्यम् । दधद्रयिं मयि पोषम् ।
क उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वर्चसऽएष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे ।
र अग्ने वर्चस्विन्वर्चस्वाँस्त्वं देवेष्वसि वर्चस्वानहं मनुष्येषु भूयासम् ॥३८॥
उ उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रेऽअवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ।
क उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजसऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वौजसे ।
र इन्द्रौजिष्ठौजिष्ठस्त्वं देवेष्वस्योजिष्ठोऽहं मनुष्येषु भूयासम् ॥३९॥
क अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ२ऽअनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ।
र उपयामगृहीतोऽसि सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्य्याय त्वा भ्राजाय ।
सूर्य्य भ्राजिष्ठ भ्राजिष्ठस्त्वं देवेष्वसि भ्राजिष्ठोऽहं मनुष्येषु भूयासम् ॥४०॥
क उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्य्यम् ।
र उपयामगृहीतोऽसि सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्य्याय त्वा भ्राजाय ॥४१॥
आजिघ्र कलशं मह्या त्वा विशन्त्विन्दवः ।
पुनरूर्जा निवर्त्तस्व सा नः सहस्रं धुक्ष्वोरुधारा पयस्वती पुनर्माविशताद्रयिः ॥४२॥
इडे रन्ते हव्ये काम्ये चन्द्रे ज्योतेऽदिते सरस्वति महि विश्रुति ।
एता तेऽअघ्न्ये नामानि देवेभ्यो मा सुकृतं ब्रूतात् ॥४३॥
क वि नऽइन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।
योऽअस्माँ२ऽअभिदासत्यधरं गमया तमः ।
र उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विमृधऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा विमृधे ॥४४॥
क वाचस्पतिं विश्वकर्म्माणमूतये मनोजुवं वाजेऽअद्या हुवेम ।
स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्म्मा । र उपयामगृहीतोऽ
सीन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणे ॥४५॥
क विश्वकर्म्मन् हविषा वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् ।
तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत् । र उपयामगृहीतोऽ
सीन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणे ॥४६॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा गायत्रच्छन्दसं गृह्णामीन्द्राय त्वा त्रिष्टुप्छन्दसं
गृह्णामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जगच्छन्दसं गृह्णाम्यनुष्टुप्तेऽभिगरः ॥४७॥

१ व्रेशीनां त्वा पत्मन्नाधूनोमि । २ कुकूननानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि ।
३ भन्दनानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि । ४ मदिन्तमानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि ।
५ मधुन्तमानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि । ६ शुक्रं त्वा शुक्र ऽ आधूनोम्यह्नो
रूपे सूर्य्यस्य रश्मिषु ॥४८॥

१ककुभꣳ रूपं वृषभस्य रोचते बृहच्छुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः सोमः सोमस्य पुरोगाः।
२यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै त्वा गृह्णामि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा ॥४९॥

उशिक् त्वं देव सोमाग्नेः प्रियं पाथोऽपीहि वशी त्वं देव सोमेन्द्रस्य प्रियं
पाथोऽपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम विश्वेषां देवानां प्रियं पाथोऽपीहि ॥५०॥

इह रतिरिह रमध्वमिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा ।
उपसृजन्धरुणं मात्रे धरुणो मातरं धयन् । रायस्पोषमस्मासु दीधरत् स्वाहा॥५१॥

सत्रस्य ऽ ऋद्धिरस्यगन्म ज्योतिरमृता ऽ अभूम ।
दिवं पृथिव्या ऽ अध्यारुहामाविदाम देवान्त्स्वर्ज्योतिः ॥५२॥

१युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम् ।
२दूरे चत्ताय छन्त्सद् गहनं यदिनक्षत् ।
३ अस्माकꣳ शत्रून् परि शूर विश्वतो दर्म्मा दर्षीष्ट विश्वतः ।
४ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याम सुवीरा वीरैः सुपोषाः पोषैः ॥५३॥

परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि व्याहृतायामन्धो ऽ अच्छेतः ।
सविता सन्यां विश्वकर्म्मा दीक्षायां पूषा सोमक्रयण्याम् ॥५४॥

इन्द्रश्च मरुतश्च क्रयायोपोत्थितोऽसुरः पण्यमानो मित्रः क्रीतो विष्णुः
शिपिविष्ट ऽ ऊरावासन्नो विष्णुर्नरन्धिषः ॥५५॥

प्रोह्यमाणः सोम ऽ आगतो वरुण ऽ आसन्द्यामासन्नोऽग्निराग्नीध्र ऽ इन्द्रो हविर्द्धानेऽ-
थर्वोपावह्रियमाणः ॥५६॥

विश्वे देवा ऽ अꣳशुषु न्युप्तो विष्णुराप्रीतपा ऽ आप्याय्यमानो यमः सूयमानो
विष्णुः सम्भ्रियमाणो वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः । शुक्रः क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्रीः॥५७॥

विश्वे देवाश्चमसेषून्नीतोऽसुर्होमायोद्यतो रुद्रो हूयमानो वातोऽभ्यावृतो नृचक्षाः
प्रतिख्यातो भक्षो भक्ष्यमाणः पितरो नाराशꣳसाः ॥५८॥

क सन्नः सिन्धुरवभृथायोद्यतः समुद्रोऽभ्यवह्रियमाणः सलिलः प्रप्लुतो

यु॒योरोज॑सा स्क॒भि॒ता रजा॑ᳪसि वी॒र्ये॑भिर्वी॒रत॑मा॒ शवि॑ष्ठा । या पत्ये॑ते॒ ऽ
अप्र॑तीता॒ सहो॑भि॒र्विष्णू॑ ऽ अग॒न्वरु॑णा पू॒र्वहू॑तौ ॥५९॥
दे॒वान् दिव॑मगन्य॒ज्ञस्ततो॑ मा॒ द्रवि॑णमष्टु मनु॒ष्या॒न॒न्तरि॑क्षमगन्य॒ज्ञस्ततो॑ मा॒
द्रवि॑णमष्टु पि॒तॄन् पृ॑थि॒वीम॑गन्य॒ज्ञस्ततो॑ मा॒ द्रवि॑णमष्टु॒ यं कं च॑
लो॒कमग॑न्य॒ज्ञस्ततो॑ मे भ॒द्रम॑भूत् ॥६०॥
चतु॑स्त्रि॒ᳪ॑श॒त्तन्त॑वो॒ ये वि॑तत्नि॒रे य ऽ इ॒मं य॒ज्ञᳪ स्व॒धया॑ दद॑न्ते ।
तेषा॑ छि॒न्नᳪ सम्वे॒तद्द॑धामि॒ स्वाहा॑ घ॒र्मो॑ ऽ अप्ये॑तु दे॒वान् ॥६१॥
य॒ज्ञस्य॑ दोहो॒ वित॑तः पुरु॒त्रा सो ऽ अ॒ष्टधा॒ दिव॑म॒न्वात॑तान ।
स य॑ज्ञ धुक्ष्व॒ महि॑ मे प्र॒जाया॑ᳪ रा॒यस्पोषं॒ विश्व॒माय॑रशीय॒ स्वाहा॑ ॥६२॥
आ प॑वस्व॒ हिर॑ण्यव॒दश्व॑वत्सोम वी॒रव॑त् । वाजं॒ गोम॑न्त॒माभ॑र॒ स्वाहा॑ ॥६३॥

इत्यष्टमोऽध्यायः ॥

——:o:——

अथ नवमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—इन्द्राबृहस्पती १ । बृहस्पतिः २—१३ । दधिक्रावा १४, १५ । वसिष्ठः १६, १८—२५ । नाभानेदिष्ठः १७ । तापसः २६—३४ । वरुणः ३५, ३६ । देववातः ३७—४० ॥

देवता—सविता १, ५, १३ । इन्द्रः २, ३ । राजधर्मराजादयः ४ । अश्वः ६ । सेनापतिः ७ । प्रजापतिः ८, १९, २०, २३—२५ । वीरः ९ । इन्द्राबृहस्पती १०—१२ । बृहस्पतिः १४—१८ । यज्ञः २१ । दिशः २२ । सोमाग्न्यादित्यविष्णुसूर्य्यबृहस्पतयः २६ । अर्य्यमादिमन्त्रोक्ताः २७, २९ । अग्निः २८, ३७ । सम्राट् ३० । अग्न्यादयो मन्त्रोक्ताः ३१ । पूषादयो मन्त्रोक्ताः ३२ । मित्रादयो मन्त्रोक्ताः ३३ । वस्वादयो मन्त्रोक्ताः ३४ । विश्वेदेवाः ३५, ३६ । रक्षोघ्नः ३८, ३९ । यजमानः ४० ॥

छन्दः—स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १ । आर्षीपङ्क्तिः क, विकृतिः र २ । अतिशक्करी ३ । भुरिक्कृतिः ४ । भुरिगष्टिः ५ । भुरिग्जगती ६, २४ । भुरिगुष्णिक् ७ । भुरिक्त्रिष्टुप् ८ । धृतिः ९ । विराडुत्कृतिः १० । जगती ११, १३—१५, १७, ३० । स्वराडतिधृतिः १२ । भुरिक् पङ्क्तिः १६ । निचृत् त्रिष्टुप् १८ । निचृद्धृतिः १९ । भुरिक्-

कृतिः २० । अत्यष्टिः २१, ३१ । निचृदत्यष्टिः २२ । स्वराट् त्रिष्टुप् २३, २५ । अनुष्टुप् २६ । स्वराडनुष्टुप् २७ । भुरिगनुष्टुप् २८ । भुरिगार्षीगायत्री २९ । कृतिः ३२, ३३ । निचृज्जगती [क], निचृद्धृतिः [र] ३४ । निचृदुत्कृतिः ३५ । विकृतिः ३६ । निचृदनुष्टुप् ३७ । स्वराड्ब्राह्मी बृहती ३८ । अतिजगती ३९ । भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४० ॥

स्वरः—धैवतः १, ८, १८, २३, २५, ४० । पञ्चमः [क], मध्यमः [र] २ । पञ्चमः ३, १६ । निषादः ४, ६, ११, १३—१५, १७, २०, २४, ३०, ३२, ३३, ३९ । मध्यमः ५, ३६, ३८ । ऋषभः ७, ९, १९ । षड्जः १०, १२, २९, ३५ । गान्धारः २१, २२, २६—२८, ३१, ३७ । निषादः [क], ऋषभः [र] ३४ ॥

देव॑ सवितः॒ प्रसु॑व य॒ज्ञं प्रसु॑व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य ।
दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः के॑त॒पूः केतं॑ नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाजं॑ नः स्वदतु॒ स्वाहा॑ ॥ १ ॥
[क] ध्रु॒व॒सदं॑ त्वा नृ॒षदं॑ मनः॒सद॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष
ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् । [र] अ॒प्सु॒षदं॑ त्वा घृत॒सदं॑ व्योम॒सद॑मुपया-
मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् । पृ॒थि-
वि॒सदं॑ त्वाऽन्तरिक्ष॒सदं॑ दि॒वि॒सदं॑ दे॒व॒सदं॑ नाक॒सद॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य
त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् ॥ २ ॥
अ॒पा॒ꣳ रस॒मुद्व॑यस॒ꣳ सूर्ये॒ सन्त॒ꣳ समाहि॑तम् ।
अ॒पा॒ꣳ रस॑स्य॒ यो रस॒स्तं वो॑ गृह्णाम्युत्त॒मम॑उपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑
गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् ॥ ३ ॥
ग्रहा॑ ऽ ऊर्जाहुत॒यो॒ व्यन्तो॒ विप्रा॑य म॒तिम् ।
तेषां॒ विशि॑प्रियाणां॒ वो॒ऽहमिष॒मूर्ज॒ꣳ सम॑ग्रभमुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑
गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् । स॒म्पृचौ॑ स्थः॒ सं मा॑ भ॒द्रेण॑
पृ॒ङ्क्तं वि॒पृचौ॑ स्थो॒ वि मा॑ पा॒प्मना॑ पृङ्क्तम् ॥ ४ ॥
इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि वाज॒सास्त्वया॒ऽयं वाज॒ꣳ सेत् ।
वाज॑स्य॒ नु प्र॑स॒वे मा॒तरं॑ म॒हीमदि॑तिं॒ नाम॒ वच॑सा करामहे ।
यस्या॑मि॒दं विश्वं॒ भुव॑नमावि॒वेश॒ तस्यां॑ नो दे॒वः स॑वि॒ता धर्म॑ साविषत् ॥ ५ ॥
अ॒प्स्व॒न्तर॒मृत॑म॒प्सु भे॑षज॒मपामु॒त प्रश॑स्ति॒ष्वश्वा॒ भव॑त वा॒जिनः॑ ।
देवी॑राप॒ो यो व॑ ऽ ऊ॒र्मिः प्रतू॑र्त्तिः क॒कुन्मा॑न् वाज॒सास्तेना॒यं वाज॒ꣳ सेत् ॥ ६ ॥
वातो॑ वा॒ मनो॑ वा ग॑न्ध॒र्वाः स॒प्तवि॑ꣳशतिः ।
ते ऽ अग्रे॒ऽश्वम॑युञ्जँ॒स्ते ऽ अ॒स्मिन् ज॒वमाद॑धुः ॥ ७ ॥

वातंरꣳहा भव वाजिन् युज्यमान ऽ इन्द्रस्येव दक्षिणः श्रियैधि ।
युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस ऽ आ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु ॥ ८ ॥
जवो यस्ते वाजिन्निहितो गुहा यः श्येने परीत्तो ऽ अचरच्च वाते ।
तेन नो वाजिन् बलवान् बलेन वाजजिच्च भव समने च पारयिष्णुः ।
वाजिनो वाजजितो वाजꣳ सरिष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत ॥ ६ ॥
देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकꣳ रुहेयम् ।
देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यसवस ऽ इन्द्रस्योत्तमं नाकꣳ रुहेयम् ।
देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकमरुहम् ।
देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवस ऽ इन्द्रस्योत्तमं नाकमरुहम् ॥१०॥
बृहस्पते वाजं जय बृहस्पतये वाचं वदत बृहस्पतिं वाजं जापयत ।
इन्द्र वाजं जयेन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयत ॥११॥
एषा वः सा सत्या संवागभूद्यया बृहस्पतिं वाजमजीजपताजीजपत बृहस्पतिं
वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् । एषा वः सा सत्या संवागभूद्ययेन्द्रं
वाजमजीजपताजीजपतेन्द्रं वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् ॥१२॥
देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेर्वाजजितो वाजं जेषम् ।
वाजिनो वाजजितोऽध्वन स्कभ्नुवन्तो योजना मिमानाः काष्ठां गच्छत ॥१३॥
एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो ऽ अपिकक्ष ऽ आसनि ।
क्रतुं दधिक्रा ऽ अनु सꣳसनिष्यदत्पथामङ्काꣳस्यन्वापनीफणत् स्वाहा ॥१४॥
उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनुवाति प्रगर्धिनः ।
श्येनस्येव ध्रजतो ऽ अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः स्वाहा ॥१५॥
शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः ।
जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥१६॥
ते नो ऽ अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः ।
सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवो महो ये धनꣳ समिथेषु जभ्रिरे ॥१७॥
वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा ऽ अमृता ऽ ऋतज्ञाः ।
अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥१८॥
आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे ।
आ मा गन्तां पितरा मातरा चा मा सोमो ऽ अमृतत्वेन गम्यात् ।

वाजिनो वाजजितो वाजꣳ सस्वाꣳसो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत निमृजानाः ॥१९॥
आपये स्वाहा स्वापये स्वाहाऽपिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाऽहर्पतये
स्वाहाऽह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा विनꣳशिन ऽआन्त्या-
यनाय स्वाहाऽऽन्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाऽधिपतये स्वाहा ॥२०॥
आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं
यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम् ।
प्रजापतेः प्रजा ऽअभूम स्वर्देवा ऽअगन्मामृता ऽअभूम ॥२१॥
अस्मे वो ऽअस्त्विन्द्रियमस्मे नृम्णमुत क्रतुरस्मे वर्चाꣳसि सन्तु वः ।
नमो मात्रे पृथिव्यै नमो मात्रे पृथिव्या ऽइयं ते राड्यन्तासि यमनो ध्रुवो-
ऽसि धरुणः । कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥२२॥
वाजस्येमं प्रसवः सुषुवेऽग्रे सोमꣳ राजानमोषधीष्वप्सु ।
ता ऽअस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयꣳ राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः स्वाहा ॥२३॥
वाजस्येमां प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट् ।
अदित्सन्तं दापयति प्रजानन्त्स नो रयिꣳ सर्ववीरं नियच्छतु स्वाहा ॥२४॥
वाजस्य नु प्रसव आबभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः ।
सनेमि राजा परियाति विद्वान् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो ऽअस्मे स्वाहा ॥२५॥
सोमꣳ राजानमवसेऽग्निमन्वारभामहे ।
आदित्यान्विष्णुꣳ सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिꣳ स्वाहा ॥२६॥
अर्य्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।
वाचं विष्णुꣳ सरस्वतीꣳ सवितारं च वाजिनꣳ स्वाहा ॥२७॥
अग्ने ऽअच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव ।
प्र नो यच्छ सहस्रजित् त्वꣳ हि धनदा ऽअसि स्वाहा ॥२८॥
प्र नो यच्छत्वर्य्यमा प्र पूषा प्र बृहस्पतिः । प्र वाग्देवी ददातु नः स्वाहा ॥२९॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रियै दधामि बृहस्पतेष्ट्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चाम्यसौ ॥३०॥
अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुदजयत् तमुज्जेषमश्विनौ द्व्यक्षरेण द्विपदो मनुष्यानु-
दजयतां तानुज्जेषं विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषꣳ सोमश्च-
तुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्तानुज्जेषम् ॥३१॥

पूषा पञ्चाक्षरेण पञ्च दिश ऽ उदजयत्ता ऽ उज्जेषꣳ सविता षडक्षरेण षड्
ऋतूनुदजयत्तानुज्जेषं मरुतः सप्ताक्षरेण सप्त ग्राम्यान् पशूनुदजयँस्ता-
नुज्जेषं बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तामुज्जेषम् ॥३२॥
मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳ स्तोममुदजयत् तमुज्जेषं वरुणो दशाक्षरेण
विराजमुदजयत्तामुज्जेषमिन्द्र ऽ एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयत्तामुज्जेषं
विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयँस्तामुज्जेषम् ॥३३॥
क वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषꣳ रुद्राश्चतुर्द-
शाक्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषम् । र आदित्याः पञ्चदशाक्षरेण
पञ्चदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडशꣳ स्तोममु-
दजयत्तमुज्जेषं प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्जेषम् ॥३४॥
एष ते निर्ऋते भागस्तं जुषस्व स्वाहाऽग्निनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पुरःसद्भ्यः
स्वाहा यमनेत्रेभ्यो देवेभ्यो दक्षिणासद्भ्यः स्वाहा विश्वदेवनेत्रेभ्यो देवेभ्यः
पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा मित्रावरुणनेत्रेभ्यो वा मरुन्नेत्रेभ्यो वा देवेभ्य ऽ-
उत्तरासद्भ्यः स्वाहा सोमनेत्रेभ्यो देवेभ्य ऽ उपरिसद्भ्यो दुवस्वद्भ्यः स्वाहा ॥३५॥
ये देवा ऽ अग्निनेत्राः पुरःसदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा यमनेत्रा दक्षिणा-
सदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा विश्वदेवनेत्राः पश्चात्सदस्तेभ्यः स्वाहा
ये देवा मित्रावरुणनेत्रा वा मरुन्नेत्रा वोत्तरासदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवाः
सोमनेत्रा ऽ उपरिसदो दुवस्वन्तस्तेभ्यः स्वाहा ॥३६॥
अग्ने सहस्व पृतना ऽ अभिमातीरपास्य । दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसि ॥३७॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
उपाꣳशोर्वीर्येण जुहोमि हतꣳ रक्षः स्वाहा रक्षसां त्वा वधायावधिष्म
रक्षोऽवधिष्मामुमसौ हतः ॥३८॥
सविता त्वा सवानाꣳ सुवतामग्निर्गृहपतीनाꣳ सोमो वनस्पतीनाम् ।
बृहस्पतिर्वाच ऽ इन्द्रो ज्यैष्ठ्याय रुद्रः पशुभ्यो मित्रः सत्यो वरुणो धर्मपतीनाम् ॥३९॥
इमं देवा ऽ असपत्नꣳ सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जान-
राज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इमममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विश ऽ एष वोऽमी
राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजा ॥४०॥

इति नवमोऽध्यायः ॥

अथ दशमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वरुणः १—१७ । देववातः १८—२३ । वामदेवः २४—२६ । शुनःशेपः २७—३४ ॥

देवता—आपः १, ६ । वृषा २ । अपांपतिः ३ । सूर्य्यादयो मन्त्रोक्ताः ४ । अग्न्यादयो मन्त्रोक्ताः ५, २३ । वरुणः ७, २७ । यजमानः ८, १०—१४, १८, १९, २८ । प्रजापतिः ९, २० । परमात्मा १५ । मित्रावरुणौ १६ । क्षत्रपतिः १७, २१, ३१, ३२ । इन्द्रः २२ । सूर्य्यः २४, २५ । आसन्दी राजपत्नी २६ । अग्निः २९ । सवित्रादि-मन्त्रोक्ताः ३० । अश्विनौ ३३, ३४ ॥

छन्दः—निचृदार्षी त्रिष्टुप् १, २२ । स्वराड्ब्राह्मी पङ्क्तिः २ । अभिकृतिः [क], निचृज्जगती [र] ३ । जगती [१], स्वराट् पङ्क्तिः [२], स्वराड् विकृतिः [३], स्वराट्संकृतिः [क], भुरिगाकृतिः [४], भुरिक् त्रिष्टुप् [५] ४ । भुरिग् धृतिः ५ । स्वराड् ब्राह्मी बृहती ६ । विराडार्षी त्रिष्टुप् ७ । स्वराट् कृतिः ८ । भुरिगष्टिः ९ । विराडार्षी पङ्क्तिः १० । आर्ची पङ्क्तिः ११, १३ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् १२ । भुरिग् जगती १४ । निचृदार्षी पङ्क्तिः १५ । स्वराडार्षी जगती १६, २९ । आर्षी पङ्क्तिः १७ । स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् १८, ३० । विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् १९ । स्वराडतिधृतिः २० । भुरिग् ब्राह्मी बृहती २१ । जगती २३ । भुरिगार्षी जगती २४ । आर्षी जगती २५ । भुरिगनुष्टुप् २६ । पिपीलिकामध्या विराड् गायत्री २७ । धृतिः २८ । आर्षीत्रिष्टुप् ३१ । निचृद् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ३२ । निचृदनुष्टुप् ३३ । भुरिक् पङ्क्तिः ३४ ॥

स्वरः—धैवतः १, ७, १८, १९, २२, ३०—३२ । पञ्चमः २, १०, ११, १३, १५, १७, ३४ । ऋषभः [क], निषादः [र] ३ । निषादः [१], पञ्चमः [२], [४], मध्यमः [३], गान्धारः [क], धैवतः [५] ४ । ऋषभः ५, २८ । मध्यमः ६, ९, २१ । निषादः ८, १४, १६, २३—२५, २९ । गान्धारः १२, २६, ३३ । षड्जः २०, २७ ॥

अपो देवा मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वती राजस्वश्चितानाः ।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ १ ॥
वृष्ण ऽऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा वृष्ण ऽऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि
वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ २ ॥
[क]अर्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहार्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तौजस्वती
स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः
परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहापः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रममुष्मै दत्तापां पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे [र] देहि स्वाहाऽपां पतिरसि

राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देह्यपां गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहाऽपां गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ ३ ॥

१ सूर्य्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा सूर्य्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त २ सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त ३ व्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा क व्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त वाशा स्थ राष्ट्रदा २ राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त ३ शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त शक्करी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा ४ शक्करी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः स्वराज स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त । मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्तां महि क्षत्रं क्षत्रियाय वन्वानाऽअनाधृष्टाः सीदत सहौजसो महि क्षत्रं क्षत्रियाय दधतीः ॥ ४ ॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाᳫंशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्य्यम्णे स्वाहा ॥ ५ ॥

पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसवऽउत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः। अनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि स्वाहा राजस्वः ॥ ६ ॥

सधमादो द्युम्निनीराप ऽएता ऽअनाधृष्टा ऽअपस्यो वसानाः ।
पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपाᳫं शिशुर्मातृतमास्वन्तः ॥ ७ ॥

क्षत्रस्योल्वमसि क्षत्रस्य जराय्वसि क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसीन्द्रस्य वार्त्रघ्नमसि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं वधेत्। दृवासि रुजासि क्षुमासि। पातैनं प्राञ्चं पातैनं प्रत्यञ्चं पातैनं तिर्यञ्चं दिग्भ्यः पात ॥ ८ ॥

आविर्मर्य्या ऽ आवित्तो ऽ अग्निर्गृहपतिरावित्त ऽ इन्द्रो वृद्धश्रवा ऽ आवित्तौ मित्रावरुणौ धृतव्रतावावित्तः पूषा विश्ववेदा ऽ आवित्ते द्यावापृथिवी विश्वशम्भुवावावित्तादितिरुरुशर्म्मा ॥ ९ ॥

अवेष्टा दन्दशूकाः प्राचीमारोह गायत्री त्वावतु रथन्तरᳪ साम त्रिवृत्
स्तोमो वसन्त ऽ ऋतुर्ब्रह्म द्रविणम् ॥१०॥
दक्षिणामारोह त्रिष्टुप् त्वावतु बृहत्साम पञ्चदश स्तोमो ग्रीष्म ऽ ऋतुः
क्षत्रं द्रविणम् ॥११॥
प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूपᳪ साम सप्तदश स्तोमो वर्षा ऽ ऋतुर्विड्
द्रविणम् ॥१२॥
उदीचीमारोहानुष्टुप् त्वावतु वैराजᳪ सामैकविᳪश स्तोमः शरदृतुः फलं
द्रविणम् ॥१३॥
ऊर्ध्वामारोह पङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वररैवते सामनी त्रिणवत्रयस्त्रिᳪशौ स्तोमौ
हेमन्तशिशिरावृतू वर्चो द्रविणं प्रत्यस्तं नमुचेः शिरः ॥१४॥
सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । मृत्योः पाह्योजोऽसि सहोऽस्यमृतमसि॥१५॥
हिरण्यरूपा ऽ उषसो विरोक ऽ उभाविन्द्रा ऽ उदिथः सूर्यश्च ।
आरोहतं वरुण मित्र गर्त्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च मित्रोऽसि वरुणोऽसि ॥१६॥
सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण ।
क्षत्राणां क्षत्रपतिरेध्यति दिद्यून् पाहि ॥१७॥
इमं देवा ऽ असपत्नᳪ सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानरा-
ज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इमममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विश ऽ एष वोऽमी
राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाᳪ राजा ॥१८॥
प्र पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठान्नावश्चरन्ति स्वसिच ऽ इयानाः ।
ता ऽ आववृत्रन्नधरागुदक्ता ऽ अहिं बुध्न्यमनु रीयमाणाः ।
विष्णोर्विक्रमणमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि विष्णोः क्रान्तमसि ॥१९॥
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव । यत्कामास्ते
जुहुमस्तन्नो ऽ अस्त्वयममुष्य पिताऽसावस्य पिता वयᳪ स्याम पतयो
रयीणाᳪ स्वाहा । रुद्र यत्ते क्रिवि परं नाम तस्मिन् हुतमस्यमेष्टमसि स्वाहा॥२०॥
इन्द्रस्य वज्रोऽसि मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि । अव्यथायै
त्वा स्वधायै त्वाऽरिष्टो अर्जुनो मरुतां प्रसवेन जयापाम मनसा समिन्द्रियेण ॥२१॥
मा त ऽ इन्द्र ते वयं तुराषाडयुक्तासो ऽ अब्रह्मता विदसाम ।
तिष्ठा रथमधि यं वज्रहस्ता रश्मीन्देव यमसे स्वश्वान् ॥२२॥

अग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहा मरुतामोजसे स्वाहेन्द्र-
स्येन्द्रियाय स्वाहा । पृथिवि मातर्मा मा हिꣳसीर्मो ऽ अहं त्वाम् ॥२३॥
हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऽ ऋतजा ऽ अद्रिजा ऽ ऋतं बृहत् ॥२४॥
इयदस्यायुरस्यायुर्मयि धेहि युङ्ङसि वर्चो ऽसि वर्चो मयि धेह्यूर्गस्यूर्ज्जं मयि धेहि।
इन्द्रस्य वां वीर्यकृतो बाहू ऽ अभ्युपावहरामि ॥२५॥
स्योनासि सुषदासि क्षत्रस्य योनिरसि ।
स्योनामासीद सुषदामासीद क्षत्रस्य योनिमासीद ॥२६॥
निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः ॥२७॥
अभिभूरस्येतास्ते पञ्च दिशः कल्पन्तां ब्रह्मँस्त्वं ब्रह्मासि सवितासि
सत्यप्रसवो वरुणोऽसि सत्यौजा ऽ इन्द्रोऽसि विशौजा रुद्रोऽसि सुशेवः ।
बहुकार श्रेयस्कर भूयस्करेन्द्रस्य वज्रोऽसि तेन मे रध्य ॥२८॥
अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिर्जुषाणो ऽ अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिराज्यस्य वेतु स्वाहा ।
स्वाहाकृताः सूर्यस्य रश्मिभिर्यतध्वꣳ सजातानां मध्यमेष्ठ्याय ॥२९॥
सवित्रा प्रसवित्रा सरस्वत्या वाचा त्वष्ट्रा रूपैः पूष्णा पशुभिरिन्द्रेणास्मे
बृहस्पतिना ब्रह्मणा वरुणेनौजसाऽग्निना तेजसा सोमेन राज्ञा विष्णुना
दशम्या देवतया प्रसूतः प्रसर्पामि ॥३०॥
अश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व ।
वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमो अतिस्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥३१॥
कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय ।
इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम ऽ उक्तिं यजन्ति ।
उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ॥३२॥
युवꣳ सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।
विपिपाना शुभस्पती ऽ इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥३३॥
पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दꣳसनाभिः ।
यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥३४॥

इति दशमोऽध्यायः ॥

अथैकादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—११ । नाभानेदिष्ठः १२ । कुश्रिः १३ । शुनःशेपः १४—१६ । पुरोधाः १७ । मयोभूः १८—२२ । गृत्समदः २३, २४, २७—३१, ३६ । सोमकः २५ । पायुः २६ । भरद्वाजः ३२—३४ । देवश्रवो देववातः ३५ । प्रस्कण्वः ३७ । सिन्धुद्वीपः ३८—४०, ५०—६१ । विश्वमनाः ४१ । कण्वः ४२ । त्रितः ४३, ४४, ४६—४८ । चित्रः ४५ । उत्कीलः ४९ । विश्वामित्रः ६२—६६ । आत्रेयः ६७—६९ । सोमाहुतिः ७० । विरूपः ७१ । वारुणिः ७२ । जमदग्निः ७३, ७४ । नाभानेदिः ७५—८३ ॥

देवता—सविता १—११, ६३, ६७ । वाजी १२, १३ । क्षत्रपतिः १४, २० । गणपतिः १५ । अग्निः १६—१९, २४—२९, ३२—३४, ३६, ३७, ४०—४९, ७०—७८ । द्रविणोदाः २१, २२ । प्रजापतिः २३ । दम्पती ३० । जायापती ३१ । होता ३५ । आपः ३८, ५०—५२ । वायुः ३९ । मित्रः ५३, ६२, ६४ । रुद्रः ५४ । सिनीवाली ५५ । अदितिः ५६, ५७, ५९ । वसुरुद्रादित्यविश्वेदेवाः ५८ । वस्वादयो मन्त्रोक्ताः ६० । आदित्यादयो लिङ्गोक्ताः ६१ । वस्वादयो लिङ्गोक्ताः ६५ । अग्न्यादयो मन्त्रोक्ताः ६६ । अम्बा ६८, ६९ । सेनापतिः ७९ । अध्यापकोपदेशकौ ८० । पुरोहितयजमानौ ८१ । सभापतिर्यजमानः ८२ । यजमानपुरोहितौ ८३ ॥

छन्दः—विराडार्ष्यनुष्टुप् १, ३० । शङ्कुमती गायत्री २ । निचृदनुष्टुप् ३, १८, १९, ३१, ७३, ७९ । जगती ४ । विराडार्षी त्रिष्टुप् ५ । आर्षी जगती ६, १५ । आर्षी त्रिष्टुप् ७, २३, ५९ । शक्करी ८ । भुरिगतिशक्करी ९ । भुरिगनुष्टुप् १०, ४०, ४१, ४८, ७७ । आर्षी पङ्क्तिः ११, २१, २४ । आस्तारपङ्क्तिः १२ । गायत्री १३, १४, ५०—५२, ६८ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् १६, १७, २२ । निचृदार्षी बृहती २०, ३७ । निचृद्गायत्री २५, ३३, ३४, ६२ । अनुष्टुप् २६, ५४, ६४, ६७, ८० । पङ्क्तिः २७ । भुरिक् प्रकृतिः २८ । स्वराट् पङ्क्तिः २९ । त्रिष्टुप् ३२, ३६, ४६, ६९ । निचृत्त्रिष्टुप् ३५ । न्यङ्कुसारिणी बृहती ३८ । विराट् त्रिष्टुप् ३९, ४३, ७५ । उपरिष्टाद् बृहती ४२, ५३, ८३ । विराडनुष्टुप् ४४, ५५, ५६, ७४, ८२ । विराट् पथ्या बृहती ४५ । ब्राह्मी बृहती ४६ । विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४७, ६६ । भुरिग् बृहती ५७, ६३ । उत्कृतिः [क], [र] ५८ । स्वराट् संकृतिः ६० । भुरिक् कृतिः [क], प्रकृतिः [र] ६१ । धृतिः ६५ । विराड् गायत्री ७०, ७१ । भुरिगुष्णिक् ७२, ७८ । स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ७६ । निचृदार्ची पङ्क्तिः ८१ ॥

स्वरः—गान्धारः १, ३, १०, १८, १९, २६, ३०, ३१, ४०, ४१, ४४, ४८, ५४—५६, ६०, ६४, ६७, ७३, ७४, ७७, ७९, ८०, ८२ । षड्जः २, १३, १४, २५, ३३, ३४, ५०—५२, ५८, ६२, ६५, ६८, ७०, ७१ । निषादः ४, ६, १५ । धैवतः ५, ७, ८, १६, १७, २२, २३, २८, ३२, ३५, ३६, ३९, ४३, ४७, ४९, ५९, ६६, ६९, ७५, ७६ । पञ्चमः ९, ११, १२, २१, २४, २७, २९, ८१ । मध्यमः २०, ३७, ३८, ४२, ४५, ४६, ५३, ५७, ६३, ८३ । निषादः [क], धैवतः [र] ६१ । ऋषभः ७२, ७८ ॥

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः ।
अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्याऽअध्याभरत् ॥ १ ॥
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे । स्वर्ग्याय शक्त्या ॥ २ ॥
युक्त्वाय सविता देवान्त्स्वर्य्यतो धिया दिवम् ।
बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्रसुवाति तान् ॥ ३ ॥
युञ्जते मनऽउत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेकऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥ ४ ॥
युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोकऽएतु पथ्येव सूरेः ।
शृण्वन्तु विश्वेऽअमृतस्य पुत्राऽआ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥ ५ ॥
यस्य प्रयाणमन्वन्यऽइद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमोजसा ।
यः पार्थिवानि विममे सऽएतशो रजाᳬसि देवः सविता महित्वना ॥ ६ ॥
देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय ।
दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतन्नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वदतु ॥ ७ ॥
इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्रणय देवाव्यᳬ सखिविदᳬ सत्राजितं धनजितᳬ
स्वर्जितम् । ऋचा स्तोमᳬ समर्धय गायत्रेण रथन्तरं बृहद्गायत्रवर्त्तनि स्वाहा ॥ ८ ॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
आददे गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदा-
भर त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ९ ॥
अभ्रिरसि नार्यसि त्वया वयमग्निᳬ शकेम खनितुᳬ सधस्थ आ ।
जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥१०॥
हस्तऽआधाय सविता बिभ्रदभ्रिᳬ हिरण्ययीम् ।
अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्याऽऽअध्याभरदानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥११॥
प्रतूर्त्तं वाजिन्नाद्रव वरिष्ठामनु संवतम् ।
दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे तव नाभिः पृथिव्यामधि योनिरित् ॥१२॥
युञ्जाथाᳬ रासभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू । अग्निं भरन्तमस्मयुम् ॥१३॥
योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखायऽइन्द्रमूतये ॥१४॥
प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यं मयोभूरेहि ।
उर्वन्तरिक्षं वीहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन् पूष्णा सयुजा सह ॥१५॥

पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभराग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोऽग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामः ॥१६॥

अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः ।
अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी ऽआततन्थ ॥१७॥

आगत्य वाज्यध्वानꣳ सर्वा मृधो विधूनुते ।
अग्निꣳ सधस्थे महति चक्षुषा निचिकीषते ॥१८॥

आक्रम्य वाजिन् पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम् ।
भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनेम तं वयम् ॥१९॥

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रो योनिः ।
विख्याय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ पृतन्यतः ॥२०॥

उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद् द्रविणोदा वाजिन् ।
वयꣳ स्याम सुमतौ पृथिव्या ऽअग्निं खनन्त ऽउपस्थे ऽअस्याः ॥२१॥

उदक्रमीद् द्रविणोदा वाज्यर्वाकः सुलोकꣳ सुकृतं पृथिव्याम् ।
ततः खनेम सुप्रतीकमग्निꣳ स्वो रुहाणा ऽअधि नाकमुत्तमम् ॥२२॥

आ त्वा जिघर्मि मनसा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा ।
पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नै रभसं दृशानम् ॥२३॥

आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत ।
मर्यश्री स्पृहयद्वर्णो ऽअग्निर्नाभिमृशे तन्वा जर्भुराणः ॥२४॥

परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥२५॥

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि ।
धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥२६॥

त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ।
त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥२७॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामि ।
ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यतम् ।
शिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तं पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामः ॥२८॥

अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् ।
वर्धमानो महाँ२ ऽ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व ॥२९॥
शर्म च स्थो वर्म च स्थोऽछिद्रे बहुले ऽ उभे ।
व्यचस्वती संवसाथां भृतमग्निं पुरीष्यम् ॥३०॥
संवसाथाᳬं स्वर्विदा समीची ऽ उरसा त्मना ।
अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ॥३१॥
पुरीष्योऽसि विश्वभरा ऽ अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने ।
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥३२॥
तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ऽ ईधे ऽ अथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् ॥३३॥
तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयꣳ रणेरणे ॥३४॥
सीद होतः स्व ऽ उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ ।
देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥३५॥
नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाँ२ ऽ असदत्सुदक्षः ।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो ऽ अग्निः ॥३६॥
सꣳसीदस्व महाँ२ ऽ असि शोचस्व देववीतमः ।
वि धूममग्ने ऽ अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥३७॥
अपो देवीरुपसृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः ।
तासामास्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः ॥३८॥
सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानाया हृदयं यद्विकस्तम् ।
यो देवानां चरसि प्राणथेन कस्मै देव वषडस्तु तुभ्यम् ॥३९॥
सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदत्स्वः ।
वासो ऽ अग्ने विश्वरूपꣳ संव्ययस्व विभावसो ॥४०॥
उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या धिया ।
दृशे च भासा बृहता सुशुक्वनिराग्ने याहि सुशस्तिभिः ॥४१॥
ऊर्ध्व ऽ ऊ षु ण ऽ ऊतये तिष्ठा देवो न सविता ।
ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥४२॥
स जातो गर्भो ऽ असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ऽ ओषधीषु ।
चित्रः शिशुः परि तमाᳬंस्यक्तून् प्र मातृभ्यो ऽ अधि कनिक्रदद् गाः ॥४३॥

स्थिरो भव वीड्वङ्ग ऽ आशुर्भव वाज्यर्वन् ।
पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहणः ॥४४॥
शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
मा द्यावापृथिवी ऽ अभि शोचीर्मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन् ॥४५॥
प्रैतु वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा ।
वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं समुद्रियम् । अग्न ऽ आयाहि वीतये ॥४६॥
ऋतꣳ सत्यमृतꣳ सत्यमग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः ।
ओषधयः प्रतिमोदध्वमग्निमेतꣳ शिवमायन्तमभ्यत्र युष्माः ।
व्यस्यन् विश्वा ऽ अनिरा ऽ अमीवा निषीदन्नो ऽ अप दुर्मतिं जहि ॥४७॥
ओषधयः प्रतिगृभ्णीत पुष्पवतीः सुपिप्पलाः ।
अयं वो गर्भ ऽ ऋत्वियः प्रत्नꣳ सधस्थमासदत् ॥४८॥
वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो ऽ अमीवाः ।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहꣳ सुहवस्य प्रणीतौ ॥४९॥
आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऽ ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥५०॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥५१॥
तस्मा ऽ अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥५२॥
मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह ।
सुजातं जातवेदसमयक्ष्माय त्वा सꣳसृजामि प्रजाभ्यः ॥५३॥
रुद्राः सꣳसृज्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे ।
तेषां भानुरजस्र ऽ इच्छुक्रो देवेषु रोचते ॥५४॥
सꣳसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम् ।
हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली कृणोतु ताम् ॥५५॥
सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा ।
सा तुभ्यमदिते मह्योखां दधातु हस्तयोः ॥५६॥
उखां कृणोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया ।
माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भ ऽ आ । मखस्य शिरोऽसि ॥५७॥
[क] वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासि पृथिव्यसि धारया
मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्यꣳ सजातान्यजमानाय रुद्रास्त्वा

कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवास्यन्तरिक्षमसि धारया मयि प्रजाᳪं
रायस्पोषं गौपत्यᳪं सुवीर्य्यᳪं सजातान्यजमानायाऽऽदित्यास्त्वा कृण्वन्तु
जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासि द्यौरसि धारया मयि प्रजाᳪं रायस्पोषं
गौपत्यᳪं सुवीर्य्यᳪं सजातान्यजमानाय विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः
कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्ध्रुवासि दिशोऽसि धारया मयि प्रजाᳪं
रायस्पोषं गौपत्यᳪं सुवीर्यᳪं सजातान्यजमानाय ॥५८॥
अदित्यै रास्नास्यदितिष्टे बिलं गृभ्णातु ।
कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमग्नये ।
पुत्रेभ्यः प्रायच्छददितिः श्रपयानिति ॥५९॥
वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद् रुद्रास्त्वा धूपयन्तु
त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्
विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा
धूपयतु वरुणस्त्वा धूपयतु विष्णुस्त्वा धूपयतु ॥६०॥
अदितिष्ट्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थे ऽ अङ्गिरस्वत् खनत्ववट
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽ अङ्गिरस्वद्दधतूखे
धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽ अङ्गिरस्वदभीन्धताम्
उखे वरूत्रीष्ट्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽ अङ्गिरस्वच्छ्रपय-
न्तूखे ग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽ अङ्गिरस्वत्पचन्तूखे
जनयस्त्वाऽछिन्नपत्रा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे ऽ अङ्गिरस्वत्प-
चन्तूखे ॥६१॥
मित्रस्य चर्षणीधृतोऽवो देवस्य सानसि । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ॥६२॥
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः सुबाहुरुत शक्त्या ।
अव्यथमाना पृथिव्यामाशा दिश ऽ आपृण ॥६३॥
उत्थाय बृहती भवोदु तिष्ठ ध्रुवा त्वम् ।
मित्रैतां त ऽ उखां परिददाम्यभित्या ऽ एषा मा भेदि ॥६४॥
वसवस्त्वाछृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वाछृन्दन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाछृन्दन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा
देवा वैश्वानरा ऽ आछृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥६५॥

आकूतिमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा चित्तं
विज्ञातमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजꣳ स्वाहा
प्रजापतये मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा ॥६६॥
विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम् ।
विश्वो रायऽइषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥६७॥
मा सु भित्था मा सु रिषोऽम्ब धृष्णु वीरयस्व सु । अग्निश्चेदं करिष्यथः ॥६८॥
दृꣳहस्व देवि पृथिवि स्वस्तयऽआसुरी माया स्वधया कृतासि ।
जुष्टं देवेभ्यऽइदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञेऽअस्मिन् ॥६९॥
द्रन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्पुत्रोऽअद्भुतः ॥७०॥
परस्याऽअधि संवतोऽवराँ२ऽअभ्यातर । यत्राहमस्मि ताँ२ऽअव ॥७१॥
परमस्याः परावतो रोहिदश्वऽइहागहि । पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः ॥७२॥
यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि ।
सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥७३॥
यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रोऽअतिसर्पति ।
सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥७४॥
अहरहरप्रयावं भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै ।
रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम ॥७५॥
नाभा पृथिव्याः समिधानेऽअग्नौ रायस्पोषाय बृहते हवामहे ।
इरम्मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम् ॥७६॥
याः सेनाऽअभीत्वरीराव्याधिनीरुगणाऽउत ।
ये स्तेना ये च तस्करास्ताँस्तेऽअग्नेऽपिदधाम्यास्ये ॥७७॥
दꣳष्ट्राभ्यां मलिम्लून् जम्भ्यैस्तस्कराँ२ऽउत ।
हनुभ्याꣳ स्तेनान् भगवस्ताँस्त्वं खाद सुखादितान् ॥७८॥
ये जनेषु मलिम्लव स्तेनासस्तस्करा वने ।
ये कक्षेष्वघायवस्ताँस्ते दधामि जम्भयोः ॥७९॥
योऽअस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः ।
निन्दाद्योऽअस्मान् धिप्साच्च सर्वं तं भस्मसा कुरु ॥८०॥
सꣳशितं मे ब्रह्म सꣳशितं वीर्यं बलम् ।

सꣳशि॑तं क्ष॒त्रं जि॒ष्णु यस्या॒हमस्मि॑ पु॒रोहि॑तः ॥८१॥
उदे॑षां बा॒हू ऽअ॑तिर॒मुद्वर्चो॒ ऽअथो॒ बल॑म् ।
क्षि॒णोमि॒ ब्रह्म॑णा॒मित्रा॒नुन्न॑यामि॒ स्वाँ२ ऽअ॒हम् ॥८२॥
अन्न॑पते॒ऽन्न॑स्य नो देह्यनमी॒वस्य॑ शु॒ष्मिणः॑ ।
प्रप्र॑ दा॒तारं॑ तारिष॒ ऽऊर्जं॑ नो धेहि द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पदे ॥८३॥

इत्येकादशोऽध्यायः ॥

अथ द्वादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सप्रीः १, ६—१०, १८—२९, ३३, ४०, ४१। कुत्सः २। श्यावाश्वः ३—५। ध्रुवः ११। शुनःशेपः १२। त्रितः १३—१७। विरूपाक्षः ३०। विरूपः ३६—३९, ११६। तापसः ३१, ३२। वसिष्ठः ३४, ३५। दीर्घतमा ४२। सोमाहुतिः ४३—४६। विश्वामित्रः ४७—५४। प्रियमेधाः ५५। सुतजेतृमधुच्छन्दा ५६। मधुच्छन्दा ५७—६५। विश्वावसुः ६६—६८। कुमारहारितः ६९—७४। भिषग् ७५—९०। वरुणः ९१—१०१। हिरण्यगर्भः १०२—१०५। पावकाग्निः १०६—१११। गोतमः ११२—११४। वत्सारः ११५। प्रजापतिः ११७॥

देवता—अग्निः १, २, ६—११, १३, १५—३४, ३६—४४, ४६—५४, ५७—५९, ६६, १०३, १०४, १०६, १०८, १०९, १११, ११५—११७। सविता ३। गरुत्मान् ४। विष्णुः ५। वरुणः १२। जीवेश्वरौ १४। आपः ३५, ५५। पितरः ४५। इन्द्रः ५६। दम्पती ६०। पत्नी ६१। निर्ऋतिः ६२—६४। यजमानः ६५। कृषीवलाः कवयो वा ६७, ६८। कृषीवलाः ६९—७१। मित्रादयो लिङ्गोक्ताः ७२। अघ्न्याः ७३। अश्विनौ ७४। वैद्यः ७५—७७, ७९, ८१, ८५—८७। चिकित्सुः ७८। ओषधयः ८०, ८२। वैद्याः ८३, ८४, ८८—९३, ९५, ९६, ९८, १००। भिषजः ९४, १०१। भिषग्वराः ९७। ओषधिः ९९। कः १०२। विद्वान् १०५, १०७, ११०। सोमः ११२—११४॥

छन्दः—भुरिक्पङ्क्तिः १, २५। भुरिगार्षी त्रिष्टुप् २, ४६। विराड् जगती ३। धृतिः ४। भुरिगुत्कृतिः ५। निचृदार्षी त्रिष्टुप् ६, १८—२२, २४, ३३, ४५, ६२, १०२। भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ७। आर्षीत्रिष्टुप् ८, ३४, ३५, ४७, ६१, ६४, ७०। निचृदार्षीगायत्री ९, ४०। निचृद्गायत्री १०, ३६, ४१। आर्ष्यनुष्टुप् ११। विराडार्षी त्रिष्टुप् १२, २६—२९, ४२, ६३, ६६, ६८। भुरिगार्षी पङ्क्तिः १३, ४८, ४९, ५१, १०७, ११३। स्वराड् जगती १४। विराट् त्रिष्टुप् १५, १०५। विराडनुष्टुप् १६, १७, ३१, ३२, ५४, ५५, ८२, ८४, ८७—८९, ९४, ९५, ९९। आर्षी त्रिष्टुप् २३। गायत्री ३०, ६७, ११६, ११७। भुरिगार्ष्युष्णिक् ३७। निचृदार्ष्यनुष्टुप् ३८, ५२। निचृदनुष्टुप् ३९, ५६, ७७, ८३, ८६, ९२, ९६, ९८, १०१। आर्षीपङ्क्तिः ४३, ५०, ११०। स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ४४। स्वराडनुष्टुप् ५३। भुरिगुष्णिक् ५७, ५९, ६०। भुरिगुपरिष्टाद्बृहती ५८। आर्ची पङ्क्तिः ६०, ७२।

आर्षी जगती ६५, ७४ । त्रिष्टुप् ६६ । विराट् पङ्क्तिः ७१ । भुरिगार्षी गायत्री ७३ । अनुष्टुप् ७५, ७६, ७८—८१, ८५, ९१, ९७ । विराडार्ष्यनुष्टुप् ९३ । विराड्बृहती १०० । निचृदुष्णिक् १०३ । भुरिग्गायत्री १०४ । निचृत्पङ्क्तिः १०६, १०८ । निचृदार्षीपङ्क्तिः १०९ । स्वराडार्षीपङ्क्तिः १११ । निचृद्गायत्री ११२, ११५ । आर्ष्युष्णिक् ११४ ॥

स्वरः—पञ्चमः १, १३, २५, ४३, ४८—५१, ६०, ६३, ७१, ७२, १०६—१११, ११३ । धैवतः २, ६, ८, १२, १५, १८—२४, २६—२९, ३३—३५, ३८, ४२, ४४—४७, ६१, ६२, ६४, ६६, ६८—७०, १०२, १०५ । निषादः ३, १४, ६५, ७४ । ऋषभः ४, ३७, ५७, ५९, ९०, १०३, ११४ । षड्जः ५, ९, १०, ३०, ३६, ४०, ४१, ६७, ७३, १०४, ११२, ११५—११७ । गान्धारः ७, ११, १६, १७, ३१, ३२, ३९, ५२—५६, ७५—८९, ९१—९९, १०१ । मध्यमः ५८, १०० ॥

दृशानो रुक्म ऽ उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः ।
अग्निरमृतो ऽ अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥ १ ॥
नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची ।
द्यावाक्षामा रुक्मो ऽ अन्तर्विभाति देवा ऽ अग्निं धारयन् द्रविणोदाः ॥ २ ॥
विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे ।
वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो विराजति ॥ ३ ॥
सुपर्णोऽसि गरुत्माँस्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथन्तरे पक्षौ ।
स्तोम ऽ आत्मा छन्दाꣳस्यङ्गानि यजूꣳषि नाम ।
साम ते तनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्ण्याः शफाः ।
सुपर्णोऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ स्वः पत ॥ ४ ॥
विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा गायत्रं छन्द ऽ आरोह पृथिवीमनु विक्रमस्व
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा त्रैष्टुभं छन्द ऽ आरोहान्तरिक्षमनु विक्रमस्व
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द ऽ आरोह दिवमनु विक्रमस्व
विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभं छन्द ऽ आरोह दिशोऽनु विक्रमस्व ॥ ५ ॥
अक्रन्ददग्नि स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् ।
सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो ऽ अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥ ६ ॥
अग्नेऽभ्यावर्त्तिन्नभि मा निवर्त्तस्वायुषा वर्चसा प्रजया धनेन ।
सन्या मेधया रय्या पोषेण ॥ ७ ॥
अग्ने ऽ अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त ऽ उपावृतः ।
अधा पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृधि पुनर्नो रयिमाकृधि ॥ ८ ॥

पुनरूर्जा निवर्त्तस्व पुनरग्न ऽ इषायुषा । पुनर्नः पाह्यꣳहसः ॥९॥
सह रय्या निवर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि ॥१०॥
आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः ।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ॥११॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमꣳ श्रथाय ।
अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो ऽ अदितये स्याम ॥१२॥
अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो ऽ अस्थान्निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् ।
अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग ऽ आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः ॥१३॥
हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऽ ऋतजा ऽ अद्रिजा ऽ ऋतं बृहत् ॥१४॥
सीद त्वं मातुरस्या ऽ उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् ।
मैनां तपसा मार्चिषाऽभिशोचीरन्तरस्याꣳ शुक्रज्योतिर्विभाहि ॥१५॥
अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायाः सदने स्वे ।
तस्यास्त्वꣳ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव ॥१६॥
शिवो भूत्वा मह्यमग्ने ऽ अथो सीद शिवस्त्वम् ।
शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः ॥१७॥
दिवस्परि प्रथमं जज्ञे ऽ अग्निरस्मद्द्वितीयं परि जातवेदाः ।
तृतीयमप्सु नृमणा ऽ अजस्रमिन्धान ऽ एनं जरते स्वाधीः ॥१८॥
विद्मा ते ऽ अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते धाम विभृता पुरुत्रा ।
विद्मा ते नाम परमं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत ऽ आजगन्थ ॥१९॥
समुद्रे त्वा नृमणा ऽ अप्स्वन्तर्नृचक्षा ऽ ईधे दिवो अग्न ऽ ऊधन् ।
तृतीये त्वा रजसि तस्थिवाꣳसमपामुपस्थे महिषा ऽ अवर्धन् ॥२०॥
अक्रन्ददग्नि स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् ।
सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो ऽ अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥२१॥
श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः ।
वसुः सूनुः सहसो ऽ अप्सु राजा विभात्यग्र ऽ उषसामिधानः ॥२२॥
विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ ऽ आ रोदसी ऽ अपृणाज्जायमानः ।
वीडुं चिदद्रिमभिनत् परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥२३॥

उशिक् पा॑व॒को ऽ अ॑र॒तिः सु॑मे॒धा मर्त्ये॑ष्व॒ग्निर॒मृतो॒ नि धा॑यि ।
इय॑र्त्ति धू॒मम॑रु॒षं भरि॑भ्र॒दुच्छु॒क्रेण॑ शो॒चिषा॒ द्यामिन॑क्षन् ॥२४॥
दृ॒शा॒नो रु॒क्म ऽ उ॒र्व्या व्य॑द्यौद्दु॒र्मर्ष॒मायुः॑ श्रि॒ये रु॑चा॒नः ।
अ॒ग्निर॒मृतो॑ ऽ अभव॒द्वयो॑भि॒र्यदे॑नं॒ द्यौरज॑नयत्सु॒रेताः॑ ॥२५॥
यस्ते॑ ऽ अ॒द्य कृ॒णव॑द्भद्रशोचेऽपू॒पं दे॑व घृ॒तव॑न्तमग्ने ।
प्र तं न॑य प्र॒तरं॒ वस्यो॒ ऽ अच्छा॒भि सु॒म्नं दे॒वभ॑क्तं यविष्ठ ॥२६॥
आ तं भ॑ज सौश्रव॒सेष्व॑ग्न ऽ उ॒क्थ ऽ उ॑क्थ॒ ऽ आभ॑ज श॒स्यमा॑ने ।
प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो ऽ अ॒ग्ना भ॑वा॒त्युज्जा॒तेन॑ भि॒नद॒दुज्जनि॑त्वैः ॥२७॥
त्वाम॑ग्ने॒ यज॑माना॒ ऽ अनु॒ द्यून् विश्वा॒ वसु॑ दधिरे॒ वार्य्या॑णि ।
त्वया॑ स॒ह द्रवि॑णमि॒च्छमा॑ना व्र॒जं गोम॑न्तमु॒शिजो॒ वि व॑व्रुः ॥२८॥
अस्ता॑व्य॒ग्निर्न॒राᳪं सु॒शेवो॑ वैश्वान॒र ऽ ऋषि॑भिः॒ सोम॑गोपाः ।
अ॒द्वे॒षे द्यावा॑पृथि॒वी हु॑वेम॒ देवा॑ ध॒त्त र॒यिम॒स्मे सु॒वीर॑म् ॥२९॥
स॒मिधा॒ग्निं दु॑वस्यत घृ॒तैर्बो॑धय॒ताति॑थिम् । आस्मि॑न् ह॒व्या जु॑होतन ॥३०॥
उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा ऽ अग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भिः ।
स नो॑ भव शि॒वस्त्वᳪं सु॒प्रती॑को वि॒भाव॑सुः ॥३१॥
प्रेद॑ग्ने॒ ज्योति॑ष्मान् याहि शि॒वेभि॑र॒र्चिभि॒ष्ट्वम् ।
बृ॒हद्भि॑र्भा॒नुभि॒र्भास॑न् मा हिᳪंसीस्त॒न्वा॒ प्र॒जाः ॥३२॥
अक्र॑न्दद॒ग्नि स्त॒नय॑न्निव॒ द्यौः क्षामा॒ रेरि॑हद्वी॒रुधः॑ सम॒ञ्जन् ।
स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि हीमि॒द्धो ऽ अख्य॒दा रोद॑सी भा॒नुना॑ भात्य॒न्तः ॥३३॥
प्र॒प्राय॑म॒ग्निर्भ॑र॒तस्य॑ शृण्वे॒ वि यत्सूर्यो॒ न रोच॑ते बृ॒हद्भाः ।
अ॒भि यः पू॒रुं पृत॑नासु त॒स्थौ दी॒दाय॒ दैव्यो॒ ऽ अति॑थिः शि॒वो नः॑ ॥३४॥
आपो॑ देवीः॒ प्रति॑गृभ्णीत॒ भस्मै॒तत्स्यो॒ने कृ॑णुध्वᳪं सु॒रभा॒ ऽ उ॑ लो॒के ।
तस्मै॑ नमन्तां॒ जन॑यः सु॒पत्नी॑र्मा॒तेव॑ पु॒त्रं बि॑भृ॒ताप्स्वे॑नत् ॥३५॥
अ॒प्स्व॑ग्ने॒ सधि॒ष्टव॒ सौष॑धी॒रनु॑रुध्यसे । गर्भे॒ सन् जा॑यसे॒ पुनः॑ ॥३६॥
गर्भो॑ ऽ अ॒स्योष॑धीनां॒ गर्भो॒ वन॒स्पती॑नाम् ।
गर्भो॒ विश्व॑स्य भू॒तस्या॑ग्ने॒ गर्भो॑ ऽ अ॒पाम॑सि ॥३७॥
प्र॒सद्य॒ भस्म॑ना॒ योनि॑म॒पश्च॑ पृथि॒वीम॑ग्ने ।
सᳪंसृज्य॑ मा॒तृभि॒ष्ट्वं ज्योति॑ष्मा॒न् पुन॒रास॑दः ॥३८॥

पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने । शेषे मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्याᳬं शिवतमः ॥३९॥
पुनरूर्जा निवर्त्तस्व पुनरग्न ऽ इषायुषा । पुनर्नः पाह्यᳬंहसः ॥४०॥
सह रय्या निवर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि ॥४१॥
बोधा मे ऽ अस्य वचसो यविष्ठ मᳬंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।
पीयति त्वो ऽ अनु त्वो गृणाति वन्दारुष्टे तन्वं वन्दे ऽ अग्ने ॥४२॥
स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन् ।
युयोध्युस्मद् द्वेषाᳬंसि विश्वकर्मणे स्वाहा ॥४३॥
पुनस्त्वाऽऽदित्या रुद्रा वसवः समिन्धतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः ।
घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥४४॥
अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः ।
अदाद्यमोऽवसानं पृथिव्या ऽ अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै ॥४५॥
संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरणं भूयात् ।
अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि चित स्थ परिचित ऽ ऊर्ध्वचितः श्रयध्वम् ॥४६॥
अयᳬं सो ऽ अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः ।
सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिᳬं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः ॥४७॥
अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र ।
येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः ॥४८॥
अग्ने दिवो ऽ अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ२ ऽ ऊचिषे धिष्ण्या ये ।
या रोचने परस्तात् सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त ऽ आपः ॥४९॥
पुरीष्यासो ऽ अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः ।
जुषन्तां यज्ञमद्रुहोऽनमीवा ऽ इषो महीः ॥५०॥
इडामग्ने पुरुदᳬं सᳬं सनिं गोः शश्वत्तमᳬं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥५१॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो ऽ अरोचथाः ।
तं जानन्नग्न ऽ आ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥५२॥
चिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ।
परिचिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥५३॥

लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद ध्रुवा त्वम् ।
इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् ॥५४॥
ता ऽ अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः ।
जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥५५॥
इन्द्रं विश्वा ऽ अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥५६॥
समितꣳ सं कल्पेथाꣳ संप्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ । इषमूर्जमभि संवसानौ ॥५७॥
सं वां मनाꣳसि सं व्रता समु चित्तान्याकरम् ।
अग्ने पुरीष्याधिपा भव त्वं न ऽ इषमूर्जं यजमानाय धेहि ॥५८॥
अग्ने त्वं पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिमाँ२ ऽ असि ।
शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः ॥५९॥
भवतं नः समनसौ सचेतसावरेपसौ ।
मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥६०॥
मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निꣳ स्वे योनावभारुखा ।
तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु ॥६१॥
असुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यामन्विहि तस्करस्य ।
अन्यमस्मदिच्छ सा त ऽ इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु ॥६२॥
नमः सु ते निर्ऋते तिग्मतेजोऽयस्मयं विचृता बन्धमेतम् ।
यमेन त्वं यम्या संविदानोत्तमे नाके ऽ अधि रोहयैनम् ॥६३॥
यस्यास्ते घोर ऽ आसन् जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय ।
यां त्वा जनो भूमिरिति प्रमन्दते निर्ऋतिं त्वाहं परि वेद विश्वतः ॥६४॥
यं ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध पाशं ग्रीवास्वविचृत्यम् ।
तं ते विष्याम्यायुषो न मध्यादथैतं पितुमद्धि प्रसूतः । नमो भूत्यै येदं चकार ॥६५॥
निवेशनः सङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाऽभिचष्टे शचीभिः ।
देव ऽ इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे पथीनाम् ॥६६॥
सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वितन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुम्नया ॥६७॥
युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम् ।
गिरा च श्रुष्टिः सभरा ऽ असन्नो नेदीय ऽ इत्सृण्यः पक्वमेयात् ॥६८॥

शुनꣳ सु फाला वि कृषन्तु भूमिꣳ शुनं कीनाशा ऽ अभियन्तु वाहैः ।
शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पला ऽ ओषधीः कर्त्तनास्मे ॥६९॥
घृतेन सीता मधुना समज्यतां विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः ।
ऊर्जस्वती पयसा पिन्वमानास्मान्त्सीते पयसाभ्या ववृत्स्व ॥७०॥
लाङ्गलं पवीरवत्सुशेवꣳ सोमपित्सरु ।
तदुद्वपति गामविं प्रफर्व्यं च पीवरीं प्रस्थावद्रथवाहनम् ॥७१॥
कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय च ।
इन्द्रायाश्विभ्यां पूष्णे प्रजाभ्य ऽ ओषधीभ्यः ॥७२॥
वि मुच्यध्वमघ्न्या देवयाना ऽ अगन्म तमसस्पारमस्य । ज्योतिरापाम ॥७३॥
सजूरब्दो ऽ अयवोभिः सजूरुषा ऽ अरुणीभिः ।
सजोषसावश्विना दꣳसोभिः सजूः सूर ऽ एतशेन सजूर्वैश्वानर ऽ इडया
घृतेन स्वाहा ॥७४॥
या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा ।
मनै नु बभ्रूणामहꣳ शतं धामानि सप्त च ॥७५॥
शतं वो ऽ अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः ।
अधा शतक्रत्वो यूयमिमं मे ऽ अगदं कृत ॥७६॥
ओषधीः प्रतिमोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः ।
अश्वा ऽ इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्ण्वः ॥७७॥
ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुप ब्रुवे ।
सनेयमश्वं गां वास ऽ आत्मानं तव पूरुष ॥७८॥
अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता ।
गोभाज ऽ इत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषम् ॥७९॥
यत्रौषधीः समग्मत राजानः समिताविव ।
विप्रः स ऽ उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः ॥८०॥
अश्वावतीꣳ सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् ।
आवित्सि सर्वा ऽ ओषधीरस्मा अरिष्टतातये ॥८१॥
उच्छुष्मा ऽ ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते ।
धनꣳ सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष ॥८२॥

इष्कृतिर्नाम वो माताथो यूयꣳ स्थ निष्कृतीः ।
सीराः पतत्रिणी स्थन यदामयति निष्कृथ ॥८३॥
अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन ऽ इव व्रजमक्रमुः ।
ओषधीः प्राचुच्यवुर्यत्किं च तन्वो रपः ॥८४॥
यदिमा वाजयन्नहमोषधीर्हस्त ऽ आदधे ।
आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ॥८५॥
यस्यौषधीः प्रसर्पथाङ्गमङ्गं परुष्परुः ।
ततो यक्ष्मं वि बाधध्व ऽ उग्रो मध्यमशीरिव ॥८६॥
साकं यक्ष्म प्र पत चाषेण किकिदीविना ।
साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया ॥८७॥
अन्या वो ऽ अन्यामवत्वन्यान्यस्या ऽ उपावत ।
ताः सर्वाः संविदाना ऽ इदं मे प्रावता वचः ॥८८॥
याः फलिनीर्या ऽ अफला ऽ अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वꣳहसः ॥८९॥
मुञ्चन्तु मा शपथ्यादथो वरुण्यादुत ।
अथो यमस्य पड्वीशात्सर्वस्माद् देव किल्बिषात् ॥९०॥
अवपतन्तीरवदन्दिव ऽ ओषधयस्परि ।
यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥९१॥
या ऽ ओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः ।
तासामसि त्वमुत्तमारं कामाय शꣳ हृदे ॥९२॥
या ऽ ओषधीः सोमराज्ञीर्विष्ठिताः पृथिवीमनु ।
बृहस्पतिप्रसूता ऽ अस्यै संदत्त वीर्यम् ॥९३॥
याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः ।
सर्वाः संगत्य वीरुधोऽस्यै संदत्त वीर्यम् ॥९४॥
मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः ।
द्विपाच्चतुष्पादस्माकꣳ सर्वमस्त्वनातुरम् ॥९५॥
ओषधयः समवदन्त सोमेन सह राज्ञा ।
यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तꣳ राजन् पारयामसि ॥९६॥

नाशयित्री बलासस्यार्शस ऽ उपचितामसि ।
अथो शतस्य यक्ष्माणां पाकारोरसि नाशनी ॥९७॥
त्वां गन्धर्वा ऽ अखनँस्त्वामिन्द्रस्त्वां बृहस्पतिः ।
त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान् यक्ष्मादमुच्यत ॥९८॥
सहस्व मे ऽ अरातीः सहस्व पृतनायतः ।
सहस्व सर्वं पाप्मानꣳ सहमानास्योषधे ॥९९॥
दीर्घायुस्त ऽ ओषधे खनिता यस्मै च त्वा खनाम्यहम् ।
अथो त्वं दीर्घायुर्भूत्वा शतवल्शा वि रोहतात् ॥१००॥
त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षा ऽ उपस्तयः ।
उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो ऽ अस्माँ२ ऽ अभिदासति ॥१०१॥
मा मा हिꣳसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवꣳ सत्यधर्मा व्यानट् ।
यश्चापश्चन्द्राः प्रथमो जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१०२॥
अभ्यावर्त्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह । वपां ते ऽ अग्निरिषितो ऽ अरोहत् ॥१०३॥
अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यच्च यज्ञियम् । तद्देवेभ्यो भरामसि ॥१०४॥
इषमूर्जमहमित ऽ आदमृतस्य योनिं महिषस्य धाराम् ।
आ मा गोषु विशत्वा तनूषु जहामि सेदिमनिराममीवाम् ॥१०५॥
अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते ऽ अर्चयो विभावसो ।
बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्युं दधासि दाशुषे कवे ॥१०६॥
पावकवर्चाः शुक्रवर्चा ऽ अनूनवर्चा ऽ उदियर्षि भानुना ।
पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि रोदसी ऽ उभे ॥१०७॥
ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः ।
त्वे ऽ इषः संदधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो वामजाताः ॥१०८॥
इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो ऽ अमर्त्य ।
स दर्शतस्य वपुषो विराजसि पृणक्षि सानसिं क्रतुम् ॥१०९॥
इष्कर्त्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तꣳ राधसो महः ।
रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसिꣳ रयिम् ॥११०॥
ऋतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निꣳ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः ।
श्रुत्कर्णꣳ सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा ॥१११॥

आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् । भवा वाजस्य सङ्गथे ॥११२॥

सं ते पयांꣳसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्ण्यान्यभिमातिषाहः ।

आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांꣳस्युत्तमानि धिष्व ॥११३॥

आप्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वेभिरꣳशुभिः ।

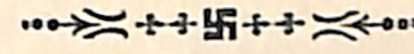
भवा नः सप्रथस्तमः सखा वृधे ॥११४॥

आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सधस्थात् । अग्ने त्वां कामया गिरा ॥११५॥

तुभ्यं ता ऽअङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने कामाय येमिरे ॥११६॥

अग्निः प्रियेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको विराजति ॥११७॥

इति द्वादशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयोदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सारः १—३ । हिरण्यगर्भः ४—८ । वामदेवः ९—१४ । त्रिशिराः १५—१९ । अग्निः २०, २१ । इन्द्राग्नी २२—२५ । सविता २६ । गोतमः २७—३५ । भारद्वाजः ३६ । विरूपः ३७—५१ । उशनाः ५२—५८ ॥

देवता—अग्निः १, २, ९—१६, १८, १९, २२, ३६—४५, ४७—५२ । आदित्यः ३ । प्रजापतिः ४, १७, २४, ३०, ५५—५८ । ईश्वरः ५ । सूर्यः ८, ४६ । हिरण्यगर्भः ६, ७ । पत्नी २०, २१ । बृहस्पतिः २३ ऋतवः २५ । क्षत्रपतिः २६ । विश्वेदेवाः २७—२९ । वरुणः ३१ । द्यावापृथिव्यौ ३२ । विष्णुः ३३ । जातवेदाः ३४, ३५ । आपः ५३ । प्राणाः ५४ ॥

छन्दः—आर्ची पङ्क्तिः १ । विराट् त्रिष्टुप् २ । आर्षीत्रिष्टुप् ३, ४ । विराडार्षी त्रिष्टुप् ५ । भुरिगुष्णिक् ६ । अनुष्टुप् ७, १७, २०, २३ । निचृदनुष्टुप् ८, २१, २६ । भुरिक् पङ्क्तिः ९, १० । निचृत्त्रिष्टुप् ११, ४२, ४४, ४६ । भुरिगार्षी पङ्क्तिः १२ । निचृदार्ष्यतिजगती १३ । भुरिगनुष्टुप् १४, २२ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् १५ । स्वराडार्ष्यनुष्टुप् १६ । प्रस्तारपङ्क्तिः १८। भुरिगतिजगती १९। निचृद्धृतिः २४, ५६ । भुरिगतिजगती [क], भुरिग्ब्राह्मी बृहती [र] २५ । निचृद्गायत्री २७, २९, ३२, ३३, ३६, ३७, ५२ । गायत्री २८ । आर्षी पङ्क्तिः ३० । त्रिष्टुप् ३१, ३८,

४१, ४५ । भुरिक् त्रिष्टुप् ३४ । निचृद्बृहती ३५, ३६ । निचृदुष्णिक् ४० । विराड् ब्राह्मी पङ्क्तिः ४७ । निचृद्-ब्राह्मी पङ्क्तिः ४८ । कृतिः ४६, ५० । भुरिक्कृतिः ५१ । ब्राह्मी पङ्क्तिः उ ब्राह्मीजगती क निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः र ५३ । स्वराड् ब्राह्मी जगती ५४ । निचृद्भुरिगतिधृतिः ५५ । स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ५७ । विराडाकृतिः ५८ ॥

स्वरः—पञ्चमः १, ६, १०, १२, १८, ३०, ४७, ४८, ५८ । धैवतः २—५, ११, १५, ३१, ३४, ३८, ४१—४६, ५७ । गान्धारः ७, ८, १४, १६, १७, २०—२३, २६ । ऋषभः ६, २४, ४० । निषादः १३, १६, ४६—५१, ५४ । निषादः क मध्यमः र २५ । षड्जः २७—२६, ३२, ३३, ३६, ३७, ५२, ५५, ५६ । मध्यमः ३५, ३६ । पञ्चमः उ, र, निषादः क ५२ ॥

मयि गृह्णाम्यग्रे ऽ अग्निꣳ रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्य्याय ।
माम्मु देवताः सचन्ताम् ॥ १ ॥
अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् ।
वर्धमानो महाँ२ ऽ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व ॥ २ ॥
ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन ऽ आवः ।
स बुध्न्या ऽ उपमा ऽ अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॥ ३ ॥
हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक ऽ आसीत् ।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ४ ॥
द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः ।
समानं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥ ५ ॥
नमोऽस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु ।
ये ऽ अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ६ ॥
या ऽ इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीँ१ऽ रनु ।
ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ७ ॥
ये वामी रोचने दिवो ये वा सूर्य्यस्य रश्मिषु ।
येषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ८ ॥

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ२ऽइभेन ।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः ॥ ९ ॥
तव भ्रमासऽआशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः ।
तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसंन्दितो विसृज विष्वगुल्काः ॥१०॥
प्रति स्पशो विसृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशोऽअस्याऽअदब्धः ।
यो नो दूरेऽअघशꣳसो योऽअन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरादधर्षीत् ॥११॥
उदग्ने तिष्ठ प्रत्यातनुष्व न्यमित्राँ२ऽओषतात्तिग्महेते ।
यो नोऽअरातिꣳ समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम् ॥१२॥
ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने ।
अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्रमृणीहि शत्रून् ।
अग्नेष्ट्वा तेजसा सादयामि ॥१३॥
अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् ।
अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति । इन्द्रस्य त्वौजसा सादयामि ॥१४॥
भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः ।
दिवि मूर्द्धानं दधिषे स्वर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥१५॥
ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा ।
मा त्वा समुद्रऽउद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृꣳह ॥१६॥
प्रजापतिष्ट्वा सादयत्वपां पृष्ठे समुद्रस्येमन् ।
व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथस्व पृथिव्यसि ॥१७॥
भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री ।
पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृꣳह पृथिवीं मा हिꣳसीः ॥१८॥
विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय ।
अग्निष्ट्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्
ध्रुवा सीद ॥१९॥
काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि ।
एवा नो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च ॥२०॥
या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि ।
तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम् ॥२१॥

यास्ते ऽ अग्ने सूर्य्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः ।
ताभिर्नो ऽ अद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि ॥२२॥
या वो देवाः सूर्य्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः ।
इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते ॥२३॥
विराड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत् ।
प्रजापतिष्ट्वा सादयतु पृष्ठे पृथिव्या ज्योतिष्मतीम्। विश्वस्मै प्राणायापानाय
व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ। अग्निष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥२४॥
क मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू ऽ अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां
द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय
सव्रताः । र ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे वासन्तिकावृतू
ऽ अभिकल्पमाना ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद्
ध्रुवे सीदतम् ॥२५॥
अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्व पृतनायतः ।
सहस्रवीर्य्यासि सा मा जिन्व ॥२६॥
मधु वाता ऽ ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥२७॥
मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवꣳ रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥२८॥
मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ२ ऽ अस्तु सूर्य्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥२९॥
अपां गम्भन्त्सीद मा त्वा सूर्य्योऽभिताप्सीन्माग्निर्वैश्वानरः ।
अच्छिन्नपत्राः प्रजा ऽ अनुवीक्षस्वानु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् ॥३०॥
त्रीन्त्समुद्रान्त्समसृपत् स्वर्गानपां पतिर्वृषभ ऽ इष्टकानाम् ।
पुरीषं वसानः सुकृतस्य लोके तत्र गच्छ यत्र पूर्वे परेताः ॥३१॥
मही द्यौः पृथिवी च न ऽ इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः ॥३२॥
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥३३॥
ध्रुवासि धरुणेतो जज्ञे प्रथममेभ्यो योनिभ्यो ऽ अधि जातवेदाः ।
स गायत्र्या त्रिष्टुभानुष्टुभा च देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥३४॥
इषे राये रमस्व सहसे द्युम्न ऽ ऊर्जे ऽ अपत्याय ।
सम्राडसि स्वराडसि सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावताम् ॥३५॥
अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः । अरं वहन्ति मन्यवे ॥३६॥

युक्ष्वा हि देवहूतमाँ २ऽ अश्वाँ २ऽ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ॥३७॥
सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेना ऽ अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः ।
घृतस्य धारा ऽ अभिचाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्ये ऽ अग्नेः ॥३८॥
ऋचे त्वा रुचे त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा ।
अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च ॥३९॥
अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान् रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् ।
सहस्रदा ऽ असि सहस्राय त्वा ॥४०॥
आदित्यं गर्भं पयसा समङ्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् ।
परिवृङ्धि हरसा माभि मꣳस्थाः शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥४१॥
वातस्य जूतिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानꣳ सरिरस्य मध्ये ।
शिशुं नदीनाꣳ हरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन् ॥४२॥
अजस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तिं नमोभिः ।
स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिꣳसीरदितिं विराजम् ॥४३॥
वरूत्रीं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानाꣳ रजसः परस्मात् ।
महीꣳ साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन् ॥४४॥
यो ऽ अग्निरग्नेरध्यजायत शोकात्पृथिव्या ऽ उत वा दिवस्परि ।
येन प्रजा विश्वकर्मा जजान तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु ॥४५॥
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।
आप्रा द्यावापृथिवी ऽ अन्तरिक्षꣳ सूर्य ऽ आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥४६॥
इमं मा हिꣳसीर्द्विपादं पशुꣳ सहस्राक्षो मेधाय चीयमानः ।
मयुं पशुं मेधमग्ने जुषस्व तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ।
मयुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥४७॥
इमं मा हिꣳसीरेकशफं पशुं कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु ।
गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ।
गौरं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥४८॥
इमꣳ साहस्रꣳ शतधारमुत्सं व्यच्यमानꣳ सरिरस्य मध्ये ।
घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन् ।

गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ।
गवयं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥४९॥
इममूर्णायुं वरुणस्य नाभिं त्वचं पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम् ।
त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् ।
उष्ट्रमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ।
उष्ट्रं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥५०॥
अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकात्सो ऽअपश्यज्जनितारमग्रे ।
तेन देवा देवतामग्रमायँस्तेन रोहमायन्नुप मेध्यासः ।
शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ।
शरभं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥५१॥
त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄँः पाहि शृणुधी गिरः । रक्षा तोकमुत त्मना ॥५२॥
उ अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्य-
पां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे त्वा सदने सादयामि
समुद्रे त्वा सदने सादयामि । क सरिरे त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा क्षये
सादयाम्यपां त्वा सधिषि सादयाम्यपां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा
सधस्थे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां
त्वा पाथसि सादयामि र गायत्रेण त्वा छन्दसा सादयामि त्रैष्टुभेन त्वा
छन्दसा सादयामि जागतेन त्वा छन्दसा सादयाम्यानुष्टुभेन त्वा छन्दसा
सादयामि पाङ्क्तेन त्वा छन्दसा सादयामि ॥५३॥
अयं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती
गायत्र्यै गायत्रं गायत्रादुपाꣳशुरुपाꣳशोस्त्रिवृत् त्रिवृतो रथन्तरं
वसिष्ठ ऽऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५४॥
अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुब् ग्रैष्मी
त्रिष्टुभः स्वारम् । स्वारादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्पञ्चदशः पञ्चदशाद् बृहद्
भरद्वाज ऽऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनो गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५५॥
अयं पश्चाद् विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाश्चाक्षुष्यो जगती वार्षी
जगत्या ऽऋक्समम् । ऋक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं
जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५६॥

इदमुत्तरात् स्वस्तस्य श्रोत्रंᳪ सौवᳪ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप् शारद्यनुष्टुभऽ
ऐडमैडान् मन्थी मन्थिनऽएकविᳪशऽएकविᳪशाद् वैराजं विश्वामित्रऽ
ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५७॥

इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्मात्या हैमन्तो वाच्यः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्त्यै
निधनवन्निधनवतऽआग्रयणः । आग्रयणात् त्रिणवत्रयस्त्रिᳪशौ
त्रिणवत्रयस्त्रिᳪशाभ्याᳬ शाक्वररैवते विश्वकर्मऽऋषिः प्रजापतिगृहीतया
त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५८॥

इति त्रयोदशोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्दशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—उशनाः १—६ । विश्वेदेवाः ७, ९, ११, १४, १६, १७ । विश्वदेवः ८, १०, १३, १५, १८—३१ । विश्वकर्मा १२ ॥

देवता—अश्विनौ १—५ । ग्रीष्मर्तुः ६ । वस्वादयो मन्त्रोक्ताः ७ । दम्पती ८ । प्रजापत्यादयः ९ । विद्वांसः १० । इन्द्राग्नी ११ । वायुः १२, १४ । दिशः १३ । ऋतवः १५—१७, २७ । छन्दांसि १८ । पृथिव्यादयः १९ । अग्न्यादयः २० । विदुषी २१, २२ । यज्ञः २३ । मेधाविनः २४ । वस्वादयो लिङ्गोक्ताः २५ । ऋभवः २६ । ईश्वरः २८, २९ । जगदीश्वरः ३० । प्रजापतिः ३१ ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १ । ब्राह्मी बृहती २ । निचृद्ब्राह्मी बृहती ३ । स्वराड्ब्राह्मी बृहती ४, ५, १०, १४ । निचृदुत्कृतिः ६ । भुरिक्कृतिः [उ] स्वराट्पङ्क्तिः [क] निचृदाकृतिः [र] ७ । निचृदतिजगती ८, २६ । निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः [क] ब्राह्मी पङ्क्तिः [र] ९ । भुरिगनुष्टुप् ११ । विकृतिः १२ । विराट् पङ्क्तिः १३ । स्वराडुत्कृतिः १५ । भुरिगुत्कृतिः १६, १७ । भुरिगतिजगती १८ । आर्षी जगती १९ । भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २० । निचृदनुष्टुप् २१ । निचृदुष्णिक् २२ । भुरिग्ब्राह्मी पङ्क्तिः [क] भुरिगतिजगती [र] २३ । भुरिग्विकृतिः २४ । स्वराट् संकृतिः २५ । भुरिगतिजगती [क]

भुरिग्ब्राह्मी बृहती र २७ । निचृद्धिकृतिः २८ । आर्षी त्रिष्टुप् क ब्राह्मी जगती र २९ । ब्राह्मी जगती क ब्राह्मी पङ्क्तिः र ३० । स्वराड् ब्राह्मी जगती ३१ ॥

स्वरः—धैवतः १, २० । मध्यमः २–५, १०, १२, १४, २४, २८ । षड्जः ६, १५—१७ । धैवतः उ पञ्चमः क, र ७ । निषादः ८, १८, १९, २६, ३१ । पञ्चमः क, र ९ । गान्धारः ११, २१, २५ । पञ्चमः १३ । ऋषभः २२ । पञ्चमः क निषादः र २३ । निषादः क मध्यमः र २७ । धैवतः क निषादः र २९ । निषादः क पञ्चमः र ३० ॥

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमासीद साधुया ।
उख्यस्य केतुं प्रथमं जुषाणा अश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ १ ॥
कुलायिनी घृतवती पुरन्धिः स्योने सीद सदने पृथिव्याः ।
अभि त्वा रुद्रा वसवो गृणन्त्विमा ब्रह्म पीपिहि सौभगायाश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा ॥ २ ॥
स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेह सीद देवानाᳪसुम्ने बृहते रणाय ।
पितेवैधि सूनव ऽ आ सुशेवा स्वावेशा तन्वा संविशस्वाश्विनाध्वर्यू साद-
यतामिह त्वा ॥ ३ ॥
पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे ऽ अभिगृणन्तु देवाः ।
स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणायजस्वाश्विनाध्वर्यू सादयता-
मिह त्वा ॥ ४ ॥
अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यन्तरिक्षस्य धर्त्रीं विष्टम्भनीं दिशामधिपत्नीं
भुवनानाम् । ऊर्मिर्द्रप्सो ऽ अपामसि विश्वकर्मा त ऽ ऋषिरश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा ॥ ५ ॥
शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू ऽ अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ।
ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे ग्रैष्मावृतू ऽ अभिकल्पमाना ऽ
इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवे सीदतम् ॥ ६ ॥

उ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा क सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजू रुद्रैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा र सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूरादित्यैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ७ ॥

प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्मऽउर्व्या विभाहि श्रोत्रम्मे श्लोकय । अपः पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपादव चतुष्पात् पाहि दिवो वृष्टिमेरय ॥ ८ ॥

क मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो वस्तो वयो विबलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः र पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः सिꣳहो वयश्छदिश्छन्दः पष्ठवाड्वयो बृहती छन्दऽउक्षा वयः ककुप् छन्दऽऋषभो वयः सतो बृहती छन्दः ॥ ९ ॥

अनड्वान्वयः पङ्क्तिश्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप् छन्दो दित्यवाड्वयो विराट् छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयऽउष्णिक् छन्दस्तुर्य्यवाड्वयोऽनुष्टुप् छन्दः ॥१०॥

इन्द्राग्नीऽअव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम् ।
पृष्ठेन द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षं च विबाधसे ॥११॥

विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृꣳहान्तरिक्षं मा हिꣳसीः । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय । वायुष्ट्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥१२॥

राज्ञ्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दिक् सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिक् ॥१३॥

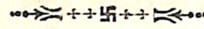
विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् ।

विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ ।
वायुष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥१४॥
नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू ऽ अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ।
ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे वार्षिकावृतू ऽ अभिकल्पमाना
ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥१५॥
इषश्चोर्जश्च शारदावृतू ऽ अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्प-
न्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ।
ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे शारदावृतू ऽ अभिकल्पमाना ऽ
इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥१६॥
आयुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं
मे पाहि वाचम्मे पिन्व मनो मे जिन्वात्मानम्मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥१७॥
मा च्छन्दः प्रमा च्छन्दः प्रतिमा च्छन्दो ऽ अस्रीवयश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्द
ऽ उष्णिक् छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप् छन्दो विराट् छन्दो गायत्री छन्द-
स्त्रिष्टुप् छन्दो जगती छन्दः ॥१८॥
पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो वाक्
छन्दो मनश्छन्दः । कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोजाच्छन्दोऽश्वश्छन्दः ॥१९॥
अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा
देवतादित्या देवता मरुतो देवता विश्वे देवा देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता
वरुणो देवता ॥२०॥
मूर्द्धासि राड् ध्रुवासि धरुणा धर्त्र्यसि धरणी ।
आयुषे त्वा वर्चसे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा ॥२१॥
यन्त्री राड् यन्त्र्यसि यमनी ध्रुवासि धरित्री ।
इषे त्वोर्जे त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥२२॥
क आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योमा सप्तदशो धरुणऽ एकविंशः
प्रतूर्त्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभीवर्त्तः सविंशो वर्चो द्वाविंशः सम्भर-
णस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशः । र गर्भाः पञ्चविंश ऽ ओजस्त्रिणवः

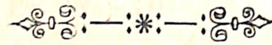
ऋतुरेकत्रिँशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिँशो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिँशो-
नाकः षट्त्रिँशो विवर्त्तोऽष्टाचत्वारिँशो धर्त्रं चतुष्टोमः ॥२३॥
अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया ऽ आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमः ।
इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रँ स्पृतं पञ्चदश स्तोमः ।
नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रँ स्पृतँ सप्तदश स्तोमः ।
मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वात स्पृत ऽ एकविँश स्तोमः ॥२४॥
वसूनां भागोऽसि रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात् स्पृतं चतुर्विँश स्तोमः ।
आदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविँश स्तोमः ।
अदित्यै भागोऽसि पूष्ण ऽ आधिपत्यमोज स्पृतं त्रिणव स्तोमः ।
देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यँ समीचीर्दिश स्पृताश्चतुष्टोम स्तोमः॥२५॥
यवानां भागोऽस्ययवानामाधिपत्यं प्रजा स्पृताश्चतुश्चत्वारिँश स्तोमः ।
ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं भूतँ स्पृतं त्रयस्त्रिँश स्तोमः॥२६॥
क सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू ऽ अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पन्तामाप ऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ।
र ये ऽ अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ऽ इमे हैमन्तिकावृतू ऽ अभिकल्पमाना
ऽ इन्द्रमिव देवा ऽ अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥२७॥
एकयास्तुवत प्रजा ऽ अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत् ।
तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् ।
पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीत् ।
सप्तभिरस्तुवत सप्त ऽ ऋषयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीत् ॥२८॥
क नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्न्यासीत् ।
एकादशभिरस्तुवत ऽ ऋतवोऽसृज्यन्तार्त्तवा ऽ अधिपतय ऽ आसन् ।
र त्रयोदशभिरस्तुवत मासा ऽ असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिरासीत् ।
पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत् ।
सप्तदशभिरस्तुवत ग्राम्याः पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीत् ॥२९॥
क नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्य्यावसृज्येतामहोरात्रे ऽ अधिपत्नी ऽ आस्ताम् ।
एकविँशत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत् ।
त्रयोविँशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत् ।

र पञ्चविꣳशत्यास्तुवताऽऽरण्याः पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत् ।
सप्तविꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी व्यैतां वसवो रुद्रा ऽ आदित्या ऽ अनुव्या-
यँस्त ऽ एवाधिपतय ऽ आसन् ॥३०॥
नवविꣳशत्यास्तुवत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीत् ।
एकत्रिꣳशतास्तुवत प्रजा ऽ असृज्यन्त यवाश्चायवाश्चाधिपतय ऽ आसन् ।
त्रयस्त्रिꣳशतास्तुवत भूतान्यशाम्यन् प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् ॥३१॥

इति चतुर्दशोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—परमेष्ठी १—५९ । प्रियमेधा ६० । मधुच्छन्दाः ६१, ६५ । वसिष्ठः ६२—६४ ॥

देवता—अग्निः १, २, २०—५६, ६२ । दम्पती ३ । विद्वांसः ४—७ । प्रजापतिः ८, ९ । वसवः १० । रुद्राः ११ । आदित्याः १२ । मरुतः १३ । विश्वेदेवाः १४ । वसन्तऋतुः १५ । ग्रीष्मर्तुः १६ । वर्षर्तुः १७ । शरदृतुः १८ । हेमन्तर्तुः १९ । शिशिरर्तुः ५७ । विदुषी ५८, ६३ । इन्द्राग्नी ५९ । आपः ६० । इन्द्रः ६१ । परमात्मा ६४ । विद्वान् ६५ ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १ । भुरिक् त्रिष्टुप् २ । ब्राह्मीत्रिष्टुप् ३, ७ । निचृदाकृतिः ४ । भुरिगभिकृतिः ५ । विराडभिकृतिः ६ । स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ८ । विराड् ब्राह्मी जगती ९ । विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् क ब्राह्मी बृहती र १० । भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् क ब्राह्मी बृहती र ११ । निचृद्ब्राह्मी जगती क ब्राह्मी बृहती र १२ । भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् क ब्राह्मी बृहती र १३ । ब्राह्मी जगती क ब्राह्मी त्रिष्टुप् र १४ । विकृतिः १५ । प्रकृतिः १६ । विराट् कृतिः १७ । भुरिगतिधृतिः १८ । निचृत्कृतिः १९ । निचृद् गायत्री २०—२२ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् २३, ५२ । निचृत् त्रिष्टुप् २४, २५ । भुरिगार्षी त्रिष्टुप् २६, ५० । निचृदार्षी जगती २७ । विराडार्षी जगती २८ । विराडनुष्टुप् २९—३१, ५९, ६०, ६५ । विराड् बृहती ३२ । निचृद्बृहती ३३ । आर्ष्यनुष्टुप् ३४ । उष्णिक् ३५ । निचृदुष्णिक् ३६—४० । निचृत्पङ्क्तिः ४१, ४३ । आर्षी पंक्तिः ४२ । आर्षी गायत्री ४४ । भुरिगार्षी गायत्री ४५, ४६ । विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४७ । स्वराड्ब्राह्मी बृहती ४८ । आर्षी त्रिष्टुप् ४९, ५४ । स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ५१ । भुरिगार्षी पङ्क्तिः ५३ । निचृदनुष्टुप् ५५, ५६, ६१ । स्वराडुत्कृतिः ५७ । भुरिग्ब्राह्मी बृहती ५८ । विराट् त्रिष्टुप् ६२, ६३ । आकृतिः ६४ ॥

स्वरः—धैवतः १—३, ७, १६, २३—२६, ४७, ४९—५२, ५४, ६२, ६३ । पञ्चमः ४, ४१—४३, ५३, ६४ । ऋषभः ५, ६, ३५—४० । गान्धारः ८, २९—३१, ३४, ५५, ५६, ५९—६१, ६५ । निषादः ९, १७, १९, २७, २८ । धैवतः [क] मध्यमः [र] १०, ११, १३ । निषादः [क] मध्यमः [र] १२ । निषादः [क] धैवतः [र] १४ । मध्यमः १५, ३२, ३३, ४८, ५८ । षड्जः १८, २०—२२, ४४—४६, ५७ ॥

अग्ने जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान्नुद जातवेदः ।
अधि नो ब्रूहि सुमना ऽ अहेडँस्तव स्याम शर्मँस्त्रिवरूथ ऽ उद्भौ ॥ १ ॥

सहसा जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।
अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयꣳ स्याम प्रणुदा नः सपत्नान् ॥ २ ॥

षोडशी स्तोम ऽ ओजो द्रविणं चतुश्चत्वारिꣳश स्तोमो वर्चो द्रविणम् ।
अग्नेः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे ऽ अभि गृणन्तु देवाः ।
स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्व ॥ ३ ॥

एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द ऽ आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रश्छन्दः सरिरं छन्दः ककुप् छन्दस्त्रिककुप्छन्दः काव्यं छन्दो ऽ अङ्कुपं छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दः पदपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः ॥ ४ ॥

आच्छच्छन्दः प्रच्छच्छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरञ्छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सꣳस्तुप् छन्दोऽनुष्टुप् छन्द ऽ एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विष्पर्द्धाश्छन्दो विशालं छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दो ऽ अङ्काङ्कं छन्दः ॥ ५ ॥

रश्मिना सत्याय सत्यं जिन्व प्रेतिना धर्म्मणा धर्मं जिन्वान्वित्या दिवा दिवं जिन्व सन्धिनान्तरिक्षेणान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिना पृथिव्या पृथिवीं जिन्व विष्टम्भेन वृष्ट्या वृष्टिं जिन्व प्रवयाऽह्नाहर्जिन्वानुया रात्र्या रात्रीं जिन्वोशिजा वसुभ्यो वसून् जिन्व प्रकेतेनादित्येभ्य ऽ आदित्याञ्जिन्व ॥ ६ ॥

तन्तुना रायस्पोषेण रायस्पोषं जिन्व सꣳसर्पेण श्रुताय श्रुतं जिन्वैडेनौषधीभिरोषधीर्जिन्वोत्तमेन तनूभिस्तनूर्जिन्व वयोधसाधीतेनाधीतं जिन्वाभिजिता तेजसा तेजो जिन्व ॥ ७ ॥

प्रतिपदसि प्रतिपदे त्वानुपदस्यनुपदे त्वा संपदसि सम्पदे त्वा तेजोऽसि तेजसे त्वा ॥८॥

त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा प्रवृदसि प्रवृते त्वा विवृदसि विवृते त्वा सवृदसि सवृते त्वाऽऽक्रमोऽस्याक्रमाय त्वा संक्रमोऽसि संक्रमाय त्वोत्क्रमोऽस्युत्क्रमाय त्वोत्क्रान्तिरस्युत्क्रान्त्यै त्वाधिपतिनोर्जोर्जं जिन्व ॥९॥

क राज्ञ्यसि प्राची दिग्वसवस्ते देवाऽअधिपतयोऽग्निर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिवृत् त्वा स्तोमः पृथिव्याᳫं श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु रथन्तरᳪं साम प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा । र प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१०॥

क विराडसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवाऽअधिपतयऽइन्द्रो हेतीनां प्रतिधर्त्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳫं श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु बृहत्साम प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा । र प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥११॥

क सम्राडसि प्रतीची दिगादित्यास्ते देवाऽअधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधर्त्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳫं श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैरूपᳪं साम प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा र प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१२॥

क स्वराडस्युदीची दिङ् मरुतस्ते देवाऽअधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधर्त्तैकविᳪंशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याᳫं श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु । वैराजᳪं साम प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा र प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१३॥

क अधिपत्न्यसि बृहती दिग्विश्वे ते देवाऽअधिपतयो बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिणवत्रयस्त्रिᳪंशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याᳫं श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते ऽउक्थेऽअव्यथायै स्तभ्नीताᳫं शाकररैवते सामनी र प्रतिष्ठित्या

ऽ अन्तरिक्ष ऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु
विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके
यजमानं च सादयन्तु ॥१४॥

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृत्सश्च रथौजाश्च सेनानीग्रामण्यौ।
पुञ्जिकस्थला च क्रतुस्थला चाप्सरसौ । दङ्क्ष्णवः पशवो हेतिः पौरुषेयो
वधः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१५॥

अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानीग्रामण्यौ ।
मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षांꣳसि प्रहेतिस्तेभ्यो
नमोऽअस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि
तमेषां जम्भे दध्मः ॥१६॥

अयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानीग्रामण्यौ ।
प्रम्लोचन्ती चानुम्लोचन्ती चाप्सरसौ । व्याघ्रा हेतिः सर्पाः प्रहेतिस्तेभ्यो
नमो ऽ अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि
तमेषां जम्भे दध्मः ॥१७॥

अयमुत्तरात्संयद्वसुस्तस्य तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामण्यौ ।
विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु
ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥१८॥

अयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानीग्रामण्यौ । उर्वशी च
पूर्वचित्तिश्चाप्सरसाववस्फूर्जन् हेतिर्विद्युत्प्रहेतिस्तेभ्यो नमो ऽ अस्तु ते नोऽ-
वन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१९॥

अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या ऽ अयम् । अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति॥२०॥

अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम् ॥२१॥

त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥२२॥

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः ।
दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥२३॥

अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् ।
यह्वाऽइव प्र वयामुज्जिहानाः प्रभानवः सिस्रते नाकमच्छ ॥२४॥
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे ।
गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत् ॥२५॥
अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः ।
यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥२६॥
जनस्य गोपाऽअजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।
घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः ॥२७॥
त्वामग्नेऽअङ्गिरसो गुहा हितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने ।
स जायसे मथ्यमानः सहो महत् त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः ॥२८॥
सखायः सं वः सम्यञ्चमिषꣳ स्तोमं चाग्नये ।
वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते ॥२९॥
सꣳसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य्यऽआ ।
इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर ॥३०॥
त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः ।
शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे ॥३१॥
एना वोऽअग्निं नमसोर्जो नपातमाहुवे ।
प्रियं चेतिष्ठमरतिꣳ स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् ॥३२॥
विश्वस्य दूतममृतं विश्वस्य दूतममृतम् ।
स योजतेऽअरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः ॥३३॥
स दुद्रवत् स्वाहुतः स दुद्रवत् स्वाहुतः ।
सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवꣳ राधो जनानाम् ॥३४॥
अग्ने वाजस्य गोमतऽईशानः सहसो यहो ।
अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ॥३५॥
सऽइधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥३६॥
क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥३७॥
भद्रो नोऽअग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रोऽअध्वरः । भद्राऽउत प्रशस्तयः ॥३८॥

भद्रा ऽ उत प्रशस्तयो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्य्ये । येना समत्सु सासहः ॥३९॥
येना समत्सु सासहोऽव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम् । वनेमा ते ऽ अभिष्टिभिः ॥४०॥
अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः ।
अस्तमर्वन्त ऽ आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन ऽ इषꣳ स्तोतृभ्य ऽ आ भर ॥४१॥
सो ऽ अग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः ।
समर्वन्तो रघुद्रुवः सꣳ सुजातासः सूरय ऽ इषꣳ स्तोतृभ्य ऽ आ भर ॥४२॥
उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष ऽ आसनि ।
उतो न ऽ उत्पुपूर्या ऽ उक्थेषु शवसस्पत ऽ इषꣳ स्तोतृभ्य ऽ आ भर ॥४३॥
अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रꣳहृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त ऽ ओहैः ॥४४॥
अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ ॥४५॥
एभिर्नो ऽ अर्कैर्भवा नो ऽ अर्वाङ् स्वर्ण ज्योतिः ।
अग्ने विश्वेभिः सुमना ऽ अनीकैः ॥४६॥
अग्निꣳ होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुꣳ सूनुꣳ सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।
य ऽ ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।
घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाऽऽजुह्वानस्य सर्पिषः ॥४७॥
अग्ने त्वं नो ऽ अन्तम ऽ उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः ।
वसुरग्निर्वसुश्रवा ऽ अच्छा नक्षि द्युमत्तमꣳरयिन्दाः ।
तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥४८॥
येन ऽ ऋषयस्तपसा सत्रमायन्निन्धाना ऽ अग्निꣳस्वराभरन्तः ।
तस्मिन्नहं निदधे नाके ऽ अग्निं यमाहुर्मनव स्तीर्णबर्हिषम् ॥४९॥
तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः ।
नाकं गृभ्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे ऽ अधि रोचने दिवः ॥५०॥
आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः ।
पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥५१॥
अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो द्योततामप्रयुच्छन् ।
विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य ऽ उप प्र याहि दिव्यानि धाम ॥५२॥

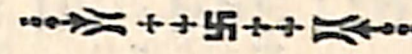
सम्प्रच्यवध्वमुप संप्रयाताग्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् ।
पुनः कृण्वाना पितरा युवानान्वाताꣳसीत् त्वयि तन्तुमेतम् ॥५३॥
उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सꣳसृजेथामयं च ।
अस्मिन्त् सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥५४॥
येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥५५॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातोऽअरोचथाः ।
तं जानन्नग्नऽआ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥५६॥
तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतूऽअग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पन्तामापऽओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ।
येऽअग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे शैशिरावृतूऽअभिकल्पमाना
ऽइन्द्रमिव देवाऽअभिसंविशन्तु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥५७॥
परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् ।
विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ ।
सूर्यस्तेऽधिपतिस्तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥५८॥
लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद ध्रुवा त्वम् ।
इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् ॥५९॥
ताऽअस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः ।
जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वारोचने दिवः ॥६०॥
इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमꣳरथीनां वाजानाꣳसत्पतिं पतिम् ॥६१॥
प्रोथदश्वो न यवसेऽविष्यन्यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् ।
आदस्य वातोऽअनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥६२॥
आयोष्ट्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायाꣳसमुद्रस्य हृदये ।
रश्मीवतीं भास्वतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षम् ॥६३॥
परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं दिवं यच्छ दिवं दृꣳह दिवं
मा हिꣳसीः । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय ।

सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्
ध्रुवे सीदतम् ॥६४॥

सहस्रस्य प्रमासि सहस्रस्य प्रतिमासि सहस्रस्योन्मासि साहस्रोऽसि
सहस्राय त्वा ॥६५॥

॥ इति पञ्चदशोऽध्यायः ॥

अथ षोडशोऽध्यायः

ऋषिः—परमेष्ठी वा कुत्सः १—३ । परमेष्ठी ४ । बृहस्पतिः ५ । प्रजापतिः ६—१४, ३४ । कुत्सः १५-३३, ३५-३९ । परमेष्ठी प्रजापतिर्वा देवाः ४०—६६ ॥

देवता—रुद्रः १—४, ६-१७, १९, २९ । एकरुद्रः ५ रुद्राः १८, २०—२८, ३०—५५, ५७—६६, बहुरुद्राः ५६ ॥

छन्दः—आर्षी गायत्री १ । आर्षी स्वराडनुष्टुप् २ । विराडार्ष्यनुष्टुप् ३, ५४, ६२ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ४, ८, १२, १३, ५३, ५६—५८, ६०, ६१ । भुरिगार्षी बृहती ५, ४७ । निचृदार्षी पङ्क्तिः ६ । विराडार्षी पङ्क्तिः ७ । भुरिगार्ष्युष्णिक् ९, १४, ५५ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १०, ६३ । निचृदनुष्टुप् ११ । निचृदार्षी जगती १५,१६ । निचृदतिधृतिः १७, २१ । निचृदष्टिः १८, २२ । विराडतिधृतिः १९ । अतिधृतिः २० । निचृदतिजगती २३ । शक्करी २४ । भुरिक् शक्करी २५ । भुरिगतिजगती २६, २९ । निचृच्छक्वरी २७ । आर्षी जगती २८, ४८ । विराडार्षी त्रिष्टुप् ३० । स्वराडार्षी पङ्क्तिः ३१, ३९ । स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ३२, ३४—३६ । आर्षी त्रिष्टुप् ३३, ४४, ५० । निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३७, ४२, ४५ । भुरिगार्षी पङ्क्तिः ३८ । भुरिगतिशक्वरी ४० । स्वराडार्षी बृहती ४१ । जगती ४३ । स्वराड् प्रकृतिः ४६ । आर्ष्यनुष्टुप् ४९, ५२, ५९ । निचृदार्षी यवमध्या त्रिष्टुप् ५१ । निचृद्धृतिः ६४ । धृतिः ६५, ६६ ॥

स्वरः—षड्जः १, १७, १९—२१ । गान्धारः २—४, ८, १०—१३, ४९, ५२—५४, ५६—६३ । मध्यमः ५, १८, २२, ४१, ४७ । पञ्चमः ६, ७, ३१, ३८—४० । ऋषभः ९, १४, ५५, ६४—६६ । निषादः १५, १६, २३, २६, २८, २९, ४३, ४८ । धैवतः २४, २५, २७, ३०, ३२—३७, ४२, ४४—४६, ५०, ५१ ॥

नमस्ते रुद्र मन्यव ऽ उतो त ऽ इषवे नमः । बाहुभ्यामुत ते नमः ॥ १ ॥
या ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी ।
तया नस्तन्वा शन्तमया गिरिशन्ताभि चाकशीहि ॥ २ ॥
यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे ।
शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत् ॥ ३ ॥
शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि ।
यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मं सुमना ऽ असत् ॥ ४ ॥
अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् ।
अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्योऽधराचीः परा सुव ॥ ५ ॥
असौ यस्ताम्रो ऽ अरुण ऽ उत बभ्रुः सुमङ्गलः ।
ये चैनं रुद्रा ऽ अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशोऽवैषां हेड ऽ ईमहे ॥ ६ ॥
असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा ऽ अदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्य्यः
स दृष्टो मृडयाति नः ॥ ७ ॥
नमोऽस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे ।
अथो ये ऽ अस्य सत्वानोऽहं तेभ्यो ऽ अकरं नमः ॥ ८ ॥
प्रमुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्न्योर्ज्याम् ।
याश्च ते हस्त ऽ इषवः परा ता भगवो वप ॥ ९ ॥
विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाँ२ ऽ उत ।
अनेशन्नस्य या ऽ इषव ऽ आभुरस्य निषङ्गधिः ॥१०॥
या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः ।
तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज ॥११॥
परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः ।
अथो य ऽ इषुधिस्तवारे ऽ अस्मन्निधेहि तम् ॥१२॥
अवतत्य धनुष्ट्वं सहस्राक्ष शतेषुधे ।
निशीर्य्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव ॥१३॥
नमस्त ऽ आयुधायानातताय धृष्णवे ।
उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने ॥१४॥

मा नो महान्तमुत मा नोऽअर्भकं मा नऽउक्षन्तमुत मा नऽउक्षितम् ।
मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ॥१५॥
मा नस्तोके तनये मा नऽआयुषि मा नो गोषु मा नोऽअश्वेषु रीरिषः ।
मा नो वीरान् रुद्र भामिनो वधीर्हविष्मन्तः सदमित् त्वा हवामहे ॥१६॥
नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः
पशूनां पतये नमो नमः शष्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो
नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमः ॥१७॥
नमो बभ्लुशाय व्याधिनेऽन्नानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां
पतये नमो नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणां पतये नमो नमः सूतायाहन्त्यै
वनानां पतये नमः ॥१८॥
नमो रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृता-
यौषधीनां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नम-
ऽउच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमः ॥१९॥
नमः कृत्स्नायतया धावते सत्वनां पतये नमो नमः सहमानाय निव्याधिन-
ऽआव्याधिनीनां पतये नमो नमो निषङ्गिणे ककुभाय स्तेनानां पतये नमो
नमो निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमः ॥२०॥
नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनां पतये नमो नमो निषङ्गिणऽइषुधिमते
तस्कराणां पतये नमो नमः सृकायिभ्यो जिघांꣳसद्भ्यो मुष्णतां पतये
नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यो विकृन्तानां पतये नमः ॥२१॥
नमऽउष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानां पतये नमो नमऽइषुमद्भ्यो
धन्वायिभ्यश्च वो नमो नमऽआतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम-
ऽआयच्छद्भ्योऽस्यद्भ्यश्च वो नमः ॥२२॥
नमो विसृजद्भ्यो विद्ध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो
नमो नमः शयानेभ्यऽआसीनेभ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च
वो नमः ॥२३॥
नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमोऽश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो
नमो नमऽआव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नमऽउगणा-
भ्यस्तृꣳहतीभ्यश्च वो नमः ॥२४॥

नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमः ॥२५॥

नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्यो ऽअरथेभ्यश्च वो नमो नमः क्षत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यो ऽअर्भकेभ्यश्च वो नमः ॥२६॥

नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मारेभ्यश्च वो नमो नमो निषादेभ्यः पुञ्जिष्ठेभ्यश्च वो नमो नमः श्वनिभ्यो मृगयुभ्यश्च वो नमः ॥२७॥

नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमो नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च ॥२८॥

नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशयाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च ॥२९॥

नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च सवृधे च नमोऽग्र्याय च प्रथमाय च ॥३०॥

नम ऽआशवे चाजिराय च नमः शीघ्र्याय च शीभ्याय च नम ऽऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमो नादेयाय च द्वीप्याय च ॥३१॥

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्न्याय च ॥३२॥

नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नम ऽउर्वर्याय च खल्याय च ॥३३॥

नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च नम ऽआशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभेदिने च ॥३४॥

नमो बिल्मिने च कवचिने च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च ॥३५॥

नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च ॥३६॥

नमः स्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः
कुल्याय च सरस्याय च नमो नादेयाय च वैशन्ताय च ॥३७॥
नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वीध्र्याय चातप्याय च नमो मेघ्याय
च विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च ॥३८॥
नमो वात्याय च रेष्म्याय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः
सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च ॥३९॥
नमः शङ्गवे च पशुपतये च नम ऽ उग्राय च भीमाय च नमोऽग्रे वधाय च
दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय ॥४०॥
नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः
शिवाय च शिवतराय च ॥४१॥
नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमस्तीर्थ्याय
च कूल्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च ॥४२॥
नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च नमः किꣳशिलाय च क्षयणाय च नमः
कपर्दिने च पुलस्तये च नम ऽ इरिण्याय च प्रपथ्याय च ॥४३॥
नमो व्रज्याय च गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमो हृदय्याय
च निवेष्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च ॥४४॥
नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमः पाꣳसव्याय च रजस्याय च नमो
लोप्याय चोलप्याय च नम ऽ ऊर्व्याय च सूर्व्याय च ॥४५॥
नमः पर्णाय च पर्णशदाय च नम ऽ उद्गुरमाणाय चाभिघ्नते च नम
ऽ आखिदते च प्रखिदते च नम ऽ इषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्च वो नमो
नमो वः किरिकेभ्यो देवानाꣳ हृदयेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो
विक्षिणत्केभ्यो नम ऽ आनिर्हतेभ्यः ॥४६॥
द्रापे ऽ अन्धसस्पते दरिद्र नीललोहित ।
आसां प्रजानामेषां पशूनां मा भेर्मारोङ् मो च नः किं चनाममत् ॥४७॥
इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरामहे मतीः ।
यथा शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे ऽ अस्मिन्ननातुरम् ॥४८॥
या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहा भेषजी ।
शिवा रुतस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे ॥४९॥

परि॑ नो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिर्वृ॑णक्तु॒ परि॑ त्वे॒षस्य॑ दुर्म॒तिर॑घा॒योः ।
अव॑ स्थि॒रा म॒घव॑द्भ्यस्तनुष्व॒ मीढ्व॑स्तो॒काय॒ तन॑याय मृड ॥५०॥
मीढु॑ष्टम॒ शिव॑तम॒ शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव ।
प॒र॒मे वृ॒क्ष ऽ आयु॑धं नि॒धाय॒ कृत्तिं॒ वसा॑न॒ ऽ आ च॑र॒ पिना॑कं॒ बिभ्र॒दा ग॑हि ॥५१॥
विकि॑रिद्र॒ विलो॑हित॒ नम॑स्ते ऽ अस्तु भगवः ।
यास्ते॑ स॒हस्र॑ꣳ हे॒तयो॒ऽन्यम॒स्मन्नि व॑पन्तु॒ ताः ॥५२॥
स॒हस्रा॑णि सहस्र॒शो बा॒ह्वोस्तव॑ हे॒तयः॑ ।
तासा॒मीशा॑नो भगवः परा॒चीना॒ मुखा॑ कृधि ॥५३॥
अस॑ख्याता स॒हस्रा॑णि॒ ये रु॒द्रा ऽ अधि॒ भूम्या॑म् ।
तेषा॑ꣳसहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥५४॥
अ॒स्मिन् म॑ह॒त्य॒र्ण॒वे॒ऽन्तरि॑क्षे भ॒वा ऽ अधि॑ ।
तेषा॑ꣳसहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥५५॥
नील॑ग्रीवाः शिति॒कण्ठा॒ दिव॑ꣳ रु॒द्रा ऽ उप॑श्रिताः ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥५६॥
नील॑ग्रीवाः शिति॒कण्ठाः॑ श॒र्वा ऽ अ॒धः क्ष॑माच॒राः ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥५७॥
ये वृ॒क्षेषु॑ श॒ष्पिञ्ज॑रा॒ नील॑ग्रीवा॒ विलो॑हिताः ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥५८॥
ये भू॒ताना॒मधि॑पतयो विशि॒खासः॑ कप॒र्दिनः॑ ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥५९॥
ये प॒थां प॑थि॒रक्ष॑य ऽ ऐलबृ॒दा ऽ आ॑यु॒र्युधः॑ ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥६०॥
ये ती॒र्थानि॑ प्र॒चर॑न्ति सृ॒काह॑स्ता नि॒ष॒ङ्गिणः॑ ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥६१॥
ये॒ऽन्नेषु॑ वि॒विध्य॑न्ति॒ पात्रे॑षु॒ पिब॑तो॒ जना॑न् ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥६२॥
य ऽ ए॒ताव॑न्तश्च॒ भूया॑ꣳसश्च॒ दिशो॑ रु॒द्रा वि॑तस्थि॒रे ।
तेषा॑ꣳ सहस्रयोज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्मसि ॥६३॥

नमो॑ऽस्तु रु॒द्रेभ्यो॒ ये दि॒वि येषां॑ व॒र्षमिष॑वः ।
तेभ्यो॒ दश॒ प्राची॒र्दश॑ दक्षि॒णा दश॑ प्र॒तीची॒र्दशोदी॑ची॒र्दशो॒र्ध्वाः ।
तेभ्यो॒ नमो॑ऽअस्तु॒ ते नो॑ऽवन्तु॒ ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒
द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥६४॥
नमो॑ऽस्तु रु॒द्रेभ्यो॒ ये॒ऽन्तरि॑क्षे॒ येषां॒ वात॒ऽइष॑वः ।
तेभ्यो॒ दश॒ प्राची॒र्दश॑ दक्षि॒णा दश॑ प्र॒तीची॒र्दशोदी॑ची॒र्दशो॒र्ध्वाः ।
तेभ्यो॒ नमो॑ऽअस्तु॒ ते नो॑ऽवन्तु॒ ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒
द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥६५॥
नमो॑ऽस्तु रु॒द्रेभ्यो॒ ये पृ॑थि॒व्यां येषा॒मन्न॒मिष॑वः ।
तेभ्यो॒ दश॒ प्राची॒र्दश॑ दक्षि॒णा दश॑ प्र॒तीची॒र्दशोदी॑ची॒र्दशो॒र्ध्वाः ।
तेभ्यो॒ नमो॑ऽअस्तु॒ ते नो॑ऽवन्तु॒ ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒
द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥६६॥

इति षोडशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—मेधातिथिः १—७, ९ । वसुयुः ८ । भारद्वाजः १०, १६ । लोपामुद्रा ११—१५ । भुवनपुत्रो-विश्वकर्मा १७—३२ । अप्रतिरथः ३३—५८, ६० । विश्वावसुः ५९ । मधुच्छन्दाः सुतजेता ६१ । विधृतिः ६२—६९ । कुत्सः ७०—७३ । कण्वः ७४ । गृत्समदः ७५, ८८ । वसिष्ठः ७६, ७८ । परमेष्ठी ७७ । सप्त ऋषयः ७९—८७ । वामदेवः ८९—९९ ॥

देवता—मरुतः १, ४७, ८०—८४, ८६ । अग्निः २—१२, १५, १६, ५०, ५२, ५३, ५५, ५६, ५८, ६५—७३, ७५—७७, ७९, ८७—९० । प्राणः १३, १४ । विश्वकर्मा १७—३२, ७८ । इन्द्रः ३३—४४, ५१, ६१, ६३ । इषुः ४५ । योद्धा ४६ । इन्द्रबृहस्पत्यादयः ४८ । सोमवरुणदेवाः ४९ । दिग् ५४ । यज्ञः ५७, ६२ । आदित्याः ५९, ६० । इन्द्राग्नी ६४ । सविता ७४ । चातुर्मास्या मरुतः ८५ । यज्ञपुरुषः ९१—९९ ॥

छन्दः—अतिशक्वरी १ । निचृद्विकृतिः २ । विराडार्षी पङ्क्तिः ३ १५, ५६ । भुरिगार्षीगायत्री ४, ५ । आर्षीत्रिष्टुप् ६, २१, २५, २६, ३०, ३३, ३५—३७, ४१, ४६, ५८, ५९, ७०, ७३, ७५, ८७, ९२, ९५, ९८ । आर्षी बृहती ७ । आर्षी गायत्री ८, ७७, ८१, ८२ । निचृदार्षी गायत्री ९, १६ । निचृदार्षी जगती १०, १३, ८४ । भुरिगार्षी बृहती ११ । निचृद्गायत्री १२ । आर्षीजगती १४, ७९ । निचृदार्षी त्रिष्टुप् १७, २२, २४, २७, ३९, ४३, ४७, ६०, ६६ ७४, ८८, ८९, ९३, ९४, ९६, ९७ । भुरिगार्षी पङ्क्तिः १८, ३१, ५५, ६९, ७१ । भुरिगार्षी त्रिष्टुप् १९, २३, २६, २८, ३८ । स्वराडार्षी त्रिष्टुप् २०, ३४, ४४, ५४, ९९ । स्वराडार्षी पङ्क्तिः ३२ । विराडार्षी त्रिष्टुप् ४०, ४२, ९०, ९१ । आर्ष्यनुष्टुप् ४५, ५१, ६४ । विराडार्ष्यनुष्टुप् ४६, ५०, ५३, ६२, ६३, ३५ । पंक्तिः ४८ । निचृदार्षी पङ्क्तिः ७२ । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५२, ६१, ६८ । निचृदार्षी बृहती ५७ । पिपीलिकामध्या बृहती ६७ । आर्ष्युष्णिक् ७६, ८० । विराडतिजगती ७८ । भुरिगार्ष्युष्णिक् ८३ । स्वराडार्षी गायत्री ८५ । निचृच्छक्वरी ८६ ॥

स्वरः—पञ्चमः १, ३, १५, १८, ३१, ३२, ४८, ५५, ५६, ६९, ७१ ७२ । मध्यमः २, ७, ११, ५७, ६७ । षड्जः ४, ५, ८, ९, १२, १६, ७७, ८१, ८२, ८५ । धैवतः ६, १७, १९—३०, ३३—४४, ४७, ४६, ५४, ५८—६०, ६६, ७०, ७३—७५, ८६—९९ । निषादः १०, १३, १४, ७८, ७९, ८४ । गान्धारः ४५, ४६, ५०—५३, ६१—६५, ६८ । ऋषभः ७६, ८०, ८३ ॥

अश्म॒न्नूर्जं॒ पर्व॑ते शिश्रिया॒णाम॒द्भ्य ऽ ओष॑धीभ्यो॒ वन॒स्पति॑भ्यो॒ ऽ अधि॒
सम्भृ॑तं॒ पयः॑ । तां न॒ ऽ इष॒मूर्जं॑ धत्त मरुतः सꣳररा॒णा ऽ अश्मँ॑स्ते॒ क्षुन्
मयि॑ त॒ ऽ ऊर्ग्यं द्वि॒ष्मस्तं ते॒ शुगृ॑च्छतु ॥ १ ॥

इ॒मा मे॑ ऽ अग्न॒ ऽ इष्ट॑का धे॒नवः॑ स॒न्त्वेका॑ च॒ दश॑ च॒ दश॑ च श॒तं च॑ श॒तं
च॑ स॒हस्रं॑ च स॒हस्रं॑ चा॒युतं॑ चा॒युतं॑ च नि॒युतं॑ च नि॒युतं॑ च प्र॒युतं॒ चार्बु॑दं
च॒ न्य॒र्बुदं॑ च समु॒द्रश्च॒ मध्यं॑ चान्त॑श्च परा॒र्द्धश्चै॒ता मे॑ ऽ अग्न॒ ऽ इष्ट॑का
धे॒नवः॑ स॒न्त्वमु॒त्रामु॒ष्मिँ॑ल्लो॒के ॥ २ ॥

ऋ॒तव॑ स्थ ऽ ऋ॒ता॒वृध॑ ऽ ऋतु॒ष्ठा स्थ॑ ऽ ऋ॒ता॒वृधः॑ ।
घृ॒त॒श्च्युतो॑ मधु॒श्च्युतो॑ वि॒राजो॒ नाम॑ काम॒दुघा॒ ऽ अक्षी॑यमाणाः ॥ ३ ॥

स॒मु॒द्रस्य॒ त्वाव॑क॒याग्ने॒ परि॑ व्ययामसि ।
पा॒व॒को ऽ अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व ॥ ४ ॥

हि॒मस्य॑ त्वा ज॒रायु॒णाग्ने॒ परि॑ व्ययामसि ।
पा॒व॒को ऽ अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व ॥ ५ ॥

उप॒ ज्मन्नुप॑ वेत॒सेऽव॑तर न॒दीष्वा ।
अग्ने॑ पि॒त्तम॒पाम॑सि॒ मण्डू॑कि॒ ताभि॒राग॑हि॒ सेमं नो॑ य॒ज्ञं पा॑व॒कव॑र्णꣳ शि॒वं कृ॑धि ॥ ६ ॥

अपामिदं न्ययनꣳ समुद्रस्यं निवेशनम् ।
अन्याँस्ते॑ऽअस्मत्तपन्तु हेतयः पावको॒ऽअस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ ७ ॥
अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान् वक्षि यक्षि च ॥ ८ ॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ २ऽइहावह । उप यज्ञꣳ हविश्च नः ॥ ९ ॥
पावकया यश्चितयन्त्या कृपा क्षामन् रुरुचऽउषसो न भानुना ।
तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रणऽआ यो घृणे न ततृषाणोऽअजरः ॥१०॥
नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्तेऽअस्त्वर्चिषे ।
अन्याँस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावकोऽअस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥११॥
नृषदे वेडप्सुषदे वेड् बर्हिषदे वेड् वनसदे वेट् स्वर्विदे वेट् ॥१२॥
ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञियानाꣳ संवत्सरीणमुप भागमासते ।
अहुतादो हविषो यज्ञेऽअस्मिन्त्स्वयं पिबन्तु मधुनो घृतस्य ॥१३॥
ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन्ये ब्रह्मणः पुरऽएतारोऽअस्य ।
येभ्यो नऽऋते पवते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्याऽअधि स्नुषु॥१४॥
प्राणदाऽअपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदाः ।
अन्याँस्तेऽअस्मत्तपन्तु हेतयः पावकोऽअस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥१५॥
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यासद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वनते रयिम् ॥१६॥
यऽइमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता न्यसीदत्पिता नः ।
सऽआशिषा द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवराँ२ऽआविवेश ॥१७॥
किꣳ स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत्स्वित्कथासीत् ।
यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥१८॥
विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।
सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देवऽएकः ॥१९॥
किꣳस्विद्वनं कऽउ स वृक्षऽआस यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः ।
मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥२०॥
या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा ।
शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः ॥२१॥
विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् ।
मुह्यन्त्वन्येऽअभितः सपत्नाऽइहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ॥२२॥

वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनोजुवं वाजे ऽ अद्या हुवेम ।
स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा ॥२३॥
विश्वकर्मन् हविषा वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् ।
तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत् ॥२४॥
चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने ऽ अजनन्नम्नमाने ।
यदेदन्ता ऽ अददृहन्त पूर्व ऽ आदिद्द्यावापृथिवी ऽ अप्रथेताम् ॥२५॥
विश्वकर्म्मा विमना ऽ आद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् ।
तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्रा सप्त ऽ ऋषीन् पर ऽ एकमाहुः ॥२६॥
यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा ।
यो देवानां नामधा ऽ एक ऽ एव तꣳ सम्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या ॥२७॥
त ऽ आयजन्त द्रविणꣳ समस्मा ऽ ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना ।
असूर्त्ते सूर्त्ते रजसि निषत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ॥२८॥
परो दिवा पर ऽ एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्य्यदस्ति ।
कꣳ स्विद् गर्भं प्रथमन्दध्र ऽ आपो यत्र देवाः समपश्यन्त पूर्व्वे ॥२९॥
तमिद् गर्भं प्रथमन्दध्र ऽ आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे ।
अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ॥३०॥
न तं विदाथ य ऽ इमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव ।
नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप ऽ उक्थशासश्चरन्ति ॥३१॥
विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव ऽ आदिद्गन्धर्वो ऽ अभवद् द्वितीयः ।
तृतीयः पिता जनितौषधीनामपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा ॥३२॥
आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ।
संक्रन्दनोऽनिमिष ऽ एकवीरः शतꣳ सेना ऽ अजयत्साकमिन्द्रः ॥३३॥
संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना ।
तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर ऽ इषुहस्तेन वृष्णा ॥३४॥
स ऽ इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सꣳ स्रष्टा स युध ऽ इन्द्रो गणेन ।
सꣳ सृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥३५॥
बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्राँ२ ऽ अपबाधमानः ।
प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेद्ध्यविता रथानाम् ॥३६॥

बलविज्ञाय स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमानऽउग्रः ।
अभिवीरोऽअभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमातिष्ठ गोवित् ॥३७॥
गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा ।
इमꣳ सजाताऽअनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायोऽअनु सꣳरभध्वम् ॥३८॥
अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः ।
दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकꣳ सेना अवतु प्र युत्सु ॥३९॥
इन्द्रऽआसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुरऽएतु सोमः ।
देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥४०॥
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञऽआदित्यानां मरुताꣳ शर्द्धऽउग्रम् ।
महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥४१॥
उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनाꣳसि ।
उद्वृत्रहन् वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥४२॥
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं याऽइषवस्ता जयन्तु ।
अस्माकं वीराऽउत्तरे भवन्त्वस्माँ २ ऽउ देवाऽअवता हवेषु ॥४३॥
अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि ।
अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥४४॥
अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसꣳशिते ।
गच्छामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषां कञ्चनोच्छिषः ॥४५॥
प्रेता जयता नरऽइन्द्रो वः शर्म्म यच्छतु ।
उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृष्या यथासथ ॥४६॥
असौ या सेना मरुतः परेषामभ्यैति नऽओजसा स्पर्द्धमाना ।
तां गूहत तमसापव्रतेन यथामीऽअन्योऽअन्यन्न जानन् ॥४७॥
यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखाऽइव ।
तन्नऽइन्द्रो बृहस्पतिरदितिः शर्म्म यच्छतु विश्वाहा शर्म्म यच्छतु ॥४८॥
मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।
उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु ॥४९॥
उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सꣳ सृज प्रजया च बहुं कृधि ॥५०॥

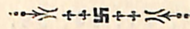
इन्द्रेमं प्रतरां नय सजातानामसद्वशी ।
समेनं वर्चसा सृज देवानां भागदा ऽ असत् ॥५१॥
यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमग्ने वर्द्धया त्वम् ।
तस्मै देवा ऽ अधि ब्रुवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥५२॥
उदु त्वा विश्वे देवा ऽ अग्ने भरन्तु चित्तिभिः ।
स नो भव शिवस्त्वꣳ सुप्रतीको विभावसुः ॥५३॥
पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः ।
रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती रायस्पोषे ऽ अधि यज्ञो ऽ अस्थात् ॥५४॥
समिद्धे ऽ अग्नावधि मामहान ऽ उक्थपत्र ऽ ईड्यो गृभीतः ।
तप्तं घर्म्मं परिगृह्यायजन्तोर्जा यद्यज्ञमयजन्त देवाः ॥५५॥
दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे देवश्रीः श्रीमनाः शतपयाः ।
परिगृह्य देवा यज्ञमायन् देवा देवेभ्यो ऽ अध्वर्य्यन्तो ऽ अस्थुः ॥५६॥
वीतꣳ हविः शमितꣳ शमिता यजध्यै तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ।
ततो वाका ऽ आशिषो नो जुषन्ताम् ॥५७॥
सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाँ २ ऽ अजस्रम् ।
तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान्त्सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः ॥५८॥
विमान ऽ एष दिवो मध्य ऽ आस्त ऽ आपप्रिवान्रोदसी ऽ अन्तरिक्षम् ।
स विश्वाचीरभिचष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥५९॥
उक्षा समुद्रो ऽ अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुराविवेश ।
मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ॥६०॥
इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥६१॥
देवहूर्यज्ञ ऽ आ च वक्षत्सुम्नहूर्यज्ञ ऽ आ च वक्षत् ।
यक्षदग्निर्देवो देवाँ २ ऽ आ च वक्षत् ॥६२॥
वाजस्य मा प्रसव ऽ उद्ग्राभेणोदग्रभीत् ।
अधा सपत्नानिन्द्रो मे निग्राभेणाधराँ २ ऽ अकः ॥६३॥
उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा ऽ अवीवृधन् ।
अधा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम् ॥६४॥

क्रमध्वमग्निना नाकमुख्य१ हस्तेषु बिभ्रतः ।
दिवस्पृष्ठ१ स्वर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥६५॥
प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरोऽअग्निर्भवेह ।
विश्वाऽआशा दीद्यानो विभाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥६६॥
पृथिव्याऽअहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम् ।
दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ज्योतिरगामहम् ॥६७॥
स्वर्यन्तो नापेक्षन्तऽआ द्याᳬं रोहन्ति रोदसी ।
यज्ञं ये विश्वतोधार१ सुविद्वाᳬंसो वितेनिरे ॥६८॥
अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् ।
इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥६९॥
नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेक१ समीची ।
द्यावाक्षामा रुक्मोऽअन्तर्विभाति देवाऽअग्निं धारयन् द्रविणोदाः ॥७०॥
अग्ने सहस्राक्ष शतमूर्द्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रं व्यानाः ।
त्व१ साहस्रस्य रायऽईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा ॥७१॥
सुपर्णोऽसि गरुत्मान् पृष्ठे पृथिव्याः सीद ।
भासान्तरिक्षमापृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिशऽउद्दृ१ह ॥७२॥
आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वं योनिमासीद साधुया ।
अस्मिन्त्सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥७३॥
ताᳬं सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम् ।
यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाᳬं सहस्रधारां पयसा महीं गाम् ॥७४॥
विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे ।
यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीᳬंषि जुहुरे समिद्धे ॥७५॥
प्रेद्धोऽअग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ ।
त्वाᳬं शश्वन्तऽउपयन्ति वाजाः ॥७६॥
अग्ने तमद्याश्वन्न स्तोमैः क्रतुन्न भद्र१ हृदिस्पृशम् ।
ऋध्यामा तऽओहैः ॥७७॥
चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवाऽइहागमन्वीतिहोत्राऽऋतावृधः ।
पत्ये विश्वस्य भूमनो जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहादाभ्य१ हविः ॥७८॥

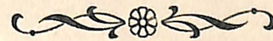
सप्त ते॑ऽअग्ने स॒मिध॑: स॒प्त जि॒ह्वाः स॒प्तऽऋष॑यः स॒प्त धाम॑ प्रि॒याणि॑ ।
स॒प्त होत्रा॑: सप्त॒धा त्वा॑ यजन्ति स॒प्त योनी॒रापृ॑णस्व घृ॒तेन॒ स्वाहा॑ ॥७९॥
शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च॒ ज्योति॑ष्माँश्च ।
शु॒क्रश्च॑ऽऋत॒पाश्चात्य॑ꣳहाः ॥८०॥
ई॒दृङ् चा॑न्या॒दृङ् च॑ स॒दृङ् च॒ प्रति॑सदृङ् च ।
मि॒तश्च॒ संमि॑तश्च॒ सभ॑राः ॥८१॥
ऋ॒तश्च॑ स॒त्यश्च॑ ध्रु॒वश्च॑ ध॒रुण॑श्च । ध॒र्त्ता च॑ विध॒र्त्ता च॑ विधार॒यः ॥८२॥
ऋ॒तजि॑च्च स॒त्यजि॑च्च सेन॒जिच्च॑ सु॒षेण॑श्च ।
अन्ति॑मित्रश्च दू॒रेऽअ॑मित्रश्च ग॒णः ॥८३॥
ई॒दृक्षा॑सऽएता॒दृक्षा॑सऽऊ॒ षु ण॑: स॒दृक्षा॑स॒: प्रति॑सदृक्षास॒ऽएत॑न ।
मि॒तास॑श्च सम्मितासो नोऽअ॒द्य सभ॑रसो मरुतो य॒ज्ञेऽअ॒स्मिन् ॥८४॥
स्वत॑वाँश्च प्रघा॒सी च॑ सान्तप॒नश्च॑ गृहमे॒धी च॑ । क्री॒डी च॑ शा॒की चो॑ज्जे॒षी ॥८५॥
इन्द्रं॒ दैवी॒र्विशो॑ म॒रुतो॒ऽनु॑वर्त्मानो॒ऽभव॒न्यथेन्द्रं॒ दैवी॒र्विशो॑ म॒रुतो॒ऽनु॑वर्त्मा॒नो॒ऽभ॑वन् ।
एव॒मि॒मं यज॑मानं॒ दैवी॑श्च॒ विशो॑ मानु॒षीश्चानु॑वर्त्मानो भवन्तु ॥८६॥
इ॒मꣳ स्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं धया॒पां प्रपी॑नमग्ने सरि॒रस्य॒ मध्ये॑ ।
उत्सं॑ जुषस्व॒ मधु॑मन्तमर्वन्त्समु॒द्रिय॒ꣳ सद॑न॒मावि॑शस्व ॥८७॥
घृ॒तं मि॑मिक्षे घृ॒तम॑स्य॒ योनि॑र्घृ॒ते श्रि॒तो घृ॒तम्व॑स्य॒ धाम॑ ।
अ॒नु॒ष्व॒धमाव॑ह मा॒दय॑स्व॒ स्वाहा॑कृतं वृषभ वक्षि ह॒व्यम् ॥८८॥
स॒मु॒द्रादू॒र्मिर्मधु॑माँ॒२ऽ उदा॑र॒दुपा॒ꣳशुना॒ सम॑मृत॒त्वमा॑नट् ।
घृ॒तस्य॒ नाम॒ गुह्यं॒ यदस्ति॑ जि॒ह्वा दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒ नाभि॑: ॥८९॥
व॒यं नाम॒ प्र ब्र॑वामा घृ॒तस्या॒स्मिन् य॒ज्ञे धा॑रयामा॒ नमो॑भिः ।
उप॑ ब्र॒ह्मा शृ॑णवच्छ॒स्यमा॑नं॒ चतु॑: शृङ्गो॒ऽवमीद् गौ॒र एतत् ॥९०॥
च॒त्वारि॒ शृङ्गा॒ त्रयो॑ऽअस्य॒ पादा॒ द्वे॒ शी॒र्षे स॒प्त हस्ता॑सोऽअस्य ।
त्रिधा॑ ब॒द्धो वृ॑ष॒भो रो॑रवीति म॒हो दे॒वो मर्त्याँ॑२ऽआवि॑वेश ॥९१॥
त्रिधा॑ हि॒तं प॒णिभि॑र्गु॒ह्यमा॑नं॒ गवि॑ दे॒वासो॑ घृ॒तमन्व॑विन्दन् ।
इन्द्र॒ऽएक॒ꣳ सूर्य॒ऽएकं॑ जजान वे॒नादेक॒ꣳ स्व॒धया॒ निष्ट॑तक्षुः ॥९२॥
ए॒ताऽअ॑र्षन्ति॒ हृद्या॑त्समु॒द्राच्छ॒तव्र॑जा रि॒पुणा॒ नाव॒चक्षे॑ ।
घृ॒तस्य॒ धारा॑ऽअ॒भिचा॑कशीमि हिर॒ण्ययो॑ वेत॒सो मध्य॑ऽआसाम् ॥९३॥

सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेना॑ऽ अन्तर्हृदा मन॑सा पूयमा॑नाः ।
एते ऽ अर्षन्त्यूर्मयो॑ घृतस्य॑ मृगा ऽ इव॑ क्षिपणोरीष॑माणाः ॥६४॥
सिन्धो॑रिव प्राध्वने शू॑घनासो॑ वात॑प्रमियः पतयन्ति यह्वाः ।
घृतस्य धारा॑ ऽ अरुषो न वाजी काष्ठा॑ भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्व॑मानः ॥६५॥
अभिप्र॑वन्त सम॑नेव योषा॑ः कल्याण्युः स्मय॑मानासो ऽ अग्निम् ।
घृतस्य धारा॑ः समिधो॑ नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवे॑दाः ॥६६॥
कन्या ऽ इव वहतुमेतवा ऽ उं ऽ अञ्ज्यञ्जाना ऽ अभि चा॑कशीमि ।
यत्र सोम॑ः सूयते यत्र॑ यज्ञो घृतस्य धारा॑ ऽ अभि तत्प॑वन्ते ॥६७॥
अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्य॑माजिमस्मासु भद्रा द्रवि॑णानि धत्त ।
इमं यज्ञं न॑यत देवता॑ नो घृतस्य धारा मधु॑मत्पवन्ते ॥६८॥
धाम॑न्ते विश्वं भुव॑नमधि श्रितमन्तः स॑मुद्रे हृद्यन्तरायु॑षि ।
अपामनी॑के समिथे य ऽ आभृ॑तस्तम॑श्याम मधु॑मन्तं त ऽ ऊर्मिम् ॥६९॥

इति सप्तदशोऽध्यायः ॥

अथाष्टादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—देवाः १—४४ । शुनः शेपः ४५—५३ । गालवः ५४—५७, ६१ । विश्वकर्मा ५८—६०, ६४ ६५ । देवश्रवदेववातौ ६२ । विश्वामित्रः ६३, ७२ । देवश्रवोदेववातौ ६६, ६७ । इन्द्रः ६८ । इन्द्रविश्वामित्रौ ६९ । शासः ७० । जयः ७१ । कुत्सः ७३ । भरद्वाजः ७४ । उत्कीलः ७५, ७६ । उशनाः ७७ ॥

देवता—अग्निः १, ४६, ५१, ५२, ५७, ५८, ६६—६७, ७२—७५ । प्रजापतिः २–७, ४४, ४५, ५६, ५९, ६१ । आत्मा ८–१० । श्रीमदात्मा ११ । धान्यदा आत्मा १२ । रत्नवान्धनवानात्मा १३ । अग्न्यादियुक्तात्मा १४ । धनादियुक्तात्मा १५ । अग्न्यादिविद्याविदात्मा १६ । मित्रैश्वर्य्यसहितात्मा १७ । राजैश्वर्यादियुक्तात्मा १८ । पदार्थविदात्मा

१९ । यज्ञानुष्ठानात्मा २० । यज्ञाङ्गवानात्मा २१ । यज्ञवानात्मा २२ । कालविद्याविदात्मा २३ । विषमाङ्कगणितविद्याविदात्मा २४ । समाङ्कगणितविद्याविदात्मा २५ । पशुविद्याविदात्मा २६ । पशुपालनविद्याविदात्मा २७ । संग्रामादिविदात्मा २८ । यज्ञानुष्ठानात्मा २९ । राज्यवानात्मा ३० । विश्वेदेवाः ३१, ७६, ७७ । अन्नवान् विद्वान् ३२ । अन्नपतिः ३३, ३४ । रसविद्याविद्विद्वान् ३५, ३६ । सम्राड्राजा ३७ । ऋतुविद्याविद्विद्वान् ३८ । सूर्यः ३९, ५० । चन्द्रमाः ४० । वातः ४१ । यज्ञः ४२, ५६, ६३—६५ । विश्वकर्मा ४३ । बृहस्पतिः ४७—४९ । इन्दुः ५३—५५ । इन्द्रः ६८—७१ । विश्वकर्माग्निर्वा ६२ ॥

छन्दः—शक्वरी १, ६ । अतिजगती २ । स्वराडतिशक्वरी ३ । निचृदत्यष्टिः ४, १६ । अत्यष्टिः ५ । निचृद्भुरिगतिजगती ७ । भुरिक् शक्वरी ८, ११, १८, २२ । निचृच्छक्वरी १० । भुरिगतिशक्वरी ९, १२, १३ । भुरिगष्टिः १४ । निचृदार्षी पङ्क्तिः १५ । निचृदतिशक्वरी १६, २८ [क] । स्वराट् शक्वरी १७ । स्वराडतिधृतिः २० । विराड्धृतिः २१ । पंक्तिः २३, २५ [क] । संकृतिः [क] विराट् संकृति २४ [र] । आकृतिः २५ [र] । ब्राह्मी बृहती २६ । भुरिगार्षी पङ्क्तिः २७, ४४ । आर्ची बृहती २८ [र] । स्वराड् विकृतिः [क] ब्राह्म्युष्णिक् २९ [र] ४१ । स्वराड्जगती ३० । निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३१, ४६, ५९, ६० । निचृदार्ष्यनुष्टुप् ३२, ६२ । त्रिष्टुप् ३३, ३४ । स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ३५ । आर्ष्यनुष्टुप् ३६, ४७ । आर्षी पङ्क्तिः ३७, ४२, ५३ । विराडार्षीत्रिष्टुप् ३८ । भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ३९ । निचृदार्षी जगती ४०, ५८ । विराडार्षी जगती ४३, ५२ । निचृदष्टिः ४५ । भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ४६, ४८ । भुरिगार्ष्युष्णिक् ५०, ५४ । स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ५१ । आर्षी जगती ५५, ६७ । आर्ष्युष्णिक् ५६ । निचृदार्षी गायत्री ५७ । आर्षी त्रिष्टुप् ६१, ६९, ७१, ७३, ७५ । निचृदनुष्टुप् ६३, ६४, ७०, ७६, ७७ विराडनुष्टुप् ६५ । निचृत्त्रिष्टुप् ६६, ७४ । निचृद्गायत्री ६८ । आर्षी गायत्री ७२ ॥

स्वरः—धैवतः १, ८—११, १७, १८, २२, ३१, ३३, ३४, ३८, ३९, ४६, ५१, ५९—६१, ६६, ६९, ७१, ७३, ७५ । निषादः २, ७, ३०, ४०, ४३, ५२, ५५, ५८, ६७ । पञ्चमः ३, ६, १२, १३, १५, १६, २३, २५, २७, ३७, ४२, ४४, ५३ । गान्धारः ४, ५, १९, २४, ३२, ३५, ३६, ४६—४८, ६२—६५, ७०, ७६, ७७ । मध्यमः १४, २६, ४५ । षड्जः २०, ६८, ७२ । ऋषभः २१, ४१, ५०, ५४, ५६, ५७ । पञ्चमः [क] ऋषभः [र] २८, २९ ॥

वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रवश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे स्वश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १ ॥

प्राणश्च मेऽपानश्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च मऽ आधीतं च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २ ॥

ओजश्च मे सहश्च मऽआत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च
मेऽङ्गानि च मेऽस्थीनि च मे परूꣳषि च मे शरीराणि च मऽआयुश्च
मे जरा च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ३ ॥

ज्यैष्ठ्यं च मऽआधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे
जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षिमा च मे द्राघिमा
च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ४ ॥

सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे विश्वं च मे महश्च मे क्रीडा
च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे
यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ५ ॥

ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं
च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुखं च मे शयनं च मे सूषाश्च मे
सुदिनं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ६ ॥

यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च मे संविच्च
मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ७ ॥

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च
मे भगश्च मे द्रविणं च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च
मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ८ ॥

ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे
सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म
ऽऔद्भिद्यं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ९ ॥

रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे पूर्णं
च मे पूर्णतरं च मे कुयवं च मेऽक्षितं च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥१०॥

वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथ्यं च
मऽऋद्धं च मऽऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च
मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥११॥

व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च
मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे गोधूमाश्च
मे मसूराश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१२॥
अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे
वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे श्यामं च मे लोहञ्च मे सीसं च
मे त्रपु च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१३॥
अग्निश्च मऽआपश्च मे वीरुधश्च मऽओषधयश्च मे कृष्टपच्याश्च
मेऽकृष्टपच्याश्च मे ग्राम्याश्च मे पशवऽआरण्याश्च मे वित्तञ्च मे
वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१४॥
वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च मऽएमश्च मऽइत्या
च मे गतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१५॥
अग्निश्च मऽइन्द्रश्च मे सोमश्च मऽइन्द्रश्च मे सविता च मऽइन्द्रश्च
मे सरस्वती च मऽइन्द्रश्च मे पूषा च मऽइन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म
ऽइन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१६॥
मित्रश्च मऽइन्द्रश्च मे वरुणश्च मऽइन्द्रश्च मे धाता च मऽइन्द्रश्च
मे त्वष्टा च मऽइन्द्रश्च मे मरुतश्च मऽइन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा
ऽइन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१७॥
पृथिवी च मऽइन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षं च मऽइन्द्रश्च मे द्यौश्च मऽइन्द्रश्च
मे समाश्च मऽइन्द्रश्च मे नक्षत्राणि च मऽइन्द्रश्च मे दिशश्च म
ऽइन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१८॥
अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च मऽउपाꣳशुश्च
मेऽन्तर्यामश्च मऽऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च मऽआश्विनश्च मे
प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१९॥
आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च मऽऐन्द्राग्नश्च मे
महावैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे निष्केवल्यश्च मे सावित्रश्च मे
सारस्वतश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२०॥
स्रुचश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि च मे द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च

मेऽधिषवणे च मे पूतभृच्च मऽआधवनीयश्च मे वेदिश्च मे बर्हिश्च
मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२१॥

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे
पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मेऽङ्गुलयः शक्वरयो
दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२२॥

व्रतं च मऽऋतवश्च मे तपश्च मे संवत्सरश्च मेऽहोरात्रेऽऊर्वष्ठीवे
बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२३॥

[क] एका च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे पञ्च च मे सप्त च मे सप्त
च मे नव च मे नव च मऽएकादश च मऽएकादश च मे त्रयोदश च मे
त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश
च मे नवदश च मे नवदश च मऽएकविꣳशतिश्च मऽएकविꣳशतिश्च
मे त्रयोविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे पञ्चवि-
ꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च मे
नवविꣳशतिश्च मऽएकत्रिꣳशच्च मऽएकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रिꣳशच्च
मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२४॥

[क] चतस्रश्च मेऽष्टौ च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे द्वादश च मे षोडश च
मे षोडश च मे विꣳशतिश्च मे विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मे
चतुर्विꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे
द्वात्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे
चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मेऽष्टाचत्वारि-
ꣳशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२५॥

त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे
पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही च मे
यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२६॥

पष्ठवाट् च मे पष्ठौही च मऽउक्षा च मे वशा च मऽऋषभश्च मे वेहच्च
मेऽनड्वाँश्च मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२७॥

[क] वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे
स्वाहाऽहर्पतये स्वाहाह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा

विनꣳशिने आन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये
स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा । इयं ते राण्मित्राय यन्तासि
यमन ऽऊर्जे त्वा वृष्ट्यै त्वा प्रजानां त्वाधिपत्याय ॥२८॥

आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं
यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां
ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतां ज्योतिर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वर्यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन
कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम् । स्तोमश्च यजुश्च ऽऋक् च साम
च बृहच्च रथन्तरञ्च । स्वर्देवा ऽअगन्मामृता ऽअभूम प्रजापतेः
प्रजा ऽअभूम वेट् स्वाहा ॥२९॥

वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे ।
यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म्म साविषत् ॥३०॥

विश्वे ऽअद्य मरुतो विश्व ऽऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः ।
विश्वे नो देवा ऽअवसागमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो ऽअस्मे ॥३१॥

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः ।
वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु ॥३२॥

वाजो नो ऽअद्य प्रसुवाति दानं वाजो देवाँ २ ऽऋतुभिः कल्पयाति ।
वाजो हि मा सर्ववीरं जजान विश्वा ऽआशा वाजपतिर्जयेयम् ॥३३॥

वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवान् हविषा वर्द्धयाति ।
वाजो हि मा सर्ववीरं चकार सर्वा ऽआशा वाजपतिर्भवेयम् ॥३४॥

सं मा सृजामि पयसा पृथिव्याः सं मा सृजाम्यद्भिरोषधीभिः ।
सो ऽहं वाजꣳसनेयमग्ने ॥३५॥

पयः पृथिव्यां पय ऽओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः ।
पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् ॥३६॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेः साम्राज्येनाभिषिञ्चामि ॥३७॥

ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरसो मुदो नाम ।
स न ऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥३८॥

सꣳहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसऽआयुवो नाम ।
स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रम्पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥३९॥
सुषुम्णः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो नाम ।
स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रम्पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥४०॥
इषिरो विश्वव्यचा वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽअप्सरसऽऊर्जो नाम ।
स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥४१॥
भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणाऽअप्सरस स्तावा नाम ।
स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥४२॥
प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो गन्धर्वस्तस्यऽऋक्सामान्यप्सरसऽएष्टयो नाम ।
स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥४३॥
स नो भुवनस्य पते प्रजापते यस्य तऽउपरि गृहा यस्य वेह ।
अस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ स्वाहा ॥४४॥
समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा ।
मारुतोऽसि मरुतां गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा अवस्यूरसि
दुवस्वाञ्छम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा ॥४५॥
यास्तेऽअग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः ।
ताभिर्नोऽअद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि ॥४६॥
या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः ।
इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते ॥४७॥
रुचं नो धेहि ब्राह्मणेषु रुचꣳराजसु नस्कृधि ।
रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम् ॥४८॥
तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः ।
अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा नऽआयुः प्रमोषीः ॥४९॥
स्वर्ण घर्मः स्वाहा । स्वर्णार्कः स्वाहा । स्वर्ण शुक्रः स्वाहा ।
स्वर्ण ज्योतिः स्वाहा । स्वर्ण सूर्यः स्वाहा ॥५०॥
अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम् ।
तेन वयं गमेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ स्वो रुहाणाऽअधि नाकमुत्तमम् ॥५१॥

इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणौ याभ्यार्ठं रक्षार्ठंस्यपहर्ठंस्यग्ने ।
ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्रऽऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥५२॥

इन्दुर्दक्षः श्येनऽऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युः ।
महान्त्सधस्थे ध्रुवऽआ निषत्तो नमस्तेऽअस्तु मा मा हिंसीः ॥५३॥

दिवो मूर्द्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम् ।
विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे ॥५४॥

विश्वस्य मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः समुद्रे ते हृदयमप्स्वायुरपो दत्तोदधिं भिन्त ।
दिवस्पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याव ॥५५॥

इष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिः ।
तस्य नऽइष्टस्य प्रीतस्य द्रविणेहागमेः ॥५६॥

इष्टोऽअग्निराहुतः पिपर्त्तु नऽइष्टर्ठंहविः । स्वगेदं देवेभ्यो नमः ॥५७॥

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा ।
तदनु प्रेत सुकृतामु लोकं यत्रऽऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥५८॥

एतर्ठं सधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः ।
अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वोऽअत्र तर्ठंस्म जानीत परमे व्योमन् ॥५९॥

एतं जानाथ परमे व्योमन् देवाः सधस्था विद रूपमस्य ।
यदागच्छात्पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्त्ते कृणवाथाविरस्मै ॥६०॥

उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सर्ठं सृजेथामयं च ।
अस्मिन्त्सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥६१॥

येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् ।
तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६२॥

प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा ।
ऋचेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६३॥

यद्दत्तं यत्परादानं यत्पूर्त्तं याश्च दक्षिणाः ।
तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥६४॥

यत्र धाराऽअनपेता मधोर्घृतस्य च याः ।
तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥६५॥

अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म ऽ आसन् ।
अर्कस्त्रिधातू रजसो विमानोऽजस्रो घर्मो हविरस्मि नाम ॥६६॥

ऋचो नामास्मि यजूंऽषि नामास्मि सामानि नामास्मि ।
ये ऽ अग्नयः पाञ्चजन्या ऽ अस्यां पृथिव्यामधि ।
तेषामसि त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे सुव ॥६७॥

वार्त्रहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय च । इन्द्र त्वावर्तयामसि ॥६८॥

सहदानुम्पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र संपिणक् कुणारुम् ।
अभि वृत्रं वर्द्धमानं पियारुमपादमिन्द्र तवसा जघन्थ ॥६९॥

वि न ऽ इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।
यो ऽ अस्माँ २ ऽ अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥७०॥

मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत ऽ आजगन्था परस्याः ।
सृकꣳ सꣳशाय पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून्ताढि वि मृधो नुदस्व ॥७१॥

वैश्वानरो न ऽ ऊतय ऽ आ प्र यातु परावतः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥७२॥

पृष्टो दिवि पृष्टो ऽ अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ऽ ओषधीराविवेश ।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो ऽ अग्निः स नो दिवा स रिषस्पातु नक्तम् ॥७३॥

अश्याम तं काममग्ने तवोती ऽ अश्याम रयिꣳ रयिवः सुवीरम् ।
अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते ॥७४॥

वयं ते ऽ अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य ।
यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्रेधता मन्मना विप्रो ऽ अग्ने ॥७५॥

धामच्छदग्निरिन्द्रो ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः ।
सचेतसो विश्वे देवा यज्ञं प्रावन्तु नः शुभे ॥७६॥

त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄँः पाहि शृणुधी गिरः । रक्षा तोकमुत त्मना ॥७७॥

इत्यष्टादशोऽध्यायः ॥

अथैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १। भारद्वाजः २, ३। आभूतिः ४—९। हैमवर्चिः १०—३५। प्रजापतिः ३६, ३७। वैखानसः ३८—४८। शङ्खः ४९—९५॥

देवता—सोमः १—५, ८—१०, १५, २१, २३, २५, ३४, ३५, ५४, ७२, ७४, ८४। इन्द्रः ६, ७, ३२, ३३, ३८, ७१, ७६, ९१। अग्निः ११, ४०, ४१, ४८, ६४—६६। विद्वांसः १२, ३९। यज्ञः १३, १६, १७, १९, २२, २६—२८, ३०, ३१। अतिथ्यादयो लिङ्गोक्ताः १४। गृहपतिः १८। यजमानः २०। विद्वान् २४। इडा २९। पितरः ३६, ४५, ४७, ४९—५३, ५५—६३, ६७—७०, ८७। सरस्वती ३७, ८३, ८८, ९०, ९४। पवित्रकर्त्ता ४२। सविता ४३, ८०, ८५, ८६। विश्वे देवाः ४४। श्रीः ४६। अङ्गिरसः ७३। प्रजापतिः ७५, ७७—७९। वरुणः ८१। अश्विनौ ८२, ८९, ९३, ९५। आत्मा ९२॥

छन्दः—निचृच्छक्वरी १। स्वराडनुष्टुप् २। भुरिक् त्रिष्टुप् ३, ७२, ७८, ८०, ८१, ८३, ८५, ८७, ८९, ९१। आर्षी गायत्री ४। निचृज्जगती ५, ५९, ९५। विराट् प्रकृतिः ६। भुरिक् त्रिष्टुप् ७। पङ्क्तिः ८। शक्वरी ९, ११। आर्ष्युष्णिक् १०। भुरिगनुष्टुप् १२, १६, २५, २७। अनुष्टुप् १३—१५, १७, २१—२३, २६, २८, ३०, ३१, ३९, ४६, ६५। निचृदनुष्टुप् १८, १९, २४, २९, ४५। भुरिगुष्णिक् २०, ७३। निचृदतिजगती ३२। त्रिष्टुप् ३३, ३४, ५३, ५६, ६९, ७४, ८२, ८६, ९२, ९३। विराट् त्रिष्टुप् ३५, ४४। निचृदष्टिस्त्रिष्टुप् ३६। भुरिगष्टिः ३७। गायत्री ३८, ४२, ७१। निचृद् गायत्री ४०, ४१, ४३। स्वराट् पङ्क्तिः ४७, ५२, ६७, ६८। निचृदष्टिः ४८। स्वराट् त्रिष्टुप् ४९, ६०, ६३, ८८। निचृत् त्रिष्टुप् ५०, ६१, ६२, ६६, ७०, ८४। भुरिक् पङ्क्तिः ५१, ५४, ५५, ९०। निचृत्पङ्क्तिः ५७। विराट् पङ्क्तिः ५८, ९४। विराडनुष्टुप् ६४। भुरिगतिजगती ७५, ७९। भुरिगतिशक्वरी ७६। अतिशक्वरी ७७॥

स्वरः—धैवतः १, ३, ६, ७, ९, ११, ३३—३५, ४४, ४९, ५०, ५३, ५६, ६०—६३, ६६, ६९, ७०, ७२, ७४, ७८, ८०—८९, ९१—९३। गान्धारः २, १२—१९, २१—३१, ३९, ४५, ४६, ६४, ६५। षड्जः ४, ३८, ४०—४३, ७१। निषादः ५, ३२, ५९, ७५, ७९, ९५। पञ्चमः ८, ४७, ५१, ५२, ५४, ५५, ५७, ५८, ६७, ६८, ७६, ७७, ९०, ९४। ऋषभः १०, २०, ७३। मध्यमः ३६, ३७, ४८॥

स्वाद्वीं त्वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृतामृतेन ।
मधुमतीं मधुमता सृजामि सꣳसोमेन ।
सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व ॥ १ ॥

परीतो षिञ्चता सुतꣳ सोमो य ऽउत्तमꣳ हविः ।
दधन्वान् यो नर्यो अप्स्वन्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ २ ॥
वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क् सोमो ऽअतिद्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ।
वायोः पूतः पवित्रेण प्राङ्क् सोमो ऽअतिद्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ३ ॥
पुनाति ते परिस्रुतꣳ सोमꣳ सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तना ॥ ४ ॥
ब्रह्म क्षत्रं पवते तेज ऽइन्द्रियꣳ सुरया सोमः सुत ऽआसुतो मदाय ।
शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं यजमानाय धेहि ॥ ५ ॥
कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय इहेहैषां कृणुहि भोजनानि
ये बर्हिषो नम ऽउक्तिं यजन्ति । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै
त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ऽएष ते योनिस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा बलाय त्वा ॥ ६ ॥
नाना हि वां देवहितꣳ सदस्कृतं मा सꣳ सृक्षाथां परमे व्योमन् ।
सुरा त्वमसि शुष्मिणी सोम ऽएष मा मा हिꣳसीः स्वां योनिमाविशन्ती ॥ ७ ॥
उपयामगृहीतोऽस्याश्विनं तेजः सारस्वतं वीर्यमैन्द्रं बलम् ।
एष ते योनिर्मोदाय त्वानन्दाय त्वा महसे त्वा ॥ ८ ॥
तेजोऽसि तेजो मयि धेहि वीर्यमसि वीर्यं मयि धेहि
बलमसि बलं मयि धेहि ओजोऽस्योजो मयि धेहि
मन्युरसि मन्युं मयि धेहि सहोऽसि सहो मयि धेहि ॥ ९ ॥
या व्याघ्रं विषूचिकोभौ वृकं च रक्षति ।
श्येनं पतत्रिणꣳ सिꣳहꣳ सेमं पात्वꣳहसः ॥१०॥
यदापिपेष मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् ।
एतत्तदग्ने ऽअनृणो भवाम्यहतौ पितरौ मया ।
सम्पृच स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्त विपृच स्थ वि मा पाप्मना पृङ्क्त ॥११॥
देवा यज्ञमतन्वत भेषजं भिषजाश्विना ।
वाचा सरस्वती भिषगिन्द्रायेन्द्रियाणि दधतः ॥१२॥

दीक्षायै रूपꣳ शष्पाणि प्रायणीयस्य तोक्मानि ।
क्रयस्य रूपꣳ सोमस्य लाजाः सोमाꣳशवो मधु ॥१३॥
आतिथ्यरूपं मासरं महावीरस्य नग्नहुः ।
रूपमुपसदामेतत्तिस्रो रात्रीः सुरासुता ॥१४॥
सोमस्य रूपं क्रीतस्य परिस्रुत्परिषिच्यते ।
अश्विभ्यां दुग्धं भेषजमिन्द्रायैन्द्रꣳ सरस्वत्या ॥१५॥
आसन्दी रूपꣳ राजासन्द्यै वेद्यै कुम्भी सुराधानी ।
अन्तर ऽउत्तरवेद्या रूपं कारोतरो भिषक् ॥१६॥
वेद्या वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिन्द्रियम् ।
यूपेन यूप ऽआप्यते प्रणीतो ऽअग्निरग्निना ॥१७॥
हविर्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती ।
इन्द्रायैन्द्रꣳ सदस्कृतं पत्नीशालं गार्हपत्यः ॥१८॥
प्रैषेभिः प्रैषानाप्नोत्याप्रीभिराप्रीर्यज्ञस्य ।
प्रयाजेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः ॥१९॥
पशुभिः पशूनाप्नोति पुरोडाशैर्हवीꣳष्या ।
छन्दोभिः सामिधेनीर्याज्याभिर्वषट्कारान् ॥२०॥
धानाः करम्भः सक्तवः परीवापः पयो दधि ।
सोमस्य रूपꣳ हविष ऽआमिक्षा वाजिनं मधु ॥२१॥
धानानाꣳ रूपं कुवलं परीवापस्य गोधूमाः ।
सक्तूनाꣳरूपं बदरमुपवाकाः करम्भस्य ॥२२॥
पयसो रूपं यद्यवा दध्नो रूपं कर्कन्धूनि ।
सोमस्य रूपं वाजिनꣳ सौम्यस्य रूपमामिक्षा ॥२३॥
आ श्रावयेति स्तोत्रियाः प्रत्याश्रावो ऽअनुरूपः ।
यजेति धाय्यारूपं प्रगाथा ये यजामहाः ॥२४॥
अर्ध ऽऋचैरुक्थानाꣳ रूपं पदैराप्नोति निविदः ।
प्रणवैः शस्त्राणाꣳ रूपं पयसा सोम ऽआप्यते ॥२५॥
अश्विभ्यां प्रातः सवनमिन्द्रेणैन्द्रं माध्यन्दिनम् ।
वैश्वदेवꣳ सरस्वत्या तृतीयमाप्तꣳ सवनम् ॥२६॥

वायव्यैर्वायव्यान्याप्नोति सतेन द्रोणकलशम् ।
कुम्भीभ्यामम्भृणौ सुते स्थालीभिं स्थालीराप्नोति ॥२७॥
यजुर्भिराप्यन्ते ग्रहा ग्रहै स्तोमाश्च विष्टुतीः ।
छन्दोभिरुक्थाशस्त्राणि साम्नावभृथ ऽ आप्यते ॥२८॥
इडाभिर्भक्षानाप्नोति सूक्तवाकेनाशिषः ।
शंयुना पत्नीसंयाजान्त्समिष्टयजुषा सꣳस्थाम् ॥२६॥
व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् ।
दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते ॥३०॥
एतावद्रूपं यज्ञस्य यद्देवैर्ब्रह्मणा कृतम् ।
तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते ॥३१॥
सुरावन्तं बर्हिषदꣳ सुवीरं यज्ञꣳ हिन्वन्ति महिषा नमोभिः ।
दधानाः सोमं दिवि देवतासु मदेमेन्द्रं यजमानाः स्वर्काः ॥३२॥
यस्ते रसः सम्भृत ऽ ओषधीषु सोमस्य शुष्मः सुरया सुतस्य ।
तेन जिन्व यजमानं मदेन सरस्वतीमश्विनाविन्द्रमग्निम् ॥३३॥
यमश्विना नमुचेरासुरादधि सरस्वत्यसुनोदिन्द्रियाय ।
इमं तꣳ शुक्रं मधुमन्तमिन्दुꣳ सोमꣳ राजानमिह भक्षयामि ॥३४॥
यदत्र रिप्तꣳ रसिनः सुतस्य यदिन्द्रो ऽ अपिबच्छचीभिः ।
अहं तदस्य मनसा शिवेन सोमꣳ राजानमिह भक्षयामि ॥३५॥
पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा
नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । अक्षन् पितरोऽमीमदन्त
पितरोऽतीतृपन्त पितरः । पितरः शुन्धध्वम् ॥३६॥
पुनन्तु मा पितरः सोम्यासः पुनन्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः ।
पवित्रेण शतायुषा । पुनन्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः । पवित्रेण
शतायुषा विश्वमायुर्व्यश्नवै ॥३७॥
अग्न ऽ आयूꣳषि पवस ऽ आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥३८॥
पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः ।
पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ॥३६॥
पवित्रेण पुनीहि मा शुक्रेण देव दीद्यत् । अग्ने क्रत्वा क्रतूꣳ२ऽ रनु ॥४०॥

यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म तेन पुनातु मा ॥४१॥
पवमानः सो ऽ अद्य नः पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु मा ॥४२॥
उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । मां पुनीहि विश्वतः ॥४३॥
वैश्वदेवी पुनती देव्यागाद्यस्यामिमा बह्व्यस्तन्वो वीतपृष्ठाः ।
तया मदन्तः सधमादेषु वयꣳस्याम पतयो रयीणाम् ॥४४॥
ये समानाः समनसः पितरो यमराज्ये ।
तेषां लोकः स्वधा नमो यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥४५॥
ये समानाः समनसो जीवा जीवेषु मामकाः ।
तेषाꣳ श्रीर्मयि कल्पतामस्मिँल्लोके शतꣳ समाः ॥४६॥
द्वे सृती ऽ अशृणवं पितॄणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदन्तरा पितरं मातरं च ॥४७॥
इदं हविः प्रजननं मे ऽ अस्तु दशवीरꣳ सर्वगणꣳ स्वस्तये ।
आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसन्यभयसनि ।
अग्निः प्रजां बहुलां मे करोत्वन्नं पयो रेतो ऽ अस्मासु धत्त ॥४८॥
उदीरतामवर ऽ उत्परास ऽ उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।
असुं य ऽ ईयुरवृका ऽ ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥४९॥
अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा ऽ अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ।
तेषां वयꣳ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥५०॥
ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनूहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः ।
तेभिर्यमः सꣳ रराणो हवीꣳष्युशन्नुशद्भिः प्रतिकाममत्तु ॥५१॥
त्वꣳ सोम प्रचिकितो मनीषा त्वꣳ रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् ।
तव प्रणीती पितरो न ऽ इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥५२॥
त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः ।
वन्वन्नवातः परिधीँ२ऽ रपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भवा नः ॥५३॥
त्वꣳसोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी ऽ आ ततन्थ ।
तस्मै त ऽ इन्दो हविषा विधेम वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥५४॥
बर्हिषदः पितर ऽ ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम् ।
त ऽ आ गतावसा शंतमेनाथा नः शं योररपो दधात ॥५५॥

आहं पितॄन्त्सुविदत्राँ२ऽ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।
बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त ऽइहागमिष्ठाः ॥५६॥
उपहूताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु ।
त ऽआ गमन्तु त ऽइह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥५७॥
आ यन्तु नः पितरः सोम्यासोऽग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः ।
अस्मिन् यज्ञे स्वधया मदन्तोऽधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥५८॥
अग्निष्वात्ताः पितर ऽएह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः ।
अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिꣳसर्ववीरं दधातन ॥५९॥
ये ऽअग्निष्वात्ता ये ऽअनग्निष्वात्ता मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते ।
तेभ्यः स्वराडसुनीतिमेतां यथावशं तन्वं कल्पयाति ॥६०॥
अग्निष्वात्तानृतुमतो हवामहे नाराशꣳसे सोमपीथं य ऽआशुः ।
ते नो विप्रासः सुहवा भवन्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥६१॥
आच्या जानु दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभिगृणीत विश्वे ।
मा हिꣳसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद्व ऽआगः पुरुषता कराम ॥६२॥
आसीनासो ऽअरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे मर्त्याय ।
पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त ऽइहोर्जं दधात ॥६३॥
यमग्ने कव्यवाहन त्वं चिन्मन्यसे रयिम् ।
तन्नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम् ॥६४॥
यो ऽअग्निः कव्यवाहनः पितॄन्यक्षदृतावृधः ।
प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य ऽआ ॥६५॥
त्वमग्न ऽईडितः कव्यवाहनावाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वी ।
प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते ऽअक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥६६॥
ये चेह पितरो ये च नेह याँश्च विद्म याँ२ऽउ च न प्रविद्म ।
त्वं वेत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञꣳसुकृतं जुषस्व ॥६७॥
इदं पितृभ्यो नमो ऽअस्त्वद्य ये पूर्वासो य ऽउपरास ऽईयुः ।
ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनꣳ सुवृजनासु विक्षु ॥६८॥
अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो ऽअग्न ऽऋतमाशुषाणाः ।
शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो ऽअरुणीरप व्रन् ॥६९॥

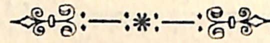
उशन्तस्त्वा नि धीमह्युशन्तः समिधीमहि ।
उशन्नुशत ऽआ वह पितॄन्हविषे ऽअत्तवे ॥७०॥
अपां फेनेन नमुचेः शिर ऽइन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः ॥७१॥
सोमो राजामृतꣳ सुत ऽऋजीषेणाजहान्मृत्युम् ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७२॥
अद्भ्यः क्षीरं व्यपिबत् क्रुङ्ङाङ्गिरसो धिया ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७३॥
सोममद्भ्यो व्यपिबच्छन्दसा हꣳसः शुचिषत् ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७४॥
अन्नात्परिस्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिबत् क्षत्रं पयः सोमं प्रजापतिः ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳशुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७५॥
रेतो मूत्रं वि जहाति योनिं प्रविशदिन्द्रियम् ।
गर्भो जरायुणावृत ऽउल्वं जहाति जन्मना ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७६॥
दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्सत्यानृते प्रजापतिः ।
अश्रद्धामनृतेऽदधाच्छ्रद्धाꣳ सत्ये प्रजापतिः ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७७॥
वेदेन रूपे व्यपिबत्सुतासुतौ प्रजापतिः ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७८॥
दृष्ट्वा परिस्रुतो रसꣳ शुक्रेण शुक्रं व्यपिबत् पयः सोमं प्रजापतिः ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस ऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७९॥
सीसेन तन्त्रं मनसा मनीषिण ऽऊर्णासूत्रेण कवयो वयन्ति ।
अश्विना यज्ञꣳ सविता सरस्वतीन्द्रस्य रूपं वरुणो भिषज्यन् ॥८०॥
तदस्य रूपममृतꣳ शचीभिस्तिस्रो दधुर्देवताः सꣳरराणाः ।
लोमानि शष्पैर्बहुधा न तोक्मभिस्त्वगस्य माꣳसमभवन्न लाजाः ॥८१॥
तदश्विना भिषजा रुद्रवर्तनी सरस्वती वयति पेशो ऽअन्तरम् ।
अस्थि मज्जानं मासरैः कारोतरेण दधतो गवां त्वचि ॥८२॥

सरस्वती मनसा पेशलं वसु नासत्याभ्यां वयति दर्शतं वपुः ।
रसं परिस्रुता न रोहितं नग्नहुर्धीरस्तसरं न वेम ॥८३॥
पयसा शुक्रममृतं जनित्रꣳ सुरया मूत्राज्जनयन्त रेतः ।
अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना ऽऊवध्यं वातꣳ सब्वं तदारात् ॥८४॥
इन्द्रः सुत्रामा हृदयेन सत्यं पुरोडाशेन सविता जजान ।
यकृत् क्लोमानं वरुणो भिषज्यन् मतस्ने वायव्यैर्न मिनाति पित्तम् ॥८५॥
आन्त्राणि स्थालीर्मधु पिन्वमाना गुदाः पात्राणि सुदुघा न धेनुः ।
श्येनस्य पत्रं न प्लीहा शचीभिरासन्दी नाभिरुदरं न माता ॥८६॥
कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता शचीभिर्यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भो ऽअन्तः ।
प्लाशिर्व्यक्तः शतधार ऽउत्सो दुहे न कुम्भी स्वधां पितृभ्यः ॥८७॥
मुखꣳ सदस्य शिर ऽइत् सतेन जिह्वा पवित्रमश्विनासन्त्सरस्वती ।
चप्यं न पायुर्भिषगस्य वालो वस्तिर्न शेपो हरसा तरस्वी ॥८८॥
अश्विभ्यां चक्षुरमृतं ग्रहाभ्यां छागेन तेजो हविषा शृतेन ।
पक्ष्माणि गोधूमैः कुवलैरुतानि पेशो न शुक्रमसितं वसाते ॥८९॥
अविर्न मेषो नसि वीर्याय प्राणस्य पन्था ऽअमृतो ग्रहाभ्याम् ।
सरस्वत्युपवाकैर्व्यानं नस्यानि बर्हिर्बदरैर्जजान ॥९०॥
इन्द्रस्य रूपमृषभो बलाय कर्णाभ्याꣳ श्रोत्रममृतं ग्रहाभ्याम् ।
यवा न बर्हिर्भ्रुवि केसराणि कर्कन्धु जज्ञे मधु सारघं मुखात् ॥९१॥
आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य लोम मुखे श्मश्रूणि न व्याघ्रलोम ।
केशा न शीर्षन्यशसे श्रियै शिखा सिꣳहस्य लोम त्विषिरिन्द्रियाणि ॥९२॥
अङ्गान्यात्मन् भिषजा तदश्विनात्मानमङ्गैः समधात् सरस्वती ।
इन्द्रस्य रूपꣳशतमानमायुश्चन्द्रेण ज्योतिरमृतं दधानाः ॥९३॥
सरस्वती योन्यां गर्भमन्तरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्त्ति ।
अपाꣳरसेन वरुणो न साम्नेन्द्रꣳ श्रियै जनयन्नप्सु राजा ॥९४॥
तेजः पशूनाꣳ हविरिन्द्रियावत् परिस्रुता पयसा सारघं मधु ।
अश्विभ्यां दुग्धं भिषजा सरस्वत्या सुतासुताभ्याममृतः सोम ऽइन्दुः ॥९५॥

इत्येकोनविंशोऽध्यायः

——:०:——

अथ त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, २, ४—२०, २२, २३, २७, २८, ३१, ३४, ३५ । अश्विनौ ३ । प्रस्कण्वः २१ । आश्वतराश्विः २४—२६ । विश्वामित्रः २९, ५३ । नृमेधपुरुषमेधौ ३० । कौण्डिन्यः ३२ । कात्तीवत्सुकीर्त्तिः ३३ । आङ्गिरसः ३६—४६ । वामदेवः ४७—४९ । गर्गः ५०—५२ । वसिष्ठः ५४ । विदर्भिः ५५—८० । गृत्समदः ८१—८३ । मधुच्छन्दाः ८४—९० ॥

देवता—सभेशः १—३, ९, १० । सभापतिः ४—६, ८ । राजा ७ । उपदेशकाः ११ । विश्वेदेवाः १२ । अध्यापकोपदेशकौ १३ । अग्निः १४, २२, २४—२६, ७८, ७९ । वायुः १५ । सूर्य्यः १६, २१ । लिङ्गोक्ताः १७, ३४, ३५, । वरुणः १८ । आपः १९, २० । समिद् २३ । सोमः २७, ३३ । इन्द्रः २८—३१, ३६, ३८—४०, ४७—५४, ८७—८९ । परमात्मा ३२ । तनूनपाद् ३७ । उषासानक्ता ४१ । दैव्याध्यापकोपदेशकौ ४२ । तिस्रो दैव्यः ४३ । त्वष्टा ४४ । वनस्पतिः ४५ । स्वाहाकृतयः ४६ । अश्विसरस्वतीन्द्राः ५५—६९, ७३—७७, ८०, ९० । इन्द्रसवितृवरुणाः ७०—७२ । अश्विनौ ८१—८३ । सरस्वती ८४—८६ ॥

छन्दः—द्विपदा विराड् गायत्री १ । भुरिगुष्णिक् २, २८ । अतिधृतिः ३ । निचृदार्षी गायत्री ४ । अनुष्टुप् ५, ६, १३, २५, ३४, ५५, ५७, ५९—६६, ६८, ७०—७२, ७५ । निचृद् गायत्री ७, ८३, ८५, ८७ । निचृदनुष्टुप् ८, १४—१६, २४, २६, ५८, ६९, ७३, ७४, ९० । निचृज्जगती ९ । विराट् शक्वरी १० । पङ्क्तिः ११, २२, ३२, ४९ । प्रकृतिः १२ । भुरिक् त्रिष्टुप् १७, ४० । भुरिगत्यष्टिः १८ । निचृदतिजगती १९ । भुरिगनुष्टुप् २०, ६७ । विराडनुष्टुप् २१, २७, ५६, ७६, ८० । स्वराडतिशक्वरी २३ । गायत्री २९, ३१, ८४, ८६, ८८, ८९ । बृहती ३० । विराट् त्रिष्टुप् ३३, ५०, ७७ । निचृदुपरिष्टाद्बृहती ३५ । त्रिष्टुप् ३६ – ३८, ४१—४३, ४५, ४६ । निचृत् त्रिष्टुप् ३९, ४४, ४८ । भुरिक् पङ्क्तिः ४७, ५१, ५२, ५४, ७९ । निचृद् बृहती ५३ । जगती ७८ । विराड् गायत्री ८१, ८२ ॥

स्वरः—षड्जः १, ३, ४, ७, २९, ३१, ८१—८९ । ऋषभः २, २८ । गान्धारः ५, ६, ८, १३—१६, १८, २०, २१, २४—२७, ३४, ५५—७६, ८०, ९० । निषादः ९, १९, ७८ । धैवतः १०, १२, १७, ३३, ३६—४६, ४८, ५०, ७७ । पञ्चमः ११, २२, २३, ३२, ४७, ४९, ५१, ५२, ५४, ७९ । मध्यमः ३०, ३५, ५३ ॥

क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसि ।
मा त्वा हिꣳसीन्मा मा हिꣳसीः ॥ १ ॥
निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः ।
मृत्योः पाहि विद्योत्पाहि ॥ २ ॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
अश्विनोर्भैषज्येन तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभि षिञ्चामि सरस्वत्यै
भैषज्येन वीर्यायान्नाद्यायाभि षिञ्चामीन्द्रस्येन्द्रियेण बलाय श्रियै
यशसेऽभि षिञ्चामि ॥ ३ ॥
कोऽसि कतमोऽसि कस्मै त्वा काय त्वा । सुश्लोक सुमङ्गल सत्यराजन् ॥ ४ ॥
शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि ।
राजा मे प्राणोऽअमृतꣳ सम्राट् चक्षुर्विराट् श्रोत्रम् ॥ ५ ॥
जिह्वा मे भद्रं वाङ् महो मनो मन्युः स्वराड् भामः ।
मोदाः प्रमोदाऽअङ्गुलीरङ्गानि मित्रं मे सहः ॥ ६ ॥
बाहू मे बलमिन्द्रियꣳ हस्तौ मे कर्म वीर्यम् । आत्मा क्षत्रमुरो मम ॥ ७ ॥
पृष्टीर्मे राष्ट्रमुदरमꣳसौ ग्रीवाश्च श्रोणी ।
ऊरूऽअरत्नी जानुनी विशो मेऽङ्गानि सर्वतः ॥ ८ ॥
नाभिर्मे चित्तं विज्ञानं पायुर्मेऽपचितिर्भसत् ।
आनन्दनन्दावाण्डौ मे भगः सौभाग्यं पसः ।
जङ्घाभ्यां पद्भ्यां धर्मोऽस्मि विशि राजा प्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥
प्रति क्षत्रे प्रति तिष्ठामि राष्ट्रे प्रत्यश्वेषु प्रति तिष्ठामि गोषु । प्रत्यङ्गेषु प्रति
तिष्ठाम्यात्मन् प्रति प्राणेषु प्रति तिष्ठामि पुष्टे प्रति द्यावापृथिव्योः प्रति
तिष्ठामि यज्ञे ॥१०॥
त्रया देवाऽएकादश त्रयस्त्रिꣳशाः सुराधसः ।
बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे । देवा देवैरवन्तु मा ॥११॥
प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन सत्यं यज्ञेन यज्ञो यजुर्भि-
र्यजूꣳषि सामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचः पुरोऽनुवाक्याभिः पुरोऽनुवाक्या
याज्याभिर्याज्या वषट्कारैर्वषट्कारा ऽआहुतिभिराहुतयो मे कामान्त्समर्ध-
यन्तु भूः स्वाहा ॥१२॥

लोमा॑नि॒ प्रय॑ति॒र्मम॒ त्वङ् म॒ऽ आन॑ति॒राग॑तिः ।
मा॒ꣳसं म॒ऽ उप॑नति॒र्वस्व॒स्थि म॒ज्जा म॒ऽ आन॑तिः ॥१३॥

यद्दे॒वा दे॑व॒हेड॑नं॒ देवा॑सश्चकृ॒मा व॒यम् ।
अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ विश्वा॑न्मुञ्च॒त्वꣳह॑सः ॥१४॥

यदि॒ दिवा॒ यदि॒ नक्त॒मेना॑ꣳसि चकृ॒मा व॒यम् ।
वा॒युर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ विश्वा॑न्मुञ्च॒त्वꣳह॑सः ॥१५॥

यदि॒ जाग्र॒द्यदि॒ स्वप्न॒ऽ एना॑ꣳसि चकृ॒मा व॒यम् ।
सूर्यो॑ मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ विश्वा॑न्मुञ्च॒त्वꣳह॑सः ॥१६॥

यद् ग्रा॒मे यदर॑ण्ये॒ यत्स॒भायां॒ यदि॑न्द्रि॒ये ।
यच्छू॒द्रे यद॒र्ये यदेन॑श्चकृ॒मा व॒यं यदेक॒स्याधि॒ धर्म॑णि॒ तस्या॑व॒यज॑नमसि ॥१७॥

यदापो॑ऽ अ॒घ्न्याऽ इति॒ वरु॒णेति॒ शपा॑महे॒ ततो॑ वरुण नो मुञ्च ।
अव॑भृथ निचुम्पुण नि॒चेरु॑रसि निचुम्पु॒णः ।
अव॑ दे॒वैर्दे॒वकृ॑त॒मेनो॑ऽयक्ष्यव॒ मर्त्यै॒र्मर्त्य॑कृतं पु॒रुरा॒व्णो॑ देव रि॒षस्पा॑हि ॥१८॥

स॒मु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒प्स्व॒न्तः सं त्वा॑ विश॒न्त्वोष॑धीरु॒तापः॑ । सु॒मि॒त्रि॒या न॒ऽ
आप॒ऽ ओष॑धयः सन्तु दु॒र्मि॒त्रि॒यास्तस्मै॑ सन्तु॒ यो॒ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं
च॑ व॒यं द्वि॒ष्मः ॥१९॥

द्रु॒प॒दादि॑व मुमुचा॒नः स्वि॒न्नः स्ना॒तो मला॑दिव ।
पू॒तं प॒वित्रे॑णे॒वाज्य॒मापः॑ शुन्धन्तु॒ मैन॑सः ॥२०॥

उद्व॒यं तम॑स॒स्परि॒ स्वः॒ पश्य॑न्त॒ऽ उत्त॑रम् ।
दे॒वं दे॑व॒त्रा सूर्य॒मग॑न्म॒ ज्योति॑रुत्त॒मम् ॥२१॥

अ॒पोऽ अ॒द्यान्व॑चारिष॒ꣳ रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि ।
पय॑स्वानग्न॒ऽ आग॑मं॒ तं मा॒ सꣳसृ॑ज॒ वर्च॑सा प्र॒जया॑ च॒ धने॑न च ॥२२॥

एधो॑ऽस्येधिषी॒महि॑ स॒मिद॑सि॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॒ मयि॑ धेहि ।
स॒माव॑वर्ति पृथि॒वी स॒मु॒षाः सम॒ु सूर्यः॑ । सम॑ु॒ विश्व॑मि॒दं जग॑त् ।
वै॒श्वा॒न॒रज्यो॑तिर्भूयासं॒ वि॒भून्कामा॒न्व्य॒श्नवै॒ भूः स्वाहा॑ ॥२३॥

अ॒भ्याद॑धामि स॒मिध॒मग्ने॑ व्रतपते॒ त्वयि॑ ।
व्र॒तं च॑ श्र॒द्धां चोपै॑मी॒न्धे त्वा॑ दीक्षि॒तोऽ अ॒हम् ॥२४॥

यत्र ब्रह्म च क्षत्रं च सम्यञ्चौ चरतः सह ।
तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र देवाः सहाग्निना ॥२५॥
यत्रेन्द्रश्च वायुश्च सम्यञ्चौ चरतः सह ।
तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र सेदिर्न विद्यते ॥२६॥
अꣳशुना ते अꣳशुः पृच्यतां परुषा परुः ।
गन्धस्ते सोममवतु मदाय रसोऽअच्युतः ॥२७॥
सिञ्चन्ति परि षिञ्चन्त्युत्सिञ्चन्ति पुनन्ति च ।
सुरायै बभ्र्वै मदे किन्त्वो वदति किन्त्वः ॥२८॥
धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् । इन्द्र प्रातर्जुषस्व नः ॥२९॥
बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् ।
येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि ॥३०॥
अध्वर्यो ऽअद्रिभिः सुतꣳ सोमं पवित्र ऽआ नय । पुनीहीन्द्राय पातवे ॥३१॥
यो भूतानामधिपतिर्यस्मिँल्लोका ऽअधि श्रिताः ।
य ऽईशे महतो महाँस्तेन गृह्णामि त्वामहं मयि गृह्णामि त्वामहम् ॥३२॥
उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णऽएष ते
योनिरश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ॥३३॥
प्राणपा मे ऽअपानपाश्चक्षुष्पाः श्रोत्रपाश्च मे ।
वाचो मे विश्वभेषजो मनसोऽसि विलायकः ॥३४॥
अश्विनकृतस्य ते सरस्वतिकृतस्येन्द्रेण सुत्राम्णा कृतस्य ।
उपहूत ऽउपहूतस्य भक्षयामि ॥३५॥
समिद्ध ऽइन्द्र ऽउषसामनीके पुरोरुचा पूर्वकृद्वावृधानः ।
त्रिभिर्देवैस्त्रिꣳशता वज्रबाहुर्जघान वृत्रं वि दुरो ववार ॥३६॥
नराशꣳसः प्रति शूरो मिमानस्तनूनपात्प्रति यज्ञस्य धाम ।
गोभिर्वपावान्मधुना समञ्जन्हिरण्यैश्चन्द्री यजति प्रचेताः ॥३७॥
ईडितो देवैर्हरिवाँ२ऽअभिष्टिराजुह्वानो हविषा शर्द्धमानः ।
पुरन्दरो गोत्रभिद्वज्रबाहुरायातु यज्ञमुप नो जुषाणः ॥३८॥
जुषाणो बर्हिर्हरिवान्नऽइन्द्रः प्राचीनꣳ सीदत्प्रदिशा पृथिव्याः ।
उरुप्रथाः प्रथमानꣳ स्योनमादित्यैरक्तं वसुभिः सजोषाः ॥३९॥

इन्द्रं दुरः कवष्यो धावमाना वृषाणं यन्तु जनयः सुपत्नीः ।
द्वारो देवीरभितो वि श्रयन्ताᳩं सुवीरा वीरं प्रथमाना महोभिः ॥४०॥
उषासानक्ता बृहती बृहन्तं पयस्वती सुदुघे शूरमिन्द्रम् ।
तन्तुं ततं पेशसा संवयन्ती देवानां देवं यजतः सुरुक्मे ॥४१॥
दैव्या मिमाना मनुषः पुरुत्रा होताराविन्द्रं प्रथमा सुवाचा ।
मूर्द्धन्यज्ञस्य मधुना दधाना प्राचीनं ज्योतिर्हविषा वृधातः ॥४२॥
तिस्रो देवीर्हविषा वर्द्धमाना ऽ इन्द्रं जुषाणा जनयो न पत्नीः ।
अच्छिन्नं तन्तुं पयसा सरस्वतीडा देवी भारती विश्वतूर्त्तिः ॥४३॥
त्वष्टा दधच्छुष्ममिन्द्राय वृष्णेऽपाकोऽचिष्टुर्यशसे पुरूणि ।
वृषा यजन्वृषणं भूरिरेता मूर्द्धन्यज्ञस्य समनक्तु देवान् ॥४४॥
वनस्पतिरवसृष्टो न पाशैस्त्मन्या समञ्जञ्छमिता न देवः ।
इन्द्रस्य हव्यैर्जठरं पृणानः स्वदाति यज्ञं मधुना घृतेन ॥४५॥
स्तोकानामिन्दुं प्रति शूर ऽ इन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराषाट् ।
घृतप्रुषा मनसा मोदमानाः स्वाहा देवा ऽ अमृता मादयन्ताम् ॥४६॥
आयात्विन्द्रोऽवस ऽ उप न ऽ इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः ।
वावृधानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात् ॥४७॥
आ न ऽ इन्द्रो दूरादा न ऽ आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ।
ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥४८॥
आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोऽवसे राधसे च ।
तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥४९॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रᳪं हवे हवे सुहवᳪं शूरमिन्द्रम् ।
ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रᳪं स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः ॥५०॥
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ २ ऽ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः ।
बाधतां द्वेषो ऽ अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥५१॥
तस्य वयᳪं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम ।
स सुत्रामा स्ववाँ२ ऽ इन्द्रो ऽ अस्मे ऽ आराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोतु ॥५२॥
आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।
मा त्वा के चिन्नि यमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ २ ऽ इहि ॥५३॥

एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो ऽअभ्यर्चन्त्यर्कैः ।
स नं स्तुतो वीरवंद्धातु गोमंद्यूयं पांत स्वस्तिभिः सदां नः ॥५४॥
समिद्धो ऽअग्निरश्विना तप्तो घर्मो विराट् सुतः ।
दुहे धेनुः सरस्वती सोमं शुक्रमिहेन्द्रियम् ॥५५॥
तनूपा भिषजां सुतेऽश्विनोभा सरस्वती ।
मध्वा रजांसीन्द्रियमिन्द्राय पथिभिर्वहान् ॥५६॥
इन्द्रायेन्दुं सरस्वती नराशंसेन नग्नहुम् ।
अधातामश्विना मधु भेषजं भिषजां सुते ॥५७॥
आजुह्वाना सरस्वतीन्द्रायेन्द्रियाणि वीर्यम् ।
इडाभिरश्विनाविषं समूर्जं सं रयिं दधुः ॥५८॥
अश्विना नमुचेः सुतं सोमं शुक्रं परिस्रुता ।
सरस्वती तमाभरद् बर्हिषेन्द्राय पातवे ॥५९॥
कवष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिशः ।
इन्द्रो न रोदसी ऽउभे दुहे कामान्त्सरस्वती ॥६०॥
उषासानक्तमश्विना दिवेन्द्रं सायमिन्द्रियैः ।
संजानाने सुपेशसा समञ्जाते सरस्वत्या ॥६१॥
पातं नो ऽअश्विना दिवा पाहि नक्तं सरस्वति ।
दैव्यां होतारा भिषजा पातमिन्द्रं सचा सुते ॥६२॥
तिस्रस्त्रेधा सरस्वत्यश्विना भारतीडा ।
तीव्रं परिस्रुता सोममिन्द्राय सुषुवुर्मदम् ॥६३॥
अश्विनां भेषजं मधु भेषजं नः सरस्वती ।
इन्द्रे त्वष्टा यशः श्रियं रूपं रूपमधुः सुते ॥६४॥
ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः शशमानः परिस्रुता ।
कीलालमश्विभ्यां मधु दुहे धेनुः सरस्वती ॥६५॥
गोभिर्न सोममश्विना मासरेण परिस्रुता ।
समधातं सरस्वत्या स्वाहेन्द्रे सुतं मधु ॥६६॥
अश्विनां हविरिन्द्रियं नमुचेर्धिया सरस्वती ।
आ शुक्रमासुराद्वसु मघमिन्द्राय जभ्रिरे ॥६७॥

यमश्विना सरस्वती हविषेन्द्रमवर्द्धयन् ।
स बिभेद बलं मघं नमुचावासुरे सचा ॥६८॥
तमिन्द्रं पशवः सचाश्विनोभा सरस्वती ।
दधाना ऽ अभ्यनूषत हविषा यज्ञ ऽ इन्द्रियैः ॥६९॥
य ऽ इन्द्र ऽ इन्द्रियं दधुः सविता वरुणो भगः ।
स सुत्रामा हविष्पतिर्यजमानाय सश्चत ॥७०॥
सविता वरुणो दधद्यजमानाय दाशुषे ।
आदत्त नमुचेर्वसु सुत्रामा बलमिन्द्रियम् ॥७१॥
वरुणः क्षत्रमिन्द्रियं भगेन सविता श्रियम् ।
सुत्रामा यशसा बलं दधाना यज्ञमाशत ॥७२॥
अश्विना गोभिरिन्द्रियमश्वेभिर्वीर्यं बलम् ।
हविषेन्द्रꣳ सरस्वती यजमानमवर्द्धयन् ॥७३॥
ता नासत्या सुपेशसा हिरण्यवर्त्तनी नरा ।
सरस्वती हविष्मतीन्द्र कर्मसु नोऽवत ॥७४॥
ता भिषजा सुकर्मणा सा सुदुघा सरस्वती ।
स वृत्रहा शतक्रतुरिन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥७५॥
युवꣳ सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।
विपिपानाः सरस्वतीन्द्रं कर्मस्वावत ॥७६॥
पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दꣳसनाभिः ।
यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥७७॥
यस्मिन्नश्वास ऽ ऋषभास ऽ उक्षणो वशा मेषा ऽ अवसृष्टास ऽ आहुताः ।
कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनय चारुमग्नये ॥७८॥
अहाव्यग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः ।
वाजसनिꣳ रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम् ॥७९॥
अश्विना तेजसा चक्षुः प्राणेन सरस्वती वीर्यम् ।
वाचेन्द्रो बलेनेन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥८०॥
गोमदू षु णासत्याश्वावद्यातमश्विना । वर्त्ती रुद्रा नृपाय्यम् ॥८१॥
न यत्परो नान्तर ऽ आदधर्षद्वृषण्वसू । दुःशꣳसो मर्त्यो रिपुः ॥८२॥

ता नऽआ वोढमश्विना रयिं पिशङ्गसन्दृशम् । धिष्ण्या वरिवोविदम् ॥८३॥
पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥८४॥
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥८५॥
महोऽअर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥८६॥
इन्द्रा याहि चित्रभानो सुताऽइमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥८७॥
इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥८८॥
इन्द्रा याहि तूतुजानऽउप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥८९॥
अश्विना पिबतां मधु सरस्वत्या सजोषसा ।
इन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्तांᳬ सोम्यं मधु ॥९०॥

इति विंशोऽध्यायः ॥

समाप्ता चेयं पूर्वविंशतिः ॥

अथोत्तरविंशतिः ॥

अथैकत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शुनःशेपः १, २ । वामदेवः ३, ४, ५ । गयस्फानः ६ । गयः प्लातः ७ । विश्वामित्रः ८ । वसिष्ठः ९ । आत्रेयः १०, ११, २७ । स्वस्त्यात्रेयः १२—२६, २८—६१ ॥

देवता—वरुणः १, २ । अग्निवरुणौ ३, ४ । आदित्याः ५ । अदितिः ६ । स्वर्ग्या नौः ७ । मित्रावरुणौ ८ । अग्निः ९, १२ । ऋत्विजः १० । विद्वांसः ११, १३—१६, २२, २७, ४१, ४४ । विश्वेदेवाः १७—२१, २४, २६, २८ । रुद्राः २३ । इन्द्रः २५ । अग्न्यश्वीन्द्रसरस्वत्याद्या लिङ्गोक्ताः २९ । अश्व्यादयो लिङ्गोक्ताः ३० । अश्व्यादयः ३१, ३३—४०, ४६, ४७, ४९—५८ । सरस्वत्यादयः ३२, ४८ । होत्रादयः ४२, ४३ । यजमानर्त्विजः ४५ । अग्न्यादयः ५९ । लिङ्गोक्ताः ६०, ६१ ॥

छन्दः—निचृद्गायत्री १, ८ । निचृत् त्रिष्टुप् २, ५, ११, ५८ र । स्वराट् पङ्क्तिः ३, ४ । भुरिक् त्रिष्टुप् ६ । यवमध्या गायत्री ७ । त्रिष्टुप् ९, ४८, ५०—५२, ५४ । भुरिक् पङ्क्तिः १० । विराडनुष्टुप् १२, १४ । अनुष्टुप् १३, १६, १९—२२, २४, २५ । निचृदनुष्टुप् १५, १७, १८ । भुरिगनुष्टुप् २३, २७, २८ । विराड् बृहती २६ । निचृदष्टिः २९ । भुरिगत्यष्टिः ३० । अतिधृतिः ३१, ४१, ४२ र । विराडतिधृतिः ३२ । निचृदष्टिः ३३, ३६ । भुरिगतिधृतिः ३४, ३५ । धृतिः ३७, ५९, ६० । भुरिक्कृतिः ३८ । निचृदत्यष्टिः ३९, ५६ । निचृदत्यष्ट्यौ ४० । त्रिपाद्गायत्री ४२ क । क याजुषी पङ्क्तिः, र उत्कृतिः ४३ । क याजुषी त्रिष्टुप्, र स्वराडुत्कृतिः ४४ । क भुरिक्-प्राजापत्योष्णिक्, र भुरिगभिकृतिः ४५ । भुरिगभिकृती ४६ । क भुरिगाकृतिः, र आकृतिः ४७ । ब्राह्म्युष्णिक् ४९ । अतिजगती ५३ । स्वराट् शक्वरी ५५ । अतिशक्वरी ५७ । अत्यष्टिः ५८ क । भुरिग्विकृतिः ६१ ॥

स्वरः—षड्जः १, ७, ८, ३१, ३२, ३४, ३५, ४१—४३ र, ४४ र । धैवतः २, ५, ६, ९, ११, ४४ क, ४८, ५०—५२, ५४, ५५, ५८ र । पञ्चमः ३, ४, १०, ४३ क, ४७, ५७ । गान्धारः १२—२५, २७, २८, ३०, ३९, ४०, ५६, ५८ क । मध्यमः २६, २९, ३३, ३६, ६१ । ऋषभः ३७, ४५, ४६, ४९, ५९, ६० । निषादः ३८, ५३ ॥

इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय । त्वामवस्युराचके ॥ १ ॥
तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः ।
अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा नऽ आयुः प्र मोषीः ॥ २ ॥
त्वं नोऽ अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽ अव यासिसीष्ठाः ।
यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाꣳसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ३ ॥
स त्वं नोऽ अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठोऽ अस्या उषसो व्युष्टौ ।
अव यक्ष्व नो वरुणꣳ रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवो नऽ एधि ॥ ४ ॥
महीमू षु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम ।
तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ॥ ५ ॥
सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ।
दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥ ६ ॥
सुनावमा रुहेयमस्रवन्तीमनागसम् । शतारित्राꣳ स्वस्तये ॥ ७ ॥
आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू ॥ ८ ॥
प्र बाहवा सिसृतं जीवसे नऽ आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन ।
आ मा जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा ॥ ९ ॥
शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः ।
जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥१०॥
वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्राऽ अमृताऽ ऋतज्ञाः ।
अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥११॥
समिद्धोऽ अग्निः समिधा सुसमिद्धो वरेण्यः ।
गायत्री छन्दऽइन्द्रियं त्र्यविर्गौर्वयो दधुः ॥१२॥
तनूनपाच्छुचिव्रतस्तनूपाश्च सरस्वती ।
उष्णिहा छन्दऽइन्द्रियं दित्यवाड् गौर्वयो दधुः ॥१३॥
इडाभिरग्निरीड्यः सोमो देवोऽ अमर्त्यः ।
अनुष्टुप् छन्दऽ इन्द्रियं पञ्चाविर्गौर्वयो दधुः ॥१४॥
सुबर्हिरग्निः पूषण्वान्त्स्तीर्णबर्हिरमर्त्यः ।
बृहती छन्दऽइन्द्रियं त्रिवत्सो गौर्वयो दधुः ॥१५॥

दुरो देवीर्दिशो महीर्ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः ।
पङ्क्तिश्छन्द ऽ इहेन्द्रियं तुर्य्यवाड् गौर्वयो दधुः ॥१६॥

उषे यह्वी सुपेशसा विश्वे देवा ऽ अमर्त्याः ।
त्रिष्टुप् छन्द ऽ इहेन्द्रियं पष्ठवाड् गौर्वयो दधुः ॥१७॥

दैव्या होतारा भिषजेन्द्रेण सयुजा युजा ।
जगती छन्द ऽ इन्द्रियमनड्वान् गौर्वयो दधुः ॥१८॥

तिस्र ऽ इडा सरस्वती भारती मरुतो विशः ।
विराट् छन्द ऽ इहेन्द्रियं धेनुर्गौर्न वयो दधुः ॥१९॥

त्वष्टा तुरीपो ऽ अद्भुत ऽ इन्द्राग्नी पुष्टिवर्धना ।
द्विपदा छन्द ऽ इन्द्रियमुक्षा गौर्न वयो दधुः ॥२०॥

शमिता नो वनस्पतिः सविता प्रसुवन् भगम् ।
ककुप् छन्द ऽ इहेन्द्रियं वशा वेहद्वयो दधुः ॥२१॥

स्वाहा यज्ञं वरुणः सुक्षत्रो भेषजं करत् ।
अतिच्छन्दा ऽ इन्द्रियं बृहदृषभो गौर्वयो दधुः ॥२२॥

वसन्तेन ऽ ऋतुना देवा वसवस्त्रिवृता स्तुताः ।
रथन्तरेण तेजसा हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥२३॥

ग्रीष्मेण ऽ ऋतुना देवा रुद्राः पञ्चदशे स्तुताः ।
बृहता यशसा बलꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥२४॥

वर्षाभिर्ऋतुनादित्या स्तोमे सप्तदशे स्तुताः ।
वैरूपेण विशौजसा हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥२५॥

शारदेन ऽ ऋतुना देवा ऽ एकविꣳश ऽ ऋभव स्तुताः ।
वैराजेन श्रिया श्रियꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥२६॥

हेमन्तेन ऽ ऋतुना देवास्त्रिणवे मरुत स्तुताः ।
बलेन शक्वरीः सहो हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥२७॥

शैशिरेण ऽ ऋतुना देवास्त्रयस्त्रिꣳशेऽमृता स्तुताः ।
सत्येन रेवतीः क्षत्रꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥२८॥

होता यक्षत्समिधाग्निमिडस्पदेऽश्विनेन्द्रꣳ सरस्वतीमजो धूम्रो न गोधूमैः
कुवलैर्भेषजं मधु शष्पैर्न तेजऽइन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु
व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥२९॥

होता यक्षत्तनूनपात्सरस्वतीमविर्मेषो न भेषजं पथा मधुमता भरन्नश्विने-
न्द्राय वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं
मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३०॥

होता यक्षन्नराशꣳसं न नग्नहुं पतिꣳ सुरया भेषजं मेषः सरस्वती भिष-
ग्रथो न चन्द्र्यश्विनोर्वपाऽइन्द्रस्य वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः
पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३१॥

होता यक्षदिडेडितऽआजुह्वानः सरस्वतीमिन्द्रं बलेन वर्धयन्नृषभेण
गवेन्द्रियमश्विनेन्द्राय भेषजं यवैः कर्कन्धुभिर्मधु लाजैर्न मासरं पयः सोमः
परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३२॥

होता यक्षद्बर्हिरूर्णम्रदा भिषङ् नासत्या भिषजाश्विनाश्वा शिशुमती भिष-
ग्धेनुः सरस्वती भिषग्दुहऽइन्द्राय भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु
व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३३॥

होता यक्षद्दुरो दिशः कवष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिशऽइन्द्रो
न रोदसी दुघे दुहे धेनुः सरस्वत्यश्विनेन्द्राय भेषजꣳ शुक्रं न ज्योति-
रिन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३४॥

होता यक्षत्सुपेशसोषे नक्तं दिवाश्विना समञ्जाते सरस्वत्या त्विषिमिन्द्रे
न भेषजꣳ श्येनो न रजसा हृदा श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता
घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३५॥

होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजाश्विनेन्द्रं न जागृवि दिवा नक्तं न भेषजैः
शूषꣳ सरस्वती भिषक् सीसेन दुहऽइन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु
व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३६॥

होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपसो रूपमिन्द्रे हिरण्ययम-
श्विनेडा न भारती वाचा सरस्वती महऽइन्द्राय दुहऽइन्द्रियं पयः
सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३७॥

होता यक्षत्सुरेतसमृषभं नर्यापसं त्वष्टारमिन्द्रमश्विना भिषजं न सरस्वतीमोजो न जूतिरिन्द्रियं वृको न रभसो भिषग् यशः सुरया भेषजꣳ श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३८॥
होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुं भीमं न मन्युꣳ राजानं व्याघ्रं नमसाश्विना भामꣳ सरस्वती भिषगिन्द्राय दुहऽइन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३९॥
होता यक्षदग्निꣳ स्वाहाज्यस्य स्तोकानाꣳ स्वाहा मेदसां पृथक् स्वाहा छागमश्विभ्याꣳ स्वाहा मेषꣳ सरस्वत्यै स्वाहऽऋषभमिन्द्राय सिꣳहाय सहसऽइन्द्रियꣳ स्वाहाग्निं न भेषजꣳ स्वाहा सोममिन्द्रियꣳ स्वाहेन्द्रꣳ सुत्रामाणꣳ सवितारं वरुणं भिषजां पतिꣳ स्वाहा वनस्पतिं प्रियं पाथो न भेषजꣳ स्वाहा देवाऽआज्यपा जुषाणोऽअग्निर्भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥४०॥
होता यक्षदश्विनौ छागस्य वपाया मेदसो जुषेताꣳ हविर्होतर्यज ।
होता यक्षत्सरस्वतीं मेषस्य वपाया मेदसो जुषताꣳ हविर्होतर्यज ।
होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य वपाया मेदसो जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४१॥
क होता यक्षदश्विनौ सरस्वतीमिन्द्रꣳ सुत्रामाणमिमे सोमाः र सुरामाणश्छागैर्न मेषैर्ऋषभैः सुताः शष्पैर्न तोक्मभिर्लाजैर्महस्वन्तो मदा मासरेण परिष्कृताः शुक्राः पयस्वन्तोऽमृताः प्रस्थिता वो मधुश्चुतस्तानश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्ताꣳ सोम्यं मधु पिबन्तु मदन्तु व्यन्तु होतर्यज ॥४२॥
क होता यक्षदश्विनौ छागस्य र हविषऽआत्तामद्य मध्यतो मेदऽउद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घस्तां नूनं घासेऽअज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः शितामतऽउत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करतऽएवाश्विना जुषेताꣳ हविर्होतर्यज ॥४३॥
क होता यक्षत् सरस्वतीं मेषस्य र हविषऽआवयदद्य मध्यतो मेदऽउद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासेऽअज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां

पार्श्वतः श्रोणितः शितामत ऽ उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवꣳ सरस्वती जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४४॥

होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य हविष ऽ आवयदद्य मध्यतो मेद ऽ उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासे ऽ अज्राणां यवसप्रथमानाꣳ सुमत्क्षराणाꣳ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः शितामत ऽ उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवमिन्द्रो जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४५॥

होता यक्षद्वनस्पतिमभि हि पिष्टतमया रभिष्ठया रशनयाधित । यत्राश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामानि यत्र सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य ऽ ऋषभस्य हविषः प्रिया धामानि यत्राग्नेः प्रिया धामानि यत्र सोमस्य प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धामानि यत्र सवितुः प्रिया धामानि यत्र वरुणस्य प्रिया धामानि यत्र वनस्पतेः प्रिया पाथाꣳसि यत्र देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यत्राग्नेर्होतुः प्रिया धामानि तत्रैतान् प्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवोपावस्रक्षद्रभीयस ऽ इव कृत्वी करदेवं देवो वनस्पतिर्जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४६॥

होता यक्षदग्निꣳ स्विष्टकृतमयाडग्निरश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामान्ययाट् सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य ऽ ऋषभस्य हविषः प्रिया धामान्ययाडग्नेः प्रिया धामान्ययाट् सोमस्य प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धामान्ययाट् सवितुः प्रिया धामान्ययाड् वरुणस्य प्रिया धामान्ययाड् वनस्पतेः प्रिया पाथाꣳस्ययाड् देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यक्षदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि यक्षत् स्वं महिमानमायजतामेज्या ऽ इषः कृणोतु सो ऽ अध्वरा जातवेदा जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४७॥

देवं बर्हिः सरस्वती सुदेवमिन्द्रे ऽ अश्विना ।
तेजो न चक्षुरक्ष्योर्बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४८॥
देवीर्द्वारो ऽ अश्विना भिषजेन्द्रे सरस्वती ।
प्राणं न वीर्यं नसि द्वारो दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४९॥
देवी ऽ उषासावश्विना सुत्रामेन्द्रे सरस्वती ।
बलं न वाचमास्य ऽ उषाभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५०॥

देवी जोष्ट्री सरस्वत्याश्विनेन्द्रमवर्धयन् ।
श्रोत्रं न कर्णयोर्यशो जोष्ट्रीभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५१॥

देवी ऽ ऊर्जाहुती दुघे सुदुघेन्द्रे सरस्वत्यश्विना भिषजावतः ।
शुक्रं न ज्योति स्तनयोराहुती धत्त ऽ इन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५२॥

देवा देवानां भिषजा होताराविन्द्रमश्विना । वषट्कारैः सरस्वती त्विषिं
न हृदये मतिꣳ होतृभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५३॥

देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीरश्विनेडा सरस्वती ।
शूषं न मध्ये नाभ्यामिन्द्राय दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५४॥

देव ऽ इन्द्रो नराशꣳसस्त्रिवरूथः सरस्वत्याश्विभ्यामीयते रथः । रेतो न
रूपममृतं जनित्रमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५५॥

देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णो ऽ अश्विभ्याꣳ सरस्वत्या सुपिप्पल ऽ इन्द्राय
पच्यते मधु । ओजो न जूतिर्ऋषभो न भामं वनस्पतिर्नो दधदिन्द्रियाणि
वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५६॥

देवं बर्हिर्वारितीनामध्वरे स्तीर्णमश्विभ्यामूर्णम्रदाः सरस्वत्या स्योनमिन्द्र ते सदः ।
ईशायै मन्युꣳ राजानं बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५७॥

क देवो ऽ अग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षद्यथायथꣳ होताराविन्द्रमश्विना वाचा
वाचꣳ सरस्वतीमग्निꣳ सोमꣳ स्विष्टकृत् स्विष्ट ऽ इन्द्रः सुत्रामा सविता
वरुणो भिषगिष्टो देवो वनस्पतिः स्विष्टा देवा ऽ आज्यपाः र स्विष्टो ऽ अग्नि-
रग्निना होता होत्रे स्विष्टकृद्यशो न दधदिन्द्रियमूर्जमपचितिꣳ स्वधां
वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५८॥

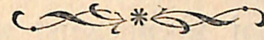
अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशान्
बध्नन्नश्विभ्यां छागꣳ सरस्वत्यै मेषमिन्द्राय ऽ ऋषभꣳ सुन्वन्नश्विभ्याꣳ
सरस्वत्या ऽ इन्द्राय सुत्राम्णे सुरासोमान् ॥५९॥

सूपस्था ऽ अद्य देवो वनस्पतिरभवदश्विभ्यां छागेन सरस्वत्यै मेषेणेन्द्राय
ऽ ऋषभेणाक्षँस्तान् मेदस्तः प्रति पचतागृभीषतावीवृधन्त पुरोडाशैरपुर-
श्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा सुरासोमान् ॥६०॥

त्वामद्य ऽ ऋष ऽ आर्षेय ऽ ऋषीणां नपादवृणीतायं यजमानो बहुभ्य ऽ आ
सङ्गतेभ्य ऽ एष मे देवेषु वसु वार्यायक्ष्यत ऽ इति ता या देवा देव दाना-
न्यदुस्तान्यस्मा ऽ आ च शास्स्वा च गुरस्वेषितश्च होतरसि भद्रवाच्याय
प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहि ॥६१॥

इत्येकविंशोऽध्यायः ॥

अथ द्वाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, ३—८, ११—१४, १६, १९, २०, २२—३४ । यज्ञपुरुषः २ । विश्वामित्रः ९ । मेधातिथिः १० । सुतम्भरः १५ । विश्वरूपः १७ । अरुणत्रसदस्यू १८ । स्वस्त्यात्रेयः २१ ॥

देवता—सविता १, ९—१४ । विद्वांसः २ । अग्निः ३, १५—१७, १९ । विश्वेदेवाः ४ । इन्द्रादयः ५ । अग्न्यादयः ६, २७ । प्राणादयः ७, २३ । प्रयत्नवन्तो जीवादयः ८ । पवमानः १८ । प्रजापत्यादयः २० । विद्वान् २१ । लिङ्गोक्ताः २२, २९ । दिशः २४ । जलादयः २५ । वातादयः २६ । नक्षत्रादयः २८ । वस्वादयः ३० । मासाः ३१ । वाजादयः ३२ । आयुरादयः ३३ । यज्ञः ३४ ॥

छन्दः—निचृत् पङ्क्तिः १ । निचृत् त्रिष्टुप् २ । भुरिगनुष्टुप् ३ । जगती ४, २७ । अतिधृतिः ५ । भुरिगतिजगती ६ । अत्यष्टिः ७,३२ । निचृदतिधृतिः ८, २०[र],२४ । निचृद्गायत्री ९, १३, १५–१७ । गायत्री १०–१२ । पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री १४ । पिपीलिकामध्या विराडनुष्टुप् १८ । भुरिग्विकृतिः १९ । विराडतिधृतिः २०[क] । आर्ष्यनुष्टुप् २१ । स्वराडुत्कृतिः २२ । स्वराडनुष्टुप् २३ । अष्टिः २५ । विराडभिकृतिः २६ । भुरिगष्टी २८ । निचृदत्यष्टिः २९ । कृतिः ३० । भुरिगत्यष्टिः ३१ । प्रकृतिः ३३ । भुरिगुष्णिक् ३४ ॥

स्वरः—पञ्चमः १ । धैवतः २, ३३ । गान्धारः ३, ७, १८, २१, २३, २९, ३१, ३२ । निषादः ४, ६, २७, ३० । षड्जः ५, ८—१७, २०, २२, २४ । मध्यमः १९, २५, २८ । ऋषभः २६, ३४ ॥

तेजोऽसि शुक्रममृतमायुष्पा ऽ आयुर्मे पाहि ।
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे ॥ १ ॥
इमामगृभ्णन् रशनामृतस्य पूर्व ऽ आयुषि विदथेषु कव्या ।
सा नो ऽ अस्मिन्त्सुत ऽ आ बभूव ऽ ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती ॥ २ ॥
अभिधा ऽ असि भुवनमसि यन्तासि धर्त्ता ।
स त्वमग्निं वैश्वानरꣳ सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः ॥ ३ ॥
स्वगा त्वा देवेभ्यः प्रजापतये ब्रह्मन्नश्वं भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये
तेन राध्यासम् । तं बधान देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्नुहि ॥ ४ ॥
प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वायवे त्वा जुष्टं
प्रोक्षामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं
प्रोक्षामि । यो ऽ अर्वन्तं जिघाꣳसति तमभ्यमीति वरुणः । परो मर्त्तः
परः श्वा ॥ ५ ॥
अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहापां मोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा वायवे
स्वाहा विष्णवे स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय
स्वाहा ॥ ६ ॥
हिङ्काराय स्वाहा हिङ्कृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दाय स्वाहा प्रोथते
स्वाहा प्रप्रोथाय स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा निविष्टाय स्वाहोप-
विष्टाय स्वाहा सन्दिताय स्वाहा वल्गते स्वाहासीनाय स्वाहा शयानाय
स्वाहा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा कूजते स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा विजृम्भ-
माणाय स्वाहा विचृताय स्वाहा सꣳहानाय स्वाहोपस्थिताय स्वाहाऽयनाय
स्वाहा प्रायणाय स्वाहा ॥ ७ ॥
यते स्वाहा धावते स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुताय स्वाहा शूकाराय स्वाहा
शूकृताय स्वाहा निषण्णाय स्वाहोत्थिताय स्वाहा जवाय स्वाहा बलाय
स्वाहा विवर्त्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय
स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहेक्षमाणाय स्वाहेक्षिताय स्वाहा
वीक्षिताय स्वाहा निमेषाय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा यत् पिबति तस्मै
स्वाहा यन्मूत्रं करोति तस्मै स्वाहा कुर्वते स्वाहा कृताय स्वाहा ॥ ८ ॥
तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ९ ॥

हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुप ह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥१०॥
देवस्य चेततो महीं प्र सवितुर्हवामहे । सुमतिꣳ सत्यराधसम् ॥११॥
सुष्टुतिꣳ सुमतीवृधो रातिꣳ सवितुरीमहे । प्र देवाय मतीविदे ॥१२॥
रातिꣳ सत्पतिं महे सवितारमुप ह्वये । आसवं देववीतये ॥१३॥
देवस्य सवितुर्मतिमासवं विश्वदेव्यम् । धिया भगं मनामहे ॥१४॥
अग्निꣳ स्तोमेन बोधय समिधानोऽअमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् ॥१५॥
स हव्यवाडमर्त्यऽउशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृण्वति ॥१६॥
अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे । देवाँ२ऽआ सादयादिह ॥१७॥
अजीजनो हि पवमान सूर्यं विधारे शक्मना पयः ।
गोजीरया रꣳहमाणः पुरन्ध्या ॥१८॥
विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि मयोऽस्यर्वासि सप्तिरसि
वाज्यसि वृषासि नृमणाऽअसि । ययुर्नामासि शिशुर्नामास्यादित्यानां
पत्वान्विहि देवाऽआशापालाऽएतं देवेभ्योऽश्वं मेधाय प्रोक्षितꣳ रक्षतेह
रन्तिरिह रमतामिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा ॥१९॥
काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहा स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा मनः
प्रजापतये स्वाहा चित्तं विज्ञातायादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडी-
कायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै
स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे
स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे
निभूयपाय स्वाहा विष्णवे शिपिविष्टाय स्वाहा ॥२०॥
विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम् ।
विश्वो रायऽइषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥२१॥
आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः शूरऽइषव्योऽति-
व्याधी महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा
जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामे निकामे
नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो नऽओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥२२॥

प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय
स्वाहा वाचे स्वाहा मनसे स्वाहा ॥२३॥

प्राच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे
स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै
दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहावाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै
दिशे स्वाहा ॥२४॥

अद्भ्यः स्वाहा वार्भ्यः स्वाहोदकाय स्वाहा तिष्ठन्तीभ्यः स्वाहा स्रवन्तीभ्यः
स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा कूप्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा धार्याभ्यः
स्वाहार्णवाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वाहा ॥२५॥

वाताय स्वाहा धूमाय स्वाहाभ्राय स्वाहा मेघाय स्वाहा विद्योतमानाय
स्वाहा स्तनयते स्वाहावस्फूर्जते स्वाहा वर्षते स्वाहाववर्षते स्वाहोग्रं वर्षते
स्वाहा शीघ्रं वर्षते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा
शीकायते स्वाहा प्रुष्वाभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा नीहाराय स्वाहा ॥२६॥

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेन्द्राय स्वाहा पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा
दिवे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाशाभ्यः स्वाहोर्व्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥२७॥

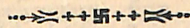
नक्षत्रेभ्यः स्वाहा नक्षत्रियेभ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहार्धमासेभ्यः स्वाहा
मासेभ्यः स्वाहऽऋतुभ्यः स्वाहार्त्तवेभ्यः स्वाहा संवत्सराय स्वाहा द्यावा-
पृथिवीभ्याᳩ स्वाहा चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वाहा रश्मिभ्यः स्वाहा
वसुभ्यः स्वाहा रुद्रेभ्यः स्वाहादित्येभ्यः स्वाहा मरुद्भ्यः स्वाहा विश्वेभ्यो
देवेभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा
पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा ॥२८॥

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्राय
स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा
परिप्लवेभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा ॥२९॥

असवे स्वाहा वसवे स्वाहा विभुवे स्वाहा विवस्वते स्वाहा गणश्रिये
स्वाहा गणपतये स्वाहाभिभुवे स्वाहाधिपतये स्वाहा शूषाय स्वाहा
सᳪसर्पाय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा मलिम्लुचाय स्वाहा
दिवा पतये स्वाहा ॥३०॥

मधवे स्वाहा माधवाय स्वाहा शुक्राय स्वाहा शुचये स्वाहा नभसे स्वाहा
नभस्याय स्वाहेषाय स्वाहोर्जाय स्वाहा सहसे स्वाहा सहस्याय स्वाहा
तपसे स्वाहा तपस्याय स्वाहांऽहसस्पतये स्वाहा ॥३१॥
वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा स्वः स्वाहा
मूर्ध्ने स्वाहा व्यश्नुविने स्वाहान्त्याय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा
भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥३२॥
आयुर्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा प्राणो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहापानो यज्ञेन
कल्पताᳬं स्वाहा व्यानो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहोदानो यज्ञेन कल्पताᳬं
स्वाहा समानो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा चक्षुर्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा श्रोत्रं
यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा वाग्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा मनो यज्ञेन कल्पताᳬं
स्वाहात्मा यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा ब्रह्मा यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा ज्योतिर्यज्ञेन
कल्पताᳬं स्वाहा स्वर्यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा पृष्ठं यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा
यज्ञो यज्ञेन कल्पताᳬं स्वाहा ॥३३॥
एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याᳬं स्वाहा शताय स्वाहैकशताय स्वाहा व्युष्ट्यै
स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा ॥३४॥

इति द्वाविंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—६५ ॥

देवता—परमेश्वरः १—५, ५२ । सूर्यः ६, १० । इन्द्रः ७ । वाय्वादयः ८ । जिज्ञासुः ९, ११, ४५, ४७ । विद्युदादयः १२ । ब्रह्मादयः १३, ४८ । ब्रह्मा १४ । विद्वान् १५ । सविता १६ । अग्न्यादयः १७ । प्राणादयः १८ । गणपतिः १९ । राजप्रजे २०, २२, २३, ३१ । न्यायाधीशः २१ । भूमिसूर्यौ २४, २५ । श्रीः २६, २७ । प्रजापतिः २८ । विद्वांसः २९, ३३ । राजा ३०, ३२, ४३, ४४ । प्रजा ३४, ३५, ४०, ४१ । स्त्रियः ३६, ३७ । सभासदः ३८ । अध्यापकः ३९, ४२ । सूर्यादयः ४६ । प्रष्टृसमाधातारौ ४९ । ईश्वरः ५०, ६४, ६५ । पुरुषेश्वरः ५१ । प्रष्टा ५३, ५५, ५७, ५९, ६१ । समाधाता ५४, ५६, ६०, ६२, ६३ । समिधा ५८ ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ३, ६० । निचृदाकृतिः २ । विकृतिः ४ । गायत्री ५ । विराडगायत्री ६ । निचृद्बृहती ७ । अत्यष्टिः ८ । निचृदत्यष्टिः ९ । अनुष्टुप् १०, ११, २६, २७, २९, ३१, ३२, ३७, ४०, ४१, ४३, ४६—४९, ५३, ५५ । निचृदनुष्टुप् १२, १४, १५, २४, २५, २८, ३०, ३४, ४५, ५४ । भुरिगतिजगती १३ । विराड् जगती १६, १८ । अतिशक्वर्यौ १७ । शक्वरी १९ । स्वराडनुष्टुप् २० । भुरिग्गायत्री २१, ३९ । विराडनुष्टुप् २२, ६३ । बृहती २३ । उष्णिक् ३३ । भुरिगुष्णिक् ३५, ३६, ४२ । निचृत्पङ्क्तिः ३८ । उष्णिक् ४४ । निचृत्त्रिष्टुप् ५०, ५७—५९, ६१ । पङ्क्तिः ५१ । विराट् त्रिष्टुप् ५२, ६२, ६५ । स्वराडुष्णिक् ५६ । विराडुष्णिक् ६४ ॥

स्वरः—धैवतः १, ३, १९, ५०, ५२, ५७—६२, ६५ । पञ्चमः २, १७, ३८, ५१ । मध्यमः ४, ७, २३ । षड्जः ५, ६, २१, ३९ । गान्धारः ८—१२, १४, १५, २०, २२, २४—३२, ३४, ३७, ४०, ४१, ४३, ४५—४९, ५३—५५, ६३ । निषादः १३, १६, १८ । ऋषभः ३३, ३५, ३६, ४२, ४४, ५६, ६४ ॥

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक ऽआसीत् ।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः सूर्यस्ते महिमा । यस्तेऽहन्त्संवत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते वायावन्तरिक्षे महिमा सम्बभूव यस्ते दिवि सूर्ये महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः ॥ २ ॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक ऽइद्राजा जगतो बभूव ।
य ऽईशे ऽअस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ ॥

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिश्चन्द्रमास्ते महिमा । यस्ते रात्रौ संवत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते पृथिव्यामग्नौ महिमा सम्बभूव यस्ते नक्षत्रेषु चन्द्रमसि महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये देवेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ५ ॥

युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ६ ॥

यद्वातो ऽअपो ऽअगनीगन्प्रियामिन्द्रस्य तन्वम् ।
एतꣳ स्तोतरनेन पथा पुनरश्वमावर्त्तयासि नः ॥ ७ ॥

वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा-दित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा । भूर्भुवः स्वर्लाजी३ञ्छाची३न्यव्ये गव्य ऽएतदन्नमत्त देवा ऽएतदन्नमद्धि प्रजापते ॥ ८ ॥

कः स्विदेकाकी चरति कऽउ स्विज्जायते पुनः ।
किᳩ स्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावपनं महत् ॥९॥
सूर्यऽएकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः ।
अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥१०॥
का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किᳩ स्विदासीद् बृहद्वयः ।
का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला ॥११॥
द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वऽआसीद् बृहद्वयः ।
अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥१२॥
वायुष्ट्वा पचतैरवत्वसितग्रीवश्छागैर्न्यग्रोधश्चमसैः शल्मलिर्वृद्ध्या ।
एष स्य राथ्यो वृषा पड्भिश्चतुर्भिरेदगन्ब्रह्मा कृष्णश्च नोऽवतु नमोऽग्नये ॥१३॥
सᳩशितो रश्मिना रथः सᳩशितो रश्मिना हयः ।
सᳩशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मा सोमपुरोगवः ॥१४॥
स्वयं वाजिँस्तन्वं कल्पयस्व स्वयं यजस्व स्वयं जुषस्व ।
महिमा तेऽन्येन न सन्नशे ॥१५॥
न वाऽउऽएतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ२ऽइदेषि पथिभिः सुगेभिः ।
यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥१६॥
अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त सऽएतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः स ते लोको
भविष्यति तं जेष्यसि पिबैताऽअपः । वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त सऽ
एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोको भविष्यति तं जेष्यसि पिबैताऽ
अपः । सूर्यः पशुरासीत्तेनायजन्त सऽएतं लोकमजयद्यस्मिन्त्सूर्यः स
ते लोको भविष्यति तं जेष्यसि पिबैताऽअपः ॥१७॥
प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा । अम्बेऽअम्बिकेऽम्बालिके
न मा नयति कश्चन । ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीम् ॥१८॥
गणानां त्वा गणपतिᳩ हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिᳩ हवामहे निधीनां
त्वा निधिपतिᳩ हवामहे वसो मम । आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि
गर्भधम् ॥१९॥
ताऽउभौ चतुरः पदः संप्रसारयाव स्वर्गे लोके प्रोर्णुवाथां वृषा वाजी
रेतोधा रेतो दधातु ॥२०॥

उत्सक्थ्या ऽ अव गुदं धेहि समञ्जिं चारया वृषन् ।
य स्त्रीणां जीवभोजनः ॥२१॥
यकासकौ शकुन्तिकाहलगिति वञ्चति ।
आहन्ति गभे पसो निगल्गलीति धारका ॥२२॥
यकोऽसकौ शकुन्तक ऽ आहलगिति वञ्चति ।
विवक्षतऽइव ते मुखमध्वर्यो मा नस्त्वमभि भाषथाः ॥२३॥
माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः ।
प्रतिलामीति ते पिता गभे मुष्टिमतꣳसयत् ॥२४॥
माता च ते पिता च तेऽग्रे वृक्षस्य क्रीडतः ।
विवक्षतऽइव ते मुखं ब्रह्मन्मा त्वं वदो बहु ॥२५॥
ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रापय गिरौ भारꣳ हरन्निव ।
अथास्यै मध्यमेधताꣳ शीते वाते पुनन्निव ॥२६॥
ऊर्ध्वमेनमुच्छ्रयताद् गिरौ भारꣳ हरन्निव ।
अथास्य मध्यमेजतु शीते वाते पुनन्निव ॥२७॥
यदस्या ऽ अꣳहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातसत् ।
मुष्काविदस्याऽ एजतो गोशफे शकुलाविव ॥२८॥
यद्देवासो ललामगुं प्र विष्टीमिनमाविषुः ।
सक्थ्ना देदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभुवो यथा ॥२९॥
यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं पशु मन्यते ।
शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति ॥३०॥
यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं बहु मन्यते ।
शूद्रो यदर्यायै जारो न पोषमनु मन्यते ॥३१॥
दधिक्राव्णो ऽ अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
सुरभि नो मुखा करत्प्र ण ऽ आयूꣳषि तारिषत् ॥३२॥
गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह ।
बृहत्युष्णिहा ककुप्सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३३॥
द्विपदा याश्चतुष्पदास्त्रिपदा याश्च षट्पदाः ।
विच्छन्दा याश्च सच्छन्दाः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३४॥

महानाम्न्यो रेवत्यो विश्वा आशाः प्रभूवरीः ।
मैघीर्विद्युतो वाचः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३५॥
नार्य्यस्ते पत्न्यो लोम विचिन्वन्तु मनीषया ।
देवानां पत्न्यो दिशः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥३६॥
रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः ।
अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सिमाः शम्यन्तु शम्यन्तीः ॥३७॥
कुविदङ्ग यवमन्तो यवञ्चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय ।
इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमऽउक्तिं यजन्ति ॥३८॥
कस्त्वा छ्यति कस्त्वा विशास्ति कस्ते गात्राणि शम्यति ।
कऽउ ते शमिता कविः ॥३९॥
ऋतवस्तऽऋतुथा पर्व शमितारो वि शासतु ।
संवत्सरस्य तेजसा शमीभिः शम्यन्तु त्वा ॥४०॥
अर्द्धमासाः परूꣳषि ते मासाऽआ च्छ्यन्तु शम्यन्तः ।
अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टꣳ सूदयन्तु ते ॥४१॥
दैव्याऽअध्वर्य्यवस्त्वा च्छ्यन्तु वि च शासतु ।
गात्राणि पर्वशस्ते सिमाः कृण्वन्तु शम्यन्तीः ॥४२॥
द्यौस्ते पृथिव्यन्तरिक्षं वायुश्छिद्रं पृणातु ते ।
सूर्य्यस्ते नक्षत्रैः सह लोकं कृणोतु साधुया ॥४३॥
शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः ।
शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शम्वस्तु तन्वै तव ॥४४॥
कः स्विदेकाकी चरति कऽउ स्विज्जायते पुनः ।
किꣳ स्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावपनं महत् ॥४५॥
सूर्य्यऽएकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः ।
अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥४६॥
किꣳ स्वित्सूर्य्यसमं ज्योतिः किꣳ समुद्रसमꣳ सरः ।
किꣳ स्वित्पृथिव्यै वर्षीयः कस्य मात्रा न विद्यते ॥४७॥
ब्रह्म सूर्य्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमꣳ सरः ।
इन्द्रः पृथिव्यै वर्षीयान् गोस्तु मात्रा न विद्यते ॥४८॥

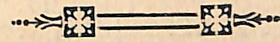
पृच्छामि त्वा चितये देवसख यदि त्वमत्र मनसा जगन्थ ।
येषु विष्णुस्त्रिषु पदेष्वेष्टस्तेषु विश्वं भुवनमा विवेशाँ३ऽ ॥४९॥
अपि तेषु त्रिषु पदेष्वस्मि येषु विश्वं भुवनमा विवेश ।
सद्यः पर्य्येमि पृथिवीमुत द्यामेकेनाङ्गेन दिवोऽअस्य पृष्ठम् ॥५०॥
केष्वन्तः पुरुषऽआ विवेश कान्यन्तः पुरुषेऽअर्पितानि ।
एतद् ब्रह्मन्नुप वल्हामसि त्वा किꣳ स्विन्नः प्रति वोचास्यत्र ॥५१॥
पञ्चस्वन्तः पुरुषऽआ विवेश तान्यन्तः पुरुषेऽअर्पितानि ।
एतत्त्वात्र प्रतिमन्वानोऽअस्मि न मायया भवस्युत्तरो मत् ॥५२॥
का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳ स्विदासीद् बृहद्वयः ।
का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला ॥५३॥
द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वऽआसीद् बृहद्वयः ।
अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥५४॥
काऽईमरे पिशङ्गिला काऽईं कुरुपिशङ्गिला ।
कऽईमास्कन्दमर्षति कऽईं पन्थां वि सर्पति ॥५५॥
अजारे पिशङ्गिला श्वावित्कुरुपिशङ्गिला ।
शशऽआस्कन्दमर्षत्यहिः पन्थां वि सर्पति ॥५६॥
कत्यस्य विष्ठाः कत्यक्षराणि कति होमासः कतिधा समिद्धः ।
यज्ञस्य त्वा विदथा पृच्छमत्र कति होतारऽऋतुशो यजन्ति ॥५७॥
षडस्य विष्ठाः शतमक्षराण्यशीतिर्होमाः समिधो ह तिस्रः ।
यज्ञस्य ते विदथा प्र ब्रवीमि सप्त होतारऽऋतुशो यजन्ति ॥५८॥
कोऽअस्य वेद भुवनस्य नाभिं को द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षम् ।
कः सूर्य्यस्य वेद बृहतो जनित्रं को वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥५९॥
वेदाहमस्य भुवनस्य नाभिं वेद द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षम् ।
वेद सूर्य्यस्य बृहतो जनित्रमथो वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥६०॥
पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः ।
पृच्छामि त्वा वृष्णोऽअश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥६१॥
इयं वेदिः परोऽअन्तः पृथिव्याऽअयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।
अयꣳ सोमो वृष्णोऽअश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥६२॥

सुभूः स्वयम्भूः प्रथमोऽन्तर्महत्यर्णवे ।
दधे ह गर्भमृत्वियं यतो जातः प्रजापतिः ॥६३॥
होता यक्षत्प्रजापतिꣳ सोमस्य महिम्नः । जुषतां पिबतु सोमꣳ होतर्यज ॥६४॥
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव ।
यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नोऽअस्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥६५॥

इति त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—४० ॥

देवता—प्रजापतिः १ । सोमादयः २ । अश्व्यादयः ३ । मारुतादयः ४ । विश्वेदेवाः ५ । अग्न्यादयः ६, ६, १२, १४, १६, २३, ३४ । इन्द्रादयः ७, १५ । इन्द्राग्न्यादयः ८, १७ । अन्तरिक्षादयः १० । वसन्तादयः ११, २० । विराजादयः १३ । पितरः १८ । वायुः १६ । वरुणः २१ । सोमादयः २२,२४, ३२ । कालावयवाः २५ । भूम्यादयः २६ । वस्वादयः २७ । ईशानादयः २८ । प्रजापत्यादयः २६, ३० । प्राजापत्यादयः ३१ । मित्रादयः ३३ । चन्द्रादयः ३५ । अश्विन्यादयः ३६ । अर्धमासादयः ३७ । वर्षादयः ३८ । आदित्यादयः ३६ । विश्वेदेवादयः ४० ॥

छन्दः—भुरिकसंकृतिः १ । निचृत्संकृतिः २ । निचृदतिजगती ३ । विराडतिधृतिः ४ । निचृद्बृहती ५, २७ । विराडुष्णिक् ६, १५ । अतिजगती ७ । विराड्बृहती ८, ११, २२ । निचृत्पङ्क्तिः ६ । विराड्गायत्री १० । विराडनुष्टुप् १२, २६ । निचृदनुष्टुप् १३ । भुरिगतिजगती १४, १८ । शक्करी १६, ४० । भुरिग्गायत्री १७ । त्रिपाद्गायत्री १६ । विराड्जगती २० । बृहती २१, २८ । पङ्क्तिः २३ । भुरिक्पङ्क्तिः २४ । विराटपङ्क्तिः २५ । भुरिगनुष्टुप् २६ । निचृदतिधृतिः ३० । स्वराट्त्रिष्टुप् ३१, ३६ । भुरिग्जगती ३२, ३३, ३७ । स्वराट्शक्करी ३४ । निचृच्छक्करी ३५ । निचृज्जगती ३६ । स्वराड्जगती ३८ ॥

स्वरः—गान्धारः १, २, १२, १३, २६, २६ । निषादः ३, ७, १४, १८, २०, ३२, ३३, ३६—३८ । षड्जः ४, १०, १७, १६, ३० । मध्यमः ५, ८, ११, २१, २२, २७, २८ । ऋषभ ६, १५ । पञ्चमः ६, २३—२५ । धैवतः १६, ३१, ३४, ३५, ३६, ४० ॥

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्याः कृष्णग्रीव ऽ आग्नेयो रराटे पुरस्ता-
त्सारस्वती मेष्युधस्ताद्धन्वोराश्विनावधोरामौ बाह्वोः सौमापौष्णः श्यामो
नाभ्याᳬं सौर्ययामौ श्वेतश्च कृष्णश्च पार्श्वयोस्त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ
सक्थ्योर्वायव्यः श्वेतः पुच्छ ऽ इन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवो वामनः ॥ १ ॥
रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते सौम्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते
वारुणाः शितिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते सावित्राः
शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्ते बार्हस्पत्याः पृषती
क्षुद्रपृषती स्थूलपृषती ता मैत्रावरुण्यः ॥ २ ॥
शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त ऽ आश्विनाः श्येतः श्येताक्षोऽरुणस्ते
रुद्राय पशुपतये कर्णा यामा ऽ अवलिप्ता रौद्रा नभोरूपाः पार्जन्याः ॥ ३ ॥
पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णी पलक्षी ताः सार-
स्वत्यः प्लीहाकर्णः शुण्ठाकर्णोऽध्यालोहकर्णस्ते त्वाष्ट्राः कृष्णग्रीवः शिति-
कक्षोऽञ्जिसक्थस्त ऽ ऐन्द्राग्नाः कृष्णाञ्जिरल्पाञ्जिर्महाञ्जिस्त ऽ उषस्याः ॥ ४ ॥
शिल्पा वैश्वदेव्यो रोहिण्यस्त्र्यवयो वाचेऽविज्ञाता ऽ अदित्यै सरूपा धात्रे
वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥ ५ ॥
कृष्णग्रीवा ऽ आग्नेयाः शितिभ्रवो वसूनाᳬं रोहिता रुद्राणाᳬं श्वेता ऽ
अवरोकिण ऽ आदित्यानां नभोरूपाः पार्जन्याः ॥ ६ ॥
उन्नत ऽ ऋषभो वामनस्त ऽ ऐन्द्रावैष्णवा ऽ उन्नतः शितिबाहुः शितिपृष्ठ-
स्त ऽ ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शुकरूपा वाजिनाः कल्माषा ऽ आग्निमारुताः
श्यामाः पौष्णाः ॥ ७ ॥
एता ऽ ऐन्द्राग्ना द्विरूपा ऽ अग्नीषोमीया वामना ऽ अनड्वाह ऽ आग्ना-
वैष्णवा वशा मैत्रावरुण्यो ऽ न्यत ऽ एन्यो मैत्र्यः ॥ ८ ॥
कृष्णग्रीवा ऽ आग्नेया बभ्रवः सौम्याः श्वेता वायव्या ऽ अविज्ञाता ऽ अदि-
त्यै सरूपा धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥ ९ ॥
कृष्णा भौमा धूम्रा ऽ आन्तरिक्षा बृहन्तो दिव्याः शबला वैद्युताः
सिध्मास्तारकाः ॥१०॥
धूम्रान् वसन्तायालभते श्वेतान् ग्रीष्माय कृष्णान् वर्षाभ्योऽरुणाञ्छरदे
पृषतो हेमन्ताय पिशङ्गाञ्छिशिराय ॥११॥

त्र्यविर्वयो गायत्र्यै पञ्चाविर्वयस्त्रिष्टुभे दित्यवाहो जगत्यै त्रिवत्सा ऽ अनुष्टुभे
तुर्यवाह ऽ उष्णिहे ॥१२॥

पष्ठवाहो विराज ऽ उक्षाणो बृहत्या ऽ ऋषभाः ककुभेऽनड्वाहः पङ्क्त्यै
धेनवोऽतिछन्दसे ॥१३॥

कृष्णग्रीवा ऽ आग्नेया बभ्रवः सौम्या ऽ उपध्वस्ताः सावित्रा वत्सतर्यः सारस्वत्यः
श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता बहुरूपा वैश्वदेवा वशा द्यावापृथिवीयाः ॥१४॥

उक्ताः सञ्चरा ऽ एता ऽ ऐन्द्राग्नाः कृष्णा वारुणाः पृश्नयो मारुताः
कायास्तूपराः ॥१५॥

अग्नयेऽनीकवते प्रथमजानालभते मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यः सवात्यान्
मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो बष्किहान् मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः सꣳसृष्टान् मरुद्भ्यः
स्वतवद्भ्योऽनुसृष्टान् ॥१६॥

उक्ताः सञ्चरा ऽ एता ऽ ऐन्द्राग्नाः प्राशृङ्गा माहेन्द्रा बहुरूपा वैश्वकर्मणाः ॥१७॥

धूम्रा बभ्रुनीकाशाः पितॄणाꣳ सोमवतां बभ्रवो धूम्रनीकाशाः पितॄणां बर्हि-
षदां कृष्णा बभ्रुनीकाशाः पितॄणामग्निष्वात्तानां कृष्णाः पृषन्तस्त्रैयम्बकाः ॥१८॥

उक्ताः सञ्चरा ऽ एताः शुनासीरीयाः श्वेता वायव्याः श्वेताः सौर्य्याः ॥१९॥

वसन्ताय कपिञ्जलानालभते ग्रीष्माय कलविङ्कान् वर्षाभ्यस्तित्तिरीञ्छरदे
वर्त्तिका हेमन्ताय ककराञ्छिशिराय विककरान् ॥२०॥

समुद्राय शिशुमारानालभते पर्जन्याय मण्डूकानद्भ्यो मत्स्यान् मित्राय
कुलीपयान् वरुणाय नाक्रान् ॥२१॥

सोमाय हꣳसानालभते वायवे बलाका ऽ इन्द्राग्निभ्यां क्रुञ्चान् मित्राय
मद्गून् वरुणाय चक्रवाकान् ॥२२॥

अग्नये कुटरूनालभते वनस्पतिभ्य ऽ उलूकानग्नीषोमाभ्यां चाषानश्विभ्यां
मयूरान् मित्रावरुणाभ्यां कपोतान् ॥२३॥

सोमाय लबानालभते त्वष्ट्रे कौलीकान् गोषादीर्देवानां पत्नीभ्यः कुलीका
देवजामिभ्योऽग्नये गृहपतये पारुष्णान् ॥२४॥

अह्ने पारावतानालभते रात्र्यै सीचापूरहोरात्रयोः सन्धिभ्यो जतूर्मासेभ्यो
दात्यौहान्त्संवत्सराय महतः सुपर्णान् ॥२५॥

भूम्या॑ऽआ॒खूनाल॑भते॒ऽन्तरि॑क्षाय पा॒ङ्क्तान् दि॒वे क॒शान् दि॒ग्भ्यो न॑कु॒लान्
ब॒भ्रुका॑नवान्तरदि॒शाभ्यः॑ ॥२६॥

वसु॑भ्य॒ऽऋश्या॒नाल॑भते रु॒द्रेभ्यो॒ रुरू॑नादि॒त्येभ्यो॒ न्यङ्कू॑न् विश्वे॑भ्यो
दे॒वेभ्यः॑ पृष॒तान्त्सा॒ध्येभ्यः॑ कुलु॒ङ्गान् ॥२७॥

ईशा॑नाय॒ पर॑स्वत॒ऽआल॑भते मि॒त्राय॑ गौ॒रान् वरु॑णाय महि॒षान् बृह॒स्पत॑ये
गव॒याँस्त्वष्ट्र॒ऽउष्ट्रा॑न् ॥२८॥

प्र॒जाप॑तये॒ पुरु॑षान् ह॒स्तिन॒ऽआल॑भते वा॒चे प्लुषी॑ँश्चक्षु॑षे म॒शका॑ञ्-
छ्रोत्रा॑य॒ भृङ्गाः॑ ॥२९॥

प्र॒जाप॑तये च वा॒यवे॑ च गोमृ॒गो वरु॑णायार॒ण्यो मे॒षो य॒माय॒ कृष्णो॑ मनु-
ष्यरा॒जाय॑ म॒र्कटः॑ शार्दू॒लाय॑ रो॒हिदृ॑षभाय॑ गव॒यी क्षि॑प्रश्ये॒नाय॒ वर्त्ति॑का
नील॑ङ्गोः कृ॒मिः॑ समु॒द्राय॑ शिशु॒मारो॑ हि॒मव॑ते ह॒स्ती ॥३०॥

म॒युः प्रा॑जाप॒त्यऽउ॒लो ह॒लिक्ष्णो॑ वृषद॒ꣳशस्ते धा॒त्रे दि॒शां क॒ङ्को धुङ्क्षा॑-
ग्ने॒यी क॑ल॒विङ्को॑ लोहि॒ता॒हिः पु॑ष्करसा॒दस्ते त्वा॒ष्ट्रा वा॒चे क्रुञ्चः॑ ॥३१॥

सोमा॑य कुलु॒ङ्गऽआ॑र॒ण्यो॒ऽजो न॑कु॒लः श॒का ते पौ॒ष्णाः क्रो॒ष्टा मा॒योरिन्द्र॑-
स्य गौ॒रमृगः पि॒द्वो न्यङ्कुः॑ कक्क॒टस्ते॒ऽनु॑मत्यै प्र॒तिश्रु॒त्का॑यै चक्रवा॒कः ॥३२॥

सौ॒री ब॒लाका॑ शा॒र्गः सृ॑ज॒यः श॒याण्ड॑क॒स्ते मै॒त्राः सर॑स्वत्यै॒ शारिः॑
पु॒रु॒षवा॒क् श्वा॒विद्भौ॒मी शा॑र्दू॒लो वृ॒कः पृदा॑कु॒स्ते म॒न्यवे॒ सर॑स्वते॒ शुकः॑
पु॒रु॒षवा॒क् ॥३३॥

सु॒प॒र्णः पा॑र्ज॒न्यऽआ॒तिर्वा॑ह॒सो दर्वि॑दा॒ ते वा॒यवे॒ बृह॒स्पत॑ये वा॒चस्पत॑ये
पै॒ङ्ग॒रा॒जो॒ऽल॒जऽआ॑न्तरि॒क्षः प्ल॒वो म॒द्गुर्मत्स्य॒स्ते न॑दीप॒तये॑ द्यावापृथि॒-
वी॒यः॑ कू॒र्मः ॥३४॥

पु॒रु॒षमृ॒गश्च॒न्द्रम॑सो गो॒धा काल॑का दार्वाघा॒टस्ते व॒नस्पती॑नां कृक॒वाकुः॑
सा॒वि॒त्रो ह॒ꣳसो वात॑स्य ना॒क्रो मक॑रः कुली॒पय॒स्तेऽकू॑पारस्य ह्रि॒यै शल्य॑कः ॥३५॥

ए॒ण्यह्नो॑ म॒ण्डूको॒ मूषि॑का ति॒त्तिरि॒स्ते स॒र्पाणां॑ लोपा॒शऽआ॑श्वि॒नः कृष्णो॒
रात्र्या॒ऽऋक्षो॒ ज॒तूः सु॑षि॒लीका॒ तऽइ॑तरज॒नानां॒ जह॑का वैष्ण॒वी ॥३६॥

अ॒न्य॒वा॒पो॒ऽर्द्धमा॒साना॒मृश्यो॑ म॒यूरः॑ सु॒प॒र्णस्ते ग॑न्धर्वा॒णा॑म॒पामु॒द्रो मा॒साङ्क॑-
श्यपो॑ रो॒हित्कु॑ण्डृ॒णाची॑ गो॒लत्ति॑का॒ ते॒ऽप्स॒रसां॑ मृ॒त्यवे॒ऽसि॒तः ॥३७॥

वर्षाहूर्ऋतूनामाखुः कशो मान्थालस्ते पितॄणां बलायाजगरो वसूनां
कपिञ्जलः कपोत ऽ उलूकः शशस्ते निर्ऋत्यै वरुणायारण्यो मेषः ॥३८॥
श्वित्र ऽ आदित्यानामुष्ट्रो घृणीवान् वार्ध्रीनसस्ते मत्या ऽ अरण्याय सृमरो
रुरू रौद्रः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते वाजिनां कामाय पिकः ॥३९॥
खड्गो वैश्वदेवः श्वा कृष्णः कर्णो गर्दभस्तरक्षुस्ते रक्षसामिन्द्राय
सूकरः सिꣳहो मारुतः कृकलासः पिप्पका शकुनिस्ते शरव्यायै विश्वेषां
देवानां पृषतः ॥४०॥

इति चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—१६, २३, २७ । गोतमः १७—२२, २४—२६, २८—४८ ॥

देवता—सरस्वत्यादयः १ । प्राणादयः २ । इन्द्रादयः ३, ५, ८ । अग्न्यादयः ४ । मरुतादयः ६ । पूषादयः ७, ९ । हिरण्यगर्भः १० । ईश्वरः ११, १२, १८, १९ । परमात्मा १३ । यज्ञः १४, २६—२९, ३१—३४, ३६, ३८, ४०, ४१ । विद्वांसः १५, २०—२२, २५, ३०, ३७, ३९ । विश्वेदेवाः १६, ३५, ४६ । वायुः १७ । द्यौरित्यादयः २३ । मित्रादयः २४ । यजमानः ४२ । आत्मा ४३, ४४ । प्रजा ४५ । अग्निः ४७ । विद्वान् ४८ ॥

छन्दः—भुरिक् शक्वरी १ क, ४६ । निचृदतिशक्वरी १ र । भुरिगतिशक्वर्यौ २ । भुरिक्विकृतिः ३ । स्वराड्धृतिः ४ । स्वराड्विकृतिः ५ । निचृदतिधृतिः ६ । निचृदष्टिः ७ । निचृदभिकृतिः ८ । भुरिगत्यष्टिः ९ । त्रिष्टुप् १०, ११, २२ – २४, २७, ३०, ३१, ४१ । स्वराट्पङ्क्तिः १२, ३७, ४२, ४४, ४५ । निचृत्त्रिष्टुप् १३, २१, २५, २८, ३२, ३३, ४३ । निचृज्जगती १४, २६ । जगती १५, १६, २० । भुरिक्त्रिष्टुप् १७, १८, २९, ३४, ४० । स्वराड्बृहती १९ । स्वराट्त्रिष्टुप् ३५ । भुरिक्पङ्क्तिः ३६ । विराड्पङ्क्तिः ३८, ३९ । शक्वरी ४७ । भुरिग्बृहती ४८ ॥

स्वरः—धैवतः १, २, १०, ११, १३, १७, १८, २१—२५, २७—३५, ४०, ४१, ४३, ४६, ४७ । निषादः ३, १४—१६, २०, २६ । ऋषभः ४, ८ । मध्यमः ५, ७, १९, ४८ । षड्जः ६ । गान्धारः ९ । पञ्चमः १२, ३६—३९, ४२, ४४, ४५ ॥

[क] शादं दद्भिरवकां दन्तमूलैर्मृदं बर्स्वैस्तेगान्दꣳष्ट्राभ्याᳪं सरस्वत्या ऽ
अग्रजिह्वं जिह्वाया ऽ उत्सादमवक्रन्देन तालु वाजꣳ हनुभ्यामप ऽ आस्येन
वृषणमाण्डाभ्याम् आदित्याँ श्मश्रुभिः पन्थानं भ्रूभ्यां द्यावापृथिवी
वर्त्तोभ्यां विद्युतं कनीनकाभ्याᳪं शुक्लाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा
पार्याणि पक्ष्माण्यवार्या ऽ इक्षवोऽवार्याणि पक्ष्माणि पार्या ऽ इक्षवः ॥ १ ॥
वातं प्राणेनापानेन नासिके ऽ उपयाममधरेणौष्ठेन सदुत्तरेण प्रकाशेना-
न्तरमनूकाशेन बाह्यं निवेष्यं मूर्ध्ना स्तनयित्नुं निर्बाधेनाशनिं मस्तिष्केण
विद्युतं कनीनकाभ्यां कर्णाभ्याᳪं श्रोत्रꣳ श्रोत्राभ्यां कर्णौ तेदनीमधर-
कण्ठेनापः शुष्ककण्ठेन चित्तं मन्याभिरदितिꣳ शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जे-
र्जल्पेन शीर्ष्णा संक्रोशैः प्राणान् रेष्माणꣳ स्तुपेन ॥ २ ॥
मशकान् केशैरिन्द्रꣳ स्वपसा वहेन बृहस्पतिꣳ शकुनिसादेन कूर्म्माञ्छफै-
राक्रमणꣳ स्थूराभ्यामृक्षलाभिः कपिञ्जलाञ्जवं जङ्घाभ्यामध्वानं
बाहुभ्यां जाम्बीलेनारण्यमग्निमतिरुग्भ्यां पूषणं दोर्भ्यामश्विना-
वꣳसाभ्याᳪं रुद्रꣳ रोराभ्याम् ॥ ३ ॥
अग्नेः पक्षतिर्वायोर्निपक्षतिरिन्द्रस्य तृतीया सोमस्य चतुर्थ्यदित्यै पञ्चमी-
न्द्राण्यै षष्ठी मरुताᳪं सप्तमी बृहस्पतेरष्टम्यर्यम्णो नवमी धातुर्दशमीन्द्र-
स्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ॥ ४ ॥
इन्द्राग्न्योः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिर्मित्रस्य तृतीयापां चतुर्थी निर्ऋत्यै
पञ्चम्यग्नीषोमयोः षष्ठी सर्पाणाᳪं सप्तमी विष्णोरष्टमी पूष्णो नवमी
त्वष्टुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यम्यै त्रयोदशी द्यावापृथिव्यो-
र्दक्षिणं पार्श्वं विश्वेषां देवानामुत्तरम् ॥ ५ ॥
मरुताᳪं स्कन्धा विश्वेषां देवानां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीया-
दित्यानां तृतीया वायोः पुच्छमग्नीषोमयोर्भासदौ कुञ्चौ श्रोणिभ्यामिन्द्रा-
बृहस्पती ऽ ऊरुभ्यां मित्रावरुणावल्गाभ्यामाक्रमणꣳ स्थूराभ्यां बलं
कुष्ठाभ्याम् ॥ ६ ॥
पूषणं वनिष्ठुनान्धाहीन्त्स्थूलगुदया सर्पान् गुदाभिर्विह्रुत ऽ आन्त्रैरपो
वस्तिना वृषणमाण्डाभ्यां वाजिनꣳ शेपेन प्रजाᳪं रेतसा चाषान् पित्तेन
प्रदरान् पायुना कूश्माञ्छकपिण्डैः ॥ ७ ॥

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यं दिशां जत्रवोऽदित्यै भसज्जीमूतान् हृदयौपशेनान्तरिक्षं पुरीतता नभऽ उदर्य्येण चक्रवाकौ मतस्नाभ्यां दिवं वृक्काभ्यां गिरीन् प्लाशिभिरुपलान् प्लीह्ना वल्मीकान् क्लोमभिर्ग्लौभिर्गुल्मान् हिराभिः स्रवन्तीर्ह्रदान् कुक्षिभ्याᳬं समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना ॥ ८ ॥

विधृतिं नाभ्या घृतᳬं रसेनापो यूष्णा मरीचीर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्मणा शीनं वसया प्रुष्वाऽ अश्रुभिर्ह्रादुनीर्दूषीकाभिरस्ना रक्षाᳬंसि चित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणि रूपेण पृथिवीं त्वचा जुम्बकाय स्वाहा ॥ ९ ॥

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽ आसीत् ।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१०॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैकऽ इद्राजा जगतो बभूव ।
य ऽ ईशेऽ अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥११॥

यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रᳬं रसया सहाहुः ।
यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१२॥

य ऽ आत्मदा बलदा यस्य विश्वऽ उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।
यस्य च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१३॥

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासोऽ अपरीतासऽ उद्भिदः ।
देवा नो यथा सदमिद्वृधेऽ असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवे दिवे ॥१४॥

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानाᳬं रातिरभि नो निवर्त्तताम् ।
देवानाᳬं सख्यमुपसेदिमा वयं देवा नऽ आयुः प्रतिरन्तु जीवसे ॥१५॥

तान् पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम् ।
अर्यमणं वरुणᳬं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥१६॥

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः ।
तद् ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥१७॥

तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियञ्जिन्वमवसे हूमहे वयम् ।
पूषा नो यथा वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥१८॥

स्वस्ति नऽ इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्योऽ अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥१९॥

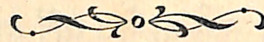
पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः ।
अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा ऽ अवसागमन्निह ॥२०॥
भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः ॥२१॥
शतमिन्नु शरदो ऽ अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् ।
पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥२२॥
अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
विश्वे देवा ऽ अदितिः पञ्च जना ऽ अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥२३॥
मा नो मित्रो वरुणो ऽ अर्यमायुरिन्द्र ऽ ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन् ।
यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥२४॥
यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति ।
सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप ऽ इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥२५॥
एष छागः पुरो ऽ अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ।
अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनꣳ सौश्रवसाय जिन्वति ॥२६॥
यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति ।
अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग ऽ एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥२७॥
होताध्वर्युरावया ऽ अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ ऽ उत शꣳस्ता सुविप्रः ।
तेन यज्ञेन स्वरङ्कृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥२८॥
यूपव्रस्का ऽ उत ये यूपवाहाश्चषालं ये ऽ अश्वयूपाय तक्षति ।
ये चार्वते पचनꣳ सम्भरन्त्युतो तेषामभिगूर्त्तिर्न ऽ इन्वतु ॥२९॥
उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा ऽ उप वीतपृष्ठः ।
अन्वेनं विप्रा ऽ ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥३०॥
यद्वाजिनो दाम सन्दानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य ।
यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणꣳ सर्वा ता ते ऽ अपि देवेष्वस्तु ॥३१॥
यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति ।
यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते ऽ अपि देवेष्वस्तु ॥३२॥
यदूवध्यमुदरस्यापवाति य ऽ आमस्य क्रविषो गन्धो ऽ अस्ति ।
सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधꣳ शृतपाकं पचन्तु ॥३३॥

यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति ।
मा तद्भूम्यामाश्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥३४॥
ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं यऽईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति ।
ये चार्वतो माꣳसभिक्षामुपासतऽउतो तेषामभिगूर्त्तिर्नऽइन्वतु ॥३५॥
यन्नीक्षणं माꣳस्पचन्याऽउखाया या पात्राणि यूष्णऽआसेचनानि ।
ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥३६॥
मा त्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः ।
इष्टं वीतमभिगूर्त्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् ॥३७॥
निक्रमणं निषदनं विवर्त्तनं यच्च पड्वीशमर्वतः ।
यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता तेऽअपि देवेष्वस्तु ॥३८॥
यदश्वाय वासऽउपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै ।
सन्दानमर्वन्तं पड्वीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति ॥३९॥
यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया वा तुतोद ।
स्रुचेव ता हविषोऽअध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ॥४०॥
चतुस्त्रिꣳशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति ।
अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या विशस्त ॥४१॥
एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथऽऋतुः ।
या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ता ता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ ॥४२॥
मा त्वा तपत्प्रियऽआत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्वऽआ तिष्ठिपत्ते ।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः ॥४३॥
न वाऽउऽएतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ२ऽइदेषि पथिभिः सुगेभिः ।
हरी ते युञ्जा पृषतीऽअभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥४४॥
सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुꣳसः पुत्राँ२ऽउत विश्वापुषꣳ रयिम् ।
अनागास्त्वं नोऽअदितिः कृणोतु क्षत्रं नोऽअश्वो वनताꣳ हविष्मान् ॥४५॥
इमा नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ।
आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्मभ्यं भेषजा करत् ।
यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह सीषधाति ॥४६॥

अग्ने त्वं नोऽअन्तमऽउत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः ।
वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छा नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिं दाः ॥४७॥
तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ।
स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णोऽअघायतः समस्मात् ॥४८॥

इति पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

अथ षड्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—याज्ञवल्क्यः १ । लौगाक्षिः २ । गृत्समदः ३, २४ । रम्याक्षी ४, ५ । प्राढुराक्षिः ६ । कुत्सः ७—९ । वसिष्ठः १० । नोधा गोतमः ११, १२ । भारद्वाजः १३, १४ । वत्सः १५ । महीयवः १६—१८ । मुद्गलः १९ । मेधातिथिः २०—२३ । मधुच्छन्दाः २५, २६ ॥

देवता—अग्न्यादयः १ । ईश्वरः २, ३ । इन्द्रः ४, १०, १७ । सूर्यः ५ । वैश्वानरः ६, ८, ९ । वैश्वानरोऽग्निः ७ । अग्निः ११—१३, १६, २६ । संवत्सरः १४ । विद्वान् १५, १८, २०, २१, २३, २४ । विद्वांसः १९ । सोमः २२, २५ ॥

छन्दः—अभिकृतिः १ । स्वराडत्यष्टिः २ । भुरिगत्यष्टिः ३ । स्वराडजगती ४ । भुरिक्त्रिष्टुप् ५ । जगती ६—९, २४ । निचृज्जगती १० । विराडनुष्टुप् ११ । विराड्गायत्री १२, १३, १५ । भुरिग्बृहती १४ । निचृद्गायत्री १६, १७, २५ । स्वराड्गायत्री १८ । त्रिष्टुप् १९ । गायत्री २०—२२, २६ । भुरिक्पङ्क्तिः २३ ॥

स्वरः—ऋषभः १ । गान्धारः २, ३, ११ । निषादः ४, ६—१०, १४, २४ । धैवतः ५, १९ । षड्जः १२, १३, १५—१८, २०—२२, २५, २६ । पञ्चमः २३ ॥

अग्निश्च पृथिवी च सन्नते ते मे सं नमतामदो वायुश्चाऽन्तरिक्षं च सन्नते
ते मे सं नमतामदऽआदित्यश्च द्यौश्च सन्नते ते मे सं नमतामदऽआपश्च
वरुणश्च सन्नते ते मे सं नमतामदः । सप्त सꣳसदोऽअष्टमी भूत-
साधनी सकामाँ२ऽअध्वनस्कुरु संज्ञानमस्तु मेऽमुना ॥ १ ॥
यथेमां वाचं कल्याणीमावदानि जनेभ्यः । ब्रह्मराजन्याभ्याꣳ शूद्राय
चार्य्याय च स्वाय चारणाय । प्रियो देवानां दक्षिणायै दातुरिह भूया-
समयं मे कामः समृध्यतामुप मादो नमतु ॥ २ ॥

बृहस्पते ऽ अति यदर्यो ऽ अर्हाद् द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु ।
यद्दीदयच्छवस ऽ ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ।
उपयामगृहीतोऽसि बृहस्पतये त्वैष ते योनिर्बृहस्पतये त्वा ॥ ३ ॥
इन्द्र गोमन्निहा याहि पिबा सोमꣳ शतक्रतो । विद्यद्भिर्ग्रावभिः सुतम् ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा गोमत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा गोमते ॥ ४ ॥
इन्द्रा याहि वृत्रहन् पिबा सोमꣳ शतक्रतो । गोमद्भिर्ग्रावभिः सुतम् ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा गोमत ऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा गोमते ॥ ५ ॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे ।
उपयामगृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ६ ॥
वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः ।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ।
उपयामगृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ७ ॥
वैश्वानरो न ऽ ऊतय ऽ आ प्र यातु परावतः । अग्निरुक्थेन वाहसा ।
उपयामगृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ८ ॥
अग्निर्ऋषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् ।
उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वर्चस ऽ एष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे ॥ ९ ॥
महाँ२ऽ इन्द्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु । हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि ।
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥१०॥
तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।
अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव ऽ इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥११॥
यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्च विभावसो ।
महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा ऽ उदीरते ॥१२॥
एह्यू षु ब्रवाणि तेऽग्न ऽ इत्थेतरा गिरः । एभिर्वर्द्धास ऽ इन्दुभिः ॥१३॥
ऋतवस्ते यज्ञं वि तन्वन्तु मासा रक्षन्तु ते हविः ।
संवत्सरस्ते यज्ञं दधातु नः प्रजां च परि पातु नः ॥१४॥
उपह्वरे गिरीणाꣳ सङ्गमे च नदीनाम् । धिया विप्रो ऽ अजायत ॥१५॥
उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्या ददे । उग्रꣳ शर्म महि श्रवः ॥१६॥

स न॑ऽ इन्द्रा॑य यज्य॑वे वरु॑णाय म॒रुद्भ्यः॑ । व॒रि॒वो॒वित्परि॑ स्रव ॥१७॥
ए॒ना विश्वा॑न्य॒र्यऽ आ द्यु॒म्नानि॒ मानु॑षाणाम् । सिषा॑सन्तो वनामहे ॥१८॥
अनु॑ वी॒रैरनु॑ पुष्यास्म॒ गोभि॒रन्वश्वै॒रनु॒ सर्वे॑ण पु॒ष्टैः ।
अनु॒ द्विप॒दानु॒ चतु॑ष्पदा व॒यं दे॒वा नो॑ य॒ज्ञमृ॒तुथा॑ नयन्तु ॥१९॥
अग्ने॒ पत्नी॑रि॒हा व॑ह दे॒वाना॑मुश॒तीरुप॑ । त्वष्टा॑र॒ꣳ सोम॑पीतये ॥२०॥
अ॒भि य॒ज्ञं गृ॑णीहि॒ नो॒ ग्नावो॒ नेष्टः॒ पिब॑ऽ ऋ॒तुना॑ ।
त्वꣳ हि र॑त्न॒धाऽ असि॑ ॥२१॥
द्र॒वि॒णो॒दाः पिपी॑षति जु॒होत॒ प्र च॑ तिष्ठत । ने॒ष्ट्रादृ॒तुभि॑रिष्यत ॥२२॥
तवा॒यं सोम॒स्त्वमे॒ह्यर्वाङ् श॑श्वत्त॒मꣳ सु॒मना॑ऽ अ॒स्य पा॑हि ।
अ॒स्मिन्य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्या॑ दधि॒ष्वेमं ज॒ठर॒ऽ इन्दु॑मिन्द्र ॥२३॥
अमे॑व॒ नः सुहवा॒ऽ आ हि गन्त॑न॒ नि ब॒र्हिषि॑ सदतना॒ रणि॑ष्टन ।
अथा॑ मदस्व जुजुषा॒णोऽ अन्ध॑स॒स्त्वष्ट॑र्दे॒वेभि॒र्जनि॑भिः सु॒मद्ग॑णः ॥२४॥
स्वादि॑ष्ठया॒ मदि॑ष्ठया॒ पव॑स्व सोम॒ धार॑या । इन्द्रा॑य॒ पात॑वे सु॒तः ॥२५॥
र॒क्षो॒हा वि॒श्वच॑र्षणिर॒भि योनि॒मयो॑हते । द्रोणे॑ स॒धस्थ॒मास॑दत् ॥२६॥

इति षड्विंशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अग्निः १—७, १०—२० । प्रजापतिः ८, ९, २१, २२ । वसिष्ठः २३, २४, २७, २८, ३५ । हिरण्यगर्भः २५, २६ । गृत्समदः २९, ३२, ३३ । पुरुमीढः ३० । अजमीढः ३१ । अङ्गिरसः ३४ । शम्युबार्हस्पत्यः ३६—३८ । वामदेवः ३९—४१ । शम्युः ४२, ४४, ४५ । भार्गवः ४३ ॥

देवता—अग्निः १, ३—७, ११, १८, ३९, ४३, ४५ । सामिधेन्यः २ । विश्वेदेवाः ८, १२ । अश्व्यादयः ९ । सूर्यः १० । यज्ञः १३, १७, ४२ । वह्निः १४ । वायुः १५, २३, २४, २७—३५, ४४ । देव्यः १६ । इडादयो लिङ्गोक्ताः १९ । त्वष्टा २० । विद्वांसः २१ । इन्द्रः २२, ३७, ३८, ४०, ४१ । प्रजापतिः २५, २६ । परमेश्वरः ३६ ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १, २, ८, ९, २४, २६, २८ । विराट्त्रिष्टुप् ३ । स्वराट्त्रिष्टुप् ४, २५ । स्वराट्पङ्क्तिः ५, २७, ३६ । भुरिग्बृहती ६ । निचृज्जगती ७ । विराडनुष्टुप् १० । उष्णिक् ११, १२ । निचृदुष्णिक् १३,

१६, २०, २२ । भुरिगुष्णिक् १४ । स्वराडुष्णिक् १५ । विराडुष्णिक् १७, २१ । भुरिग्गायत्री १८ । गायत्री १६, ३१, ३२, ३६ । निचृत्त्रिष्टुप् २३, ३३ । निचृद्गायत्री २६, ३४, ४० । अनुष्टुप् ३० । स्वराडनुष्टुप् ३५, ४३ । निचृदनुष्टुप् ३७ । स्वराड्बृहती ३८, ४४ । पादनिचृद्गायत्री ४१ । बृहती ४२ । निचृदभिकृतिः ४५ ॥

स्वरः—धैवतः १—४, ८, ६, २३—२६, २८, ३३ । पञ्चमः ५, २७, ३६ । मध्यमः ६, ४२, ४४ । निषादः ७ ! गान्धारः १०, ३०, ३५, ३७, ४३ । ऋषभः ११—१७, २०—२२, ४५ । षड्जः १८, १६, २६, ३१, ३२, ३४, ३६—४१ । निषादः ३८ ॥

समास्त्वाग्न ऽ ऋतवो वर्द्धयन्तु संवत्सरा ऽ ऋषयो यानि सत्या ।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा ऽ आ भाहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ १ ॥
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय ।
मा च रिषदुपसत्ता ते ऽ अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु माऽन्ये ॥ २ ॥
त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा ऽ इमे शिवो ऽ अग्ने संवरणे भवा नः ।
सपत्नहा नो ऽ अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥ ३ ॥
इहैवाग्ने ऽ अधि धारया रयिं मा त्वा नि क्रन् पूर्वचितो निकारिणः ।
क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्द्धतां ते ऽ अनिष्टृतः ॥ ४ ॥
क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सᳬं रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व ।
सजातानां मध्यमस्था ऽ एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥ ५ ॥
अति निहो ऽ अति स्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने ।
विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यᳬं सहवीराᳬं रयिं दाः ॥ ६ ॥
अनाधृष्यो जातवेदा ऽ अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह ।
विश्वा ऽ आशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवेभिरद्य परि पाहि नो वृधे ॥ ७ ॥
बृहस्पते सवितर्बोधयैनᳬं सᳬंशितं चित्सन्तराᳬं सᳬं शिशाधि ।
वर्धयैनं महते सौभगाय विश्वे ऽ एनमनु मदन्तु देवाः ॥ ८ ॥
अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते ऽ अभिशस्तेरमुञ्चः ।
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥ ९ ॥
उद्वयन्तमसस्परि स्वः पश्यन्त ऽ उत्तरम् ।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥१०॥
ऊर्ध्वा ऽ अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीᳬंष्यग्नेः ।
द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः ॥११॥

तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः । पथो अनक्तु मध्वा घृतेन ॥१२॥
मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशꣳसो ऽ अग्ने । सुकृद्देवः सविता विश्ववारः ॥१३॥
अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्नमसा ।
अग्निꣳ स्रुचो ऽ अध्वरेषु प्रयत्सु ॥१४॥
स यक्षदस्य महिमानमग्नेः स ऽ ईं मन्द्रा सुप्रयसः ।
वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च ॥१५॥
द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते ऽ अग्नेः । उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः ॥१६॥
ते ऽ अस्य योषणे दिव्ये न योना ऽ उषासानक्ता । इमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥१७॥
दैव्या होतारा ऽ ऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम् । कृणुतं नः स्विष्टिम् ॥१८॥
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती भारती । मही गृणाना ॥१९॥
तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा सुवीर्यम् । रायस्पोषं वि ष्यतु नाभिमस्मे ॥२०॥
वनस्पतेऽव सृजा रराणस्त्मना देवेषु । अग्निर्हव्यꣳ शमिता सूदयाति ॥२१॥
अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेद ऽ इन्द्राय हव्यम् ।
विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ॥२२॥
पीवो ऽ अन्ना रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामभिश्रीः ।
ते वायवे समनसो वि तस्थुर्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥२३॥
राये नु यं जज्ञतू रोदसीमे राये देवी धिषणा धाति देवम् ।
अध वायुं नियुतः सश्चत स्वा ऽ उत श्वेतं वसुधितिं निरेके ॥२४॥
आपो ह यद्बृहतीर्विश्वमायन् गर्भं दधाना जनयन्तीरग्निम् ।
ततो देवानाꣳ समवर्त्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥२५॥
यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम् ।
यो देवेष्वधि देव ऽ एक ऽ आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥२६॥
प्र याभिर्यासि दाश्वाꣳसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे ।
नि नो रयिꣳ सुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः ॥२७॥
आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरꣳ सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम् ।
वायो ऽ अस्मिन्त्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥२८॥
नियुत्वान् वायवा गह्ययꣳ शुक्रो ऽ अयामि ते । गन्तासि सुन्वतो गृहम् ॥२९॥

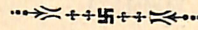
वायो शुक्रो ऽ अयामि ते मध्वो ऽ अग्रं दिविष्टिषु ।
आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥३०॥
वायुरग्रेगा यज्ञप्रीः साकं गन्मनसा यज्ञम् । शिवो नियुद्भिः शिवाभिः ॥३१॥
वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरा गहि । नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥३२॥
एकया च दशभिश्च स्वभूते द्वाभ्यामिष्टये विꣳशती च ।
तिसृभिश्च वहसे त्रिꣳशता च नियुद्भिर्वायविह ता वि मुञ्च ॥३३॥
तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत । अवाꣳस्या वृणीमहे ॥३४॥
अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा ऽ इव धेनवः ।
ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥३५॥
न त्वावाँ२ऽ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते ।
अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥३६॥
त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः ।
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥३७॥
स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानो ऽ अद्रिवः ।
गामश्वꣳ रथ्यमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥३८॥
कया नश्चित्र ऽ आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥३९॥
कस्त्वा सत्यो मदानां मꣳहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु ॥४०॥
अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतं भवास्यूतये ॥४१॥
यज्ञा यज्ञा वो ऽ अग्नये गिरा गिरा च दक्षसे ।
प्र प्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शꣳसिषम् ॥४२॥
पाहि नो ऽ अग्न ऽ एकया पाह्युत द्वितीयया ।
पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जां पते पाहि चतसृभिर्वसो ॥४३॥
ऊर्जो नपातꣳ स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये ।
भुवद्वाजेष्वविता भुवद्वृध ऽ उत त्राता तनूनाम् ॥४४॥
संवत्सरोऽसि परिवत्सरोऽसीदावत्सरोऽसीद्वत्सरोऽसि वत्सरोऽसि । उषस-
स्ते कल्पन्तामहोरात्रास्ते कल्पन्तामर्द्धमासास्ते कल्पन्तां मासास्ते कल्पन्ता-

मृतवस्ते कल्पन्ताᳪं संवत्सरस्ते कल्पताम् । प्रेत्याऽएत्यै सं चाञ्च प्र
च सारय । सुपर्णचिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवः सीद ॥४५॥

इति सप्तविंशोऽध्यायः ॥

अथाष्टाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेवः १—६ । बृहदुक्थो वामदेव्यः ८ । गोतमः ७ । प्रजापतिः ९—११ । अश्विनौ १२—२३ । सरस्वती २४—४६ ॥

देवता—इन्द्रः १—३, ५, ६, ८, ९, ११—१३, १५, १६, १८—२१, २५—२८, ३२, ३३, ३५—४६ । रुद्रः ४ । अश्विनौ ७, १७, ३० । बृहस्पतिः १० । अहोरात्रे १४, २९ । अग्निः २२—२४, ३४ । वायवः ३१ ॥

छन्दः—निचृत्त्रिष्टुप् १, २२ । निचृज्जगती २, ८ । निचृदतिजगती ५, ९, १२, ४२, ४३ । स्वराट्पङ्क्तिः ३, १४ । त्रिष्टुप् ४, ६, २१ । जगती ७ । स्वराडतिजगती १०, २७, ४५ । निचृच्छक्वरी ११, २६, ३९ । भुरिक्शक्वरी १३, ३१, ३२ । भुरिगतिजगती १५, २५, ३७, ३८, ४४ । भुरिगाकृतिः १६ । भुरिग्जगती १७, ४१ । अतिजगती १८, ४० । कृतिः १९, २३ । निचृदतिशक्वरी २०, २९, ३० । स्वराड्जगती २४ । स्वराट्छक्वरी २८ । निचृदत्यष्टिः ३३ । अतिशक्वरी ३४ । भुरिक्त्रिष्टुप् ३५, ३६ । आकृतिः ४६ ॥

स्वरः—धैवतः १, ४, ६, ११, २१, २२, २६, २८, ३१, ३२, ३५, ३६, ३९ । निषादः २, ५, ७—१०, १२, १५—१९, २३—२५, २७, ३७, ३८, ४०—४५ । पञ्चमः ३, १३, १४, २०, २९, ३०, ३४, ४६ । गान्धारः ३३ ॥

होता यक्षत्समिधेन्द्रमिडस्पदे नाभा पृथिव्याऽअधि ।
दिवो वर्ष्मन्त्समिध्यतऽओजिष्ठश्चर्षणीसहां वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ १ ॥
होता यक्षत्तनूनपातमूतिभिर्जेतारमपराजितम् ।
इन्द्रं देवᳪं स्वर्विदं पथिभिर्मधुमत्तमैर्नराशᳪंसेन तेजसा वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २ ॥
होता यक्षदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वानममर्त्यम् ।
देवो देवैः सवीर्यो वज्रहस्तः पुरन्दरो वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३ ॥

होता॑ यक्षद् ब॒र्हिषीन्द्रं॑ निषद्व॒रं वृ॑ष॒भं नर्या॑पसम् ।
वसु॑भी रु॒द्रैरा॑दि॒त्यैः स॒युग्भि॑र्ब॒र्हिरासं॑दद्वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ४ ॥
होता॑ यक्ष॒दोजो॒ न वी॒र्यं॑ सहो॒ द्वार॒ऽ इन्द्र॑मवर्द्धयन् । सु॒प्रा॒य॒णाऽ
अ॒स्मिन् य॒ज्ञे वि श्र॑यन्तामृता॒वृधो॒ द्वार॒ऽ इन्द्रा॑य मी॒ढुषे व्यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ५ ॥
होता॑ यक्ष॒दुषेऽ इन्द्र॑स्य धे॒नू सु॒दुघे॑ मा॒तरा॑ म॒ही ।
स॒वा॒तरौ॒ न तेज॑सा व॒त्समिन्द्र॑मवर्द्धतां वी॒तामाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ६ ॥
होता॑ यक्ष॒द्दैव्या॒ होता॑रा भि॒षजा॒ सखा॑या ह॒विषेन्द्रं॑ भिषज्यतः ।
क॒वी दे॒वौ प्रचे॑तसा॒विन्द्रा॑य धत्त ऽ इन्द्रि॒यं वी॒तामाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ७ ॥
होता॑ यक्ष॒त्ति॒स्रो दे॒वीर्न भे॑ष॒जं त्रय॑स्त्रि॒धात॑वो॒ऽपस॒ऽ इडा॒ सर॑स्वती॒ भार॑ती म॒हीः ।
इन्द्र॑पत्नीर्ह॒विष्म॑ती॒र्व्यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ८ ॥
होता॑ यक्ष॒त्त्वष्टा॑र॒मिन्द्रं॑ दे॒वं भि॒षज॑ꣳ सु॒यज॑ं घृत॒श्रिय॑म् ।
पु॒रु॒रूप॑ꣳ सु॒रेत॑सं म॒घोन॒मिन्द्रा॑य॒ त्वष्टा॒ दध॑दिन्द्रि॒याणि॒ वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ९ ॥
होता॑ यक्ष॒द्वन॒स्पति॑ꣳ शमि॒तार॑ꣳ श॒तक्र॑तुं धि॒यो जो॒ष्टार॑मिन्द्रि॒यम् । मध्वा॑
सम॒ञ्जन् पा॒थिभिः॑ सु॒गेभिः॑ स्वदा॑ति य॒ज्ञं मधु॑ना घृ॒तेन॒ वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ १० ॥
होता॑ यक्ष॒दिन्द्र॑ꣳ स्वाहाज्य॑स्य॒ स्वाहा॒ मेद॑सः स्वाहा॑ स्तो॒काना॑ꣳ स्वाहा॒
स्वाहा॑कृतीना॒ꣳ स्वाहा॑ ह॒व्यसू॑क्तीनाम् । स्वाहा॑ दे॒वाऽ आ॑ज्य॒पा जु॑षा॒णाऽ
इन्द्र॒ ऽ आज्य॑स्य॒ व्यन्तु॒ होत॒र्यज॑ ॥ ११ ॥
दे॒वं ब॒र्हिरिन्द्र॑ꣳ सु॒दे॒वं दे॒वैर्वी॒रव॑त् स्ती॒र्णं वेद्या॑मवर्द्धयत् ।
वस्तो॑र्वृ॒तं प्राक्तोर्भृ॒त॑ꣳ रा॒या ब॒र्हिष्म॒तोऽत्य॑गाद्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑ ॥ १२ ॥
दे॒वीर्द्वार॒ऽ इन्द्र॑ꣳ स॒ङ्घाते वी॒ड्वीर्याम॑न्नवर्द्धयन् । आ व॒त्सेन॒ तरु॑णेन कुमा॒-
रेण॑ च मीव॒ताप॒र्वाण॑ꣳ रे॒णुक॑काटं नुदन्तां वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य व्यन्तु॒ यज॑ ॥ १३ ॥
दे॒वी उ॒षासा॒नक्तेन्द्रं॑ य॒ज्ञे प्र॑य॒त्यह्वे॑ताम् ।
दै॒वीर्विशः॒ प्राया॑सिष्टा॒ꣳ सुप्री॑ते॒ सुधि॑ते वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीतां॒ यज॑ ॥ १४ ॥
दे॒वी जोष्ट्री॒ वसु॑धिती दे॒वमिन्द्र॑मवर्द्धताम् । अया॑व्य॒न्याघा॒ द्वेषा॒ꣳस्यान्या
व॑क्ष॒द्वसु॒ वार्या॑णि॒ यज॑मानाय शिक्षि॒ते व॑सु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीतां॒ यज॑ ॥ १५ ॥
दे॒वीऽ ऊ॒र्जाहु॑ती॒ दुघे॑ सु॒दुघे॒ पय॒सेन्द्र॑मवर्द्धताम् । इष॒मूर्ज॑म॒न्या व॑क्ष॒त्सग्धि॑ꣳ
सपी॑तिम॒न्या नवे॑न॒ पूर्वं॒ दय॑माने पु॒राणे॑न॒ नव॒मधा॑ता॒मूर्ज॑मू॒र्जाहु॑ती ऽ ऊ॒र्जय॑-
माने॒ वसु॒ वार्या॑णि॒ यज॑मानाय शिक्षि॒ते व॑सु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीतां॒ यज॑ ॥ १६ ॥

देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रमवर्द्धताम् । हतावशꣳसावाभार्ष्टां वसु
वार्याणि यजमानाय शिक्षितौ वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥१७॥

देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीः पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् । अस्पृक्षद्भारती दिवꣳ
रुद्रैर्यज्ञꣳ सरस्वतीडा वसुमती गृहान्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥१८॥

देव ऽइन्द्रो नराशꣳसस्त्रिवरूथस्त्रिबन्धुरो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । शतेन
शितिपृष्ठानामाहितः सहस्रेण प्र वर्त्तते मित्रावरुणेदस्य होत्रमर्हतो बृहस्पति
स्तोत्रमश्विनाध्वर्यवं वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥१९॥

देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णो मधुशाखः सुपिप्पलो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् ।
दिवमग्रेणास्पृक्षदान्तरिक्षं पृथिवीमदृꣳहीद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥२०॥

देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रमवर्द्धयत् ।
स्वासस्थमिन्द्रेणासन्नमन्या बर्हीꣳष्यभ्यभूद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥२१॥

देवो ऽअग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रमवर्द्धयत् ।
स्विष्टं कुर्वन्त्स्विष्टकृत् स्विष्टमद्य करोतु नो वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥२२॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं
बध्नन्निन्द्राय छागम् । सूपस्था ऽअद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय छागेन ।
अघत्तं मेदस्तः प्रति पचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन त्वामद्य ऽऋषे ॥२३॥

होता यक्षत्समिधानं महद्यशः सुसमिद्धं वरेण्यमग्निमिन्द्रं वयोधसम् ।
गायत्रीं छन्द ऽइन्द्रियं त्र्यविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२४॥

होता यक्षत्तनूनपातमुद्भिदं यं गर्भमदितिर्दधे शुचिमिन्द्रं वयोधसम् ।
उष्णिहं छन्द ऽइन्द्रियं दित्यवाहं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२५॥

होता यक्षदीडेन्यमीडितं वृत्रहन्तममिडाभिरीड्यꣳ सहः सोममिन्द्रं वयोधसम् ।
अनुष्टुभं छन्द ऽइन्द्रियं पञ्चाविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२६॥

होता यक्षत्सुबर्हिषं पूषण्वन्तममर्त्यꣳ सीदन्तं बर्हिषि प्रियेऽमृतेन्द्रं वयोधसम् ।
बृहतीं छन्द ऽइन्द्रियं त्रिवत्सं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥२७॥

होता यक्षद्व्यचस्वतीः सुप्रायणा ऽऋतावृधो द्वारो देवीर्हिरण्ययीर्ब्रह्माण-
मिन्द्रं वयोधसम् । पङ्क्तिं छन्द ऽइहेन्द्रियं तुर्यवाहं गां वयो दधद्व्यन्त्वा-
ज्यस्य होतर्यज ॥२८॥

होता यक्षत्सुपेशसा सुशिल्पे बृहती ऽउभे नक्तोषासा न दर्शते विश्वमिन्द्रं वयोध-
सम् । त्रिष्टुभं छन्द ऽइहेन्द्रियं पष्ठवाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥२६॥
होता यक्षत्प्रचेतसा देवानामुत्तमं यशो होतारा दैव्या कवी सयुजेन्द्रं वयोधसम् ।
जगतीं छन्द ऽइन्द्रियमनड्वाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥३०॥
होता यक्षत्पेशस्वतीस्तिस्रो देवीर्हिरण्ययीर्भारतीर्बृहतीर्महीः पतिमिन्द्रं वयोधसम् ।
विराजं छन्द ऽइहेन्द्रियं धेनुं गां न वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३१॥
होता यक्षत्सुरेतसं त्वष्टारं पुष्टिवर्द्धनं रूपाणि बिभ्रतं पृथक् पुष्टिमिन्द्रं वयोधसम् ।
द्विपदं छन्द ऽइन्द्रियमुक्षाणं गां न वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥३२॥
होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुꣳ हिरण्यपर्णमुक्थिनꣳ रशनां
बिभ्रतं वशिं भगमिन्द्रं वयोधसम् । ककुभं छन्द ऽइहेन्द्रियं वशां वेहतं
गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥३३॥
होता यक्षत् स्वाहाकृतीरग्निं गृहपतिं पृथग्वरुणं भेषजं कविं क्षत्रमिन्द्रं
वयोधसम् । अतिच्छन्दसं छन्द ऽइन्द्रियं बृहदृषभं गां वयो दधद्व्यन्त्वा-
ज्यस्य होतर्यज ॥३४॥
देवं बर्हिर्वयोधसं देवमिन्द्रमवर्द्धयत् ।
गायत्र्या छन्दसेन्द्रियं चक्षुरिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥३५॥
देवीर्द्वारो वयोधसꣳ शुचिमिन्द्रमवर्द्धयन् ।
उष्णिहा छन्दसेन्द्रियं प्राणमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥३६॥
देवी ऽउषासानक्ता देवमिन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् ।
अनुष्टुभा छन्दसेन्द्रियं बलमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥३७॥
देवी जोष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् ।
बृहत्या छन्दसेन्द्रियꣳ श्रोत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥३८॥
देवी ऽऊर्जाहुती दुघे सुदुघे पयसेन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् ।
पङ्क्त्या छन्दसेन्द्रियꣳ शुक्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥३९॥
देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रं वयोधसं देवौ देवमवर्द्धताम् ।
त्रिष्टुभा छन्दसेन्द्रियं त्विषिमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥४०॥
देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीर्वयोधसं पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् ।
जगत्या छन्दसेन्द्रियꣳ शूषमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४१॥

देवो नराशꣳसो देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् ।
विराजा छन्दसेन्द्रियꣳ रूपमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४२॥

देवो वनस्पतिर्देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् ।
द्विपदा छन्दसेन्द्रियं भगमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४३॥

देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रं वयोधसं देवं देवमवर्द्धयत् ।
ककुभा छन्दसेन्द्रियं यशऽइन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४४॥

देवोऽअग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् ।
अतिच्छन्दसा छन्दसेन्द्रियं क्षत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥४५॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं बध्नन्निन्द्राय वयोधसे छागम् । सूपस्थाऽअद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय वयोधसे छागेन । अघत्तं मेदस्तः प्रतिपचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन त्वामद्यऽऋषे ॥४६॥

इत्यष्टाविंशोऽध्यायः ॥

अथैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेव्यः १—११ । भार्गवो जमदग्निः १२—२४ । जमदग्निः २५—३६ । मधुच्छन्दाः ३७ । भारद्वाजः ३८—६० ॥

देवता—अग्निः १—५, ११, १३—१८, २०, २८, ३५ । मनुष्याः ६, २१, २३ । अश्विनौ ७ । सरस्वती ८ । त्वष्टा ९ । सूर्यः १० । यजमानः १२ । मनुष्यः १९, २४ । वायवः २२ । विद्वान् २५—२७, ३४, ३८ । अन्तरिक्षम् २९ । स्त्रियः ३०, ३१ । विद्वांसः ३२, ३६, ३७, ५८ । वाग् ३३ । वीराः ३९—४६, ४८—५०, ५५ । धनुर्वेदाध्यापकाः ४७ । महावीरः सेनापतिः ५१ । सुवीरः ५२ । वीरः ५३, ५४ । वादयितारो वीराः ५६, ५७ । अग्न्यादयः ५९, ६० ॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ५—९, ११, १२, १७, १८, २७, ३१, ३४, ३९, ४१, ४२, ४४—४६, ४८, ५१ । विराट्त्रिष्टुप् २, १४, १९, २२ । पङ्क्तिः ३ । निचृत्पङ्क्तिः ४ । निचृतत्रिष्टुप् १०, १६, २०, २४—२६, ३०, ३५, ३६, ३८, ४०, ५४ । भुरिक्त्रिष्टुप् १३, ५५, ५६ । भुरिक्पङ्क्तिः १५, २१,

२३, २६, ३३, ५२, ५७ । स्वराड्बृहती २८ । आर्षीत्रिष्टुप् ३२ । गायत्री ३७ । जगती ४३ । विराड्जगती ४७, ५३ । विराडनुष्टुप् ४६, ५० । भुरिगत्यष्टिः ५८ । भुरिगतिशक्वरी ५६ । विराट् प्रकृतिः [क], प्रकृतिः [र] ६० ॥

स्वरः—धैवतः १, २, ५—१४, १६—२०, २२, २४—२७, ३०—३२, ३४—३६, ३८—४२, ४४—४६, ४८, ५१, ५४—५६, ६० । पञ्चमः ३, ४, १५, २१, २३, २६, ३३, ५२, ५७, ५६ । मध्यमः २८ । षड्जः ३७ । निषादः ४३, ४७, ५३ । गान्धारः ४६, ५०, ५८ ॥

समिद्धोऽअञ्जन् कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत् पिन्वमानः ।
वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम् ॥ १ ॥
घृतेनाञ्जन्त्सं पथो देवयानान् प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान् ।
अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताᳬ स्वधामस्मै यजमानाय धेहि ॥ २ ॥
ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते ।
अग्निष्ट्वा देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः ॥ ३ ॥
स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम् ।
देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु ॥ ४ ॥
एताऽउ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणाऽउदातैः ।
ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु ॥ ५ ॥
अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने ।
उषासा वाᳬ सुहिरण्ये सुशिल्पेऽऋतस्य योनाविह सादयामि ॥ ६ ॥
प्रथमा वाᳬ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा ।
अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ ७ ॥
आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञᳬ सरस्वती सह रुद्रैर्नऽआवीत् ।
इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त ॥ ८ ॥
त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा जायतऽआशुरश्वः ।
त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः कर्त्तारमिह यक्षि होतः ॥ ९ ॥
अश्वो घृतेन त्मन्या समक्तऽउप देवाँ२ऽऋतुशः पाथऽएतु ।
वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत् ॥१०॥
प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने ।
स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः ॥११॥

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान ऽ उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् ।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू ऽ उपस्तुत्यं महि जातं ते ऽ अर्वन् ॥१२॥
यमेन दत्तं त्रित ऽ एनमायुनगिन्द्र ऽ एणं प्रथमो ऽ अध्यतिष्ठत् ।
गन्धर्वो ऽ अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट ॥१३॥
असि यमो ऽ अस्यादित्यो ऽ अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन ।
असि सोमेन समया विपृक्त ऽ आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥१४॥
त्रीणि त ऽ आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे ।
उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा त ऽ आहुः परमं जनित्रम् ॥१५॥
इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानांᳬ सनितुर्निधाना ।
अत्रा ते भद्रा रशना ऽ अपश्यमृतस्य या ऽ अभिरक्षन्ति गोपाः ॥१६॥
आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम् ।
शिरो ऽ अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥१७॥
अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष ऽ आ पदे गोः ।
यदा ते मर्तो ऽ अनु भोगमानडादिद् ग्रसिष्ठ ऽ ओषधीरजीगः ॥१८॥
अनु त्वा रथो ऽ अनु मर्यो ऽ अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् ।
अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥१९॥
हिरण्यशृङ्गोऽयो ऽ अस्य पादा मनोजवा ऽ अवर ऽ इन्द्र ऽ आसीत् ।
देवा ऽ इदस्य हविरद्यमायन्यो ऽ अर्वन्तं प्रथमो ऽ अध्यतिष्ठत् ॥२०॥
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सᳬ शूरणासो दिव्यासो ऽ अत्याः ।
हᳬसा ऽ इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥२१॥
तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वात ऽ इव ध्रजीमान् ।
तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥२२॥
उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः ।
अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥२३॥
उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ२ऽ अच्छा पितरं मातरं च ।
अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या ऽ अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि ॥२४॥
समिद्धो ऽ अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः ।
आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥२५॥

तनूनपात्पथ ऽ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व ।
मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥२६॥
नराशꣳसस्य महिमानमेषामुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः ।
ये सुक्रतवः शुचयो धियन्धाः स्वदन्ति देवा ऽ उभयानि हव्या ॥२७॥
आजुह्वान ऽ ईड्यो वन्द्यश्चा याह्यग्ने वसुभिः सजोषाः ।
त्वं देवानामसि यह्व होता स ऽएनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥२८॥
प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते ऽ अग्रे ऽ अह्नाम् ।
व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो ऽ अदितये स्योनम् ॥२९॥
व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः ।
देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥३०॥
आ सुष्वयन्ती यजते ऽ उपाके ऽ उषासानक्ता सदतां नि योनौ ।
दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे ऽ अधि श्रियꣳ शुक्रपिशं दधाने ॥३१॥
दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै ।
प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥३२॥
आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विडा मनुष्वदिह चेतयन्ती ।
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ स्योनꣳ सरस्वती स्वपसः सदन्तु ॥३३॥
य ऽ इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिꣳशद्भुवनानि विश्वा ।
तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥३४॥
उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथ ऽ ऋतुथा हवीꣳषि ।
वनस्पतिः शमिता देवो ऽ अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥३५॥
सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः ।
अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतꣳ हविरदन्तु देवाः ॥३६॥
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या ऽ अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥३७॥
जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे ।
अनाविद्धया तन्वा जय त्वꣳ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु ॥३८॥
धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम ।
धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम ॥३९॥

वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियꣳ सखायं परिषस्वजाना ।
योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वञ्ज्या इयꣳ समने पारयन्ती ॥४०॥
ते ऽ आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे ।
अप शत्रून्विध्यताꣳ संविदाने ऽ आर्त्नी ऽ इमे विष्फुरन्ती ऽ अमित्रान् ॥४१॥
बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य ।
इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः ॥४२॥
रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्र यत्र कामयते सुषारथिः ।
अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ॥४३॥
तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः ।
अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रूँ१ऽ रनपव्ययन्तः ॥४४॥
रथवाहनꣳ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म ।
तत्रा रथमुप शग्मꣳ सदेम विश्वाहा वयꣳ सुमनस्यमानाः ॥४५॥
स्वादुषꣳसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः ।
चित्रसेना ऽ इषुबला ऽ अमृध्राः सतोवीरा ऽ उरवो व्रातसाहाः ॥४६॥
ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी ऽ अनेहसा ।
पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो ऽ अघशꣳस ऽ ईशत ॥४७॥
सुपर्णं वस्ते मृगो ऽ अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता ।
यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यꣳसन् ॥४८॥
ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः ।
सोमो ऽ अधि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु ॥४९॥
आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ२ऽ उप जिघ्नते ।
अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय ॥५०॥
अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः ।
हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमाꣳसं परि पातु विश्वतः ॥५१॥
वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया ऽ अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः ।
गोभिः सन्नद्धो ऽ असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥५२॥
दिवः पृथिव्याः पर्योज ऽ उद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतꣳ सहः ।
अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ हविषा रथं यज ॥५३॥

इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।
सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय ॥५४॥

उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत् ।
स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद्दवीयो ऽ अप सेध शत्रून् ॥५५॥

आ क्रन्दय बलमोजो न ऽ आधा निष्टनिहि दुरिता बाधमानः ।
अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना ऽ इत ऽ इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ॥५६॥

आमूरज प्रत्यावर्त्तयेमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति ।
समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥५७॥

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः
शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेव ऽ ऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माष ऽ
ऐन्द्राग्नः संहितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः कृष्ण ऽ एकशितिपात्पेत्वः ॥५८॥

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी
वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्माष ऽ आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती
मेषी वारुणः पेत्वः ॥५९॥

क अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथन्तरायाष्टाकपाल ऽ इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्च-
दशाय बार्हतायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो
वैरूपेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविंशाभ्यां
र वैराजाभ्यां पयस्या बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्वराय चरुः
सवित्र ऽ औष्णिहाय त्रयस्त्रिंशाय रैवताय द्वादशकपालः प्राजापत्य-
श्चरुरदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोऽनुमत्या ऽ
अष्टाकपालः ॥६०॥

इत्येकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—३, ५—२२। मेधातिथिः ४॥

देवता—सविता १—४। परमेश्वरः ५, ६। विद्वांसः ७, ८। विद्वान् ९—१२। ईश्वरः १३। राजेश्वरौ १४—२२॥

छन्दः—त्रिष्टुप् १। निचृद्गायत्री २। गायत्री ३, ४। स्वराडतिशक्वरी ५, ११। निचृदष्टिः ६, ७। कृतिः ८, १३। भुरिगत्यष्टिः ९, १०, २१। विराटसंकृतिः १२। निचृदत्यष्टिः १४। विराट्कृतिः १५, १६। विराड्धृतिः १७। निचृत्प्रकृतिः १८। भुरिग्धृतिः १९। भुरिगतिजगती २०। निचृत्कृतिः २२॥

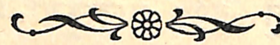
स्वरः—धैवतः १, १८। षड्जः २—४। पञ्चमः ५, ७, ११। मध्यमः ६, ९। निषादः ८, १३, १५, १६, २२। गान्धारः १०, १२, १४, २१। ऋषभः १७, १९, २०॥

देव॑ सवितः॒ प्र सु॑व य॒ज्ञं प्र सु॑व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य।
दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः के॑त॒पूः केत॑न्नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाचं॑ नः स्वदतु ॥ १॥
तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त् ॥ २॥
विश्वा॑नि देव सवितर्दुरि॒तानि॒ परा॑ सुव। य॒द्भ॒द्रं तन्न॒ऽआ सु॑व ॥ ३॥
वि॒भ॒क्तार॑ꣳ हवामहे॒ वसो॑श्चि॒त्रस्य॒ राध॑सः। स॒वि॒तारं॑ नृ॒चक्ष॑सम् ॥ ४॥
ब्रह्म॑णे ब्राह्म॒णं क्ष॒त्राय॑ राज॒न्यं॒ म॒रुद्भ्यो॒ वैश्यं॒ तप॑से शू॒द्रं तम॑से॒ तस्क॑रं
नार॒काय॑ वीर॒हणं॑ पा॒प्मने॑ क्ली॒बमा॑क्र॒याया॑ऽअ॒यो॒गूं कामा॑य पुँश्च॒लूमति॑-
क्रुष्टाय माग॒धम् ॥ ५॥
नृ॒त्ताय॑ सू॒तं गी॒ताय॑ शैलू॒षं धर्मा॑य सभाच॒रं न॒रिष्ठा॑यै भीम॒लं न॒र्माय॑ रे॒भꣳ
ह॒साय॒ कारि॒मान॒न्दाय॑ स्त्रीष॒खं प्र॒म॑दे कुमारीपु॒त्रं मे॒धायै॑ रथका॒रं धैर्या॑य
तक्षा॑णम् ॥ ६॥
तप॑से कौला॒लं मा॒यायै॑ क॒र्मार॑ꣳ रू॒पाय॑ मणिका॒रꣳ शु॒भे व॒पꣳ श॑र॒व्याया॑ऽ
इषुका॒रꣳ हे॒त्यै ध॑नुष्का॒रं कर्म॑णे ज्याका॒रं दि॒ष्टाय॑ रज्जुस॒र्जं मृ॒त्यवे॑
मृग॒युमन्त॑काय श्व॒निन॑म् ॥ ७॥
न॒दीभ्यः॑ पौञ्जि॒ष्ठमृ॒क्षीका॑भ्यो॒ नैषा॑दं पुरुषव्या॒घ्राय॑ दु॒र्मदं॑ गन्धर्वाप्स॒रोभ्यो॒
व्रात्यं॑ प्र॒युग्भ्य॒ऽ उन्म॑त्तꣳ सर्पदेवज॒नेभ्यो॑ऽप्रतिप॒दमये॑भ्यः कित॒वमी॒र्यता॑या॒ऽ
अकि॑तवं पिशा॒चेभ्यो॑ विदलका॒रीं या॑तु॒धाने॑भ्यः कण्टकीका॒रीम् ॥ ८॥

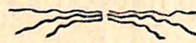
सन्धये जारं गेहायोपपतिमार्त्यै परिवित्तं निर्ऋत्यै परिविविदानमराद्ध्या ऽ
एदिधिषुःपतिं निष्कृत्यै पेशस्कारीꣳ संज्ञानाय स्मरकारीं प्रकामोद्यायोपसदं
वर्णायानुरुधं बलायोपदाम् ॥ ९ ॥
उत्सादेभ्यः कुब्जं प्रमुदे वामनं द्वार्भ्यः स्रामꣳ स्वप्नायान्धमधर्माय
बधिरं पवित्राय भिषजं प्रज्ञानाय नक्षत्रदर्शमाशिक्षायै प्रश्निनमुपशिक्षाया ऽ
अभिप्रश्निनं मर्यादायै प्रश्नविवाकम् ॥१०॥
अर्मेभ्यो हस्तिपं जवायाश्वपं पुष्ट्यै गोपालं वीर्यायाविपालं तेजसेऽजपा-
लमिरायै कीनाशं कीलालाय सुराकारं भद्राय गृहपꣳ श्रेयसे वित्तधमाध्य-
क्ष्यायानुक्षत्तारम् ॥११॥
भायै दार्वाहारं प्रभाया ऽ अग्न्येधं ब्रध्नस्य विष्टपायाभिषेक्तारं वर्षिष्ठाय
नाकाय परिवेष्टारं देवलोकाय पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारꣳ सर्वेभ्यो
लोकेभ्य ऽ उपसेक्तारमव ऽ ऋत्यै वधायोपमन्थितारं मेधाय वासःपल्पूलीं
प्रकामाय रजयित्रीम् ॥१२॥
ऋतये स्तेनहृदयं वैरहत्याय पिशुनं विविक्त्यै क्षत्तारमौपद्रष्ट्र्यायानुक्षत्तारं
बलायानुचरं भूम्ने परिष्कन्दं प्रियाय प्रियवादिनमरिष्ट्या ऽ अश्वसादꣳ
स्वर्गाय लोकाय भागदुघं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारम् ॥१३॥
मन्यवेऽयस्तापं क्रोधाय निसरं योगाय योक्तारꣳ शोकायाभिसर्त्तारं क्षेमाय
विमोक्तारमुत्कूलनिकूलेभ्यस्त्रिष्ठिनं वपुषे मानस्कृतꣳ शीलायाञ्जनीकारीं
निर्ऋत्यै कोशकारीं यमायासूम् ॥१४॥
यमाय यमसूमथर्वभ्योऽवतोकाꣳ संवत्सराय पर्यायिणीं परिवत्सरायाविजा-
तामिदावत्सरायातीत्वरीमिद्वत्सरायातिष्कद्वरीं वत्सराय विजर्जराꣳ संवत्स-
राय पलिक्नीमृभुभ्योऽजिनसन्धꣳ साध्येभ्यश्चर्मम्नम् ॥१५॥
सरोभ्यो धैवरमुपस्थावराभ्यो दाशं वैशन्ताभ्यो बैन्दं नड्वलाभ्यः शौष्कलं
पाराय मार्गारमवाराय केवर्त्तं तीर्थेभ्य ऽ आन्दं विषमेभ्यो मैनालꣳ स्वनेभ्यः
पर्णकं गुहाभ्यः किरातꣳ सानुभ्यो जम्भकं पर्वतेभ्यः किम्पूरुषम् ॥१६॥
बीभत्सायै पौल्कसं वर्णाय हिरण्यकारं तुलायै वाणिजं पश्चादोषाय ग्लाविनं
विश्वेभ्यो भूतेभ्यः सिध्मलं भूत्यै जागरणमभूत्यै स्वपनमार्त्यै जनवादिनं
व्यृद्ध्या ऽ अपगल्भꣳ सꣳशराय प्रच्छिदम् ॥१७॥

अ॒क्षरा॒जाय॑ कित॒वं कृ॒ताया॑दिनवद॒र्शं त्रेता॑यै क॒ल्पिनं॑ द्वा॒परा॑याधिक॒ल्पिन॑मा-
स्क॒न्दाय॑ सभास्था॒णुं मृ॒त्यवे॑ गोव्य॒च्छम॑न्त॒काय॒ गोघा॒तं क्षु॒धे यो गां
वि॑कृ॒न्तन्तं॒ भिक्ष॑माण ऽ उप॒ तिष्ठ॑ति दुष्कृ॒ताय॒ चर॑काचार्यं॒ पाप्मने॑ सैल॒गम् ॥१८॥
प्र॒ति॒श्रुत्का॑या ऽ अ॒र्त॒नं घोषा॑य भ॒षम॒न्ता॑य बहुवा॒दिन॑मन॒न्ताय॒ मूक॑ꣳ शब्दा॑-
याडम्बराघा॒तं मह॑से वीणावा॒दं क्रोशा॑य तूणव॒ध्मम॑वरस्प॒राय॑ शङ्ख॒ध्मं
वना॑य व॒नप॑म॒न्यतो॑रण्याय दाव॒पम् ॥१९॥
न॒र्मा॑य पुँश्च॒लूꣳ हसा॑य॒ कारिं॒ यादसे॑ शाब॒ल्यां ग्रा॑म॒ण्यं॒ गण॑कमभि॒क्रोश॑कं॒
तान्मह॑से वीणावा॒दं पा॑णि॒घ्नं तू॑णव॒ध्मं तान्नृ॒त्ताया॑न॒न्दाय॑ तल॒वम् ॥२०॥
अ॒ग्नये॒ पीवा॑नं पृथि॒व्यै पी॑ठस॒र्पिणं॑ वा॒यवे॑ चाण्डाल॒मन्तरि॑क्षाय वꣳशन॒र्तिनं॑
दि॒वे ख॑ल॒तिꣳ सूर्या॑य हर्य॒क्षं नक्ष॑त्रेभ्यः किर्मि॒रं च॒न्द्रम॑से कि॒लास॒मह्ने॑
शु॒क्लं पि॑ङ्गा॒क्षꣳ रात्र्यै॑ कृ॒ष्णं पि॑ङ्गा॒क्षम् ॥२१॥
अथै॒तान॒ष्टौ विरू॑पा॒ना ल॑भ॒तेऽति॑दीर्घं॒ चाति॑ह्र॒स्वं चाति॑स्थू॒लं चाति॑कृ॒शं चाति॑-
शुक्ल॒ं चाति॑कृ॒ष्णं चाति॑कुल्वं॒ चाति॑लोमशं च । अशू॑द्रा ऽ अब्रा॑ह्मणा॒स्ते
प्रा॑जाप॒त्याः । मा॒ग॒धः पुँ॒श्चली कि॑त॒वः क्ली॒बोऽशू॑द्रा ऽ अब्रा॑ह्मणा॒स्ते
प्रा॑जाप॒त्याः ॥२२॥

इति त्रिंशोऽध्यायः ॥

अथैकत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—१६ । उत्तरनारायणः १७—२२ ॥

देवता—पुरुषः १, ३, ४, ६, ८—१६ । ईशानः २ । स्रष्टा ५ । स्रष्टेश्वरः ७ । आदित्यः १७—१९, २२ । सूर्यः २० । विश्वेदेवाः २१ ॥

छन्दः—निचृदनुष्टुप् १—३, ८—११, १४ । अनुष्टुप् ४, ५, ७, १२, १३, १५, २०, २१ । विराडनुष्टुप् ६ । विराट्त्रिष्टुप् १६ । भुरिक्त्रिष्टुप् १७, १९ । निचृत्त्रिष्टुप् १८ । निचृदार्षीत्रिष्टुप् २२ ॥

स्वरः—गान्धारः १—१५, २०, २१ । धैवतः १६—१९, २२ ॥

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
स भूमिꣳ सर्वत स्पृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥
पुरुष ऽ एवेदꣳ सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ।
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥
एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः ।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥
त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः ।
ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने ऽ अभि ॥ ४ ॥
ततो विराडजायत विराजो ऽ अधि पूरुषः ।
स जातो ऽ अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृषदाज्यम् ।
पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥ ६ ॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऽ ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दाꣳसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ७ ॥
तस्मादश्वा ऽ अजायन्त ये के चोभयादतः ।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता ऽ अजावयः ॥ ८ ॥
तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः ।
तेन देवा ऽ अयजन्त साध्या ऽ ऋषयश्च ये ॥ ९ ॥
यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्यासीत्किं बाहू किमूरू पादा ऽ उच्येते ॥१०॥
ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्याꣳ शूद्रो ऽ अजायत ॥११॥
चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो ऽ अजायत ।
श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥१२॥
नाभ्या ऽ आसीदन्तरिक्षꣳ शीर्ष्णो द्यौः समवर्त्तत ।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ२ऽ अकल्पयन् ॥१३॥
यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्म ऽ इध्मः शरद्धविः ॥१४॥

सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।
देवा यद्यज्ञं तन्वाना ऽ अबध्नन् पुरुषं पशुम् ॥१५॥
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥१६॥
अद्भ्यः सम्भृतः पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्त्तताग्रे ।
तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्रे ॥१७॥
वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।
तमेव विदित्वाति मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥१८॥
प्रजापतिश्चरति गर्भे ऽ अन्तरजायमानो बहुधा वि जायते ।
तस्य योनिं परि पश्यन्ति धीरास्तस्मिन्ह तस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥१९॥
यो देवेभ्य ऽ आतपति यो देवानां पुरोहितः ।
पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मये ॥२०॥
रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवा ऽ अग्रे तदब्रुवन् ।
यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवा ऽ असन्वशे ॥२१॥
श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् ।
इष्णन्निषाणामुं म ऽ इषाण सर्वलोकं म ऽ इषाण ॥२२॥

इत्येकत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—स्वयम्भु ब्रह्म १—१२ । मेधाकामः १३—१५ । श्रीकामः १६ ॥

देवता—परमात्मा १, २, ६—८, १०—१२, १४ । हिरण्यगर्भः परमात्मा ३ । आत्मा ४ । परमेश्वरः ५ । विद्वान् ९ । इन्द्रः १३ । परमेश्वरविद्वांसौ १५ । विद्वद्राजानौ १६ ॥

छन्दः—अनुष्टुप् १, २, १६ । निचृत्पङ्क्तिः ३ । भुरिक्त्रिष्टुप् ४, ५ । निचृत्त्रिष्टुप् ६, ८—१२ । स्वराडतिजगती ७ । भुरिग्गायत्री १३ । निचृदनुष्टुप् १४ । निचृद्बृहती १५ ॥

स्वरः—गान्धारः १, २, १४, १६ । पञ्चमः ३ । धैवतः ४—६, ८—१२ । निषादः ७ । षड्जः १३ । मध्यमः १५ ॥

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः ।
तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म ताऽआपः स प्रजापतिः ॥ १ ॥
सर्वे निमेषा जज्ञिरे विद्युतः पुरुषादधि ।
नैनमूर्ध्वं न तिर्य्यञ्चं न मध्ये परि जग्रभत् ॥ २ ॥
न तस्य प्रतिमाऽअस्ति यस्य नाम महद्यशः ।
हिरण्यगर्भऽइत्येष मा मा हिꣳसीदित्येषा यस्मान्न जातऽइत्येषः ॥ ३ ॥
एषो ह देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो ह जातः सऽउ गर्भेऽअन्तः ।
सऽएव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥ ४ ॥
यस्माज्जातं न पुरा किं चनैव य आबभूव भुवनानि विश्वा ।
प्रजापतिः प्रजया सꣳरराणस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सचते स षोडशी ॥ ५ ॥
येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा येन स्व स्तभितं येन नाकः ।
योऽअन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ६ ॥
यं क्रन्दसीऽअवसा तस्तभानेऽअभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने ।
यत्राधि सूरऽउदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम ।
आपो ह यद्बृहतीर्यश्चिदापः ॥ ७ ॥
वेनस्तत्पश्यन्निहितं गुहा सद्यत्र विश्वं भवत्येकनीडम् ।
तस्मिन्निदꣳ सं च वि चैति सर्वꣳ सऽओतः प्रोतश्च विभूः प्रजासु ॥ ८ ॥
प्र तद्वोचेदमृतं नु विद्वान् गन्धर्वो धाम विभृतं गुहा सत् ।
त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितुः पितासत् ॥ ९ ॥
स नो बन्धुर्जनिता स विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा ।
यत्र देवाऽअमृतमानशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयन्त ॥१०॥
परीत्य भूतानि परीत्य लोकान् परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च ।
उपस्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभि सं विवेश ॥११॥
परि द्यावापृथिवी सद्यऽइत्वा परि लोकान् परि दिशः परि स्वः ।
ऋतस्य तन्तुं विततं विचृत्य तदपश्यत्तदभवत्तदासीत् ॥१२॥

सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनिं मेधामयासिषꣳ स्वाहा ॥१३॥
यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते ।
तया मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा ॥१४॥
मेधां मे वरुणो ददातु मेधामग्निः प्रजापतिः ।
मेधामिन्द्रश्च वायुश्च मेधां धाता ददातु मे स्वाहा ॥१५॥
इदं मे ब्रह्म च क्षत्रं चोभे श्रियमश्नुताम् ।
मयि देवा दधतु श्रियमुत्तमां तस्यै ते स्वाहा ॥१६॥

इति द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सप्रीः १ । विश्वरूपः २, ४ । गोतमः ३, १६ । कुत्सः ५, ६, २६, ३७, ३८, ४२, ६८ । विश्वामित्रः ७, ८, २२, २६, ६०, ६३, ७५ । भरद्वाजः ९, १३, ६१, ६६, ८४ । मेधातिथिः १०, ४५, ४६, ८१—८३, ९७ । पराशरः ११ । विश्ववारा १२ । वसिष्ठः १४, १८, २०, ४४, ७०, ७१, ७६, ८८ । प्रस्कण्वः १५, ३१—३३, ३६ । लुशोधानाकः १७ । पुरुमीढाजमीढौ १९ । सुनीतिः २१ । सुचीकः २३ । त्रिशोकः २४ । मधुच्छन्दाः २५, ५६—५८ । अगस्त्यः २७, ३४, ७८, ७९ । विभ्राट् ३० । गौरीवितिः २८, ६४ । श्रुतकक्षसुकक्षौ ३५ । जमदग्निः ३९, ४०, ८५, ८७ । नृमेधः ४१, ६६, ६७, ९५, ९६ । हिरण्यस्तूपः ४३ । कुत्सीदिः ४७ । प्रतिक्षत्रः ४८ । वत्सारः ४९ । प्रगाथः ५० । कूर्मः ५१ । लुशः ५२ । सुहोत्रः ५३, ७७, ९३ । वामदेवः ५४, ६५ । ऋजिश्वः ५५ । कुशिकः ५९ । देवलः ६२ । दक्षः ७२, ७३ । प्रजापतिः ७४ । बृहद्दिवः ८० । तापसः ८६ । कण्वः ८९ । त्रितः ९० । मनुः ९१, ९४ । मेधः ९२ ॥

देवता—अग्नयः १, २ । अग्निः ३—६, ९—१२, १५, १६ । विद्वांसः ७, ८, १४ । विश्वेदेवाः १३, ३९, ४७—४९, ५१—५४, ७७, ८१—८३, ८९, ९१, ९४ । सविता १७, २०, ३४, ६९, ८४ । इन्द्रः १८, २२—२९, ५९, ६३—६७, ७९, ९०, ९५, ९६ । इन्द्रवायू १९, ४५, ५६, ८६ । वेनः २१ । सूर्यः ३०—३२, ३५—३८, ४०—४३, ७४ । विद्वान् ३३, ७२, ७५ । वायुः ४४, ५५, ७०, ८५ । वरुणः ४६ । महेन्द्रः ५०, ८०, ९७ । मित्रावरुणौ ५७, ७१, ८७ । अश्विनौ ५८, ८८ । वैश्वानरः ६०, ९२ । इन्द्राग्नी ६१, ७६, ९३ । सोमः ६२ । आदित्याः ६८ । अध्वर्यू ७३ । इन्द्रामरुतौ ७८ ॥

छन्दः—स्वराट्पङ्क्तिः १, ५, ७, १६, १८ । गायत्री २, ९, १९, ४५, ४६, ५६—५८, ६५, ७१, ७९ । निचृद्गायत्री ३, ४, २० २१, २४, २५, ३१—३३, ६१, ६२, ७२, ७३, ७७ । भुरिक्पङ्क्तिः

९, १३, २६, २८, ५९ । भुरिक्त्रिष्टुप् ८, १७, २२, २३, ६० । विराड्गायत्री १० । विराट्त्रिष्टुप् ११, २७, ४३, ७०, ७८ । निचृत्त्रिष्टुप् १२, ४२, ४४, ४८, ५२, ५४ । निचृत्पिपीलिकामध्या गायत्री ४७ । अनुष्टुप् १४ । बृहती १५, ३९ । जगती २९ । विराड्जगती ३० । त्रिष्टुप् ३४, ३७, ३८, ५०, ५१, ५३, ५५, ६३, ६४, ७४, ७९ । पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री ३५ । निचृदनुष्टुप् ३६ । निचृज्जगती ४९, ६८, ६९, ७५, ८४ । भुरिगनुष्टुप् ६६, ८९, ९३ । पङ्क्तिः ६७, ८०, ९४ । निचृद्बृहती ४१, ८१, ८२, ८६—८८, ९०, ९२, ९६ । विराड्बृहती ८५, ९१ । भुरिग्बृहती ४०, ९५ । निचृत्सतोबृहती ८३ । स्वराट् सतोबृहती ९७ ॥

स्वरः—पञ्चमः १, ५—७, १३, १६, १८, २६, २८, ५९, ६७, ८०, ९४ । षड्जः २—४, ९, १०, १९—२१, २४, २५, ३१—३३, ३५, ४५—४७, ५६—५८, ६१, ६२, ६५, ७१—७३, ७६, ७७ । धैवतः ८, ११, १२, १७, २२, २३, २७, ३४, ३७, ३८, ४२—४४, ४८, ५०—५५, ६०, ६३, ६४, ७०, ७४, ७८, ७९ । गान्धारः १४, ३६, ६६, ८९, ९३ । मध्यमः १५, ३९—४१, ८१—८३, ८५—८८, ९०—९२, ९५—९७ । निषादः २९, ३०, ४९, ६८, ६९, ७५, ८४ ॥

अस्याजरासो दमामरित्रा ऽ अर्चद्धूमासो ऽ अग्नयः पावकाः ।
श्वितीचयः श्वात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ॥ १ ॥
हरयो धूमकेतवो वातजूता ऽ उप द्यवि । यतन्ते वृथगग्नयः ॥ २ ॥
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ२ऽ ऋतं बृहत् । अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥ ३ ॥
युक्ष्वा हि देवहूतमाँ२ऽ अश्वाँ२ऽ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ॥ ४ ॥
द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे ऽ अन्यान्या वत्समुप धापयेते ।
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो ऽ अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ ५ ॥
अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो ऽ अध्वरेष्वीड्यः ।
यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥ ६ ॥
त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिꣳशच्च देवा नव चासपर्यन् ।
औक्षन् घृतैरस्तृणन् बर्हिरस्मा ऽ आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ७ ॥
मूर्द्धानं दिवो ऽ अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत ऽ आ जातमग्निम् ।
कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ ८ ॥
अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र ऽ आहुतः ॥ ९ ॥
विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न ऽ इन्द्रेण वायुना । पिबा मित्रस्य धामभिः ॥१०॥
आ यदिषे नृपतिं तेज ऽ आनट् शुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके ।
अग्निः शर्द्धमनवद्यं युवानꣳ स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥११॥

अग्ने शर्द्धं महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु ।
सं जास्पत्यꣳ सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महाꣳसि ॥१२॥
त्वाꣳ हि मन्द्रतममर्कशोकैर्ववृमहे महि नः श्रोष्यग्ने ।
इन्द्रं न त्वा शवसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः ॥१३॥
त्वे ऽअग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः ।
यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वान्दयन्त गोनाम् ॥१४॥
श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः ।
आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो ऽअर्य्यमा प्रातर्यावाणो ऽअध्वरम् ॥१५॥
विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम् ।
अग्निर्देवानामव ऽआवृणानः सुमृडीको भवतु जातवेदाः ॥१६॥
महो ऽअग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये ।
श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि तद्देवानामवो ऽअद्या वृणीमहे ॥१७॥
आपश्चित्पिप्यु स्तर्यो न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त ऽइन्द्र ।
याहि वायुर्न नियुतो नो ऽअच्छा त्वꣳ हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥१८॥
गाव ऽउपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥१९॥
यदद्य सूर ऽउदितेऽनागा मित्रो ऽअर्य्यमा । सुवाति सविता भगः ॥२०॥
आ सुते सिञ्चत श्रियꣳ रोदस्योरभिश्रियम् । रसा दधीत वृषभम् ॥
* तं प्रत्नथा । अयं वेनः ॥२१॥
आतिष्ठन्तं परि विश्वे ऽअभूषञ्छ्रियो वसानश्चरति स्वरोचिः ।
महत्तद्वृष्णो ऽअसुरस्य नामा विश्वरूपो ऽअमृतानि तस्थौ ॥२२॥
प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्चा विश्वानराय विश्वाभुवे ।
इन्द्रस्य यस्य सुमखꣳ सहो महि श्रवो नृम्णं च रोदसी सपर्य्यतः ॥२३॥
बृहन्निदिध्म ऽएषां भूरि शस्तं पृथुः स्वरुः । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥२४॥
इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । महाँ२ऽ अभिष्टिरोजसा ॥२५॥
इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्द्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद्वर्पणीतिः ।
अहन् व्यꣳसमुशधग्वनेष्वाविर्धेना ऽअकृणोद्राम्याणाम् ॥२६॥

---

* अ० ७ । मं० १२, १९ ॥

कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं तऽइत्था ।
सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्तेऽअस्मे ॥
*महाँ२ऽ इन्द्रो यऽओजसा । कदा चन स्तरीरसि । कदा चन प्रयुच्छसि॥२७॥
आ तत्तऽइन्द्रायवः पनन्ताभि यऽऊर्वं गोमन्तं तितृत्सान् ।
सकृत्स्वं ये पुरुपुत्रां महीᳬं सहस्रधारां बृहतीं दुदुक्षन् ॥२८॥
इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्तऽआनजे ।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥२९॥
विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतम् ।
वातजूतो योऽअभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा वि राजति ॥३०॥
उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्य्यम् ॥३१॥
येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ२ऽ अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥३२॥
दैव्यावध्वर्यूऽआ गतᳬं रथेन सूर्यत्वचा । मध्वा यज्ञᳬं समञ्जाथे ॥
‡ तं प्रत्नथा । अयं वेनः । चित्रं देवानाम् ॥३३॥
आ नऽइडाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देवऽएतु ।
अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा ॥३४॥
यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगाऽअभि सूर्य्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥३५॥
तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य्य । विश्वमा भासि रोचनम् ॥३६॥
तत्सूर्य्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्त्तोर्विततᳬं सं जभार ।
यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥३७॥
तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्य्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे ।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥३८॥
बण्महाँ२ऽ असि सूर्य्य बडादित्य महाँ२ऽ असि ।
महस्ते सतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महाँ२ऽ असि ॥३९॥
बट् सूर्य्य श्रवसा महाँ२ऽ असि सत्रा देव महाँ२ऽ असि ।
मह्ना देवानामसुर्य्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥४०॥
श्रायन्तऽइव सूर्य्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ।
वसूनि जाते जनमानऽओजसा प्रति भागं न दीधिम ॥४१॥

---

* अ० ७ । मं० ४० ॥ अ० ८ । मं० २, ३ ॥ ‡ अ० ७ । मं० १२, १६, ४२ ॥

अद्या देवा ऽ उदिता सूर्य्यस्य निरꣳहसः पिपृता निरवद्यात् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी ऽ उत द्यौः ॥४२॥
आ कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च ।
हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥४३॥
प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरेषामा विश्पतीव बीरिट ऽ इयाते ।
विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नियुत्वान् ॥४४॥
इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम् । आदित्यान्मारुतं गणम् ॥४५॥
वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः । करतां नः सुराधसः ॥४६॥
अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम् । इता मरुतो ऽ अश्विना ॥
* तं प्रत्नथा । अयं वेनः । ये देवासः । आ न ऽ इडाभिः । विश्वेभिः
सोम्यं मधु । ओमासश्चर्षणीधृतः ॥४७॥
अग्न ऽ इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्द्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो ।
उभा नासत्या रुद्रो ऽ अध ग्नाः पूषा भगः सरस्वती जुषन्त ॥४८॥
इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिꣳ स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वताँ२ऽ अपः ।
हुवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शꣳसꣳ सवितारमूतये ॥४९॥
अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः ।
यः शꣳसते स्तुवते धायि पज्र ऽ इन्द्रज्येष्ठा ऽ अस्माँ२ऽ अवन्तु देवाः ॥५०॥
अर्वाञ्चो ऽ अद्या भवता यजत्रा ऽ आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् ।
त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्त्तादवपदो यजत्राः ॥५१॥
विश्वे ऽ अद्य मरुतो विश्व ऽ ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः ।
विश्वे नो देवा ऽ अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो ऽ अस्मे ॥५२॥
विश्वे देवाः शृणुतेमꣳ हवं मे ये ऽ अन्तरिक्षे य ऽ उप द्यवि ष्ठ ।
ये ऽ अग्निजिह्वा ऽ उत वा यजत्रा ऽ आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् ॥५३॥
देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्योऽमृतत्वꣳ सुवसि भागमुत्तमम् ।
आदिद्दामानꣳ सवितर्व्यूर्णुषेऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः ॥५४॥
प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा बृहद्रयिं विश्ववारꣳ रथप्राम् ।
द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविमियक्षसि प्रयज्यो ॥५५॥

---

* अ० ७ । मं० १२, १६, १६ ॥ अ० ३३ । मं० ३४, १० ॥ अ० ७ । मं० ३३ ॥

इन्द्रवायू ऽ इमे सुता ऽ उप प्रयोभिरा गतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि ॥५६॥
मित्रꣳ हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीꣳ साधन्ता ॥५७॥
दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः । आ यातꣳ रुद्रवर्त्तनी ॥
‡ तं प्रत्नथा । अयं वेनः ॥५८॥
विदद्यदी सरमा रुग्णमद्रेर्महि पाथः पूर्व्यꣳ सध्र्यक्कः ।
अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणामच्छा र वं प्रथमा जानती गात् ॥५९॥
नहि स्पशमविदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुर ऽ एतारमग्नेः ।
एमेनमवृधन्नमृता ऽ अमर्त्यं वैश्वानरं क्षैत्रजित्याय देवाः ॥६०॥
उग्रा विघनिना मृध ऽ इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृडात ऽ ईदृशे ॥६१॥
उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभि देवाँ२ऽ इयक्षते ॥६२॥
ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्द्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ ।
ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमꣳ सगणो मरुद्भिः ॥६३॥
जनिष्ठा ऽ उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ऽ ओजिष्ठो बहुलाभिमानः ।
अवर्द्धन्निन्द्रं मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा ॥६४॥
आ तू न ऽ इन्द्र वृत्रहन्नस्माकमर्द्धमा गहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥६५॥
त्वमिन्द्र प्रतूर्त्तिष्वभि विश्वा ऽ असि स्पृधः ।
अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य्य तरुष्यतः ॥६६॥
अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा ।
विश्वास्ते स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥६७॥
यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः ।
आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादꣳहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥६८॥
अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वꣳ शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् ।
हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो ऽ अघशꣳस ऽ ईशत ॥६९॥
प्र वीरया शुचयो दद्रिरे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः ।
वह वायो नियुतो याह्यच्छा पिबा सुतस्यान्धसो मदाय ॥७०॥
गाव ऽ उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥७१॥
काव्ययोराजानेषु क्रत्वा दक्षस्य दुरोणे । रिशादसा सधस्थ ऽ आ ॥७२॥

‡ अ० ७ । मं० १२, १६ ॥

दैव्यावध्वर्यू आ गतꣳ रथेन सूर्यत्वचा । मध्वा यज्ञꣳ समञ्जाथे ॥
* तं प्रत्नथा । अयं वेनः ॥७३॥
तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषामधः स्विदासी३दुपरि स्विदासी३त् ।
रेतोधा ऽ आसन्महिमान ऽ आसन्त्स्वधा ऽ अवस्तात्प्रयतिः परस्तात् ॥७४॥
आ रोदसी ऽ अपृणदा स्वर्महज्जातं यदेनमपसो ऽ अधारयन् ।
सो ऽ अध्वराय परि णीयते कविरत्यो न वाजसातये चनोहितः ॥७५॥
उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा या मन्दाना चिदा गिरा । आङ्गूषैराविवासतः ॥७६॥
उप नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृडीका भवन्तु नः ॥७७॥
ब्रह्माणि मे मतयः शꣳ सुतासः शुष्म ऽ इयर्ति प्रभृतो मे ऽ अद्रिः ।
आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो ऽ अच्छ ॥७८॥
अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ२ऽ अस्ति देवता विदानः ।
न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ॥७९॥
तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ ऽ उग्रस्त्वेषनृम्णः ।
सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥८०॥
इमा ऽ उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्द्धन्तु या मम ।
पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभि स्तोमैरनूषत ॥८१॥
यस्यायं विश्व ऽ आर्यो दासः शेवधिपा ऽ अरिः ।
तिरश्चिदर्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो ऽ अज्यते रयिः ॥८२॥
अयꣳ सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र ऽ इव पप्रथे ।
सत्यः सो ऽ अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥८३॥
अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वꣳ शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् ।
हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो ऽ अघशꣳस ऽ ईशत ॥८४॥
आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः ।
अन्तः पवित्र ऽ उपरि श्रीणानोऽयꣳ शुक्रो ऽ अयामि ते ॥८५॥
इन्द्रवायू सुसन्दृशा सुहवेह हवामहे ।
यथा नः सर्व ऽ इज्जनोऽनमीवः सङ्गमे सुमना ऽ असत् ॥८६॥

---

* अ० ७ । मं० १२, १६ ॥

ऋधगित्था स मर्त्यः शशमे देवतातये ।
यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टय ऽ आचक्रे हव्यदातये ॥८७॥
आ यातमुप भूषतं मध्वः पिबतमश्विना ।
दुग्धं पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मर्धिष्टमा गतम् ॥८८॥
प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता ।
अच्छा वीरं नर्य्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥८९॥
चन्द्रमा ऽ अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि ।
रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहꣳ हरिरेति कनिक्रदत् ॥९०॥
देवं देवं वोऽवसे देवं देवमभिष्टये ।
देवं देवꣳ हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया ॥९१॥
दिवि पृष्टो ऽ अरोचताग्निर्वैश्वानरो बृहन् ।
क्ष्मया वृधान ऽ ओजसा चनोहितो ज्योतिषा बाधते तमः ॥९२॥
इन्द्राग्नी ऽ अपादियं पूर्वागात्पद्वतीभ्यः ।
हित्वी शिरो जिह्वया वावदच्चरत्त्रिꣳशत्पदा न्यक्रमीत् ॥९३॥
देवासो हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकꣳ सरातयः ।
ते नो ऽ अद्य ते ऽ अपरं तुचे तु नो भवन्तु वरिवोविदः ॥९४॥
अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रो द्युम्न्याभवत् ।
देवास्त ऽ इन्द्र सख्याय येमिरे बृहद्भानो मरुद्गण ॥९५॥
प्र व ऽ इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत ।
वृत्रꣳ हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥९६॥
अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यꣳ शवो मदे सुतस्य विष्णवि ।
अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु ष्टुवन्ति पूर्वथा ॥
* इमा ऽ उ त्वा । यस्यायम् । अयꣳ सहस्रम् । ऊर्ध्व ऽ ऊ षु णः ॥९७॥

इति त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

* अ० ३३ । मं० ८१—८३ ॥ अ० ११ । मं० ४२ ॥

अथ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शिवसङ्कल्पः १—६ । अगस्त्यः ७—६, ४८ । गृत्समदः १०, ११, ५८ । हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः १२, १३, २४—२७ । देवश्रवदेववातौ भारतौ १४, १५, १८, १६ । नोधाः १६, १७ । गोतमः २०—२३, ३३ । प्रस्कण्वः २८ । कुत्सः २६, ३०, ३२ । हिरण्यस्तूपः ३१, ४७ । वसिष्ठः ३४—४० । सुहोत्रः ४१ । ऋजिष्वः ४२, ५३ । मेधातिथिः ४३, ४४ । भरद्वाजः ४५ । विहव्यः ४६ । प्राजापत्यो यज्ञः ४६ । दक्षः ५०—५२ । कूर्मः गार्त्समदः ५४ । कण्वः ५५—५७ ॥

देवता—मनः १—६ । अन्नम् ७ । अनुमतिः ८, ६ । सिनीवाली १० । सरस्वती ११ । अग्निः १२—१५ । इन्द्रः १६—१६ । सोमः २०—२३ । सविता २४—२७ । अश्विनौ २८—३०, ४७ । सूर्यः ३१ । रात्रिः ३२ । उषः ३३ । अग्न्यादयो लिङ्गोक्ताः ३४ । भगः ३५, ३७, ३६ । भगवान् ३६, ३८ । उषा ४० । पूषा ४१, ४२ । विष्णुः ४३, ४४ । द्यावापृथिव्यौ ४५ । लिङ्गोक्ताः ४६, ५३ । मरुतः ४८ । ऋषयः ४६ । हिरण्यन्तेजः ५०—५२ । आदित्याः ५४ । अध्यात्मं प्राणाः ५५ । ब्रह्मणस्पतिः ५६—५८ ॥

छन्दः—विराट्त्रिष्टुप् १, १६, २६, २७, २६, ३१, ४२ । त्रिष्टुप् २, ४, ५, १३, १४, ३०, ३६, ४६, ५४ । स्वराट्त्रिष्टुप् ३, ६ । उष्णिक् ७ । निचृदनुष्टुप् ८, ६, ११ । अनुष्टुप् १० । विराड्जगती १२ । विराडनुष्टुप् १५ । निचृत्त्रिष्टुप् १७—२०, २२, २३, ३५, ३६, ३८, ४०, ५२, ५८ । भुरिक्पङ्क्तिः २१, २४, ५३ । निचृज्जगती २५, ३४, ४५ । निचृद्गायत्री २८, ४३ । पथ्याबृहती ३२ । निचृत्परोष्णिक् ३३ । पङ्क्तिः ३७, ४८ । गायत्री ४१, ४४ । भुरिग्त्रिष्टुप् ४६ । जगती ४७ । भुरिगुष्णिक् ५० । भुरिकत्लक्करी ५१ । भुरिग्जगती ५५ । निचृद्बृहती ५६ । विराड्बृहती ५७ ॥

स्वरः—धैवतः १—६, १३, १४, १६—२०, २२, २३, २६, २७, २६—३१, ३५, ३६, ३८—४०, ४२, ४६, ४६, ५१, ५२, ५४, ५८ । ऋषभः ७, ३३, ५० । गान्धारः ८—११, १५ । निषादः १२, २५, ३४, ४५, ४७, ५५ । पञ्चमः २१, २४, ३७, ४८, ५३ । षड्जः २८, ४१, ४३, ४४ । मध्यमः ३२, ५६, ५७ ॥

यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवैति ।
दूरङ्गमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ १ ॥
येन कर्माण्यपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः ।
यदपूर्वं यक्षमन्तः प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ २ ॥
यत्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ।
यस्मान्न ऽऋते किं चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ३ ॥

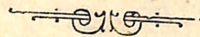
येनेदं भूतं भुवनं भविष्यत्परिगृहीतममृतेन सर्वम् ।
येन यज्ञस्तायते सप्तहोता तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ४ ॥
यस्मिन्नृचः साम यजूꣳषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः ।
यस्मिँश्चित्तꣳ सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ५ ॥
सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयतेऽभीशुभिर्वाजिन ऽइव ।
हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं जविष्ठं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ६ ॥
पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् ।
यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत् ॥ ७ ॥
अन्विदनुमते त्वं मन्यासै शं च नस्कृधि ।
क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र ण ऽआयूꣳषि तारिषः ॥ ८ ॥
अनु नोऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् ।
अग्निश्च हव्यवाहनो भवतं दाशुषे मयः ॥ ९ ॥
सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा ।
जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥१०॥
पञ्च नद्यः सरस्वतीमपि यन्ति सस्रोतसः ।
सरस्वती तु पञ्चधा सो देशेऽभवत्सरित् ॥११॥
त्वमग्ने प्रथमो ऽअङ्गिरा ऽऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा ।
तव व्रते कवयो विद्मनापसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥१२॥
त्वं नो ऽअग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य ।
त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषꣳ रक्षमाणस्तव व्रते ॥१३॥
उत्तानायामव भरा चिकित्वान्त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान ।
अरुषस्तूपो रुशदस्य पाज ऽइडायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥१४॥
इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या ऽअधि ।
जातवेदो निधीमह्यग्ने हव्याय वोढवे ॥१५॥
प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे ऽअङ्गिरस्वत् ।
सुवृक्तिभिः स्तुवत ऽऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥१६॥
प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यꣳ शवसानाय साम ।
येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा ऽअर्चन्तो ऽअङ्गिरसो गा ऽअविन्दन् ॥१७॥

इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयाꣳसि ।
तितिक्षन्ते ऽ अभिशस्तिं जनानामिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकेतः ॥१८॥
न ते दूरे परमा चिद्रजाꣳस्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम् ।
स्थिराय वृष्णे सवना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने ऽ अग्नौ ॥१९॥
अषाढं युत्सु पृतनासु पप्रिꣳ स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् ।
भरेषुजाꣳ सुक्षितिꣳ सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥२०॥
सोमो धेनुꣳ सोमो ऽ अर्वन्तमाशुꣳ सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ।
सादन्यं विदथ्यꣳ सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥२१॥
त्वमिमा ऽ ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो ऽ अजनयस्त्वं गाः ।
त्वमा ततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥२२॥
देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागꣳ सहसावन्नभि युध्य ।
मा त्वा तनदीशिषे वीर्य्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥२३॥
अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून् ।
हिरण्याक्षः सविता देव ऽ आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्य्याणि ॥२४॥
हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी ऽ अन्तरीयते ।
अपामीवां बाधते वेति सूर्य्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥२५॥
हिरण्यहस्तो ऽ असुरः सुनीथः सुमृडीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ् ।
अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः ॥२६॥
ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता ऽ अन्तरिक्षे ।
तेभिर्नो ऽ अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो ऽ अधि च ब्रूहि देव ॥२७॥
उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् । अविद्रियाभिरूतिभिः ॥२८॥
अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम् ।
अद्यूत्येऽवसे निह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥२९॥
द्युभिरक्तुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी ऽ उत द्यौः ॥३०॥
आ कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च ।
हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥३१॥

आ रात्रि पार्थिवꣳ रजः पितुरप्रायि धामभिः ।
दिवः सदाꣳसि बृहती वि तिष्ठस ऽ आ त्वेषं वर्त्तते तमः ॥३२॥
उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति । येन तोकं च तनयं च धामहे ॥३३॥
प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रꣳ हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना ।
प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रꣳ हुवेम ॥३४॥
प्रातर्जितं भगमुग्रꣳ हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्त्ता ।
आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥३५॥
भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः ।
भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥३६॥
उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व ऽ उत मध्ये ऽ अह्नाम् ।
उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानाꣳ सुमतौ स्याम ॥३७॥
भग ऽ एव भगवाँ२ ऽ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम ।
तं त्वा भग सर्व ऽ इज्जोहवीति स नो भग पुर ऽ एता भवेह ॥३८॥
समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय ।
अर्वाचीनं वसुविदं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिन ऽ आ वहन्तु ॥३९॥
अश्वावतीर्गोमतीर्न ऽ उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः ।
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥४०॥
पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त ऽ इह स्मसि ॥४१॥
पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो ऽ अभ्यानडर्कम् ।
स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियं धियꣳ सीषधाति प्र पूषा ॥४२॥
त्रीणि पदा विचक्रमे विष्णुर्गोपा ऽ अदाभ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥४३॥
तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवाꣳसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥४४॥
घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा ।
द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते ऽ अजरे भूरिरेतसा ॥४५॥
ये नः सपत्ना ऽ अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् ।
वसवो रुद्रा ऽ आदित्या ऽ उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन् ॥४६॥
आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना ।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपाꣳसि मृक्षतꣳ सेधतं द्वेषो भवतꣳ सचाभुवा ॥४७॥

एष व स्तोमो मरुत ऽ इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥४८॥
सहस्तोमाः सहछन्दस ऽ आवृतः सहप्रमा ऽ ऋषयः सप्त दैव्याः ।
पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा ऽ अन्वालेभिरे रथ्यो न रश्मीन् ॥४९॥
आयुष्यं वर्चस्य रायस्पोषमौद्भिदम् ।
इदꣳ हिरण्यं वर्चस्वज्जैत्रायाविशतादु माम् ॥५०॥
न तद्रक्षाꣳसि न पिशाचास्तरन्ति देवानामोजः प्रथमजꣳ ह्येतत् ।
यो बिभर्ति दाक्षायणꣳ हिरण्यꣳ स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु
कृणुते दीर्घमायुः ॥५१॥
यदाबध्नन्दाक्षायणा हिरण्यꣳ शतानीकाय सुमनस्यमानाः ।
तन्म ऽ आ बध्नामि शतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासम् ॥५२॥
उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणोत्वज ऽ एकपात्पृथिवी समुद्रः ।
विश्वे देवा ऽ ऋतावृधो हुवाना स्तुता मन्त्राः कविशस्ता ऽ अवन्तु ॥५३॥
इमा गिर ऽ आदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि ।
शृणोतु मित्रो ऽ अर्य्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो ऽ अꣳशः ॥५४॥
सप्त ऽ ऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्त रक्षन्ति सदमप्रमादम् ।
सप्तापः स्वपतो लोकमीयुस्तत्र जागृतो ऽ अस्वप्नजौ सत्रसदौ च देवौ ॥५५॥
उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे ।
उप प्र यन्तु मरुतः सुदानव ऽ इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥५६॥
प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् ।
यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो ऽ अर्य्यमा देवा ऽ ओकाꣳसि चक्रिरे ॥५७॥
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥
* य ऽ इमा विश्वा । विश्वकर्म्मा । यो नः पिता । अन्नपतेऽन्नस्य नो देहि ॥५८॥

इति चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

* अ० १७ । मं० १७, २६, २७ ॥ अ० ११ । मं० ८३ ॥

अथ पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आदित्या देवा वा १, ३, ५, ८। आदित्या देवाः २, ४, ६, ९, १२—१४, १६, २०, २२। सङ्कसुकः ७, १५। सुचीकः १०। शुनःशेपः ११। वैखानसः १७। भरद्वाजः शिरम्बिठः १८। दमनः १९। मेधातिथिः २१॥

देवता—पितरः १। सविता २, ३। वायुसवितारौ ४, ५। प्रजापतिः ६। यमः ७। विश्वेदेवाः ८—१०। आपः ११, १२। कृषीबलाः १३। सूर्यः १४। ईश्वरः १५। अग्निः १६, १७, १९, २२। इन्द्रः १८। जातवेदाः २०। पृथिवी २१॥

छन्दः—पिपीलिकामध्यागायत्री [क], प्राजापत्याबृहती [र] १। गायत्री २, १६। उष्णिक् ३, ६। अनुष्टुप् ४, ५, ८। त्रिष्टुप् ७, १५, १९। विराड्बृहती ९। निचृत्त्रिष्टुप् १०। विराडनुष्टुप् ११, १४, १८। निचृदनुष्टुप् १२। स्वराडनुष्टुप् १३। स्वराट्त्रिष्टुप् १७, २०। निचृद्गायत्री [क], प्राजापत्यागायत्री [र] २१। स्वराड्गायत्री २२॥

स्वरः—षड्जः १ [क], २, १६, २१, २२। मध्यमः १ [र], ९। ऋषभः ३, ६। गान्धारः ४, ५, ८, ११–१४, १८। धैवतः ७, १०, १५, १७, १९, २०॥

[क] अपेतो यन्तु पणयोऽसुम्ना देवपीयवः। अस्य लोकः सुतावतः।
[र] द्युभिरहोभिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्ववसानमस्मै ॥ १ ॥
सविता ते शरीरेभ्यः पृथिव्यां लोकमिच्छतु। तस्मै युज्यन्तामुस्रियाः ॥ २ ॥
वायुः पुनातु सविता पुनात्वग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसा।
वि मुच्यन्तामुस्रियाः ॥ ३ ॥
अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता।
गोभाजऽइत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम् ॥ ४ ॥
सविता ते शरीराणि मातुरुपस्थऽआ वपतु। तस्मै पृथिवि शं भव ॥ ५ ॥
प्रजापतौ त्वा देवतायामुपोदके लोके निदधाम्यसौ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ६ ॥
परं मृत्योऽअनु परेहि पन्थां यस्तेऽअन्यऽइतरो देवयानात्।
चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजाꣳ रीरिषो मोत वीरान् ॥ ७ ॥
शं वातः शꣳ हि ते घृणिः शं ते भवन्त्विष्टकाः।
शं ते भवन्त्वग्नयः पार्थिवासो मा त्वाभि शूशुचन् ॥ ८ ॥
कल्पन्तां ते दिशस्तुभ्यमापः शिवतमास्तुभ्यं भवन्तु सिन्धवः।
अन्तरिक्षꣳ शिवं तुभ्यं कल्पन्तां ते दिशः सर्वाः ॥ ९ ॥

अश्मन्वती रीयते सꣳ रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः ।
अत्रा जहीमोऽशिवा येऽअसञ्छिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान् ॥१०॥
अपाघमप किल्बिषमप कृत्यामपो रपः ।
अपामार्ग त्वमस्मदप दुःष्वप्न्यꣳ सुव ॥११॥
सुमित्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान्
द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥१२॥
अनड्वाहमन्वारभामहे सौरभेयꣳ स्वस्तये ।
स नऽइन्द्रऽइव देवेभ्यो वह्निः सन्तरणो भव ॥१३॥
उद्वयं तमसस्परि स्वः पश्यन्तऽउत्तरम् ।
देवं देवत्रा सूर्य्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥१४॥
इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरोऽअर्थमेतम् ।
शतं जीवन्तु शरदः पुरूचीरन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥१५॥
अग्नऽआयूꣳषि पवसऽआ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥१६॥
आयुष्मानग्ने हविषा वृधानो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि ।
घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमान्त्स्वाहा ॥१७॥
परीमे गामनेषत पर्य्यग्निमहृषत ।
देवेष्वक्रत श्रवः कऽइमाँ२ऽआ दधर्षति ॥१८॥
क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्यं गच्छतु रिप्रवाहः ।
इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥१९॥
वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यत्रैनान्वेत्थ निहितान् पराके ।
मेदसः कुल्याऽउप तान्त्स्रवन्तु सत्याऽएषामाशिषः सं नमन्ताꣳ स्वाहा ॥२०॥
क स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी ।
यच्छा नः शर्म सप्रथाः । र अप नः शोशुचदघम् ॥२१॥
अस्मात्त्वमधि जातोऽसि त्वदयं जायतां पुनः ।
असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ॥२२॥

इति पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दध्यङ्ङाथर्वणः १, २, ७—१२, १७—१९, २१—२४ । विश्वामित्रः ३ । वामदेवः ४—६ । मेधातिथिः १३ । सिन्धुद्वीपः १४—१६ । लोपामुद्रा २० ॥

देवता—अग्निः १, २० । बृहस्पतिः २ । सविता ३ । इन्द्रः ४—८ । मित्रादयो लिङ्गोक्ताः ९ । वातादयः १० । लिङ्गोक्ताः ११ । आपः १२, १४—१६ । पृथिवी १३ । ईश्वरः १७—१९, २१, २२ । सोमः २३ । सूर्यः २४ ॥

छन्दः—पङ्क्तिः १ । निचृत्पङ्क्तिः २ । दैवी बृहती [क] ३ । गायत्री ४, १२, १४—१६ । निचृद्गायत्री ३, ५ । पादनिचृद्गायत्री ६, १९ । वर्द्धमाना गायत्री ७ । द्विपाद्विराड्गायत्री ८ । निचृदनुष्टुप् ९ । विराडनुष्टुप् १०, २३ । अतिशक्करी ११ । पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री १३ । भुरिक्शक्करी १७ । भुरिग्जगती १८ । भुरिग्बृहती २० । अनुष्टुप् २१ । भुरिगुष्णिक् २२ । भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् २४ ॥

स्वरः—पञ्चमः १, २, ११ । मध्यमः ३[क], २० । षड्जः ३[र], ४—८, १२—१६, १९ । गान्धारः ९, १०, २१, २३ । धैवतः १७, २४ । निषादः १८ । ऋषभः २२ ।

ऋचं वाचं प्र पद्ये मनो यजुः प्र पद्ये साम प्राणं प्र पद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्र पद्ये ।
वागोजः सहौजो मयि प्राणापानौ ॥ १ ॥
यन्मे छिद्रं चक्षुषो हृदयस्य मनसो वातितृण्णं बृहस्पतिर्मे तद्दधातु ।
शं नो भवतु भुवनस्य यस्पतिः ॥ २ ॥
[क] भूर्भुवः स्वः । [र] तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ।
धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥
कया नश्चित्र ऽआ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ ४ ॥
कस्त्वा सत्यो मदानां मꣳहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु ॥ ५ ॥
अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतं भवास्यूतिभिः ॥ ६ ॥
कया त्वं न ऽऊत्याभि प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य ऽआ भर ॥ ७ ॥
इन्द्रो विश्वस्य राजति । शन्नो ऽअस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ८ ॥
शन्नो मित्रः शं वरुणः शन्नो भवत्वर्यमा ।
शन्न ऽइन्द्रो बृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुरुक्रमः ॥ ९ ॥

शन्नो वातः पवताᳬं शन्नस्तपतु सूर्यः ।
शन्नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो ऽ अभि वर्षतु ॥१०॥
अहानि शं भवन्तु नः शᳬं रात्रीः प्रति धीयताम् ।
शन्न ऽ इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शन्न ऽ इन्द्रावरुणा रातहव्या ।
शन्न ऽ इन्द्रापूषणा वाजसातौ शमिन्द्रासोमा सुविताय शंयोः ॥११॥
शन्नो देवीरभिष्टय ऽ आपो भवन्तु पीतये । शंयोरभि स्रवन्तु नः ॥१२॥
स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः ॥१३॥
आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऽ ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥१४॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥१५॥
तस्मा ऽ अरंगमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥१६॥
द्यौः शान्तिरन्तरिक्षᳬं शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः ।
वनस्पतयः शान्तिर्विश्वे देवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वᳬं शान्तिः शान्ति-
रेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥१७॥
दृते दृᳬंह मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् ।
मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥१८॥
दृते दृᳬंह मा । ज्योक्ते संदृशि जीव्यासं ज्योक्ते संदृशि जीव्यासम् ॥१९॥
नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते ऽ अस्त्वर्चिषे
अन्याँस्ते ऽ अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको ऽ अस्मभ्यᳬं शिवो भव ॥२०॥
नमस्ते ऽ अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्नवे ।
नमस्ते भगवन्नस्तु यतः स्वः समीहसे ॥२१॥
यतो यतः समीहसे ततो नो ऽ अभयं कुरु ।
शं नः कुरु प्रजाभ्योऽभयं नः पशुभ्यः ॥२२॥
सुमित्रिया न ऽ आप ऽ ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु ।
योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥२३॥
तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् । पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः
शतᳬं शृणुयाम शरदः शतं प्र ब्रवाम शरदः शतमदीनाः स्याम शरदः
शतं भूयश्च शरदः शतात् ॥२४॥

इति षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दध्यङ्ङाथर्वणः १, ३—६, ८—१६, १८ । श्यावाश्वः २ । कण्वः ७ । दीर्घतमाः १७ । अथर्वणः १९—२१ ॥

देवता—सविता १, २, ११ । द्यावापृथिव्यौ ३ । यज्ञः ४—६, ८ । ईश्वरः ७, १४, १६—२१ । विद्वान् ९, १३ । विद्वांसः १० । पृथिवी १२ । अग्निः १५॥

छन्दः—निचृदुष्णिक् १ । जगती २ । ब्राह्मीगायत्री ३ । निचृत्पङ्क्तिः ४ । स्वराड्ब्राह्मीगायत्री ५ । भुरिगतिजगती ६ । निचृदष्टिः ७ । स्वराडतिधृतिः ८ । अतिशक्वरी ९ । स्वराट्पङ्क्तिः १० । त्रिष्टुप् ११ । स्वराडुत्कृतिः १२ । निचृद्गायत्री १३ । भुरिगनुष्टुप् १४ । निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १५ । भुरिग्बृहती १६ । निचृत्त्रिष्टुप् १७ । अत्यष्टिः १८ । विराडुष्णिक् १९ । निचृदतिजगती २० । अनुष्टुप् २१ ॥

स्वरः—ऋषभः १, १९ । निषादः २, ६, २० । षड्जः ३, ५, १२, १३ । पञ्चमः ४, ९, १० । मध्यमः ७, ८, १६ । धैवतः ११, १७ । गान्धारः १४, १५, १८, २१ ॥

देवस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म् पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम् ।
आ द॑दे॒ नारि॑रसि ॥ १ ॥
यु॒ञ्जते॒ मन॑ऽउ॒त यु॑ञ्जते॒ धियो॒ विप्रा॒ विप्र॑स्य बृह॒तो वि॑प॒श्चित॑: ।
वि होत्रा॑ दधे वयु॒नावि॑देक॒ऽइन्म॒ही दे॒वस्य॑ सवि॒तुः परि॑ष्टुतिः ॥ २ ॥
देवी॑ द्यावापृथिवी म॒खस्य॑ वाम॒द्य शिरो॑ राध्यासं दे॒वयज॑ने पृथि॒व्याः ।
म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्णे ॥ ३ ॥
दे॒व्यो॑ वम्रयो भूतस्य॑ प्रथम॒जा म॒खस्य॑ वो॒ऽद्य शिरो॑ राध्यासं दे॒वयज॑ने
पृथि॒व्याः । म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्णे ॥ ४ ॥
इय॒त्यग्र॑ऽआसीन्म॒खस्य॑ ते॒ऽद्य शिरो॑ राध्यासं दे॒वयज॑ने पृथि॒व्याः ।
म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्णे ॥ ५ ॥
इन्द्र॒स्यौज॑: स्थ म॒खस्य॑ वो॒ऽद्य शिरो॑ राध्यासं दे॒वयज॑ने पृथि॒व्याः ।
म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्णे । म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्णे ।
म॒खाय॑ त्वा म॒खस्य॑ त्वा शी॒र्ष्णे ॥ ६ ॥

प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अच्छा वीरं नर्य्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ७ ॥

मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ८ ॥

अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ९ ॥

ऋजवे त्वा साधवे त्वा सुक्षित्यै त्वा । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥१०॥

यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्य्यस्य त्वा तपसे । देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः सꣳ स्पृशस्पाहि । अर्चिरसि शोचिरसि तपोऽसि ॥११॥

अनाधृष्टा पुरस्तादग्नेराधिपत्य ऽ आयुर्मे दाः । पुत्रवती दक्षिणत ऽ इन्द्रस्याधिपत्ये प्रजां मे दाः । सुषदा पश्चाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये चक्षुर्मे दाः । आश्रुतिरुत्तरतो धातुराधिपत्ये रायस्पोषं मे दाः । विधृतिरुपरिष्टाद् बृहस्पतेराधिपत्य ऽ ओजो मे दाः । विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यस्पाहि मनोरश्वासि ॥१२॥

स्वाहा मरुद्भिः परि श्रीयस्व दिवः सꣳ स्पृशस्पाहि । मधु मधु मधु ॥१३॥

गर्भो देवानां पिता मतीनां पतिः प्रजानाम् ।
सं देवो देवेन सवित्रा गत सꣳ सूर्य्येण रोचते ॥१४॥

समग्निरग्निना गत सं दैवेन सवित्रा सꣳ सूर्य्येणारोचिष्ट ।
स्वाहा समग्निस्तपसा गत सं दैव्येन सवित्रा सꣳ सूर्य्येणारूरुचत ॥१५॥

धर्त्ता दिवो वि भाति तपसस्पृथिव्यां धर्त्ता देवो देवानाममर्त्यस्तपोजाः ।
वाचमस्मे नि यच्छ देवायुवम् ॥१६॥

अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम् ।
स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान ऽ आ वरीवर्त्ति भुवनेष्वन्तः ॥१७॥
विश्वासां भुवां पते विश्वस्य मनसस्पते विश्वस्य वचसस्पते सर्वस्य
वचसस्पते । देवश्रुत्त्वं देव घर्म देवो देवान् पाह्यत्र प्रावीरनु वां देव-
वीतये । मधु माध्वीभ्यां मधु माधूचीभ्याम् ॥१८॥
हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्य्याय त्वा ।
ऊर्ध्वो ऽ अध्वरं दिवि देवेषु धेहि ॥१९॥
पिता नोऽसि पिता नो बोधि नमस्ते ऽ अस्तु मा मा हिꣳसीः । त्वष्टृमन्तस्त्वा
सपेम पुत्रान् पशून् मयि धेहि प्रजामस्मासु धेह्यरिष्टाहꣳ सहपत्या भूयासम् ॥२०॥
अहः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा ।
रात्रिः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा ॥२१॥

इति सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथाष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अथर्वणः १—४ । दीर्घतमाः ५—२८॥

देवता—सविता १, २४ । सरस्वती २, ४ । पूषा ३ । वाक् ५ । अश्विनौ ६, १० १२, १३ । वातः ७ । इन्द्रः ८, २६ । वायुः ९ । यज्ञः ११, १८—२२, २७, २८ । द्यावापृथिवी १४ । पूषादयो लिङ्गोक्ताः १५ । रुद्रादयः १६ । अग्निः १७ । आपः २३ । ईश्वरः २५ ॥

छन्दः—निचृत्त्रिष्टुप् १, २० । निचृद्गायत्री २ । भुरिकसाम्नीबृहती ३ । आर्चीपङ्क्तिः ४, १२ । निचृदतिजगती ५ । निचृदत्यष्टिः ६ । भुरिगष्टिः ७ । अष्टिः ८ । भुरिग्गायत्री ९ । अनुष्टुप् १०, २१ । विराडुष्णिक् ११ । निचृदुष्णिक् १३ । अतिशक्करी १४ । स्वराड्जगती १५ । भुरिगतिधृतिः १६ । निचृदतिशक्करी १७ । भुरिगाकृतिः १८ । निचृदुपरिष्टाद्बृहती १९ । परोष्णिक् २२ । निचृदनुष्टुप् २३ । विराडनुष्टुप् २४ । साम्नीपङ्क्तिः २५ । स्वराट्पङ्क्तिः २६ । पङ्क्तिः २७ । स्वराड्धृतिः २८ ॥

स्वरः—धैवतः १, २० । षड्जः २, ९, १६ । मध्यमः ३, ७, ८, १९ । पञ्चमः ४, १२, १४, १७, १८, २५—२८ । निषादः ५, १५ । गान्धारः ६, १०, २१, २३, २४ । ऋषभः ११, १३, २२ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
आ ददेऽदित्यै रास्नासि ॥ १ ॥
इड ऽ एह्यदित ऽ एहि सरस्वत्येहि । असावेह्यसावेह्यसावेहि ॥ २ ॥
अदित्यै रास्नासीन्द्राण्या ऽ उष्णीषः । पूषासि घर्माय दीष्व ॥ ३ ॥
अश्विभ्यां पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्व ।
स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत् ॥ ४ ॥
यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः ।
येन विश्वा पुष्यसि वार्य्याणि सरस्वति तमिह धातवेऽकः ।
उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ ५ ॥
गायत्रं छन्दोऽसि त्रैष्टुभं छन्दोऽसि द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णाम्यन्तरिक्षेणोप यच्छामि । इन्द्राश्विना मधुनः सारघस्य घर्मं पात वसवो यजत वाट् ।
स्वाहा सूर्य्यस्य रश्मये वृष्टिवनये ॥ ६ ॥
समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा । सरिराय त्वा वाताय स्वाहा ।
अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा । अप्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा ।
अवस्यवे त्वा वाताय स्वाहा । अशिमिदाय त्वा वाताय स्वाहा ॥ ७ ॥
इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवते स्वाहेन्द्राय त्वादित्यवते स्वाहेन्द्राय त्वाभिमातिघ्ने स्वाहा । सवित्रे त्व ऽ ऋभुमते विभुमते वाजवते स्वाहा बृहस्पतये त्वा विश्वदेव्यावते स्वाहा ॥ ८ ॥
यमाय त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा । स्वाहा घर्माय स्वाहा घर्मः पित्रे ॥ ९ ॥
विश्वा ऽ आशा दक्षिणसद्विश्वान्देवानयाडिह ।
स्वाहाकृतस्य घर्मस्य मधोः पिबतमश्विना ॥१०॥
दिवि धा ऽ इमं यज्ञमिमं यज्ञं दिवि धाः । स्वाहाग्नये यज्ञियाय शं यजुर्भ्यः ॥११॥
अश्विना घर्मं पातꣳ हार्द्वानमहर्दिवाभिरूतिभिः ।
तन्त्रायिणे नमो द्यावापृथिवीभ्याम् ॥१२॥
अपातामश्विना घर्ममनु द्यावापृथिवी ऽ अमꣳसाताम् । इहैव रातयः सन्तु ॥१३॥
इषे पिन्वस्वोर्जे पिन्वस्व ब्रह्मणे पिन्वस्व क्षत्राय पिन्वस्व द्यावापृथिवीभ्यां पिन्वस्व ।
धर्मासि सुधर्मामेन्यस्मे नृम्णानि धारय ब्रह्म धारय क्षत्रं धारय विशं धारय ॥१४॥

स्वाहा॑ पू॒ष्णे शर॑से स्वाहा॒ ग्राव॑भ्य॒: स्वाहा॑ प्रति॒र॒वेभ्य॑: ।
स्वाहा॑ पि॒तृभ्य॑ऽ ऊ॒र्ध्वब॑र्हिर्भ्यो घ॒र्म॒पाव॑भ्य॒: स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ᳫँ
स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्य॑: ॥१५॥
स्वाहा॑ रु॒द्राय॑ रु॒द्रहू॑तये॒ स्वाहा॒ सं ज्योति॑षा॒ ज्योति॑: ।
अह॑: के॒तुना॑ जुषता॒ᳫँ सु॒ज्योति॒र्ज्योति॑षा॒ स्वाहा॑ ।
रात्रि॑: के॒तुना॑ जुषता॒ᳫँ सु॒ज्योति॒र्ज्योति॑षा॒ स्वाहा॑ ।
मधु॑ हु॒तमिन्द्र॑तमेऽ अ॒ग्नाव॒श्याम॑ ते देव घ॒र्म॒ नम॑स्तेऽ अस्तु॒ मा मा॑ हिᳫँसीः ॥१६॥
अ॒भी॒मं म॑हि॒मा दिवं॒ विप्रो॑ बभूव स॒प्रथा॑: ।
उ॒त श्रव॑सा पृथि॒वीᳫँ सᳫँ सी॑दस्व म॒हाँ२ऽ अ॑सि॒ रोच॑स्व देव॒वीत॑मः ।
वि धू॒मम॑ग्नेऽ अरु॒षं मि॑येद्ध्य सृ॒ज प्र॑शस्त द॒र्शत॑म् ॥१७॥
या ते॑ घर्म॒ दि॒व्या शुग्या गा॑य॒त्र्याᳫँ ह॑वि॒र्धाने॑ । सा त॒ऽ आ प्या॑यता॒न्नि-
ष्ट्या॑यतां॒ तस्यै॑ ते॒ स्वाहा॑ । या ते॑ घ॒र्मान्तरि॑क्षे॒ शुग्या त्रि॒ष्टुभ्या॑ग्नी॑ध्रे । सा
त॒ऽ आ प्या॑यता॒न्निष्ट्या॑यतां॒ तस्यै॑ ते॒ स्वाहा॑ । या ते॑ घर्म॒ पृ॒थि॒व्याᳫँ
शुग्या जग॑त्याᳫँ स॒द॒स्या॒ । सा त॒ऽ आ प्या॑यता॒न्निष्ट्या॑यतां॒ तस्यै॑ ते॒ स्वाहा॑ ॥१८॥
क्ष॒त्रस्य॑ त्वा प॒रस्पा॑य॒ ब्रह्म॑णस्त॒न्वं॑ पाहि ।
विश॑स्त्वा॒ धर्म॑णा व॒यमनु॑ क्रामाम सु॒वि॒ताय॒ नव्य॑से ॥१९॥
चतु॑:स्रक्ति॒र्नाभि॑र्ऋ॒तस्य॑ स॒प्रथा॑: स नो॑ वि॒श्वायु॑: स॒प्रथा॒: स न॑: स॒र्वायु॑: स॒प्रथा॑: ।
अप॒ द्वेषो॒ऽ अप॒ ह्वरो॒ऽन्यव्र॑तस्य सश्चिम ॥२०॥
घ॒र्मैतत्ते॒ पुरी॑षं॒ तेन॒ वर्द्ध॑स्व॒ चा च॑ प्यायस्व ।
व॒र्द्धि॒षी॒महि॑ च व॒यमा च॑ प्यासिषीमहि ॥२१॥
अचि॑क्रद॒द्वृषा॒ हरि॑र्म॒हान्मि॒त्रो न द॑र्श॒तः । सᳫँ सूर्ये॑ण दिद्युतदुद॒धिर्नि॒धिः ॥२२॥
सु॒मि॒त्रि॒या न॒ऽ आप॒ऽ ओष॑धयः सन्तु दु॒र्मि॒त्रि॒यास्तस्मै॑ सन्तु॒ यो॒ऽस्मान्
द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मः ॥२३॥
उद्व॒यन्तम॑स॒स्परि॒ स्व॒: पश्य॑न्त॒ऽ उत्त॑रम् ।
दे॒वं दे॑व॒त्रा सूर्य॒मग॑न्म॒ ज्योति॑रुत्त॒मम् ॥२४॥
एधो॒ऽस्येधिषी॒महि॑ स॒मिद॑सि॒ तेजो॒ऽसि॒ तेजो॒ मयि॑ धेहि ॥२५॥
याव॑ती॒ द्यावा॑पृथि॒वी याव॑च्च स॒प्त सिन्ध॑वो वितस्थि॒रे ।
ताव॑न्तमिन्द्र ते॒ ग्रह॑मू॒र्जा गृ॑ह्णा॒म्यक्षि॑तं॒ मयि॑ गृह्णा॒म्यक्षि॑तम् ॥२६॥

मयि त्यदिन्द्रियं बृहन्मयि दक्षो मयि क्रतुः ।
घर्मस्त्रिशुग्वि राजति विराजा ज्योतिषा सह ब्रह्मणा तेजसा सह ॥२७॥
पयसो रेत॑ऽआभृतं तस्य दोहमशीमह्युत्तरामुत्तराᳬं समाम् ।
त्विषः संवृक् क्रत्वे दक्षस्य ते सुषुम्णस्य ते सुषुम्णाग्निहुतः ।
इन्द्रपीतस्य प्रजापतिभक्षितस्य मधुमत॑ऽउपहूत॑ऽउपहूतस्य भक्षयामि ॥२८॥

इत्यष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥

अथैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दीर्घतमाः १—१३ ॥

देवता—प्राणादयो लिङ्गोक्ताः १ । दिगादयो लिङ्गोक्ताः २ । वागादयो लिङ्गोक्ताः ३ । श्रीः ४ । प्रजापतिः ५ । सवितादयः ६ । मरुतः ७ । अग्न्यादयो लिङ्गोक्ताः ८ । उग्रादयो लिङ्गोक्ताः ९ । अग्निः १०—१३ ॥

छन्दः—पङ्क्तिः १ । भुरिगनुष्टुप् २ । स्वराडनुष्टुप् ३ । निचृद्बृहती ४ । कृतिः ५ । विराड्धृतिः ६ । भुरिग्गायत्री ७ । निचृदत्यष्टिः ८ । भुरिगष्टिः ९ । आकृतिः १० । स्वराड्जगती ११ । त्रिष्टुप् १२ । निचृत्त्रिष्टुप् १३ ॥

स्वरः—पञ्चमः १, १० । गान्धारः २, ३, ८ । मध्यमः ४, ९ । निषादः ५, ११ । धैवतः ६, १२, १३ । षड्जः ७ ॥

स्वाहा प्राणेभ्यः साधिपतिकेभ्यः । पृथिव्यै स्वाहाग्नये स्वाहान्तरिक्षाय
स्वाहा वायवे स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्य्याय स्वाहा ॥ १ ॥
दिग्भ्यः स्वाहा चन्द्राय स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहा वरुणाय
स्वाहा । नाभ्यै स्वाहा पूताय स्वाहा ॥ २ ॥
वाचे स्वाहा प्राणाय स्वाहा प्राणाय स्वाहा । चक्षुषे स्वाहा चक्षुषे स्वाहा ।
श्रोत्राय स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा ॥ ३ ॥
मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीय ।
पशूनाᳬं रूपमन्नस्य रसो यशः श्रीः श्रयतां मयि स्वाहा ॥ ४ ॥

प्रजापतिः सम्भ्रियमाणः सम्राट् सम्भृतो वैश्वदेवः सꣳसन्नो घर्मः प्रवृ-
क्तस्तेज ऽ उद्यत ऽ आश्विनः पयस्यानीयमाने पौष्णो विष्पन्दमाने मारुतः
क्लथन् । मैत्रः शरसि सन्ताय्यमाने वायव्यो ह्रियमाण ऽ आग्नेयो
हूयमानो वाग्घुतः ॥ ५ ॥
सविता प्रथमेऽहन्नग्निर्द्वितीये वायुस्तृतीय ऽ आदित्यश्चतुर्थे चन्द्रमाः
पञ्चम ऽ ऋतुः षष्ठे मरुतः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे ।
मित्रो नवमे वरुणो दशम ऽ इन्द्र ऽ एकादशे विश्वे देवा द्वादशे ॥ ६ ॥
उग्रश्च भीमश्च ध्वान्तश्च धुनिश्च । सासह्वाँश्चाभियुग्वा च विक्षिपः स्वाहा ॥ ७ ॥
अग्निꣳ हृदयेनाशनिꣳ हृदयाग्रेण पशुपतिं कृत्स्नहृदयेन भवं यक्ना ।
शर्वं मतस्नाभ्यामीशानं मन्युना महादेवमन्तःपर्शव्येनोग्रं देवं वनिष्ठुना
वसिष्ठहनुः शिङ्गीनि कोश्याभ्याम् ॥ ८ ॥
उग्रं लोहितेन मित्रꣳ सौव्रत्येन रुद्रं दौर्व्रत्येनेन्द्रं प्रक्रीडेन मरुतो बलेन
साध्यान् प्रमुदा । भवस्य कण्ठ्यꣳ रुद्रस्यान्तःपार्श्व्यं महादेवस्य
यकृच्छर्वस्य वनिष्ठुः पशुपतेः पुरीतत् ॥ ९ ॥
लोमभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय
स्वाहा लोहिताय स्वाहा मेदोभ्यः स्वाहा मेदोभ्यः स्वाहा माꣳसेभ्यः स्वाहा
माꣳसेभ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहास्थभ्यः
स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा । रेतसे स्वाहा पायवे स्वाहा ॥ १० ॥
आयासाय स्वाहा प्रायासाय स्वाहा संयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहो-
द्यासाय स्वाहा । शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोचमानाय स्वाहा
शोकाय स्वाहा ॥ ११ ॥
तपसे स्वाहा तप्यते स्वाहा तप्यमानाय स्वाहा तप्ताय स्वाहा घर्माय स्वाहा ।
निष्कृत्यै स्वाहा प्रायश्चित्यै स्वाहा भेषजाय स्वाहा ॥ १२ ॥
यमाय स्वाहान्तकाय स्वाहा मृत्यवे स्वाहा । ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्महत्यायै
स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा ॥ १३ ॥

इत्येकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

अथ चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दीर्घतमाः १—१७ ॥

देवता—आत्मा १—३, ५—१७ । ब्रह्म ४ ॥

छन्दः—अनुष्टुप् १, ३, ६—११, १३, १७ । भुरिगनुष्टुप् २ । स्वराड्जगती ८ । निचृदनुष्टुप् ५—७, १२ । स्वराडुष्णिक् १४, १५ । निचृतत्रिष्टुप् ४, १६ ॥

स्वरः—धैवतः १, २, ४, १६ । गान्धारः ३, ५—७, ६—१३, १७ । निषादः ८ । ऋषभः १४, १५ ॥

ईशा वास्यमिदꣳ सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत् ।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्य स्विद्धनम् ॥ १ ॥
कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतꣳ समाः ।
एवं त्वयि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म लिप्यते नरे ॥ २ ॥
असुर्य्या नाम ते लोका ऽअन्धेन तमसावृताः ।
ताँस्ते प्रेत्यापि गच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः ॥ ३ ॥
अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्देवा ऽआप्नुवन् पूर्वमर्षत् ।
तद्धावतोऽन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा दधाति ॥ ४ ॥
तदेजति तन्नैजति तद्दूरे तद्वन्तिके ।
तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः ॥ ५ ॥
यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्नेवानुपश्यति ।
सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न वि चिकित्सति ॥ ६ ॥
यस्मिन्त्सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः ।
तत्र को मोहः कः शोक ऽएकत्वमनुपश्यतः ॥ ७ ॥
स पर्य्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्नाविरꣳ शुद्धमपापविद्धम् । कविर्मनीषी
परिभूः स्वयम्भूर्याथातथ्यतोऽर्थान् व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥ ८ ॥

अन्धन्तमः प्र विशन्ति येऽसंभूतिमुपासते ।
ततो भूयऽइव ते तमो यऽउ सम्भूत्याᳪं रताः ॥ ९ ॥
अन्यदेवाहुः सम्भवादन्यदाहुरसम्भवात् ।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥१०॥
सम्भूतिं च विनाशं च यस्तद्वेदोभयᳪं सह ।
विनाशेन मृत्युं तीर्त्वा सम्भूत्यामृतमश्नुते ॥११॥
अन्धन्तमः प्र विशन्ति येऽविद्यामुपासते ।
ततो भूयऽइव ते तमो यऽउ विद्यायाᳪं रताः ॥१२॥
अन्यदेवाहुर्विद्यायाऽअन्यदाहुरविद्यायाः ।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥१३॥
विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयᳪं सह ।
अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृतमश्नुते ॥१४॥
वायुरनिलममृतमथेदं भस्मान्तᳪं शरीरम् ।
ओ३म् क्रतो स्मर क्लिबे स्मर कृतᳪं स्मर ॥१५॥
अग्ने नय सुपथा रायेऽअस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमऽउक्तिं विधेम ॥१६॥
हिरण्मयेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम् ।
योऽसावादित्ये पुरुषः सोऽसावहम् । ओ३म् खं ब्रह्म ॥१७॥

इति चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

इत्युत्तरविंशतिः समाप्ता ॥

समाप्ता यजुर्वेद-संहिता ॥